

Konjunktur läget

Juni 2009

Konjunkturläget Juni 2009

KONJUNKTURINSTITUTET, KUNGSGATAN 12-14, BOX 3116, SE-103 62 STOCKHOLM
TEL: 08-453 59 00, FAX: 08-453 59 80
E-POST: KI@KONJ.SE, HEMSIDA: WWW.KONJ.SE

ISSN 0023-3463, ISBN 978-91-86315-02-3

KONJUNKTURINSTITUTET gör analyser och prognoser över den svenska och den internationella ekonomin samt bedriver forskning i anslutning till detta. Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet och finansieras till största delen med statsanslag. I likhet med andra myndigheter har Konjunkturinstitutet en självständig ställning och svarar själv för bedömningar som redovisas.

Konjunkturläget innehåller analyser och prognoser över svensk och internationell ekonomi. **The Swedish Economy** sammanfattar rapporten på engelska. **Analysunderlag** består av ett omfattande sifferunderlag i tabellform och publiceras i anslutning till Konjunkturläget. Analysunderlag går att beställa som tryckt rapport. Den går också att ladda ner från Konjunkturinstitutets hemsida, se www.konj.se/konjunkturlaget.

Det finns också statistik i form av utfalls- och prognosdata över den svenska och internationella ekonomins utveckling. Se www.konj.se/statistik.

På Konjunkturinstitutets hemsida finns en översikt över Sveriges ekonomi med olika nyckeltal (till exempel inflation, resursutnyttjande, sysselsättning). Översikten kallas för "Läget i svensk ekonomi" och uppdateras en gång per månad. Se www.konj.se/laget.

En ordlista över olika ekonomiska begrepp finns på Konjunkturinstitutets hemsida, www.konj.se/ordlista. Ordlistan förklarar krångliga ord och definierar hur Konjunkturinstitutet använder olika begrepp.

Förord

I Konjunkturläget juni 2009 presenteras en prognos för den ekonomiska utvecklingen 2009–2011 i Sverige och i omvärlden. I ett särskilt avsnitt jämförs den nya prognosen med de bedömningar som presenterades i mars 2009.

Arbetet med Konjunkturläget har letts av prognoschef Kerstin Hallsten. Beräkningarna avslutades den 10 juni 2009.

Mats Dillén
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning.....	7
Internationell konjunkturutveckling.....	13
Den globala konjunkturen.....	13
Kina.....	17
Japan.....	18
USA.....	19
Euroområdet.....	22
Övriga Europa.....	24
Finansmarknader och penningpolitik.....	27
Den finansiella krisen.....	27
Växelkurser.....	30
Penningpolitik och räntor.....	31
BNP och efterfrågan.....	35
Hushållens konsumtionsutgifter.....	38
Offentliga konsumtionsutgifter.....	42
Fasta bruttoinvesteringar.....	44
Lager.....	49
Export.....	50
Import.....	53
Export- och importpriser samt bytesbalans.....	55
Produktion och arbetsmarknad.....	63
Produktion, produktivitet och arbetade timmar.....	64
Efterfrågan på arbetskraft.....	67
Arbetskraftsutbud och arbetslöshet.....	69
Resursutnyttjande.....	72
Löner, vinster och priser.....	85
Löner och arbetskostnader.....	86
Priser, produktionskostnader och vinstandelar.....	90
Inflation.....	95
Offentliga finanser och finanspolitik.....	99
Budgetpolitiska mål och finanspolitikens inriktning.....	101
Offentliga sektorns inkomster.....	108
Offentliga sektorns utgifter.....	110
Offentliga sektorns finansiella ställning.....	115
Prognosrevideringar 2009–2010.....	119
Den internationella utvecklingen.....	119
Utvecklingen i Sverige.....	120

FÖRDJUPNING

Konjunkturbarometer för Västra Götaland.....	59
Varaktiga sysselsättningseffekter av krisen.....	76
Användbarheten av konjunkturbarometerdata för arbetslöshetsprognoser.....	81

Sammanfattning

I år faller Sveriges BNP med 5,4 procent, vilket är den sämsta utvecklingen sedan andra världskriget. Den kraftiga nedgången i svensk ekonomi bromsar dock upp och BNP växer med 0,8 procent 2010 och med 2,5 procent 2011. På arbetsmarknaden är det några tuffa år som väntar. Antalet sysselsatta minskar med ca 300 000 personer 2009–2011. Industrin drabbas hårt: industriproduktionen faller med 25 procent i år och antalet sysselsatta inom industrin minskar med 20 procent 2009–2011. För att utvecklingen på arbetsmarknaden inte ska bli ännu svagare behövs en expansiv finanspolitik med ytterligare ofinansierade åtgärder om 45 miljarder kronor 2010 och 10 miljarder kronor 2011.

Den globala ekonomin befinner sig nu i den djupaste recessionen under efterkrigstiden. I höstas föll tillväxten markant i många länder samtidigt. Att den internationella konjunkturen försvagades så snabbt beror till stor del på att den finansiella oron under hösten övergick i en akut finansiell kris. Under inledningen av 2009 fortsatte BNP att falla kraftigt i många länder. Det finns tecken på att fallet i tillväxten bromsas under det andra kvartalet. Bland annat visar förtroendeindikatorer att hushåll och företag inte är fullt lika pessimistiska som runt årsskiftet (se diagram 1).

Den finansiella krisen har också i vissa avseenden mildrats något sedan i mars. Olika riskpremier har fallit tillbaka, det finns tecken på att det är lättare för företag att finansiera verksamheten och börskurserna har stigit. En del av de små valutor som försvagades kraftigt under den mest akuta delen av den finansiella krisen har stärkts igen. Till stor del beror den minskade pessimismen på de finansiella marknaderna på att den internationella konjunkturen inte längre försämras lika snabbt som under hösten och vintern. Överraskande starka kvartalsrapporter från banker och fortsatta åtgärder från regeringar och centralbanker har också bidragit till att riskpremierna har fallit på vissa marknader.

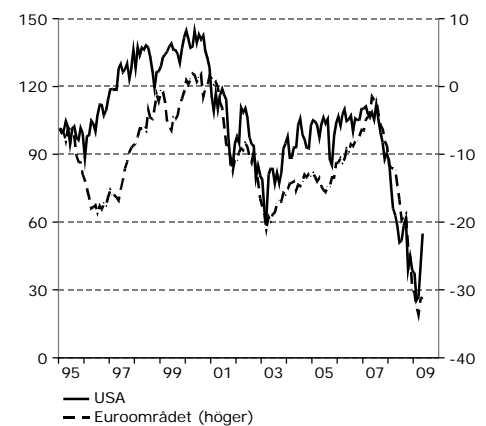
Utsikterna för Östeuropa och Baltikum har däremot försämrats. Några svenska banker har betydande utlåning till hushåll och företag i dessa regioner och kreditförlusterna kan bli stora. Riksbankens och Finansinspektionens stresstester tyder dock på att bankerna kan hantera stora kreditförluster.

FORTSATT SVAG GLOBAL UTVECKLING I ÅR OCH NÄSTA ÅR

Det mesta talar för att oron på de finansiella marknaderna består och att BNP-tillväxten i världen utvecklas svagt även under resten av året, trots fortsatta statliga ingripanden och en tydligt expansiv ekonomisk politik (se diagram 2). Centralbankerna har i många länder sänkt styrräntorna till nära noll och dessutom vidtagit andra åtgärder i syfte att stimulera kreditgivning och sänka lånekostnaderna ytterligare. Statligt kapital har tillförts

Diagram 1 Konsumentförtroende i USA och euroområdet

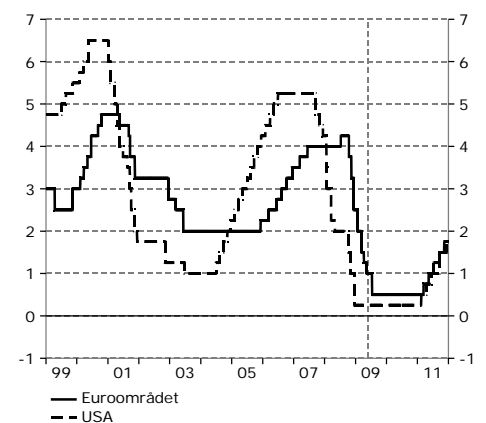
Index 1985=100 respektive netttotal

Källor: The Conference Board och Eurostat.

Diagram 2 Styrräntor

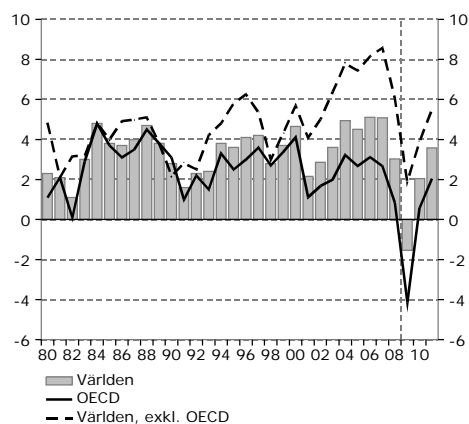
Procent, dagsvärden

Källor: Nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 3 BNP i världen och OECD

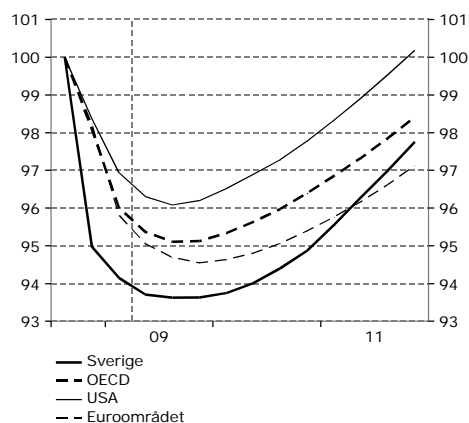
Årlig procentuell förändring

Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 4 BNP

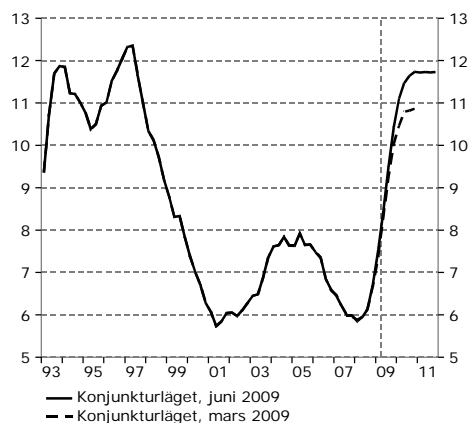
Index 2008 kvartal 3=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: IMF, OECD, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 5 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

banksystemet i syfte att stärka bankernas balansräkningar och på så vis också underlätta kreditgivningen. Olika finanspolitiska stimulanspaket, som mer direkt påverkar efterfrågan, har lagts fram.

BNP bedöms trots dessa åtgärder falla med 1,5 procent i världen och 4,1 procent i OECD-området 2009 (se diagram 3). Först nästa år kommer global BNP åter att börja växa. Tillväxten väntas då bli 2 procent i världen och 0,6 procent i OECD. År 2011 väntas den globala tillväxten bli så pass hög att resursutnyttjandet börjar stiga. Återhämtningen drivs av den expansiva politiken och en gradvis normalisering av förhållandena på de finansiella marknaderna. När företag och hushåll efter hand blir mindre försiktiga och har anpassat sparat till sin försämrade förmögenhetsställning kommer efterfrågan att öka. Behovet av att nyinvestera ökar gradvis, vilket även det medför att efterfrågan stiger.

Det bedöms ta relativt lång tid innan världsekonomin åter är i konjunktorell balans. Det beror på att nedgången är ovanligt djup och att tillväxten under de kommande åren bedöms bli måttlig. Tillväxten hålls tillbaka av att nedgången är globalt synkroniserad. Det finns då på kort sikt inte någon draghjälp från andra länder. Nedgången i konjunktoren har dessutom resulterat i stora förmögenhetsförluster till följd av fallande priser på finansiella tillgångar och, i vissa länder, kraftigt fallande huspriser. När företag, hushåll och finansiella institutioner samtidigt ska återställa sina balansräkningar så resulterar detta i en svag efterfrågan. I USA har hushållens sparande dessutom varit mycket lågt. När detta korrigeras hålls den privata konsumtionen tillbaka. Det har sannolikt också skett en strukturell omvärdering av risk. Olika riskpremier bedöms därför inte falla tillbaka till de nedpressade nivåer som rådde innan krisen bröt ut. Krisen leder sannolikt även till en strukturomvandling i en del länder, till exempel i de länder som idag har en stor bilindustri, vilket inledningsvis kan hålla tillbaka tillväxten i OECD-området.

Den prognos som nu görs av tillväxten i år för OECD och för världen är lägre än den som presenterades i *Konjunkturläget* mars 2009. Framst är det synen på Japan som nu är dystrare men även tillväxten i euroområdet, och då i synnerhet Tyskland, är nedreviderad. Den svaga utvecklingen bidrar till att inflationen blir låg både i år och under de kommande två åren.

SVERIGE HAR DRABBATS RELATIVT HÅRT

Sverige har hittills drabbats relativt hårt av den internationella krisen. Sedan krisen fördjupades i höstas har svensk BNP fallit mer än i OECD, USA och euroområdet (se diagram 4). Det fjärde kvartalet i fjol föll BNP med nästan 5 procent både jämfört med motsvarande kvartal föregående år och i säsongrensade termer jämfört med det tredje kvartalet. Detta var ett stort fall i en internationell jämförelse. Det första kvartalet i år bromsade fallet i svensk BNP in och produktionen föll med ca 1 procent

jämfört med sista kvartalet i fjol. Arbetslösheten började stiga under andra halvåret i fjol och låg i april på 8,1 procent i säsongsrensade termer (se diagram 5).

Att Sverige hittills har drabbats relativt hårt beror bland annat på att Sverige, i likhet med Tyskland, har en stor produktion riktad mot de marknader och i de branscher där det varit en dramatisk nedgång. Den internationella krisen har framför allt lett till en minskad internationell handel, fallande investeringar och en kris i motorfordonsindustrin. Detta slår hårt mot Sverige eftersom ca hälften av det som produceras i Sverige exporteras. Och ca en tredjedel av allt som exporteras är investeringsvaror, där en stor del utgörs av motorfordon. I Tyskland, där industristrukturen är liknande, har BNP fallit ungefär lika mycket som i Sverige.

SVENSK BNP SLUTAR ATT FALLA UNDER ANDRA HALVÅRET

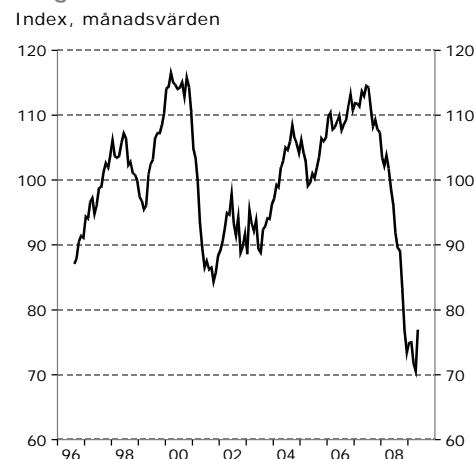
Flertalet indikatorer tyder på att fallet i BNP har bromsats upp ytterligare under det andra kvartalet. Barometerindikatorn steg något i maj (se diagram 6). Hushållens konfidensindikator steg rejält och konfidensindikatorn för näringslivet ökade för andra månaden i rad. Inom tillverkningsindustrin pekar förväntningar om ordergång och produktion mot en stabilisering framöver. Under det andra halvåret väntas produktionen i ekonomin som helhet vara i stort oförändrad. Investeringarna fortsätter att falla och exporten utvecklas svagt. Hushållens konsumtion fortsätter att växa. Förmögenhetsförluster och snabbt stigande arbetslöshet gör dock att hushållen ökar sin konsumtion endast svagt. Sammantaget faller BNP med 5,4 procent i år, vilket är den lägsta tillväxten under efterkrigstiden. Industrin drabbas hårt: industriproduktionen faller med 25 procent i år.

I takt med att den internationella konjunkturen förbättras kommer även den svenska ekonomin att börja växa (se diagram 7). Men återhämtningen går långsamt trots en expansiv finans- och penningpolitik (se diagram 8). Den främsta anledningen är att exportindustrin inte drar igång den svenska konjunkturen i samma utsträckning som varit fallet efter många tidigare lågkonjunkturer. Exporttillväxten stannar på blygsamma 1,5 procent 2010. Att exporten inte ökar mer beror på att det låga kapacitetsutnyttjandet i omvärlden håller tillbaka efterfrågan på investeringsvaror, vilka väger tungt i den svenska exporten.

Även den privata konsumtionen kommer att växa relativt långsamt då arbetslösheten fortsätter att stiga även under 2010. Uppgången i arbetslösheten begränsas av att många lämnar arbetsmarknaden då utsikterna att få jobb försämras. Sammantaget väntas BNP-tillväxten bli 0,8 procent 2010.

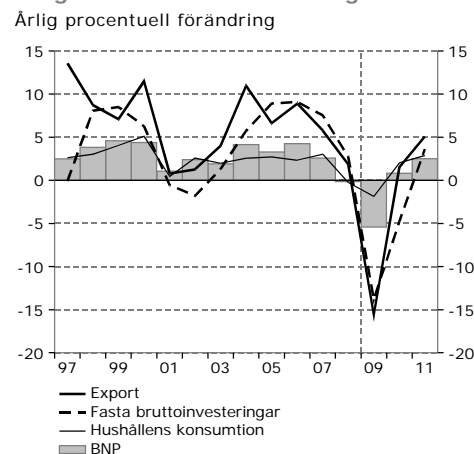
Under 2011 växer exporten allt snabbare. Situationen på arbetsmarknaden börjar stabiliseras och arbetslösheten slutar att stiga (se diagram 5). Tillförsikten hos hushållen ökar och behovet av buffertsparande minskar. Då inkomsterna ökar relativt mycket och räntorna fortfarande är låga ökar hushållen sin kon-

Diagram 6 Barometerindikatorn

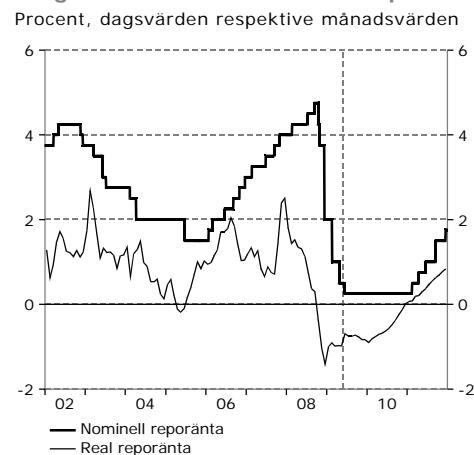
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 7 BNP och efterfrågan

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 8 Nominell och real reporänta

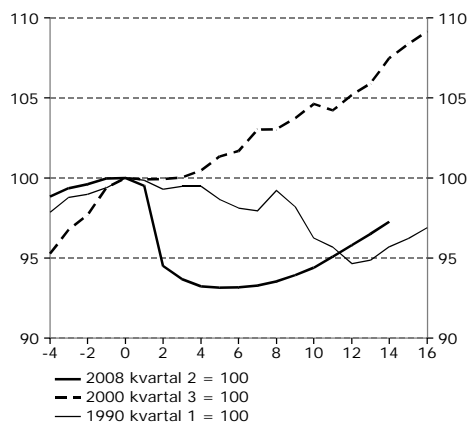

Anm. Real reporänta är beräknad som medelvärde av Konjunkturinstitutets reporänteprognos minus inflationsprognosen för motsvarande period.

Källor: Riksbanken, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 9 Jämförelse av BNP vid olika lågkonjunkturer

Index sista kvartalet innan BNP börjar minska=100

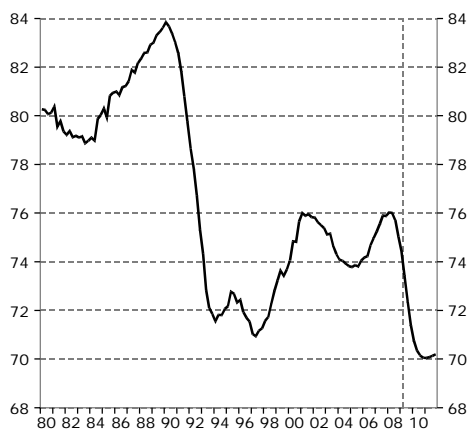

Anm. X-axel avser kvartal.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 10 Sysselsättningsgrad

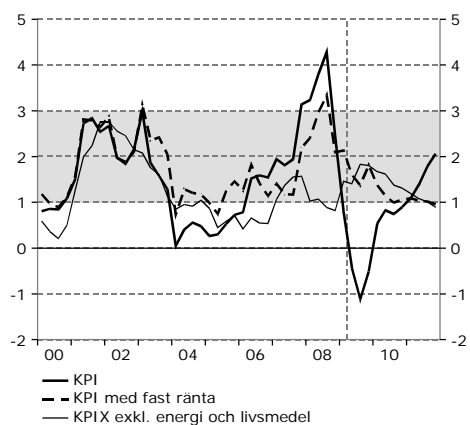
Andel av befolkningen

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 11 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

sumtion med nästan 3 procent. Den ökade efterfrågan från hushållen och omvärlden medför att kapacitetsutnyttjandet i företagen stiger. Även bland företagen ökar framtidstron och investeringarna börjar åter stiga. Sammantaget stiger BNP-tillväxten till 2,5 procent 2011. Även i Sverige går därmed återhämtningen långsamt.

LÅGKONJUNKTUREN FÅR VARAKTIGA EFFEKTER PÅ ARBETSMARKNADEN

Den nuvarande krisen kan i flera avseenden liknas vid krisen på 1990-talet. BNP faller i ungefär samma omfattning nu som då (se diagram 9). Dessutom faller sysselsättningsgraden ungefär till samma nivå (se diagram 10). Däremot föll sysselsättningen mer under 1990-talskrisen än vad som förväntas under nuvarande lågkonjunktur. I likhet med vid 1990-talskrisen väntas den djupa och utdragna lågkonjunkturer få varaktigt negativa effekter på sysselsättningen (se fördjupningen ”Varaktiga sysselsättningseffekter av krisen”). Dels kommer en del personer varaktigt att lämna arbetskraften, dels kommer arbetslösheten varaktigt att stiga. Denna utveckling förklaras bland annat av att det kan vara svårt för personer som har varit arbetslösa länge att få ett jobb.

Prognosen är att sysselsättningen faller kraftigt och minskar med 300 000 personer 2009 till 2011, varav ca 100 000 varaktigt. Industrin drabbas hårdast och antalet sysselsatta minskar med 20 procent under prognosperioden, det vill säga 135 000 personer. Arbetslösheten stiger kraftigt och uppgår 2011 till 11,7 procent.

LÅG REPORÄNTA

För att på kort sikt dämpa fallet i sysselsättningen och för att på längre sikt minska utslagningen från arbetsmarknaden behövs mer ekonomisk-politisk stimulans. Bedömningen är att reporäntan förblir låg under en lång tid framöver (se diagram 8). Även den reala räntan blir låg. En låg reporänta motiveras dels av den svaga realekonomiska utvecklingen i sig, dels av att inflationen blir låg (se diagram 11). För att stärka det svaga vinstläget tvingas företagen göra omfattande personalneddragningar och då stiger produktiviteten snabbt (se diagram 12). Den svaga arbetsmarknaden gör att lönerna ökar långsamt under de kommande åren. Detta innebär sammantaget att kostnadstrycket faller vilket bidrar till en låg inflation.

Penningpolitiken begränsas av att reporäntan inte kan bli mycket lägre än vad den är i dag. Genom att annonsera att reporäntan kommer att vara låg även framöver kan Riksbanken bidra till att även längre räntor hålls nere. Riksbanken antas också köpa obligationer i syfte att pressa ner långa räntor och öka bankernas likviditet ytterligare. Bedömningen är dock att dessa åtgärder får små effekter på ränteläget i Sverige.

Det är därmed svårt för traditionell penningpolitiken att stabilisera ekonomin så mycket som skulle vara önskvärt i denna djupa konjunkturedgång. En större stabiliseringspolitisk börda faller då på finanspolitiken.

MER FINANSPOLITISK STIMULANS BEHÖVS

Konjunkturinstitutet prognostiserar att regeringen vidtar ytterligare ofinansierade finanspolitiska åtgärder om 45 miljarder kronor 2010 och ytterligare 10 miljarder kronor 2011. Finanspolitiken blir därmed expansiv 2010 och neutral 2011, mätt som förändringen i konjunkturjusterat sparande (se diagram 13). Till följd av den svaga konjunkturutvecklingen och den expansiva finanspolitiken försvagas de offentliga finanserna och underskottet uppgår till -4,6 procent som andel av BNP 2010. En viss förstärkning sker 2011 när konjunkturläget har förbättrats och underskottet minskar till -4,3 procent som andel av BNP.

För att upprätthålla en hög trovärdighet för de offentliga finansernas hållbarhet är det viktigt att det finanspolitiska ramverket med överskottsmål, utgiftstak och balanskrav i kommunsektorn ligger fast. Utgiftstaket och kommunernas balanskrav klaras under prognosåren (se diagram 14). Enligt Konjunkturinstitutets två indikatorer för överskottsmålet, det konjunkturjusterade sparandet och den så kallade genomsnitt indikatorn, underskrivs överskottsmålet när hänsyn tagits till den prognostiserade politiken. Det konjunkturjusterade sparandet kommer dock att ligga nära överskottsmålet på 1 procent av BNP 2010 och 2011 och även åren därefter (se diagram 13).

Enligt Konjunkturinstitutets bedömning är ett underskridande av överskottsmålet motiverat med hänsyn tagen till den exceptionellt svaga ekonomiska utvecklingen. För att inte begränsa handlingsutrymmet för finanspolitiken i framtiden bör de åtgärder som vidtas 2010 och 2011 företrädesvis vara temporära.

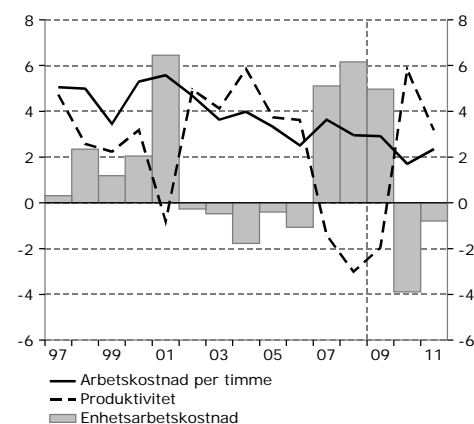
Den förväntat expansiva finanspolitiken ska också ses mot bakgrund av den kraftiga förbättring av den offentliga sektorns finansiella ställning som har ägt rum sedan mitten av 1990-talet. Exempelvis har statsskulden som andel av BNP minskat från 77 procent 1995 till 34 procent 2008. Den konjunkturrella försvagningen av de offentliga finanserna och den expansiva inriktningen av finanspolitiken leder visserligen till en stigande statskuldskvot under prognosåren. Nivån ligger dock avsevärt under nivån i mitten av 1990-talet. Även ränteutgifternas andel av BNP är betydligt lägre. Konjunkturinstitutet bedömer att den måttliga nivån på statsskulden innebär att det sannolikt finns en betydande marginal till den statskuldskvot som leder till ett försvagat förtroende för de offentliga finansernas hållbarhet.

OVANLIGT STOR OSÄKERHET

Liksom under det senaste halvåret är osäkerheten ovanligt stor om vad som kommer att hända framöver. Att osäkerheten är

Diagram 12 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

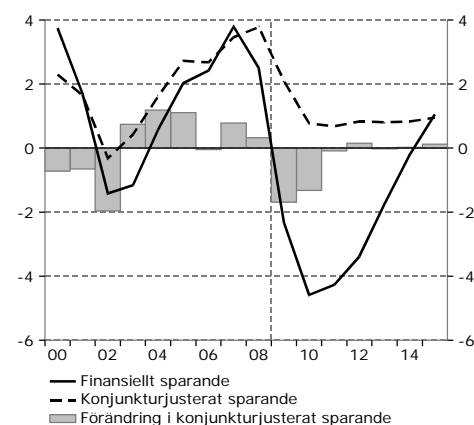
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

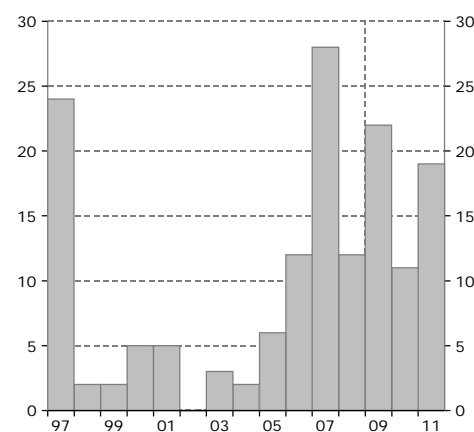
Diagram 13 Finansiellt sparande, konjunkturjusterat sparande och förändring i konjunkturjusterat sparande

Procent av BNP respektive potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 14 Marginal till utgiftstaket
Miljarder kronor

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

större än vanligt beror på att det inte har varit en sådan snabb och synkroniserad konjunkturedgång i världen på mycket länge. Det är möjligt att det blir en än mer utdragen finanskris och en svagare omvärldsefterfrågan.

En annan faktor som gör att prognosen är ovanligt osäker är att det inte heller tidigare har genomförts en så snabb och samtidigt omläggning av den ekonomiska politiken i en sådan kraftigt expansiv riktning. Detta skulle kunna medföra att återhämtningen går snabbare än väntat. Men det finns även risker med den expansiva politik som nu förs. De offentliga stimulanspaketen medför en snabb försämring av offentliga finanser i år och nästa år i många länder. I USA och Storbritannien ser man framför sig tvåsiffriga budgetunderskott, räknat som procent av BNP. Regeringarna i dessa och några andra länder har annonserat att de offentliga finanserna gradvis ska bringas närmare balans med början 2011. Prognosen förutsätter därför att finanspolitiken i ett flertal länder förs i en åtstramande riktning 2011 efter att ha varit mycket expansiv de två föregående åren. Det finns dock en risk att regeringar och centralbanker som är måna om sin trovärdighet stramar åt samtidigt och för mycket och därmed bromsar konjunkturuppgången.

Tabell 1 Valda indikatorer

Årlig procentuell förändring respektive procent

	2008	2009	2010	2011
BNP till marknadspris	-0,2	-5,4	0,8	2,5
BNP, kalenderkorrigerad	-0,4	-5,3	0,5	2,5
Real BNI per capita	-1,0	-7,5	-0,5	2,1
Bytesbalans ¹	8,3	5,8	5,1	5,2
Antal arbetade timmar ²	1,0	-3,6	-3,5	0,1
Sysselsättning	0,9	-3,2	-3,4	-0,4
Arbetslöshet ³	6,1	9,0	11,5	11,7
Arbetsmarknadsgap	-0,1	-3,7	-6,9	-7,3
Timlön i näringslivet ⁴	4,0	3,3	2,1	2,2
Arbetskostnad i näringslivet ²	3,0	2,9	1,7	2,4
Produktivitet i näringslivet ²	-2,4	-2,1	5,7	3,1
KPI	3,4	-0,3	0,8	1,6
KPIF	2,7	1,7	1,1	1,0
Reporänta ⁵	2,00	0,25	0,25	1,75
Tioårig statsobligationsränta ⁵	2,7	3,7	3,9	4,3
Kronindex (KIX) ⁵	124,6	119,8	113,8	108,0
Offentligt finansiellt sparande ⁶	2,5	-2,3	-4,6	-4,3
Konjunkturjusterat sparande ⁷	3,8	2,1	0,8	0,7

¹ Procent av BNP. ² Kalenderkorrigerad. ³ Inkl. heltidsstuderande som sökt arbete, i procent av arbetskraften. ⁴ Enligt konjunkturlönestatistiken. ⁵ Vid årets slut.

⁶ Procent av BNP. ⁷ Procent av potentiell BNP.

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Internationell konjunkturutveckling

Den globala ekonomin är för närvarande i en djup recession. BNP faller i de flesta industrialiserade länder och tillväxten i många utvecklingsländer har saktat ner markant. I samband med recessionen minskar sparandeobalanserna i världen. Tillväxten i industriländerna blir åter positiv nästa år men det dröjer till 2011 innan resursutnyttjandet börjar öka.

Den globala konjunkturen

DJUP RECESSION 2009

Den globala ekonomin befinner sig i en recession som bedöms vara den djupaste sedan andra världskriget. BNP i världen faller i år med 1,5 procent (se diagram 15). Flertalet industrialiserade länder uppvisar i år stora BNP-fall, medan tillväxten i många utvecklingsländer faller markant. Konjunkturedgången kännetecknas av en kollaps i världshandeln, bland annat som en konsekvens av att privat konsumtion, investeringar och lager faller i de industrialiserade länderna. Den inhemska efterfrågan räcker för att skapa tillväxt i många av Asiens länder (företrädesvis Kina), men inte för att upprätthålla den globala efterfrågan på en hög nivå.

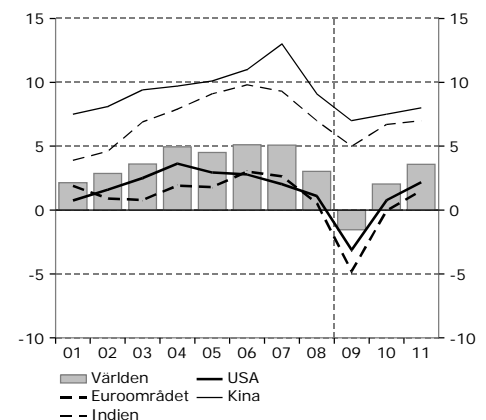
OECD-ländernas import faller i år med nästan 10 procent (se diagram 16). För de OECD-länder som handlar mest med industrialiserade länder faller exportefterfrågan kraftigt. Exempelvis faller efterfrågan på svensk export också med nästan 10 procent i år. Många länder kommer närmare extern balans, det vill säga deras bytesbalansöverskott respektive underskott minskar, som en följd av en generell minskning av sparandeobalanserna i världen.

Det historiskt sett extrema fallet i världshandeln speglar globaliseringen av världsekonomin, med en industriproduktion som har stort importinnehåll. Den efterfrågechock som utlöstes av finanskrisen spred sig snabbt via utrikeshandeln och det är de mest exportberoende länderna som påverkats mest. I dessa länder faller BNP mer än inhemska efterfrågan i år.

Kollapsen i världshandeln beror också på att det först och främst är efterfrågan på varor som har fallit. Detta beror på fallande investeringar men även på att varor i industrialiserade länder i större utsträckning än tjänster tillhör den relativt umbärliga delen av konsumtionen. I utvecklingsländerna förklaras en stor del av importfallet av minskade investeringar, som i sin tur beror på lägre efterfrågan från utvecklade länder.

De största produktionsfallen ägde rum det sista kvartalet 2008 och det första kvartalet 2009. Den globala efterfrågan börjar åter växa nästa år. Tillväxttakten är dock blygsam, 2 procent,

Diagram 15 BNP i valda länder
Årlig procentuell förändring

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 16 Total import i OECD
Procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

och först 2011 nås den historiskt genomsnittliga tillväxttakten (se tabell 2).

På samma sätt som globaliseringen bidrog till en snabb spridning av efterfrågechocken kan den väntas bidra till en synkroniserad global konjunkturuppgång när efterfrågan – och följaktligen världshandeln – kommer igång. Uppgången bromsas dock av ett antal faktorer. Tillväxten hålls tillbaka av att nedgången är globalt synkroniserad. Det finns då på kort sikt inte någon draghjälp från andra länder. Nedgången i konjunkturer har dessutom resulterat i stora förmögenhetsförluster till följd av fallande priser på finansiella tillgångar och, i vissa länder, kraftigt fallande huspriser. När företag, hushåll och finansiella institutioner samtidigt ska återställa sina balansräkningar så resulterar detta i en svag efterfrågan. I USA har hushållens sparande dessutom varit mycket lågt. När detta korrigeras hålls den privata konsumtionen tillbaka. Det har sannolikt också skett en strukturell omvärdering av risk. Olika riskpremier bedöms därför inte falla tillbaka till de nedpressade nivåer som rådde innan krisen bröt ut. Krisen leder sannolikt även till en strukturomvandling i en del länder, till exempel i de länder som idag har en stor bilindustri, vilket inledningsvis kan hålla tillbaka tillväxten i OECD-området.

Slutligen blir kreditexpansionen begränsad, trots att finansmarknaderna normaliseras efter finanskrisen, på grund av högre faktiska – snarare än formella – kapitaltäckningskrav för kreditinstitut och skärpta utlåningsvillkor. Detta påverkar inte bara industriländerna själva utan även deras investeringar i utvecklingsländer.

INDUSTRIÄNDERNÄ PÅVERKAS HÄRDAST

Recessionen slår hårt mot OECD-området. I OECD som helhet faller BNP med ca 4 procent i år. År 2010 kommer tillväxten upp i svaga 0,6 procent för att året därpå nå ca 2 procent.

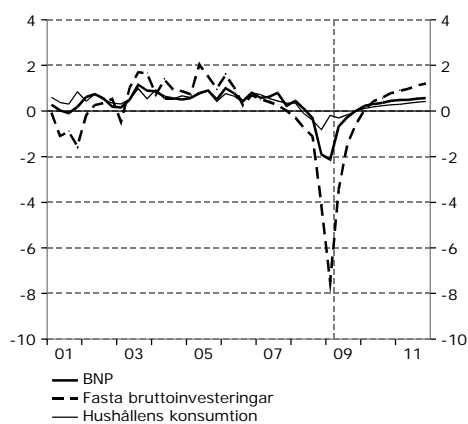
Lågkonjunkturer inleddes i början av 2008 med fallande bruttoinvesteringar (se diagram 17), företrädesvis i bostäder, delvis till följd av krisen på den amerikanska husmarknaden. Lågkonjunkturer fördjupades när finanskrisen övergick i en akut fas, i samband med att den amerikanska investeringsbanken Lehman Brothers föll, då även privat konsumtion började falla. Det första kvartalet 2009 föll de fasta investeringarna i OECD-området med nästan 7 procent på kvartalsbasis.

Flera indikatorer tyder på att efterfrågefallet nu har bromsats upp. I flera länder har inköpschefsindex och konsumentförtroendeindex stigit de senaste månaderna. Indikatorerna ligger dock fortfarande på mycket låga nivåer.

Konsumtionen stabiliseras långsamt framöver och börjar åter växa i början av 2010. Tillväxten i konsumtionen förblir dock relativt låg de kommande två åren. Även de fasta investeringarna når sin lägsta nivå mot slutet av 2009 och börjar växa därefter.

Diagram 17 BNP och efterfrågan i OECD-området

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

BNP-fallen och den tröga uppgången i tillväxten gör att resursutnyttjande förblir mycket lågt. Produktionsgapen i USA och euroområdet vidgas till ca 6,5 procent 2010 (se diagram 18). Under 2011 överskrider tillväxten sin potentiella takt och produktionsgapen minskar då något.

Produktionsgapen är dock svåra att bedöma eftersom det är osäkert hur potentiell BNP påverkas av den djupa recessionen. Arbetsutbudet kan påverkas negativt av den utslagning som följer på en lång period med hög arbetslöshet. Den potentiella produktiviteten kan minska efter en utdragen period med låga investeringar. Investeringarna kan också påverkas negativt av att avkastningskraven blir högre framöver i spåren av finanskrisen. Slutligen kommer de industriella konkurserna sannolikt att leda till en global strukturomvandling, med större andel av den globala industriproduktionen (inte minst av fordon) producerad i utvecklingsländer. Det är svårt att bedöma hur denna process påverkar industriländernas potentiella tillväxt.

NÅGOT HÖGRE OLJEPRIS FRAMÖVER

Världsmarknadspriset på råolja stabiliserades runt 40–50 dollar per fat kring årsskiftet efter det dramatiska fallet under hösten 2008 (se diagram 19). Under våren har dock priset stigit. I maj var priset för ett fat Brent Nordsjöolja i genomsnitt 58 dollar.

Priset på råolja har stigit trots betydande efterfrågefäll i kölvattnet av den djupa globala recessionen. Anledningen är troligtvis de neddragningar som producentkartellen OPEC har vidtagit. Produktionen uppgick till strax under 28 miljoner fat per dag i mars 2009 och är därmed på sin lägsta nivå på fem år. Prisökningen de senaste tre månaderna förklaras troligen också av att mindre negativa indikatorer över den realekonomiska utvecklingen har fått vissa investerare att spekulera i en snabbare konjunkturuppgång.

Konjunkturinstitutet förutsätter att OPEC kan påverka oljepriset framöver genom att anpassa produktionen. Detta är möjligt i och med att de oljeproducerande länder som inte tillhör OPEC fortsätter att använda i stort sett hela sin produktionskapacitet. OPEC bedöms ha tillräckliga kapacitetsreserver för att på kort sikt kunna möta en ökad efterfrågan på olja utan extrema prishöjningar.

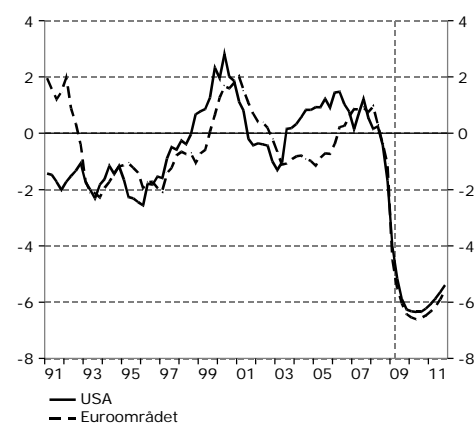
OPEC har inget officiellt prismål. Mer eller mindre officiella uttalanden indikerar dock att kartellen på medellång sikt inriktar sig på ett pris på ca 80 dollar per fat i dagens penningvärde. Oljepriset väntas därmed stiga ytterligare under prognosperioden. I slutet av 2011 ligger oljepriset på 75 dollar per fat.

HISTORISKT LÅG INFLATION 2009

Den globala inflationen steg 2008 till följd av kraftiga prisökningar på energi, jordbruksprodukter och andra råvaror i början

Diagram 18 BNP-gap i USA och euroområdet

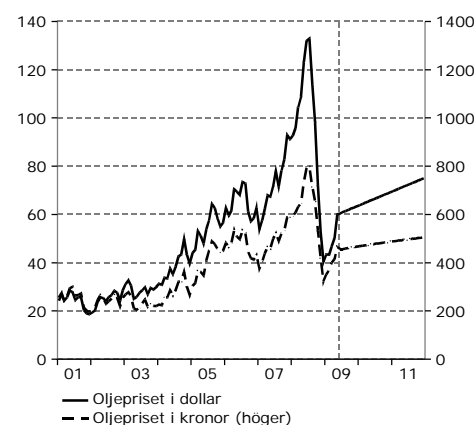
Procent av potentiell BNP, kvartalsvärden

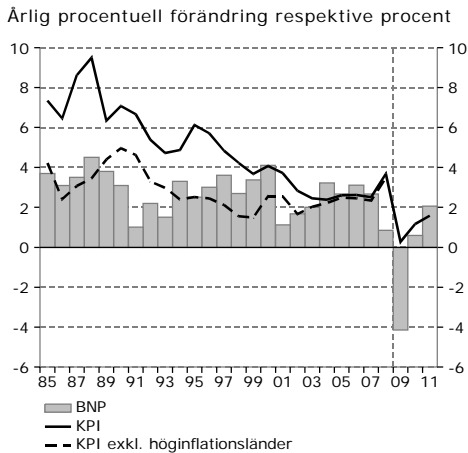
Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 19 Oljepris

Brent, dollar/fat respektive kronor/fat, månadsvärden

Källor: Reuters, International Petroleum Exchange och Konjunkturinstitutet.

Diagram 20 BNP och inflation i OECD-området

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

på året. Trots att råvarupriserna föll andra halvåret 2008 blev helårsinflationen relativt hög.

I år är inflationen i OECD-området ovanligt låg på grund av den kraftiga nedgången i råvarupriserna och det globala efterfrågefallat. Vissa centralbanker har mer eller mindre direkt uttryckt farhågor för en nedåtgående spiral av fallande löner och priser. Konsumentpriserna faller i år i flera länder, först och främst i Japan, USA och Irland, men det är bara i Japan som deflationsrisken är stor.

För OECD-området som helhet faller inflationen från 3,7 procent 2008 till det historiskt mycket låga 0,3 procent 2009. Inflationstakten ökar sedan till 1,2 procent 2010 och 1,6 procent 2011 (se diagram 20).

Det fallande resursutnyttjandet och det redan låga inflationstrycket har bidragit till att inflationsförväntningarna i ett flertal OECD-länder är mycket låga. Många centralbanker vill på grund av den globala recessionen föra en mycket expansiv penningpolitik med negativa realräntor (se kapitlet ”Finansmarknader och penningpolitik”). Centralbankerna i bland annat USA, Storbritannien och euroområdet har därför sänkt sina styrräntor till nära noll. Låga inflationsförväntningar bidrar dock till att hålla upp realräntorna. Det är bland annat mot denna bakgrund som Fed och Bank of England har utökat sin penningpolitiska arsenal med direktköp av värdepapper i större volymer och på andra marknader än normalt (se kapitlet ”Finansmarknader och penningpolitik”).

RISKER FÖR DEN GLOBALA KONJUNKTUREN

De globala konjunktursiktterna omges av ett antal osäkerhetsfaktorer. Prognosen förutsätter att den finansiella krisen långsamt klingar av och att läget på de finansiella marknaderna (det vill säga räntespreadar och tillgång på kredit) normaliseras under 2011 (se kapitlet ”Finansmarknader och penningpolitik”). En gradvis normalisering har redan inletts men kreditgivningen begränsas för närvarande av bland annat dåliga konjunktursikter. Om finanskrisen åter fördjupas framöver, eller blir mer utdragen, kan den globala tillväxten bli lägre än prognostiserat.

De offentliga stimulanspaketerna medför en snabb försämring av offentliga finanser i år och nästa år i många länder. I USA och Storbritannien ser man framför sig tvåsiffriga budgetunderskott, räknat som procent av BNP. Regeringarna i dessa – och några andra – länder har annonserat att de offentliga finanserna gradvis ska bringas närmare balans med början 2011. En alltför expansiv finanspolitik kan leda till mindre politisk trovärdighet och snabbt stigande långräntor. Prognosen förutsätter därför att finanspolitiken förs i en åtstramande riktning 2011 efter att ha varit mycket expansiv de två föregående åren. Det finns dock en risk att regeringar och centralbanker – måna om sin trovärdighet

– stramar åt samtidigt och för mycket och därmed bromsar konjunkturuppgången.

Tabell 2 BNP och KPI i världen

Årlig procentuell förändring

	BNP ¹		KPI ²		2008	2009	2010	2011
	2008	2009	2010	2011				
USA	1,1	-3,1	0,8	2,2	3,8	-0,8	1,0	1,5
Japan	-0,7	-7,5	0,9	1,6	1,4	-0,8	-0,4	0,2
Kanada	0,4	-2,7	0,8	2,6	2,4	0,0	0,9	1,5
Danmark	-1,1	-2,8	0,4	1,0	3,6	1,0	1,3	1,6
Norge	2,1	-1,1	0,8	2,1	3,4	1,7	1,8	2,0
Euroområdet	0,6	-4,8	-0,1	1,5	3,3	0,3	0,9	1,4
Finland	0,9	-4,5	0,6	2,5	3,9	1,0	1,2	1,7
Tyskland	1,0	-6,6	0,1	1,5	2,8	0,2	0,5	1,3
Frankrike	0,3	-3,1	0,1	1,5	3,2	0,2	0,9	1,5
Italien	-1,0	-5,2	0,2	1,4	3,5	0,7	1,1	1,5
Storbritannien	0,7	-3,8	0,4	1,5	3,6	1,5	1,1	1,2
EU	0,9	-4,6	0,0	1,6	3,8	0,9	1,1	1,5
OECD	0,8	-4,1	0,6	2,1	3,7	0,3	1,2	1,6
Indien	7,0	5,0	6,7	7,0	8,6	6,0	4,5	4,7
Kina	9,1	7,0	7,5	8,0	5,9	0,3	1,0	1,5
Sydamerika	4,3	-1,4	2,2	3,4	8,2	6,3	6,2	6,0
Världen	3,0	-1,5	2,0	3,6				

¹ BNP-siffrorna är kalenderjusterade och aggregat beräknas med hjälp av köpkraftsjusterade (Purchasing Power Parity) vikter från IMF.

² KPI för EU-länder avser harmoniserade KPI (HICP) med undantag för OECD-aggregatet som inkluderar enbart nationella KPI-serier. Aggregaten för EU och euroområdet är vägda med konsumtionsvikter från Eurostat och OECD-aggregatet är vägt med konsumtionsvikter från OECD.

Källor: IMF, OECD, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Kina

SVAG EXPORT PRESSAR NER TILLVÄXTEN

Nedgången i den globala efterfrågan har drabbat den kinesiska ekonomin bland annat via stora fall i exporten. Detta har i sin tur gett upphov till en ökad arbetslöshet och till att konsumtionen ökar långsammare. Tillsammans pressade exportfallet och den svagare konsumtionstillväxten ner BNP-tillväxten från 10,6 procent i årstakt det första kvartalet till 6,1 procent det sista kvartalet 2008. Trots fallet är alltså Kinas tillväxt fortfarande mycket stark vid en internationell jämförelse.

Regeringen har genom olika åtgärder försökt att stimulera ekonomin. I november 2008 presenterades ett stimulanspaket på ca 4 000 miljarder renminbi eller motsvarande ca 13 procent av 2008 års BNP. Den tillkommande stimulansen på BNP bedöms dock bli betydligt lägre, eftersom paketet bara delvis innebär nya budgetmedel utöver vad som aviserats tidigare. Åtgärderna är avsedda att stimulera investeringar i infrastruktur, bostadsbyggande, jordbruk, social välfärd och hälsovård.

Diagram 21 Shanghai-börsens utveckling

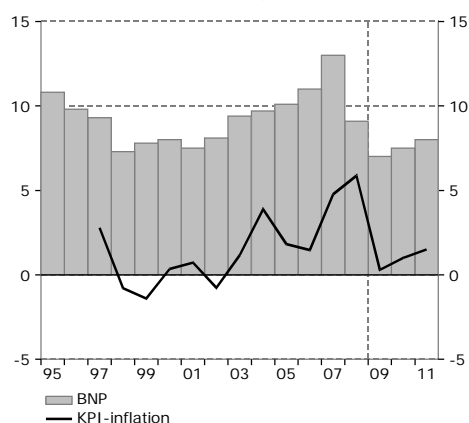
Index 2006-01-01 = 100, dagsvärden

Källa: Reuters.

Diagram 22 BNP och inflation i Kina

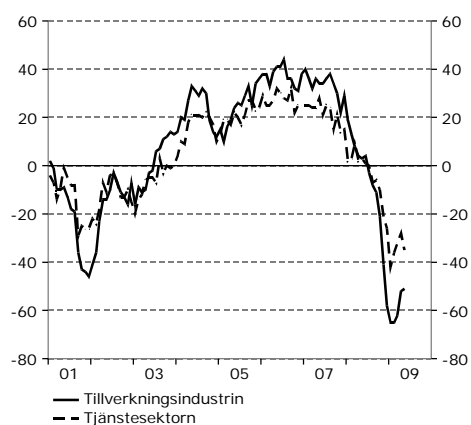
Årlig procentuell förändring respektive procent

Källor: IMF, National Bureau of Statistics, China och Konjunkturinstitutet.

Diagram 23 Företagens förtroendeindikatorer i Japan för 3 månader framåt

Nettotal i procent, månadsvärden

Källor: Bank of Japan och Reuters.

I syfte att främja utlåningen har myndigheterna sänkt in- och utlåningsräntorna med över 2 procentenheter, sänkt bankernas reservkvoter och tagit bort olika kreditregleringar. Åtgärderna har bidragit till en stark ökning av kredittillväxten sedan november 2008. Bland annat därför ökade investeringstakten första kvartalet i år, vilket bidrog till att BNP-tillväxten steg till 6,8 procent.

De senaste månaderna har exportfallet bromsat in och hushållens konsumtionstakt har ökat något. Shanghai-börsen har stigit med över 50 procent sedan årsskiftet (se diagram 21) och inköpschefernas förtroendeindex har stigit. Effekterna av stimulansåtgärderna och en successiv återhämtning av exporten innebär att BNP-tillväxten i Kina stiger från 7,0 procent i år till 7,5 procent 2010 (se diagram 22). År 2011 ökar BNP med 8,0 procent, vilket också är regeringens tillväxtmål. Investeringarna fortsätter att driva tillväxten de närmaste åren, även om ökningstakten dämpas något.

Inflationen pressas i år ner till 0,3 procent till följd av fallande råvaru- och livsmedelspriser. Nästa år stiger konsumentpriserna med 1 procent och 2011 med 1,5 procent.

Japan

DJUP RECESSION I JAPAN

Japans BNP faller med hela 7,5 procent i år, vilket är betydligt mer än i de flesta andra OECD-länderna. Nedgången beror i hög grad på stora ras i exporten kring årsskiftet 2008/2009. Detta drog också ner Japans tidigare stora bytesbalansöverskott.

Recessionen i Japan har fördjupats de senaste kvartalen. Efter det stora fallet det sista kvartalet 2008 på 3,8 procent, föll BNP med ytterligare 4,0 procent det första kvartalet i år. Exporten, som under flera år bidragit relativt mycket till den japanska BNP-tillväxten, sjönk med över 25 procent det första kvartalet. Detta berodde främst på stora ras i exporten av fordon och elektronikprodukter, vilka väger tungt i japansk export. Mest föll exporten till USA och Europa, medan nedgången i exporten till Kina var mindre.

Maskininvesteringarna sjönk med hela 10 procent det första kvartalet i år till följd av stora fall i kapacitetsutnyttjandet och förluster i många exportföretag. Hushållens konsumtion minskade med 1 procent. Orsaken till fallet var både en ökad arbetslöshet, som stigit till 5 procent, och lönesänkningar i näringslivet på ca 4,5 procent.

Tecken finns emellertid på att nedgången för exporten har dämpats de senaste månaderna. Industriproduktionen och företagens produktionsplaner har stigit. Dessutom ser företagen (se diagram 23) och hushållen lite mindre pessimistiskt på framtiden.

Exporten börjar åter växa från och med det andra kvartalet i år, men tillväxten blir låg framöver eftersom den internationella konjunkturåterhämtningen blir trög. De närmaste kvartalen fortsätter emellertid maskininvesteringarna att minska eftersom kapacitetsutnyttjandet blir lågt ett bra tag framöver och företagens rörelseresultat blir svaga. Även hushållens konsumtion sjunker. Den minskade efterfrågan från hemmamarknaden innebär att BNP faller även de närmaste två kvartalen.

För att minska effekterna av recessionen och stödja kreditmarknaden har den japanska regeringen sedan hösten 2008 presenterat tre stimulanspaket, totalt motsvarande ca 5 procent av BNP. De direkta budgeteffekterna uppskattas bli lägre eftersom en stor del av medlen avser kreditgarantier till företag. Det senaste paketet presenterades i april i år, och var riktat mot miljöinvesteringar, sysselsättning och hälsovård.

Regeringen har även via kapitalinjektioner till banksystemet stimulerat bankutlåningen och gett direkta kapitalstöd till företag som är underkapitaliserade men i grunden sunda. Den japanska centralbanken har sänkt styrräntan från 0,5 procent till 0,1 procent och gett lån mot säkerhet i bland annat företagscertifikat med relativt hög risk.

Den expansiva finanspolitiken bidrar till att det offentliga budgetunderskottet stiger från ca 3 procent av BNP 2008 till nära 10 procent av BNP 2011. Därmed stiger den offentliga bruttoskulden ytterligare från nuvarande ca 175 procent av BNP.

Sammanfattningsvis sjunker BNP med 7,5 procent 2009 för att sedan stiga med 0,9 procent 2010 och med 1,6 procent 2011 (se diagram 24).

Konsumentpriserna sjunker i år med 0,8 procent och 2010 med 0,4 procent. Först 2011 ökar KPI, och då med endast 0,2 procent.

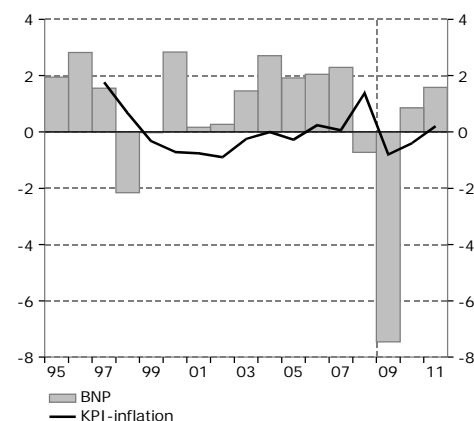
USA

DJUPASTE AMERIKANSKA RECESSIONEN UNDER EFTERKRIGSTIDEN

Det senaste halvåret har den amerikanska recessionen fördjupats rejält. Enligt preliminär statistik föll BNP med 1,5 procent det första kvartalet i år, vilket var ett något mindre fall än det fjärde kvartalet 2008 (se diagram 25). Hushållens konsumtionsutgifter överraskade positivt och steg något det första kvartalet efter det kraftiga fallet andra halvåret i fjol. Mot detta stod kraftiga fall i de fasta investeringarna, som föll med ungefär 10 procent, och i exporten som föll med drygt 8 procent. Lagren drogs ner kraftigt vilket verkade återhållande på BNP-tillväxten med 0,6 procentenheter. Den svaga inhemska efterfrågan bidrog till att också importen föll abrupt med 10 procent.

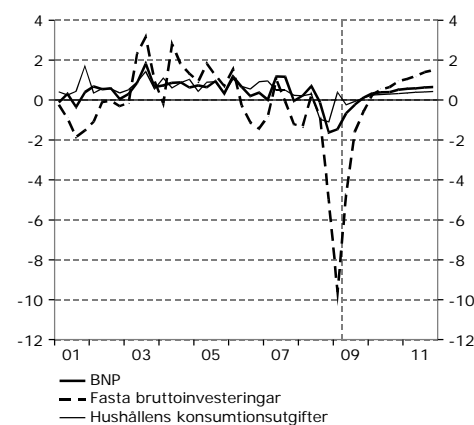
Flertalet indikatorer tyder på att fallet i BNP har bromsats upp det andra kvartalet. Tillförsikten hos företagen i såväl indu-

Diagram 24 BNP och inflation i Japan
Årlig procentuell förändring respektive procent

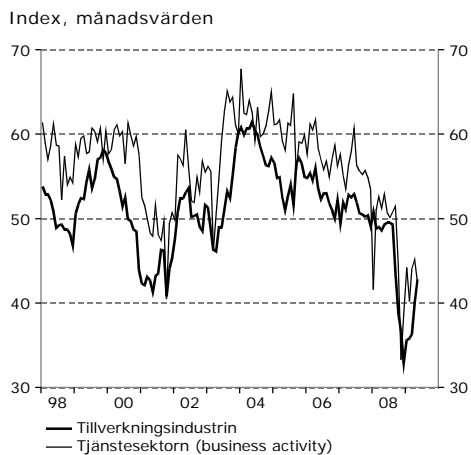

Källor: Economic and Social Research Institute, Ministry of Internal Affairs and Communications (Japan) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 25 BNP och efterfrågan i USA
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

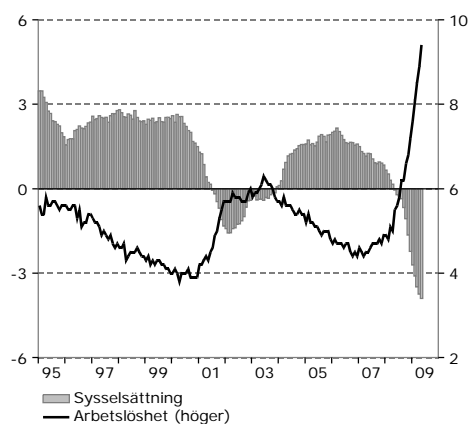
Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Diagram 26 Inköpschefsindex (ISM) i USA

Källa: Institute for Supply Management.

Diagram 27 Sysselsättning och arbetslöshet i USA

Årlig procentuell förändring respektive procent av arbetskraften, säsongrensade månadsvärden

Källor: U.S. Department of Labour och Bureau of Labour Statistics.

Diagram 28 Kapacitetsutnyttjande i industrin, USA

Procent, månadsvärden

Källa: Federal Reserve.

stri- som tjänstesektorn har vänt upp något (se diagram 26). Även konsumentförtroendet och sentimentindex för bostadsmarknaden har stigit. Samtliga dessa indikatorer är dock fortfarande på mycket låga nivåer. Vidare har en viss stabilisering skett på de finansiella marknaderna med stigande aktiepriser, fallande riskpremier, en bättre fungerande penningmarknad och fler nyemissioner av företagsobligationer (se avsnittet ”Finansmarknader och penningpolitik”).

Arbetsmarknaden har däremot fortsatt att försvagas. I maj 2009 var 3,9 procent färre sysselsatta än i maj 2008 och arbetslösheten steg till 9,4 procent (se diagram 27). Det senaste året har sysselsättningen fallit med nästan 5,5 miljoner. Arbetslösheten har stigit snabbare än vid de senaste recessionerna, men ungefär lika snabbt som vid recessionen i mitten av 1970-talet. Arbetslösheten förväntas stiga ytterligare till ca 10,5 procent i slutet av 2010, varefter den faller tillbaka långsamt.

TRÖG KONSUMTIONSUPPGÅNG

Den snabba försvagningen av arbetsmarknaden och tidigare stora förmögenhetsförluster håller tillbaka hushållens konsumtion framöver. Förmögenhetsfallet innebär att hushållen kommer att behöva öka sitt sparande, något som förstärks av den osäkra situationen på arbetsmarknaden. Sparkvoten fortsätter därför att stiga de kommande åren. Trots en expansiv finanspolitik, med bland annat skattesänkningar, innebär detta att konsumtionen kommer att växa långt under det historiska genomsnittet, som ligger kring 3,2 procent per år, fram till 2011.

Bostadssektorn har fortsatt att försvagas. Trots de kraftiga fallen i bostadsinvesteringarna de senaste 3 åren förväntas bostadsinvesteringarna fortsätta att falla till början av 2010. Uppgången blir därefter betydligt långsammare än historiska uppgångar till följd av de ovanligt stora lagren av osålda hus, de svaga utsikterna för hushållens inkomster och förmögenheter och en fortsatt stram kreditgivning. Detta gör också att huspriserna fortsätter att falla, åtminstone en bra bit in på 2010.

Näringslivets investeringar faller rejält 2009. Ett rekordlåg kapacitetsutnyttjande (se diagram 28) tyder på ett mycket litet investeringsbehov, samtidigt som såväl omvärldens som den inhemska efterfrågan utvecklas mycket svagt. Till följd av den stora osäkerheten som råder i näringslivet är viljan att investera fortsatt låg. Sammantaget innebär detta att återhämtningen av näringslivets investeringar blir långsam.

Exporten föll rekordsnabbt det första kvartalet i år och förväntas fortsätta att falla till början av 2010. Efterfrågan på den amerikanska exporten antas då börja växa, men förhållandevis långsamt mot bakgrund av den gradvisa återhämtningen i den globala tillväxten. Importen faller något mer än exporten i år och bytesbalansunderskottet fortsätter därmed att falla ner till 2,5 procent av BNP i mitten av 2009. Samtidigt minskar då behovet av stora kapitalinflöden.

BNP faller på kvartalsbasis till och med tredje kvartalet i år och börjar sedan växa, främst beroende på den expansiva finans- och penningpolitiken. Sammantaget faller BNP med 3,1 procent i år. Nästa år stiger BNP med 0,8 procent och 2011 med 2,2 procent (se tabell 4). Konjunkturedgången kommer att pågå sammantaget i nästan två år, vilket innebär att den blir den längsta under efterkrigstiden (se tabell 3). Den genomsnittliga konjunkturedgången under efterkrigstiden har, som jämförelse, varat 10 månader.

BNP-gapet är stort i utgångsläget och vidgas till slutet av 2010. Det låga resursutnyttjandet bidrar till att driva ner inflationen. Konsumentpriserna faller som årsgenomsnitt med 0,8 procent i år, främst till följd av fallet i råvarupriserna, och ökar sedan med blygsamma 1 procent 2010 och med 1,5 procent 2011.

Tabell 3 Amerikanska konjunkturedgångar under efterkrigstiden

Historiska konjunkturedgångars längd i månader enligt NBER

Topp	Botten	Varaktighet i månader	
		Konjunkturedgång (topp till botten)	Konjunkturuppgång (från förra botten till denna topp)
Dec 2007	Nov 2009	23	73
Mar 2001	Nov 2001	8	120
Jul 1990	Mar 1991	8	92
Jul 1981	Nov 1982	16	12
Jan 1980	Jul 1980	6	58
Nov 1973	Mar 1975	16	36
Dec 1969	Nov 1970	11	106
Apr 1960	Feb 1961	10	24
Aug 1957	Apr 1958	8	39
Jul 1953	Maj 1954	10	45
Nov 1948	Okt 1949	11	37
Genomsnitt		10	59

Källor: National Bureau of Economic Research (NBER) och Konjunkturinstitutet.

FORTSATTA KRAFTIGA STIMULANSER FRÅN DEN EKONOMISKA POLITIKEN

Finanspolitiken blir mycket expansiv såväl i år som nästa år. Det av president Obama initierade finanspolitiska stimulanspaketet uppgår sammantaget till ca 5,5 procent som andel av BNP de kommande åren. Det omfattar skattesänkningar, stöd till delstaterna och utgiftsökningar i form av infrastruktursatsningar och olika sociala program. Det federala budgetunderskottet ökar till ca 13 procent som andel av BNP i år och blir ca 10 procent som andel av BNP 2010. År 2011 minskar underskottet med ytterligare några procentenheter.

Mot bakgrund av det mycket låga resursutnyttjandet i ekonomin och den låga inflationen låter Fed styrrentan ligga kvar nära noll fram till början av 2011 då räntehöjningsfasen inleds.

Mot slutet av 2011 ligger styrräntan på 1,75 procent. De närmaste åren fortsätter Fed dessutom med köp av säkerställda kreditinstrument och statsobligationer, i syfte att ytterligare stimulera ekonomin.

Tabell 4 Valda indikatorer för USA

Miljarder USD, löpande priser, respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

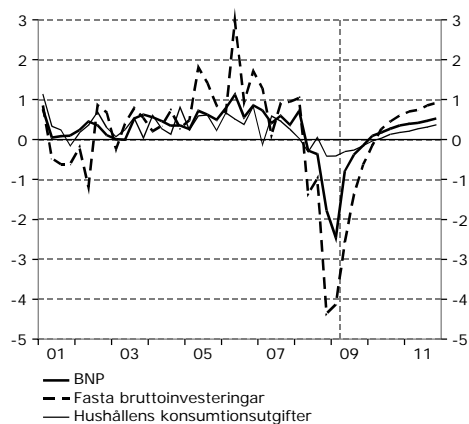
	2008	2008	2009	2010	2011
Hushållens konsumtionsutgifter	10 058	0,2	-1,0	0,7	1,4
Offentliga konsumtionsutgifter	2 386	2,8	1,6	2,6	1,6
Fasta bruttoinvesteringar	2 537	-3,4	-17,2	-1,3	4,3
Lagerinvesteringar ¹	-47	-0,2	-0,4	0,1	0,4
Export	1 859	6,2	-15,0	-0,5	4,5
Import	2 529	-3,5	-16,9	-0,6	4,7
BNP	14 265	1,1	-3,1	0,8	2,2
KPI		3,8	-0,8	1,0	1,5
Arbetslöshet		5,8	9,4	10,3	9,8
Styrränta ^{2,3}		0,25	0,25	0,25	1,75
Tioårig statsobligationsränta ²		2,4	3,8	4,1	4,40
Dollar/euro ²		1,34	1,41	1,39	1,38

¹ Miljarder dollar respektive bidrag till BNP-tillväxten. ² Vid slutet av respektive år. ³ Federal Funds target rate.

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Diagram 29 BNP och efterfrågan i euroområdet

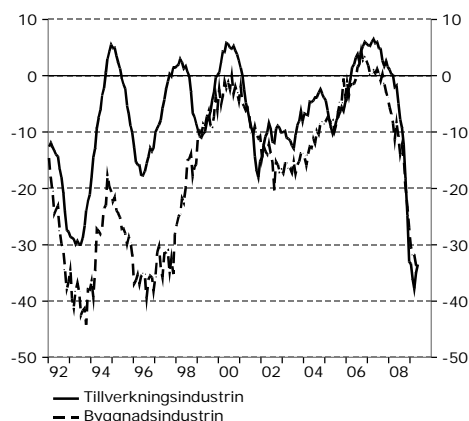
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 30 Industriförtroende i euroområdet

Nettotal, månadsvärden

Källa: Europeiska kommissionen.

Euroområdet

EUROOMRÅDET I RECESSION

Samtliga euroländer uppvisar fallande BNP 2009. Den tyska ekonomin väntas visa ett fall i BNP på 6,6 procent i år och Tyskland är därmed hårdast drabbat av de stora euroländerna. Detta beror främst på Tysklands stora beroende av exporten i allmänhet och export av investeringsvaror och motorfordon i synnerhet. I detta avseende liknar utvecklingen i Tyskland den i Sverige (se avsnittet "BNP och efterfrågan i Sverige"). BNP-fallen i Frankrike och Italien blir mindre, drygt 3 respektive drygt 5 procent i år.

Det första kvartalet i år föll BNP i euroområdet med 2,5 procent (se diagram 29), vilket var ett större fall än det fjärde kvartalet 2008 då BNP föll med 1,8 procent. Nedgången det första kvartalet var bred, men störst var fallet i investeringarna och exporten.

Tillgängliga indikatorer visar att BNP-fallet har bromsat upp det andra kvartalet. Exempel på detta är att konsumentförtroendet har stigit de senaste månaderna vilket också tillförsikten i industrin har gjort i viss mån (se diagram 30). Indikatorerna är dock fortsatt mycket svaga. Trots de försiktiga tecknen på en stabilisering som nu kan skönjas faller BNP med hela 4,8 procent i år. Exporten och de fasta investeringarna faller

särskilt starkt, med ca 11 respektive ca 16 procent. Exportfallet reflekterar den abrupta nedgången i världshandeln och också till viss del att euron har förstärkts. Fallet i investeringarna beror främst på det mycket låga kapacitetsutnyttjandet (se diagram 31) och den fortsatt svaga tillförsikten bland företagen. Vidare är finansieringsförhållandena fortsatt strama, trots att en viss stabilisering har skett på de finansiella marknaderna. En ofrivillig lageruppbbyggnad i slutet av 2008 gav ett positivt bidrag till BNP-tillväxten. Det första kvartalet byttes detta till en kraftig lagerneddragning, vilket har en negativ effekt på BNP-tillväxten 2009. Även hushållens konsumtionsutgifter faller 2009, främst mot bakgrund av den förväntade kraftiga försvagningen av arbetsmarknaden och fallet i hushållens förmögenheter. Arbetsmarknaden har försvagats snabbt (se diagram 32) och fortsätter att försämrans. Arbetslösheten förväntas stiga från dagens drygt 9 procent till ca 12 procent 2010. Den ligger kvar på ungefär 12 procent i genomsnitt 2011.

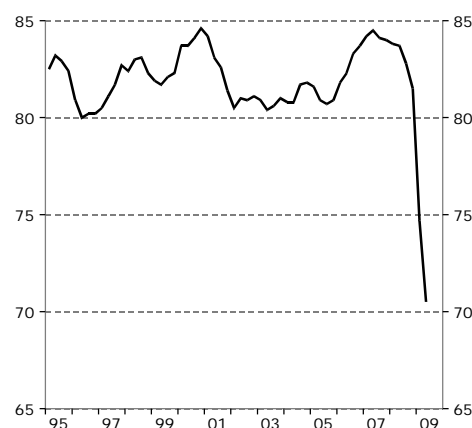
BNP FALLER ÄVEN NÄSTA ÅR

Efter det kraftiga fallet 2009 minskar BNP också något 2010. År 2011 stiger BNP med 1,5 procent (se tabell 5). På kvartalsbasis börjar BNP växa i början av 2010, främst beroende på en stark stimulans från den ekonomiska politiken, förbättrade finansiella förhållanden och en starkare omvärldsefterfrågan. BNP-gapet vidgas rejält 2009 och 2010, men krymper sedan något 2011.

Finanspolitiken är expansiv i år och nästa år. Den offentliga sektorns finansiella sparande försämrans kraftigt från -1,9 procent som andel av BNP 2008 till ca -5,5 procent i år och vidare till ca -7 procent som andel av BNP 2010. Ökningen av underskottet beror delvis på de automatiska stabilisatorerna, men också på de stora diskretionära åtgärder som genomförs. I euroområdet bedöms dessa åtgärder uppgå till sammantaget ca 2 procent av BNP för 2009 och 2010. I stort sett samtliga medlemsländer kommer i år att ha ett budgetunderskott som är större än kravet på maximalt 3 procents underskott som andel av BNP. De svaga finanserna gör att utrymmet för diskretionära stimulansåtgärder är begränsat 2011, vilket i sin tur leder till att finanspolitiken blir något åtstramande. Den offentliga skulden i förhållande till BNP stiger rejält de kommande åren i euroområdet, från ca 70 procent som andel av BNP 2008 till nästan 85 procent 2010.

Inflationen har fallit tillbaka kraftigt i början av året och var 0,6 procent i april. Dämpningen beror främst på fallande råvarupriser. Det låga kapacitets- och resursutnyttjandet, och en stor uppgång i arbetslösheten, bidrar till att inflationen blir låg under prognosperioden och HIKP ökar med 0,3 procent 2009, 0,9 procent 2010 och 1,4 procent 2011 (se tabell 5).

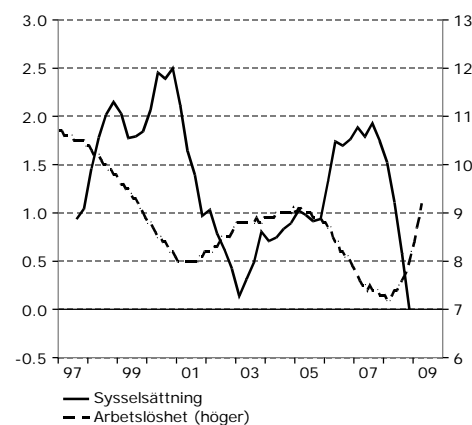
Diagram 31 Kapacitetsutnyttjandet i tillverkningsindustrin, euroområdet
Procent

Källa: Europeiska kommissionen.

Diagram 32 Sysselsättning och arbetslöshet i euroområdet

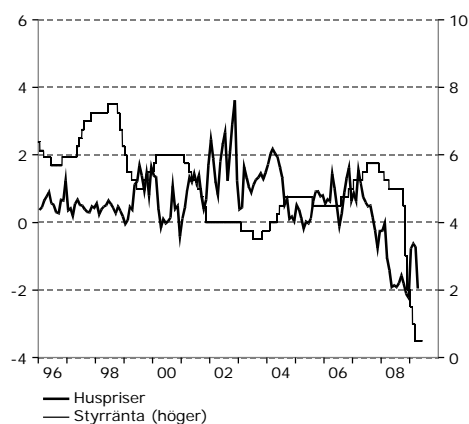
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden respektive procent av arbetskraften, månadsvärden

Källa: Eurostat.

Diagram 33 Huspriser och styrränta i Storbritannien

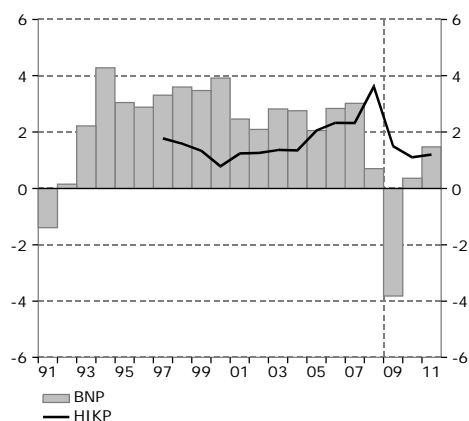
Procentuell förändring, 3-månaders glidande medelvärde respektive procent, månadsvärden

Källor: Halifax och Bank of England.

Diagram 34 BNP och inflation i Storbritannien

Årlig procentuell förändring respektive procent

Källor: Office for National Statistics och Konjunkturinstitutet.

STYRRÄNTA NÄRA NOLL

Det låga resursutnyttjandet och den låga inflationen gör att ECB fortsätter att sänka styrräntan, den så kallade referäntan, ytterligare något till 0,5 procent under sommaren 2009. I början av 2011 börjar de åter höja styrräntan och den ligger på 1,75 i slutet av 2011. ECB har också gett besked om att de kan komma att köpa så kallade säkerställda bostadsobligationer.

Tabell 5 Valda indikatorer för euroområdet

Miljarder euro, löpande priser, respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Hushållens konsumtionsutgifter	5 054	0,3	-1,2	-0,2	0,9
Offentliga konsumtionsutgifter	1 798	1,9	1,3	1,1	0,7
Fasta bruttoinvesteringar	1 966	-0,4	-10,6	-1,4	2,7
Lagerinvesteringar ¹	23	0,1	-0,6	0,1	0,3
Export	3 722	0,8	-16,4	-1,0	4,1
Import	3 584	0,9	-13,4	-1,0	4,1
BNP	8 979	0,6	-4,8	-0,1	1,5
HIKP		3,3	0,3	0,9	1,4
Arbetslöshet		7,6	10,7	11,9	11,8
Styrränta ^{2,3}		2,5	0,5	0,5	1,75
Tioårig statsobligationsränta ²		3,1	3,8	4,1	4,4
Dollar/euro ²		1,34	1,41	1,39	1,38

¹ Miljarder euro respektive bidrag till BNP-tillväxten. ² Vid slutet av respektive år.

³ Refiränta.

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Övriga Europa

STORBRIANNIENS BNP FALLER MARKANT

Storbritannien, som haft en god tillväxt sedan 1993, är nu inne i sin värsta lågkonjunktur på 30 år. Kraschen i finanssektorn, med dess relativt stora betydelse för den brittiska ekonomin, och den minskade globala efterfrågan har tillsammans med fallande huspriser lett till sjunkande BNP de senaste kvartalen.

Recessionen fördjupades det första kvartalet i år, då BNP sjönk med 1,9 procent. Av efterfrågekomponenterna föll exporten mest, med 6 procent.

De närmaste kvartalen fortsätter BNP att minska när efterfrågan faller på bred front. Både exporten och maskininvesteringarna sjunker. Byggnadsinvesteringarna pressas ner av en svag fastighetsmarknad där priserna har fortsatt att falla (se diagram 33). Även hushållens konsumtion minskar bland annat till följd av att arbetslösheten stiger från den nuvarande nivån på ca 7 procent. Sammanfattningsvis krymper BNP med 3,8 procent 2009, efter en ökning med 0,7 procent 2008 (se diagram 34).

Centralbanken och regeringen har ingripit med olika åtgärder för att mildra effekterna av finanskrisen. Bank of England har

sänkt styrräntan från 5 procent till 0,5 procent mellan oktober 2008 och mars 2009. Banken har också köpt både statsobligationer och företagsobligationer. Regeringen har stöttat bankerna med kapitalinjektioner och garantiprogram.

Regeringen stimulerar ekonomin även via budgeten, med åtgärder på 20 miljarder pund, eller motsvarande ungefär 1 procent av BNP. Bland annat ingår en tillfällig momssänkning från 17,5 procent till 15 procent och tidigareläggningar av offentliga investeringar. Med ökade utgifter, och därtill minskade skatteintäkter, stiger budgetunderskottet till ca 12 procent av BNP 2011.

Regeringens och centralbankens åtgärder och en återhämtning av den globala efterfrågan leder till att BNP åter börjar växa nästa år. Företagens och hushållens förtroende har förbättrats något den senaste tiden. Exporten gynnas av ett relativt svagt pund. BNP ökar dock med endast 0,4 procent 2010, och med 1,5 procent 2011. Konsumentpriserna stiger i år med 1,5 procent, delvis till följd av den stora pundförsvagningen, och med drygt 1 procent 2010 och 2011.

DRAMATISKA BNP-FALL I BALTIKUM

De baltiska länderna, Estland, Lettland och Litauen, har drabbats mycket hårt av den globala konjunkturedgången. Fallande export har fördjupat den inhemska konjunkturedgången som följde på en tidigare överhettning med hög inflation och höga fastighetspriser. Krisen förvärrades ytterligare när kreditgivning från banker i Västeuropa stramades åt i spåren av finanskrisen.

Recessionen har därmed fördjupats i samtliga länder. I årstakt sjönk BNP det första kvartalet i år med inte mindre än 16 procent i Estland, 18 procent i Lettland och med 13 procent i Litauen (se diagram 35). Samtliga sektorer har drabbats. Budgetunderskotten stiger nu till följd av minskade skatteintäkter. Ländernas regeringar har därför stramat åt budgeten genom lönesänkningar och minskade utgifter inom den offentliga sektorn.

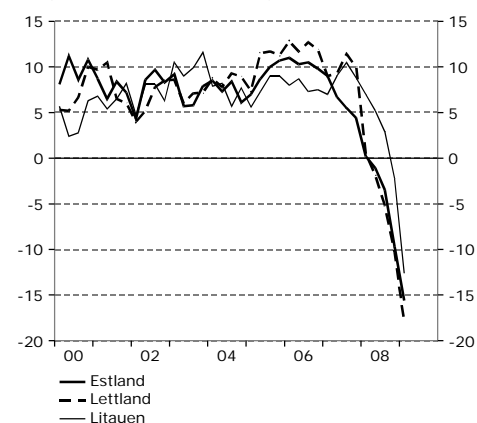
Även företagen måste pressa kostnaderna, bland annat genom lönesänkningar och personalneddragningar. Hushållens konsumtion fortsätter därmed att sjunka framöver. Likaså minskar investeringarna kraftigt på grund av stigande överskottskapacitet.

De mycket stora fallen i efterfrågan i de baltiska länderna har bland annat lett till en kraftigt sjunkande importvolym, och därmed till ett lägre bytesbalansunderskott (se diagram 36). Med fortsatta betydande fall i den inhemska efterfrågan minskar importen ytterligare framöver. Löneminskningarna ökar samtidigt ländernas konkurrenskraft, vilket gynnar exporten på sikt.

Sammanfattningsvis sjunker BNP i år i de baltiska länderna med mellan 12 procent och 16 procent. Nästa år faller BNP med mellan 2,5 procent och 4 procent. Först 2011 stiger BNP något, med ca 2 procent. Inflationen faller snabbt i alla länderna eftersom konjunkturen förblir svag (se diagram 37).

Diagram 35 BNP i Baltikum

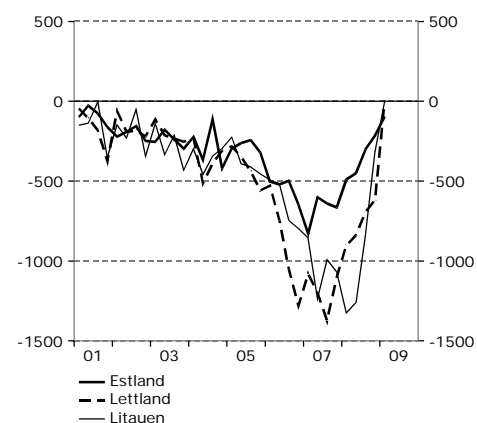
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källa: Eurostat.

Diagram 36 Bytesbalans i Baltikum

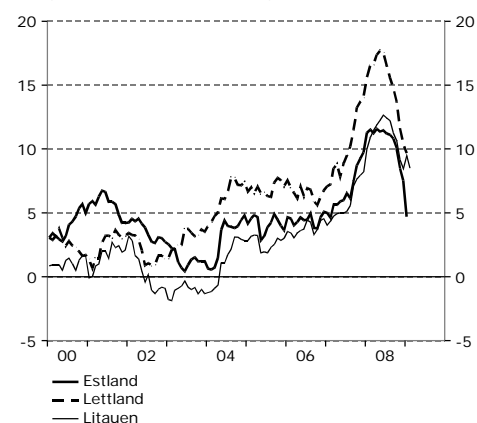
Nivå i euro, kvartalsvärden

Källor: Ländernas centralbanker.

Diagram 37 Inflation (HIKP) i Baltikum

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Ländernas statistiska centralbyråer.

Alla de tre baltiska länderna är med i ERM 2¹, den europeiska växelkursmekanismen. Deltagande i växelkursmekanismen under en tvåårsperiod utan devalvering är ett av villkoren för medlemskap i euroområdet, det vill säga en övergång till euro som landets valuta.

Lågkonjunkturer har emellertid resulterat i betydande ekonomiska problem i länderna och även bidragit till stora deprecieringstryck på deras valutor. Situationen är särskilt allvarlig i Lettland där rykten om devalvering har florerat under senare tid. Detta beror bland annat på att landet inte har uppfyllt villkoren för IMF:s lån som anses vara nödvändigt för att rädda den fasta växelkursen. Lettlands regering har nu annonserat sin avsikt att introducera ytterligare åtstramningsprogram för att uppfylla villkoren. Detta kan emellertid leda till sociala spänningar i landet och risken för devalvering kvarstår.

En devalvering av valutan skulle kunna underlätta den ekonomiska anpassningen, som i annat fall kräver lönesänkningar i näringslivet och nedskärningar inom den offentliga sektorn. Om den lettiska lätten devalveras finns det risk att även andra baltiska länder följer efter. Dock ökar en devalvering i motsvarande grad värdet i inhemsk valuta på lån som är upptagna i utländsk valuta.

Med en andel på ca 85 procent av lån i utländsk valuta inom fastighets- och företagssektorn i Lettland, skulle en devalvering således innebära en ökad lånebörda för landet och följaktligen minskade möjligheter till att återbetala lån i tid. Detta skulle resultera i att kreditförlusterna för svenska banker blir större på kort sikt, men inte nödvändigtvis på lång sikt.

---

¹ERM 2 är till för EU-länder som avser att övergå till den gemensamma valutan euro, däribland de tre baltiska länderna. Estland och Litauen har en fast kurs mot euro genom ett sedelfondssystem. Lettlands valuta tillåts fluktuera kring den centrala kursen inom ett band på ± 1 procent.

Finansmarknader och penningpolitik

Riskviljan har ökat på de finansiella marknaderna de senaste månaderna. Utvecklingen fortsätter under prognosperioden och den finansiella krisen klingar långsamt av, med bland annat fallande riskpremier och en starkare krona som följd. Det globala finansiella systemet är dock ännu en tid framöver beroende av statligt stöd för att fungera och statliga åtgärder är en förutsättning för en normalisering. Ett lågt globalt resursutnyttjande och ett svagt inflationstryck medför att styrräntorna blir fortsatt låga.

Den finansiella krisen

MER GYNNSAMMA FÖRHÅLLANDEN PÅ DE FINANSIELLA MARKNADERNA

Under våren 2009 har kurserna på världens börser stigit (se diagram 38) och på valutamarknaden har små valutor stärkts. Detta tyder på att riskviljan bland investerare på världens finansiella marknader delvis har återvänt.

De positiva tendenserna hänger bland annat samman med en minskad osäkerhet bland investerare gällande tillståndet för amerikanska finansiella institutioner. Resultaten från de amerikanska myndigheternas tester av bankers förmåga att hantera kommande kreditförluster har bidragit till denna minskade osäkerhet. Även om ett antal banker bedöms behöva utöka det egna kapitalet, är kapitalbehoven mindre än vad många investerare förväntat sig.² Den allmänt ökade riskviljan kan troligen också förklaras av att konjunkturen inte längre försämras lika snabbt som under hösten 2008 och att de allra dystraste realekonomiska scenarierna därmed bedöms som mindre sannolika.

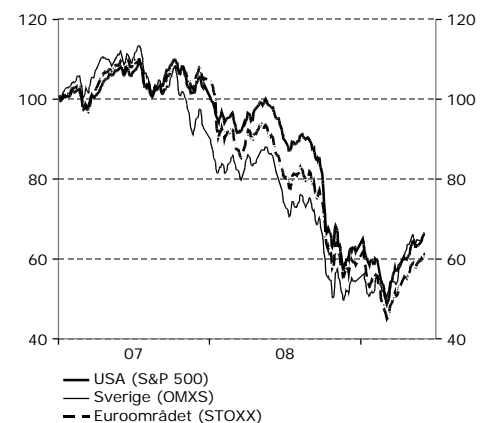
STABILISERING TILL FÖLJD AV STATLIGA ÅTGÄRDER

Även om utvecklingen gått i rätt riktning under senare tid, är det allmänna läget på de finansiella marknaderna fortfarande ansträngt. Till stor del är det globala finansiella systemets funktion fortfarande beroende av statliga interventioner. Centralbankernas lånefaciliteter står för en betydande del av likviditetsförsörjningen till banksystemet. Dessa åtgärder, samt även sannolikt den minskade osäkerheten om bland annat bankernas tillstånd i USA, har medfört att riskpremierna på interbankmarknaden har fallit tillbaka (se diagram 39). Utöver likviditetsstöd har flertalet banker fått statliga kapitaltillskott efter Lehman Brothers fall.

² Enligt den amerikanska regeringen behövde tio av de 19 testade bankerna förstärka sitt kapital med totalt 75 miljarder dollar.

Diagram 38 Börsutveckling

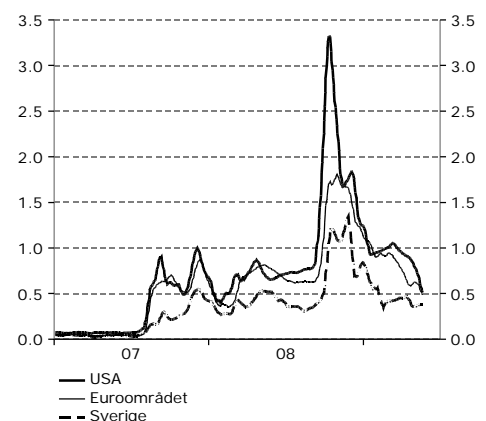
Index 2006-12-29=100, 5-dagars centrerat glidande medelvärde

Källa: Reuters.

Diagram 39 Ränta på interbanklån, differens mot förväntad styrränta (basis spread)

Procentenheter, dagsvärden, 10-dagars glidande medelvärde

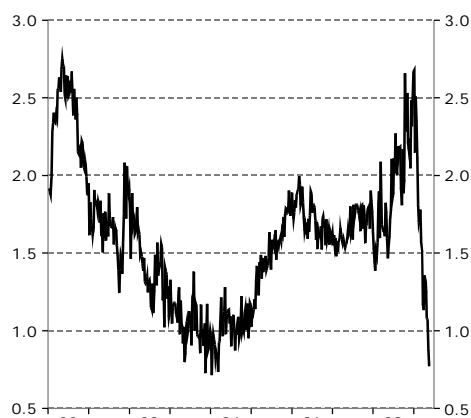

Anm. Löptid: 3 månader.

Källor: British Bankers' Association och Reuters.

Diagram 40 Skillnad mellan bolåneränta och statsobligationsränta i USA

Procentenheter, veckovärden

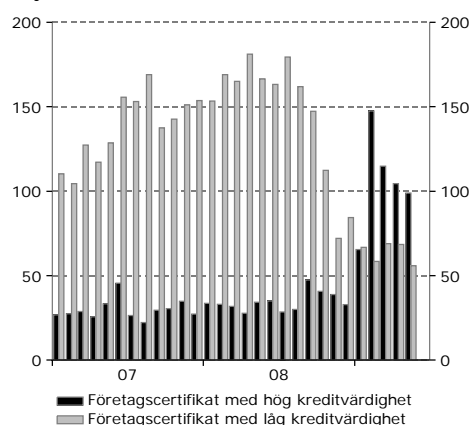

Anm. Löptid: 30 år.

Källa: Mortgage Banking Association of America.

Diagram 41 Emitterade företagscertifikat i USA

Miljarder dollar, månadsvärden

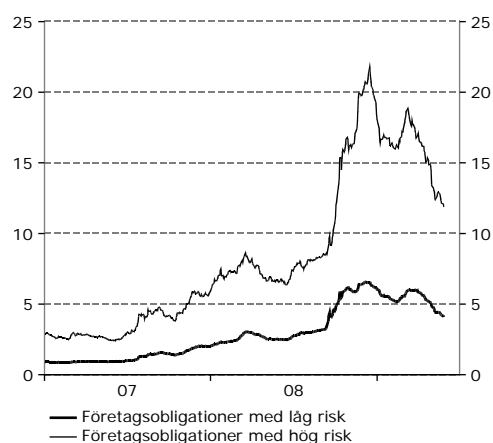

Anm. Hög kreditvärdighet: AA. Låg kreditvärdighet: A2/P2. Båda klassificeringarna enligt Moody's/Standard & Poor's.

Källa: Federal Reserve.

Diagram 42 Ränta på företagsobligationer, differens mot statsobligationsräntan, USA

Procentenheter, dagsvärden

Anm. Hög risk: Ba/BB eller lägre. Låg risk: Baa/BBB eller högre. Båda klassificeringarna enligt Moody's/Standard & Poor's

Räntorna avser index över ett flertal löptider.

Källa: Merrill Lynch.

Vissa amerikanska banker har emellertid fått tillstånd att betala tillbaka en del av stödet. De begränsningar av rörliga ersättnings-system för anställda, som den amerikanska regeringen betingat kapitaltillskotten på, har troligen bidragit till viljan att återbetala.

Under våren har den amerikanska centralbanken – Federal Reserve (Fed) – även börjat köpa finansiella tillgångar direkt på andrahandsmarknaden. I huvudsak har köpen avsett tillgångar säkerställda med bostadslån och andra konsumentlån.³ Syftet är att frigöra utrymme på bankernas balansräkning till nyutlåning. Köpen av tillgångar säkrade med bostadslån har bland annat bidragit till att riskpremierna på bostadslånemarknaden i USA fallit sedan årsskiftet (se diagram 40).⁴

Fed har även lånat ut pengar direkt till företag med relativt hög kreditvärdighet genom köp av företagscertifikat. Till viss del har åtgärderna bidragit till en ökad emittering av certifikat på den amerikanska företagskreditmarknaden (se diagram 41). Emitteringen av certifikat med lägre kreditvärdighet är emellertid fortsatt svag, sannolikt beroende av den svaga konjunkturen. Mindre kreditvärda företag har därmed det fortfarande svårt att finansiera sin verksamhet via kreditmarknaden. Men den allmänt tilltagande riskviljan har medfört fallande riskpremier även på denna marknad, vilket leder till minskade lånekostnader (se diagram 42).

Även läget på de svenska kreditmarknaderna förbättrades betydligt under de första månaderna av 2009. Riskpremier har fallit tillbaka (se diagram 39). Tillsammans med en sänkt styrränta har detta lett till fallande lånekostnader för företag och hushåll, bland annat till lägre boräntor (se diagram 43).

Även i Sverige har myndigheternas åtgärder bidragit till stabiliseringen. Riksbanken tillhandahåller fortfarande lån på längre löptider än normalt och förser banksystemet med lån i dollar. Fem finansiella institutioner deltar dessutom i ett statligt program som lämnar garantier vid upplåning.⁵

RISKERNA ÄR FORTFARANDE STORA FÖR DET FINANSIELLA SYSTEMET

Trots att de statliga ingripandena har stabiliserat och i viss mån bidragit till att normalisera förhållandena på världens finansiella marknader, är osäkerheten fortfarande betydande. Fortsatt stora kreditförluster är att vänta, framför allt till följd av den djupa globala recessionen. Detta kommer att ytterligare öka påfrestningarna på de finansiella institutionernas egna kapital. Internationella Valutafonden (IMF) har uppskattat de totala kreditför-

³ Köpen av kreditinstrument säkrade med bostadslån (så kallade mortgage-backed securities) inleddes redan i december 2008. Köpen av kreditinstrument säkrade med andra typer av konsumentlån började genomföras på bred front i mars 2009.

⁴ Fallet i riskpremierna kan även ha att göra med att ordningen kring det statliga ägandet av bostadslåneinstitutet Freddie Mac och Fannie Mae upplevdes som tydligare under slutet av 2008 jämfört med månaderna tidigare.

⁵ Utöver Swedbank och SEB deltar även bostadslåneinstitutet SBAB samt Volvofinans och Carnegie i garantiprogrammet.

lusterna i världen 2009 och 2010 till 4 100 miljarder dollar.⁶ Av dessa härrör 2 700 miljarder dollar från kreditförluster på amerikanska värdepapper.⁷

För vissa västeuropeiska banker är utvecklingen i Central- och Östeuropa särskilt bekymmersam, där den dramatiska konjunkturnedgången hotar att drabba bankerna i form av kännbara kreditförluster. Risken är att en ond cirkel uppstår om bankerna tvingas att skära ner ytterligare på sin utlåning, vilket skulle bidra till att förvärra krisen i regionen och i förlängningen bidra till ökade kreditförluster.⁸

Svenska banker har en betydande utlåning till företag och hushåll i Baltikum, till stor del i euro. En devalvering av något av de baltiska ländernas valuta relativt euron skulle drastiskt öka skuldbördan för företag och hushåll, med efterföljande kreditförluster för svenska banker. Men även utan en devalvering kommer betalningsförmågan för företag och hushåll i Baltikum att pressas hårt av den anpassning av priser och löner som måste till för att återställa ländernas konkurrenskraft.

I början av juni i år bedömde Riksbanken att de svenska storbankerna har tillräckligt med kapital för att klara kreditförluster på totalt 170 miljarder kronor 2009 och 2010. Bedömningen baseras på ett så kallat stresstest där bankernas förmåga att absorbera kreditförluster mäts i förhållande till ett ekonomiskt scenario.⁹ De svenska bankernas jämförelsevis solida ställning har underbyggts av en förhållandevis god intjäning hittills under 2009. Tre banker har dessutom genomfört lyckade nyemissioner det senaste halvåret och kapital har avsatts för ytterligare kreditförluster.

Svenska staten har agerat förebyggande i syfte att stötta det svenska banksystemet. Riksgälden annonserade i maj 2009 sin avsikt att låna upp 100 miljarder kronor för att förstärka Riksbankens valutareserv. Dessa medel kan komma svenska banker till hjälp i det fall de upplever problem att finansiera skulder i utländsk valuta. Regeringen har dessutom upprättat en stabilitetsfond för att hantera eventuella framtida solvensproblem för svenska institutioner.

Diagram 43 Tremånaders bolåneränta i Sverige

Procentenheter, månadsvärden

Anm. Genomsnitt av svenska bankers noterade räntor

Källa: Reuters.

⁶ Se IMF, *Global Financial Stability Report*, april 2009. Storleken på kreditförlusterna kan relateras till amerikansk BNP som 2008 uppgick till 14 265 miljarder dollar.

⁷ De stresstest som utförts på banker i USA antog kreditförluster uppgående till 599 miljarder dollar 2009 och 2010 för de 19 största amerikanska bankerna. IMF:s uppskattning innebär för de 19 största bankerna i USA kreditförluster uppgående till 550 miljarder dollar, se Elliot, *Implications of the Bank Stress Tests*, The Brookings Institution, 11 maj, 2009.

⁸ IMF har uppskattat att de totala nettokapitalflödena till tillväxtekonomier under 2009 blir negativa, trots positiva direktinvesteringar. För länder i Central- och Östeuropa, som har en relativt liten andel direktinvesteringar, blir troligen skillnaden i utflöde och inflöde av kapital än större.

⁹ Se Riksbanken, *Finansiell Stabilitet 2009:1*. Riksbanken bedömer även i ett alternativscenariot att de fyra svenska storbankerna har tillräckligt med kapital för att möta kreditförluster på upp till drygt 300 miljarder kronor. För att de kreditförluster som antas för verksamheten i Sverige ska uppstå krävs ett fall i BNP 2009 och 2010 som är dubbelt så stort som Riksbanken prognostiserade i april 2009. Det innebär en BNP-tillväxt i Sverige på ca -3,5 procent både 2009 och 2010.

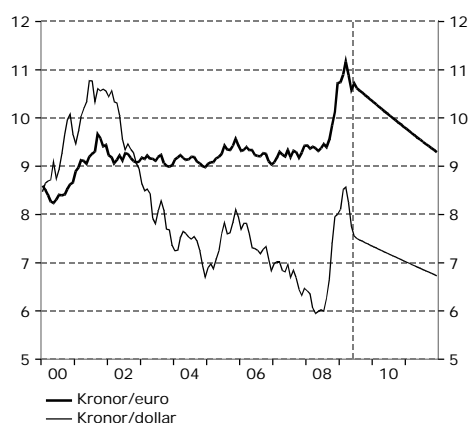
KREDITGIVNINGEN NORMALISERAS UNDER PROGNOSPERIODEN

Konjunkturinstitutet förutsätter att de åtgärder som vidtagits för att stabilisera det finansiella systemet får avsedd effekt och att läget på de finansiella marknaderna gradvis förbättras och normaliseras under 2011. Riskpremier och kreditgivning når då nivåer som är i överensstämmelse med den aktuella konjunkturfasen. Även om riskviljan tilltar är troligen en del av den omvärdering av risk som krisen medfört strukturell. Av den anledningen faller riskpremierna inte tillbaka till de låga nivåer som var förhärskande under åren närmast före krisens inledning sommaren 2007.

På längre sikt, då det finansiella systemet är tillräckligt kapitaliserat och då kreditförlusterna antar normala nivåer, antas behovet av diskretionära statliga interventioner på de finansiella marknaderna upphöra.

Diagram 44 Växelkurser

Månadsvärden

Källa: Reuters.

Växelkurser

STORA VARIATIONER I KRONKURSEN

I samband med att den finansiella krisen fördjupades under hösten 2008 valde investerare i större utsträckning än tidigare att prioritera likviditet och säkerhet i sina portföljer. Detta tog sig bland annat uttryck i att de sökte sig från vad de uppfattade som relativt riskfyllda tillgångar i små valutor till mer säkra och likvida tillgångar i stora valutaområden, företrädesvis statsobligationer i USA. Följaktligen stärktes stora valutor och små valutor tappade i värde.¹⁰ I mars 2009 hade kronan som mest försvagats med 24 procent mot euron och med 50 procent mot dollarn jämfört med det värde den hade gentemot dessa valutor i september 2008 (se diagram 44).

Under våren har mindre valutor stärkts gentemot större. Kronans värde har varierat en del, men mellan mars 2009 och början av juni har kronan ändå stärkts med ca 8 procent mot euron och med ca 17 procent mot dollarn. Mätt med det effektiva växelkursindexet KIX har kronan förstärkts med 7 procent sedan i mars 2009 (se diagram 45).

KRONAN BLIR STARKARE FRAMÖVER

I takt med att riskaversionen avtar på de finansiella marknaderna stärks kronan ytterligare framöver. Denna utveckling stöds även av samspelet mellan långsiktiga bestämningsfaktorer för kronkursen, till exempel Sveriges nettoställning mot utlandet och

Diagram 45 Kronans effektiva växelkursindex - KIX

Index 1992-11-18=100, månadsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

¹⁰ Undantaget är här det brittiska pundet, som trots sin relativa storlek som valuta, har tappat i värde ända sedan den finansiella krisens inledningsfas hösten 2007. I effektiva termer hade pundet i maj 2009 försvagats med ca 25 procent sedan augusti 2007.

skillnader i produktivitet och bytesförhållandet gentemot omvärlden.

I KIX-termer stärks kronan med ca 13 procent fram till slutet av 2011 (se diagram 45 och tabell 6). Då kostar en dollar 6,73 kronor och en euro 9,29 kronor (se diagram 44).

Penningpolitik och räntor

LÅGA RÄNTOR PRÄGLAR VÄRLDENS VALUTAOMRÅDEN

Den svaga realekonomiska utvecklingen i världen präglar penningpolitiken. Inflationen är låg, det finns en risk för deflation på vissa håll och inflationsförväntningarna har fallit.

Utvecklingen har motiverat historiskt låga nominella räntor och under våren 2009 har ett flertal centralbanker inom OECD sänkt sina styrräntor till nära noll. Många har följt exemplet från Fed som etablerade sitt styrräntointervall på 0–0,25 procent i december 2008 (se diagram 46). Bank of England sänkte sin styrränta till 0,50 procent i mars 2009. Riksbanken sänkte repo-räntan i april till 0,50 procent och i maj sänkte ECB refiräntan till 1,00 procent. Den effektiva dagslåneräntan på interbankmarknaden i euroområdet har dock en längre tid legat nära ECB:s inlåningsränta, vilket innebär att den ränta som banker i euroområdet lånar till har varit betydligt lägre än refiräntan.

CENTRALBANKER VIDTAR OKONVENTIONELLA ÅTGÄRDER

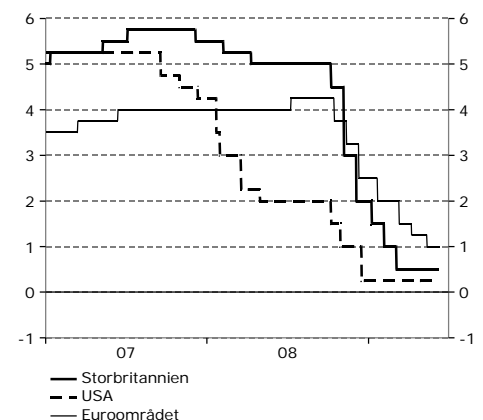
Centralbanker har använt sig av okonventionella åtgärder för att komplettera de låga styrräntorna under den finansiella krisen. I huvudsak två typer av åtgärder har vidtagits: *kreditlättnader* och *kvantitativa lättnader*.¹¹

Kreditlättnader har som övergripande syfte att underlätta kreditgivning och till och med i vissa fall ersätta icke-fungerande marknader. För att uppnå detta lånar centralbanker ut till längre löptider, mot andra säkerheter och till en vidare krets av finansiella institutioner än vad som tidigare varit normalt. I samband med att krisen inleddes hösten 2007 genomfördes sådana åtgärder företrädesvis av Fed och ECB. Då krisen fördjupades under hösten 2008 ökade kreditlättnaderna i omfattning och började tillämpas av fler centralbanker. Åtgärderna har varit framgångsrika och har i hög grad bidragit till lägre riskpremier och bättre fungerande finansiella marknader i många länder.

Kvantitativa lättnader har som syfte att dels driva ner räntenivån på längre löptider, dels att förse banksystemet med likviditet i förhoppning om att bankerna därmed ska öka sin utlåning. Detta uppnås genom storskaliga köp av värdepapper på andrahandsmarknaderna, i första hand statsobligationer. Åtgärderna

Diagram 46 Styrräntor

Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve och Bank of England.

¹¹ Se Bernanke, B., *The crisis and the policy response*, the Stamp Lecture, London School of Economics, 13 januari 2009.

finansieras genom att de mellanhänder som centralbanken köper tillgångarna av (företrädesvis banker) betalas via ökade reserver på sitt konto hos centralbanken. På så sätt skapas en större monetär bas och banksystemet förses med likviditet.

Det är i huvudsak den reala räntan, och inte den nominella, som påverkar den aggregerade efterfrågan i ekonomin och som i slutändan möjliggör för centralbanken att upprätthålla prisstabilitet. Den reala räntan definieras som den nominella räntan minus förväntad inflation. I det fall extraordinära åtgärder bidrar till lägre nominella räntor och högre inflationsförväntningar resulterar det i lägre reala räntor och därmed stimuleras ekonomin.

För närvarande genomförs kvantitativa lättnader av Bank of England och Fed. De brittiska långa räntorna föll med upp till en halv procentenhet när Bank of England började sina uppköp av statsobligationer. De långa räntorna i USA föll ungefär lika mycket när Fed annonserade sina kommande uppköp i slutet av mars 2009. Det är dock vanskligt att isolera effekten av kvantitativa lättnader från effekter av andra faktorer som påverkar de långa räntorna.

Diagram 47 Långräntor, tioåriga statsobligationer

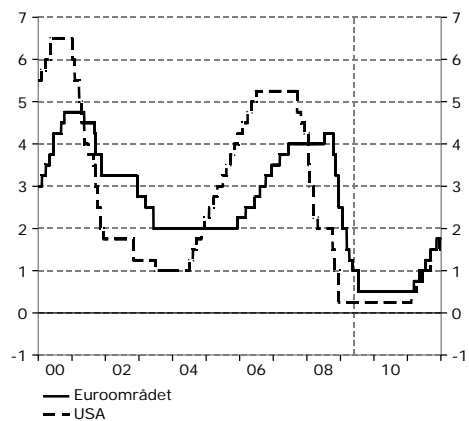
Procent, månadsvärden

Källa: Riksbanken.

Diagram 48 Styrräntor

Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve och Konjunkturinstitutet.

STATSOBLIGATIONS RÄNTOR STIGER YTTRELLIGARE FRAMÖVER

Statsobligationsräntorna har i allmänhet stigit sedan årsskiftet (se diagram 47). De stigande räntorna är till en del ett resultat av ökad statlig upplåning i samband med beslutade och förväntade finanspolitiska stimulansprogram och stödpaket till den finansiella sektorn. Då statens balansräkning dessutom kan belastas med en del av den privata sektorns kreditförluster, genom olika garantiprogram, har riskpremierna på statlig upplåning stigit. Även detta har bidragit till att pressa upp statliga lånekostnader.

Räntorna på statsobligationer stiger ytterligare under prognosperioden, i såväl USA som euroområdet och Sverige (se tabell 6). Statsobligationsräntorna stiger till följd av att den svaga ekonomiska utvecklingen leder till ett än högre statligt lånebehov i flertalet länder. Denna utveckling dämpas emellertid till viss del av att sparandet bland hushåll och företag blir relativt högt under prognosperioden och av att centralbankerna finansierar en del statliga utgifter genom köp av statsobligationer via kvantitativa lättnader.

FORTSATT LÅGA STYRRÄNTOR I EUROOMRÅDET OCH USA

Ett lågt resursutnyttjande under prognosperioden leder till ytterligare räntesänkningar i euroområdet. ECB sänker sin styrränta ner till 0,50 procent under 2009 och behåller den nivån även 2010 (se diagram 48 och tabell 6). De annonserade köpen av säkerställda bostadsobligationer genomförs och centralbanken fortsätter med sin extraordinära utlåning. Först när en återhämtning inleds i euroområdet 2011 höjer ECB styrräntan.

Fed fortsätter under prognosperioden med sina kvantitativa lättnader i syfte att stimulera ekonomin. Inte heller Fed höjer sin styrränta förrän 2011, då resursutnyttjandet i ekonomin stiger.

Trots låga inflationsförväntningar medför de låga styrräntorna att de reala korta räntorna blir mycket låga, eller till och med negativa, under prognosperioden i både USA och euroområdet. Detta innebär att penningpolitiken är mycket expansiv.

De stora BNP-fallen och den förhållandevis tröga ekonomiska återhämtningen gör att resursutnyttjandet i både USA och euroområdet blir svagt även efter prognosperioden, vilket bidrar till att även inflationen fortsätter att vara låg. Styrräntorna blir låga även 2011, trots höjningar under året. I såväl USA som euroområdet är styrräntan 1,75 procent i slutet av 2011.

LÅG INFLATION OCH LÅG REPORÄNTA I SVERIGE

Inflationen är för närvarande låg i Sverige. På ett års sikt väntar sig företagen en inflation på under en procent enligt Företagsbarometern (se diagram 49). Marknaden förväntar sig inte någon ytterligare räntesänkning, utan räknar med att räntan börjar höjas relativt tidigt. Mätt med implicita terminsräntor förväntar sig investerare på obligationsmarknaden en reporänta på ca 3 procent i slutet av 2011. Den på marknaden noterade terminsräntan är emellertid knappt 2 procent vid samma tidpunkt (se diagram 50).

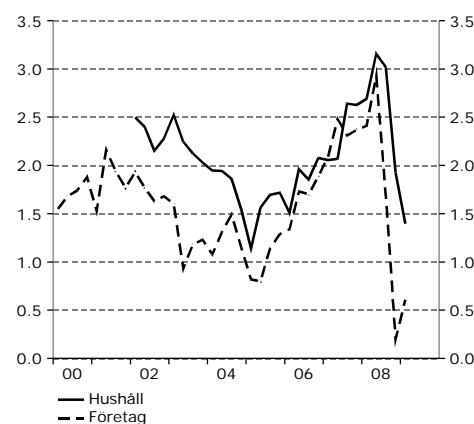
Inflationen blir låg framöver. Produktiviteten tilltar 2010 och lönerna ökar relativt långsamt. Även energipriserna stiger måttligt. Riksbanken sänker därför reporäntan till 0,25 procent under sommaren 2009 och annonserar en fortsatt låg ränta. Genom att tydligt klargöra att reporäntan kommer att vara låg en längre tid framöver bidrar Riksbanken till att pressa ner räntor med längre löptider och till att hålla uppe inflationsförväntningarna. Riksbanken tar även till extraordinära åtgärder och köper värdepapper med längre löptider på marknaden i syfte att pressa ner långa nominella räntor. Sammantaget bidrar detta till lägre långa realräntor. Effekten av de kvantitativa lättnaderna antas emellertid vara liten.

Inflationstrycket tilltar först 2012. Reporäntan ligger därför kvar nära noll fram till slutet på 2010 och räntan börjar höjas under 2011. I slutet av 2011 är reporäntan 1,75 procent (se diagram 50).

Den låga styrräntan i kombination med positiva inflationsförväntningar medför att den reala reporäntan blir låg under prognosperioden. Mätt som skillnaden mellan genomsnittlig årlig reporänta och inflationsprognosen för motsvarande period är den reala reporäntan negativ fram till slutet av 2010. Detta återspeglar en mycket expansiv penningpolitik. Under 2011 stiger den reala reporäntan och är strax under 1 procent i slutet av 2011 (se diagram 51).

Diagram 49 Förväntad inflation på ett års sikt

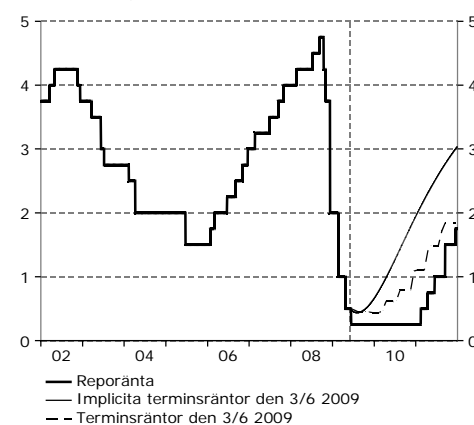
Procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 50 Reporäntan och terminsräntor

Procent, dagsvärden

Anm. Implicita terminsräntor enligt avkastningskurvan den 3/6 2009.

Källor: Reuters, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 51 Real reporänta

Procent, månadsvärden

Anm. Beräknad som medelvärde av Konjunkturinstitutets reporänteprognos för det kommande året minus inflationsprognosen för motsvarande period.

Källor: Riksbanken, SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 6 Räntor och växelkurser

Värde i december respektive år

	2008	2009	2010	2011
Styrräntor				
Sverige	2,00	0,25	0,25	1,75
Euroområdet	2,50	0,50	0,50	1,75
USA	0,25	0,25	0,25	1,75
Oblighetsräntor¹				
Sverige	2,7	3,7	3,9	4,3
Euroområdet	3,1	3,8	4,1	4,4
USA	2,4	3,8	4,1	4,4
Valutakurser				
Kronor/euro	10,72	10,38	9,82	9,29
Kronor/dollar	8,00	7,36	7,04	6,73
Dollar/euro	1,34	1,41	1,39	1,38
TCW-index	141,7	137,0	130,0	123,4
KIX-index	124,6	119,8	113,8	108,0

¹Tioårig statsobligationsränta

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

BNP och efterfrågan

Den internationella nedgången har medfört en rekordsnabb försämring av den svenska konjunkturen. Statistik från nationalräkenskaperna och indikatorer pekar dock på att nedgången håller på att bromsas upp. Trots det blir BNP-tillväxten historiskt låga $-5,4$ procent i år. År 2010 ökar BNP med $0,8$ procent. Bakom uppgången ligger en ökad global efterfrågan och en expansiv ekonomisk politik som bidrar till att exporten och hushållens konsumtion växer igen. Under 2011 börjar investeringarna i näringslivet åter att stiga, vilket tillsammans med en fortsatt ökning av tillväxten i exporten och konsumtionen medför att BNP ökar med $2,5$ procent.

HISTORISKT SNABB NEDGÅNG

Den kraftiga försvagningen i omvärlden har medfört en historiskt snabb nedgång i den svenska konjunkturen. Det fjärde kvartalet 2008 föll kalenderkorrigerad BNP med $4,8$ procent jämfört med motsvarande kvartal 2007 (se diagram 52). Jämfört med det tredje kvartalet 2008 föll säsongrensad BNP med $5,0$ procent (se diagram 53). Det innebär en mycket stor nedrevidering av den säsongrensade siffran som SCB publicerade i februari i år. Osäkerheten beträffande de säsongrensade siffrorna är fortsatt stor (se faktarutan "Ändrad metod för säsongrensning ger ny bild av konjunkturförloppet 2008" nedan). Det största raset stod utrikeshandeln för, men även investeringarna och hushållens konsumtion föll brant.

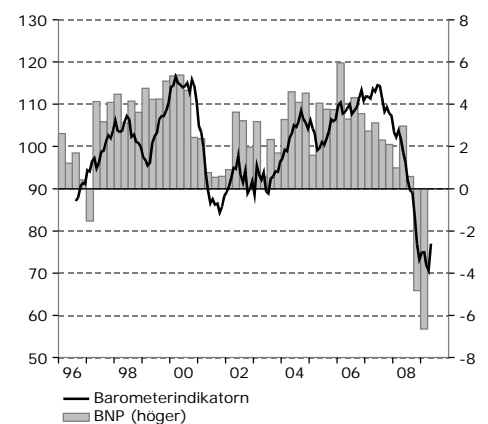
BNP fortsatte att falla det första kvartalet i år. Kalenderkorrigerad BNP föll med $6,7$ procent jämfört med det första kvartalet 2008. I säsongrensad kvartalstakt dämpades emellertid nedgången betydligt och stannade vid $-0,9$ procent. Raset för varuexporten fortsatte dock. Korrigerad för antalet arbetsdagar var varuexporten drygt 20 procent lägre än den var det första kvartalet 2008. Fallet i de fasta bruttoinvesteringarna, särskilt maskininvesteringarna var också stort. Däremot bromsades nedgången i hushållens konsumtion upp.

FALLET BROMSAS UPP I ÅR

Flertalet indikatorer tyder på att fallet i den ekonomiska aktiviteten bromsas upp ytterligare det andra kvartalet. Barometerindikatorn steg något i maj (se diagram 52). Uppgången förklarar delvis av att hushållen blev mindre pessimistiska i maj (se diagram 54). Dessutom steg konfidensindikatorn för näringslivet för andra månaden i rad i maj. Det är bland annat nettotalet för ordergången för industrin som har blivit mindre negativt på sistone (se diagram 55). Företagsbarometern visar också att förväntningarna på produktionsvolym och försäljning i näringslivet har stigit de senaste månaderna. Profilen med en stabilisering och försiktig uppgång gäller för flertalet indikatorer. Det är dock

Diagram 52 Barometerindikatorn och BNP-tillväxten

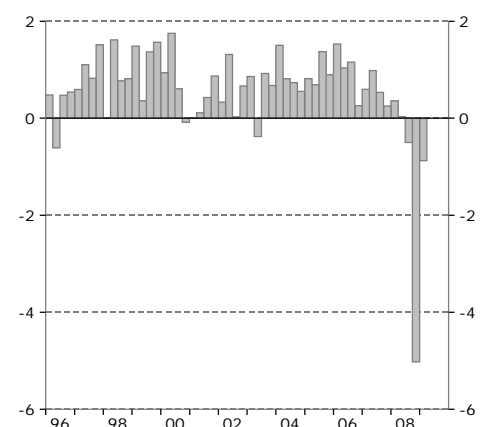
Index, månadsvärden respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 53 BNP till marknadspris

Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

**Diagram 54 Hushållens
förtroendeindikator (CCI)**

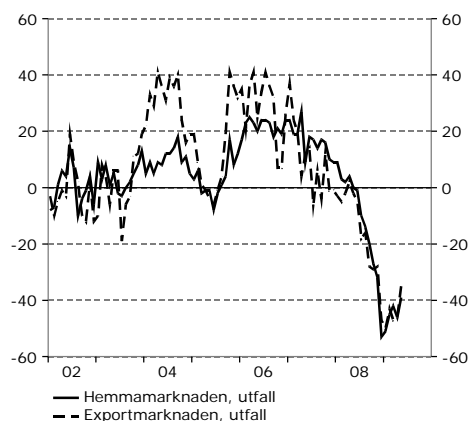
Netttotal, månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

**Diagram 55 Orderingång i
tillverkningsindustrin**

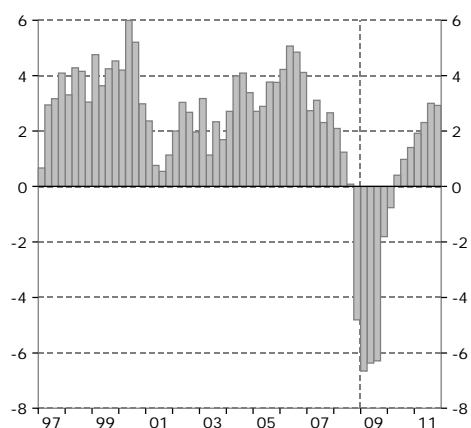
Netttotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 56 BNP till marknadspris

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

viktigt att notera att de flesta indikatorer fortfarande ligger på mycket låga nivåer efter höstens och vinterns kraftiga fall. Sammantaget är bedömningen att produktionen fortsätter att falla det andra kvartalet i år, men i en lägre takt än de närmast föregående kvartalerna (se diagram 56 och diagram 57).

Under resten av året planar BNP ut (se diagram 57). Den globala efterfrågan stabiliseras och det är framför allt för exporten som den mycket kraftiga nedgången bromsas upp. Det dröjer dock till mot slutet av året innan exporten åter börjar öka.

Företagens anpassning till raset i efterfrågan såväl i omvärlden som på hemmamarknaden innebär att lageravvecklingen fortsätter, men i en lugnare takt. Den svaga efterfrågan medför att de fasta bruttoinvesteringarna faller markant under hela 2009. Nedgången är störst för bostadsinvesteringarna och maskininvesteringarna.

Nedgången i hushållens konsumtion i slutet av förra året var stor både i en historisk och i en internationell jämförelse. Förmögenhetsförluster och oro för att bli arbetslös har skapat ett stort behov hos hushållen av att buffertspara. Trots det redan höga sparandet 2008 ökar sparkvoten ytterligare 2009. Konsumtionen ökar visserligen under loppet av 2009, men den svaga avslutningen på förra året medför att helårssiffran 2009 blir -1,9 procent.

Sammantaget blir BNP-tillväxten -5,4 procent 2009, vilket är den lägsta siffran sedan andra världskriget (se tabell 7).

LÅNGSAM UPPGÅNG I OMVÄRLDEN OCH EKONOMISK POLITIK GER TILLVÄXT 2010

Den internationella konjunkturedgången är inte bara ovanligt djup utan blir också ovanligt utdragen. Exporttillväxten stannar därmed på blygsamma 1,5 procent 2010. Den låga aktiviteten i exportindustrin ger spridningseffekter till resten av den svenska ekonomin och bidrar till att företagen fortsätter att minska sina investeringar och antalet anställda. Dessutom har företagen, trots tidigare neddragningar, även 2010 problem med för stora lager efter de kraftiga efterfrågefällen från slutet av 2008. Företagen fortsätter därför att avveckla sina lager även 2010.¹²

Arbetslösheten fortsätter att stiga under 2010, om än i en långsammare takt än under 2009. Den svaga utvecklingen på arbetsmarknaden uppvägs till viss del av att såväl penningpolitiken som finanspolitiken fortsätter att vara expansiv. Disponibellinkomsterna utvecklas svagt 2010. Samtidigt minskar hushållen sitt sparande något och konsumtionen ökar med 2,0 procent 2010 (se diagram 58).

Sammantaget blir BNP-tillväxten 0,8 procent 2010. Efterfrågans sammansättning och svaga utveckling håller tillbaka importbehovet. Importen dämpas också av den svaga kronan. Ef-

¹² Då takten i lageravvecklingen minskar ger dock lagerutvecklingen ett positivt bidrag till BNP-tillväxten 2010.

ter att ha fallit med hela 15,3 procent 2009, sker en viss ökning av importen 2010 till följd av att efterfrågan stiger.

Tabell 7 Försörjningsbalans

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
BNP ¹	3 157	-0,2	-5,4	0,8	2,5
BNP, kalenderkorrigerad		-0,4	-5,3	0,5	2,5
Real BNI per capita		-1,0	-7,5	-0,5	2,1
Hushållens konsumtionsutgifter	1 467	-0,2	-1,9	2,0	2,9
Offentliga konsumtionsutgifter	834	1,5	0,9	1,1	0,4
Fasta bruttoinvesteringar	615	2,7	-13,8	-4,8	3,6
Lagerinvesteringar ²	5	-0,6	-0,8	0,2	0,3
Export	1 711	1,9	-15,6	1,5	5,1
Import	1 477	3,0	-15,3	1,4	5,6
Total inhemsk efterfrågan	2 922	0,2	-4,5	0,7	2,6
Nettoexport ²	235	-0,4	-1,3	0,1	0,1
Bytesbalans ³	262	8,3	5,8	5,1	5,2

¹ Faktisk (ej kalenderkorrigerad) BNP-tillväxt baserad på prognos av det preliminära utfallet för offentlig konsumtion uppgår till -5,4 procent, 0,6 procent respektive 2,4 procent 2009, 2010 och 2011. Det nya sättet att mäta volymutvecklingen i offentlig produktion av individuella tjänster innebär att det uppstår en metodberoende skillnad mellan det preliminära och det definitiva utfallet för offentlig konsumtion (se faktarutan "Prognoser på offentlig konsumtion"). Därmed skiljer sig även det preliminära och det definitiva utfallet för BNP. Konjunkturinstitutets prognoser för offentlig konsumtion avser det definitiva utfallet. Vid prognosutvärderingar kommer Konjunkturinstitutet emellertid att utgå ifrån en uppskattning av det preliminära utfallet för offentlig konsumtion.

² Bidrag till BNP-tillväxten.

³ I procent av BNP, löpande priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

KONJUNKTURÅTERHÄMTNING 2011

Den internationella konjunkturen förstärks och efterfrågan på svensk export ökar något 2011. Situationen på arbetsmarknaden stabiliseras och arbetslösheten slutar att stiga.

År 2011 har tillförsikten hos hushållen ökat och behovet av buffertsparande minskat. Med en relativt god utveckling av de reala disponibelinkomsterna och fortsatt låga räntor finns det utrymme för hushållen att öka sina inköp ytterligare. Tillväxten i hushållens konsumtion ökar till 2,9 procent 2011.

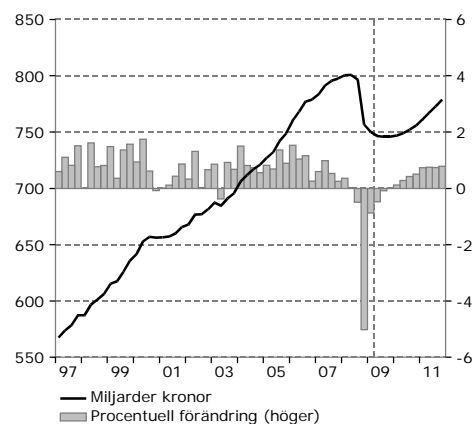
Den ökade efterfrågan medför att kapacitetsutnyttjandet i företagen stiger. Även bland företagen ökar framtidstron och investeringarna börjar åter stiga. Investeringsuppgången är dämpad, men sker på bred front inom näringslivet.

Sammantaget medför en försiktig exportuppgång och stigande konsumtionstillväxt att BNP-tillväxten stiger till 2,5 procent 2011.

Liksom i stora delar av omvärlden är den svenska konjunkturåterhämtningen trög i ett historiskt perspektiv. Den främsta anledningen är just den i ett historiskt perspektiv svaga internationella uppgången, vilket innebär att exportindustrin inte drar igång den svenska konjunkturen i samma utsträckning som varit

Diagram 57 BNP till marknadspris

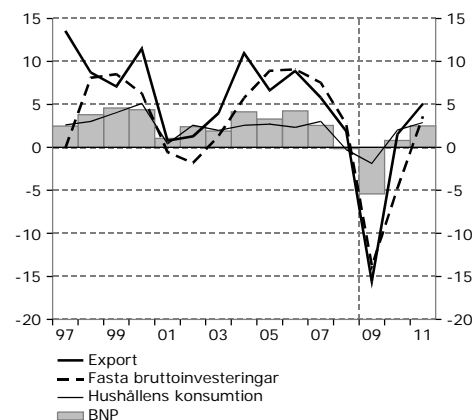
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 58 BNP och efterfrågan

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

fallet efter många tidigare lågkonjunkturer. Dessutom håller det låga kapacitetsutnyttjandet i omvärlden tillbaka efterfrågan för investeringsvaror, vilka väger tungt i den svenska exporten.

FAKTA

Ändrad metod för säsongrensning ger ny bild av konjunkturförloppet 2008

I samband med publiceringen av nationalräkenskapsutfallet för det fjärde kvartalet 2008 i februari i år, gjorde Statistiska centralbyrån (SCB) vissa förändringar i metoden för att skatta den säsongrensade utvecklingen av BNP och försörjningsbalansens komponenter.¹ Det påverkade bilden av konjunkturutvecklingen, inte minst för 2008 (se fördjupningen ”BNP-utvecklingen fjärde kvartalet 2008” i *Konjunkturläget*, mars 2009). SCB har nu ändrat tillbaka till den tidigare metoden, vilket har påverkat det tecknade konjunkturförloppet 2008 jämfört med den bild som gavs i februaripublikationen av nationalräkenskaperna. Enligt februaripublikationen föll BNP i konsekutiva säsongrensade termer samtliga kvartal 2008 (se diagram 59). Enligt den senaste publikationen steg BNP det första kvartalet 2008 och stagnerade det andra kvartalet. I gengäld är BNP-fallet det fjärde kvartalet 2008 nu betydligt större än vid den förra publiceringen, då det uppmättes till -2,4 procent. Siffran är nu reviderad till -5,0 procent, vilket är den lägsta sedan åtminstone 1970.²

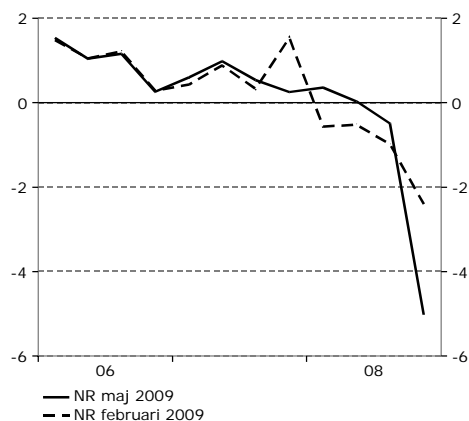
Säsongrensade data måste alltid tolkas med stor försiktighet. Det gäller särskilt när (icke säsongrensade) utfall, som nu, antar extrema värden.

¹ Gränsvärdet för när en observation ska betraktas som en outlier höjdes.

² Före 1993 jämförs med ej officiella av Konjunkturinstitutet framräknade siffror.

Diagram 59 BNP till marknadspris

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Hushållens konsumtionsutgifter

SVAG UTVECKLING AV HUSHÅLLENS REALA DISPONIBLA INKOMSTER 2009 OCH 2010

Den djupa lågkonjunkturer sätter tydliga spår i hushållens inkomster. I år ökar hushållens reala disponibla inkomster med måttliga 0,8 procent, vilket är en kraftig nedväxling jämfört med de tre föregående åren (se diagram 60 och tabell 8). Bakom nedväxlingen ligger en krympande lönesumma till följd av att sysselsättningen faller.

Att hushållens reala disponibla inkomster trots allt stiger i den djupa lågkonjunkturer som råder förklaras bland annat av

skattelättnader riktade till hushållen¹³ och växande transfereringar från den offentliga sektorn. Pensionsutbetalningarna stiger samtidigt som de arbetslöshetsrelaterade transfereringarna växer i takt med att arbetslösheten ökar. Då allt fler står utanför a-kassan väntas även det ekonomiska biståndet stiga.

Den låga räntenivån 2009 ger dessutom effekter på de disponibla inkomsterna. Hushållens ränteutgifter sjunker påtagligt men de låga räntesatserna innebär samtidigt lägre ränteinkomster. Eftersom även inkomsterna för egenföretagare minskar så är den sammantagna effekten ett fall i hushållens övriga faktorinkomster i år.

Hushållens reala disponibla inkomster fortsätter att växa 2010 då ökningen blir 0,7 procent. Liksom 2009 faller lönesumman, vilket beror på en svag timlöneutveckling och fortsatt minskande sysselsättning.

Samtidigt fortsätter transfereringarna från den offentliga sektorn att öka. Ökningen är ett resultat av högre arbetslöshetsrelaterade transfereringar och stigande ekonomiskt bistånd. Konjunkturinstitutets prognostiserade finanspolitik innebär dessutom ökade transfereringar till hushållen där en viss del går till att kompensera pensionärerna för de sänkta pensionerna som följer av den automatiska balanseringen i pensionssystemet (se avsnittet "Balanseringen i pensionssystemet aktiveras både 2010 och 2011").

Hushållens skatter fortsätter att falla 2010. Minskningen förklaras både av fallande lönesumma och av prognostiserad finanspolitik som antas sänka inkomstskatterna med 12,5 miljarder kronor. Dessutom ökar konsumentpriserna svagt 2010. Det medför att hushållens reala disponibla inkomster stiger i ungefär samma takt som 2009 trots att utvecklingen av de nominella disponibla inkomsterna växlar ner.

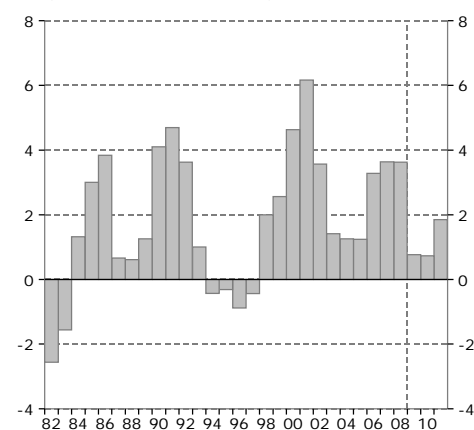
År 2011 växer hushållens reala disponibla inkomster med 1,8 procent. Tillväxten förklaras i huvudsak av att fallet i antalet arbetade timmar upphör och i stället vänds till en svag ökning. Detta leder till att lönesumman stiger med 2,5 procent.

Den ökade aktiviteten i ekonomin medför också att egenföretagares inkomster växer starkt. Dessutom stiger räntorna, vilket får till effekt att hushållens ränteinkomster ökar. Stigande räntor höjer dock hushållens ränteutgifter, men den sammantagna effekten är att hushållens övriga faktorinkomster ökar starkt 2011.

Hushållen påverkas även 2011 av sänkta pensioner till följd av den automatiska balanseringen i pensionssystemet. Konjunkturinstitutets prognostiserade finanspolitik medför emellertid att pensionärerna kompenseras för detta. Därtill fortsätter konsumentpriserna att öka svagt, vilket bidrar positivt till hushållens reala disponibla inkomster 2011.

Diagram 60 Hushållens reala disponibla inkomster

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹³ Skattelättnaderna består av jobbskatteavdragets tredje steg, höjd nedre skiktgräns för att betala statlig inkomstskatt och det permanenta rot-avdraget.

Tabell 8 Hushållens inkomster

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring

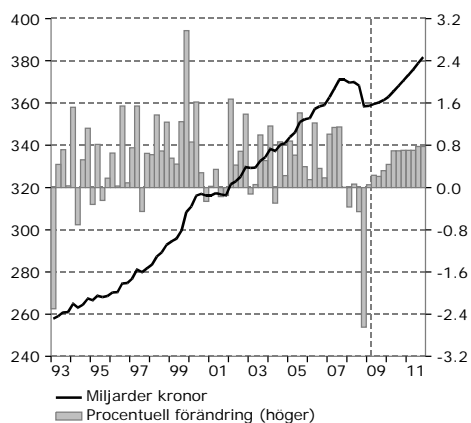
	2008	2008	2009	2010	2011
Lönesumma	1 309	5,8	-0,3	-1,3	2,5
Timlön enligt NR ¹		4,4	3,3	2,3	2,4
Arbetade timmar ^{1,2}		1,4	-3,6	-3,5	0,1
Övriga faktorinkomster	284	0,2	-6,1	1,5	8,0
Överföringar från offentlig sektor	489	1,6	9,9	4,4	0,9
Överföringar från privat sektor	65	-1,0	-0,7	4,6	-3,6
Skatter och avgifter	-582	-2,8	-2,8	-1,4	3,0
Disponibla inkomster	1 563	6,6	2,7	1,4	2,4
Konsumentpris ³		2,8	1,9	0,6	0,6
Reala disponibla inkomster		3,6	0,8	0,7	1,8

¹ Korrigerat för olika antal arbetsdagar mellan åren. ² Avser anställdas timmar.³ Implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 61 Hushållens konsumtion

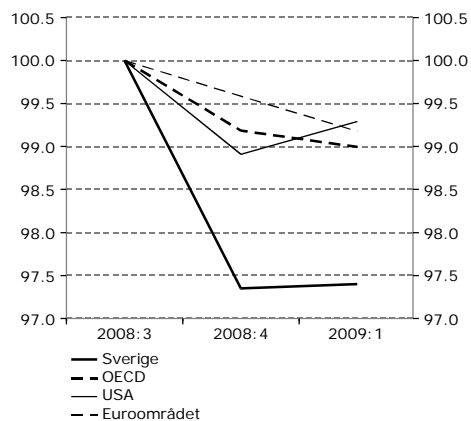
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 62 Hushållens konsumtion i några länder och regioner

Index 2008 kvartal 3=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: IMF, OECD, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

KRAFTIGT FALL I HUSHÅLLENS KONSUMTION FJÄRDE KVARTALET I FJOL

Under fjärde kvartalet 2008 minskade hushållens säsongrensade konsumtionsutgifter med 2,6 procent jämfört med kvartalet före (se diagram 61). Det är den kraftigaste inbromsningen i konsumtionsförloppet sedan 1980. Fallet för konsumtionen var kraftigt även i en internationell jämförelse (se diagram 62), och dessutom större än i grannländerna Norge, Danmark och Finland, där konsumtionen också sjönk rejält.

De poster i konsumtionen som främst berördes av konsumtionsneddragningen det fjärde kvartalet 2008 var inte oväntat de mest konjunkturkänsliga posterna som turistandet utomlands (-11 procent), bilkonsumtionen (-28,7 procent) och i viss mån sällanköpsvaror i detaljhandeln (-2,4 procent).

KONSUMTIONEN PLANADE UT PÅ LÅG NIVÅ UNDER DET FÖRSTA KVARTALET I ÅR

Efter det dramatiska fallet det sista kvartalet i fjol ökade konsumtionen marginellt (0,1 procent) det första kvartalet i år. De svenska hushållens turistutgifter har fortsatt att minska det första kvartalet 2009 med 4,5 procent, samtidigt som utlänningarnas turistutgifter i Sverige har ökat med 6,9 procent. Den senare ökningen beror sannolikt på att den svaga kronan stimulerat både gränshandeln och den traditionella turismen till Sverige. Den totala konsumtionsnivån för de svenska hushållen var således fortfarande mycket låg under det första kvartalet 2009, och exempelvis hela 3,5 procent lägre än under de två avslutande kvartalen 2007. Sparkvoten det första kvartalet var samtidigt rekordhög på 16,1 procent. Huvudintrycket av hushållens konsumtionsbeteende det första kvartalet blir att även om konsumtionen ökade något var hushållen fortsatt mycket försiktiga och osäkerheten mycket stor.

SMÅ KONSUMTIONÖKNINGAR DEN NÄRMASTE TIDEN

Indikatorer som reflekterar konsumtionsviljan det andra kvartalet i år är inte fullt lika negativa som de var under de två kvartalen runt årsskiftet. Hushållens förväntningar, som de mäts av förtroendeindikatorn (CCI) i Hushållsbarometern, ökade i maj i år till -11 (se diagram 63). Trots att detta är det högsta värdet sedan juni i fjol, är förväntningarna fortfarande ”mycket dystrare än normalt” enligt den klassificering som tillämpas i Hushållsbarometern. Men samtidigt väntas det ekonomiska läget om 12 månader generellt sett vara mycket ljusare jämfört med uppfattningen om hur läget är idag. Särskilt gäller detta synen på svensk ekonomi där skillnaden mellan det framåtblickande och det samtida omdömet i Hushållsbarometern för maj är den största sedan undersökningen startade 1993.

Omsättningen i detaljhandeln för april ökade mycket starkt, med hela 3,5 procent jämfört med månaden före och med 5 procent jämfört med april i fjol (se diagram 64). På marknaden för villor och bostadsrätter steg priserna med 3 respektive 6 procent under perioden mars till maj jämfört med de tre närmast föregående månaderna, enligt Mäklarstatistiken. Antalet bilar som hushållen nyregistrerar har dock minskat tre månader i rad (till och med maj), när man bortser från de normala säsongvariationerna. Sammantaget bedöms konsumtionen öka mycket svagt, det vill säga med 0,2 procent under det andra kvartalet i år. Trots att ökningen är så pass måttlig är det den största ökningen sedan den finansiella oron började det tredje kvartalet 2007.

Under det andra halvåret i år fortsätter konsumtionen att öka i långsam takt. Läget på arbetsmarknaden har hittills främst medfört att antalet varsel om uppsägning har ökat kraftigt. Under de närmaste kvartalen kommer ett stort antal uppsägningar att realiseras. Successivt väntas detta påverka hushållens konsumtionsvilja negativt och dessutom ge negativa effekter på hushållens inkomster. Under det första kvartalet ökade de reala disponibla inkomsterna med 3,0 procent jämfört med samma kvartal 2008. För helåret 2009 kommer emellertid inkomsterna att öka med måttliga 0,8 procent jämfört med 2008, vilket innebär att inkomstutvecklingen de tre sista kvartalen kommer att vara betydligt svagare. Den totala konsumtionen minskar under 2009 med 1,9 procent jämfört med i fjol (se tabell 9).

BÄTTRE FART PÅ KONSUMTIONEN FÖRST EFTER VÅREN 2010

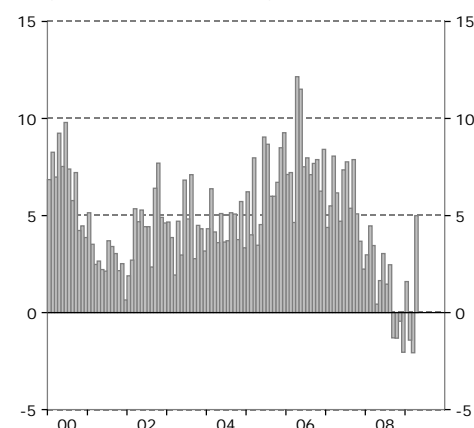
I mitten av 2010 är hushållens sparande mycket högt, samtidigt som konsumtionsnivån fortfarande är låg och långt ifrån har återhämtat det kraftiga fallet det fjärde kvartalet 2008. Efter en så lång period av tillbakahållen konsumtion finns det ett starkt och uppdämt konsumtionsbehov i hushållssektorn. Läget på arbetsmarknaden förbättras visserligen inte under sommaren 2010, men hushållen kommer vid det laget ändå kunna se de

Diagram 63 Hushållens förtroendeindikator (CCI)
Nettotal, månadsvärden

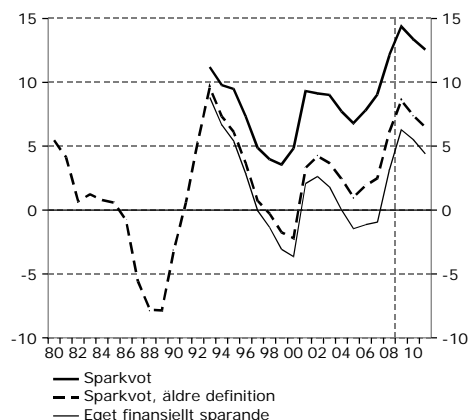
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 64 Total detaljhandel, omsättning
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: SCB och Handels utredningsinstitut.

Diagram 65 Olika mått på sparande
Andel av disponibel inkomst, procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

första indikationerna på att en betydligt lugnare utveckling är att vänta framöver. Finanspolitiken är mycket expansiv och bidrar starkt till att hushållens reala disponibla inkomster ökar med 0,7 procent 2010, trots att lönesumman före skatt minskar med nära 2 procent i reala termer samma år. Utsikterna framöver är ljusare och 2011 väntas hushållens inkomster öka med 1,8 procent, främst beroende på att lönesumman (före skatt och i reala termer) nu ökar med ungefär lika mycket.

Tabell 9 Hushållens konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Konsumtionsutgifter	1 467	-0,2	-1,9	2,0	2,9
Sällanköpsvaror	288	1,8	-1,2	3,3	4,0
Bilar	39	-23,0	-20,8	4,2	5,7
Dagligvaror	233	-1,0	1,4	1,8	1,4
Övriga varor	55	-6,0	-0,8	1,3	1,4
Tjänster exkl. bostad	441	1,6	-0,4	2,0	3,2
Bostäder inkl. energi	374	0,7	0,8	0,9	0,8
Konsumtion i utlandet	71	3,0	-14,9	2,8	4,1
Avgår: Utlänningars konsumtion i Sverige	84	3,4	14,0	1,2	-3,9
Ideella organisationer	50	-0,1	5,1	1,2	1,6
Sparkvot ¹	202	12,1	14,4	13,4	12,6
Sparkvot, äldre definition ¹	96	6,1	8,6	7,4	6,5

¹ Sparande i miljarder kronor, löpande priser respektive i procent av disponibel inkomst. PPM-medlen bokförs numera som sparande i hushållssektorn. I "Sparkvot äldre definition" ingår varken sparande i avtalspensioner eller PPM-medlen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Under hela 2010 är penningpolitiken fortfarande mycket expansiv med en reporänta som ligger kvar på 0,25 procent. Sammantaget bedöms det därför finnas förutsättningar för att hushållen ska dra ner på det höga försiktighetssparandet och börja tillfredsställa det uppdämda konsumtionsbehovet ungefär från och med våren eller sommaren 2010. Prognosen innebär att konsumtionen ökar starkt med mellan 0,7 och 0,8 procent per kvartal från och med andra kvartalet 2010 och under hela 2011. Trots den starka konsumtionen, som ökar med 2,0 respektive 2,9 procent 2010 och 2011, är sparandet i hushållssektorn fortfarande mycket högt 2011 (se diagram 65 och tabell 9).

Offentliga konsumtionsutgifter

EXPANSIV FINANSPOLITIK LEDER TILL ÖKADE OFFENTLIGA KONSUMTIONsutgifter

Den offentliga konsumtionen ökar samtliga prognosår till följd av beslutad och prognostiserad expansiv finanspolitik (se diagram 66 och tabell 10). Störst är ökningen i statlig sektor.

Tabell 10 Offentliga konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Offentliga konsumtionsutgifter	834	1,5	0,9	1,1	0,4
Procent av BNP, löpande priser		26,4	28,1	28,4	28,1
Statlig konsumtion	219	0,2	3,0	1,9	0,9
Kommunsektorns konsumtion	615	2,0	0,1	0,8	0,2
Offentlig konsumtion, preliminärt utfall		1,5	0,9	0,5	0,1

Anm. Den nedersta raden i tabellen är en prognos på det preliminära utfallet, se faktarutan "Prognoser på offentlig konsumtion". Övriga rader i tabellen är prognoser på det definitiva utfallet, vilka är de prognoser som hänvisas till i texten.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

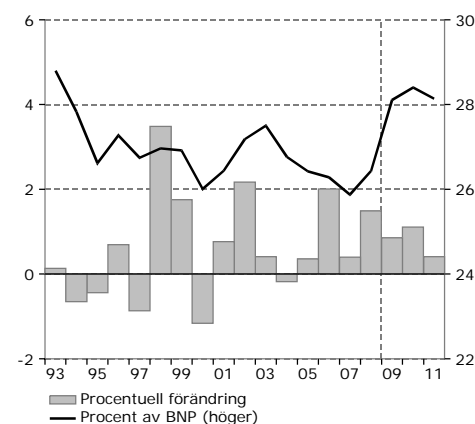
Den statliga konsumtionen ökar i år och nästa år. I år förklaras ökningen framför allt av beslutade satsningar på vägunderhåll, forskning och arbetsmarknadspolitiska åtgärder samt ökade kostnader för tandvårdsreformen och en ökning av antalet elever som studerar på högskolan. Nästa år ökar konsumtionen till följd av ökade anslag till myndigheterna och att ytterligare finanspolitiska åtgärder antas riktas mot arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Även 2011 ökar den statliga konsumtionen till följd av att finanspolitiken bedöms bli expansiv.

Den åldrande befolkningen innebär en ökad efterfrågan på både landstingens och kommunernas tjänster då mer sjukvård och äldreomsorg efterfrågas. I kommunerna hålls dock efterfrågeökningen tillbaka av det minskade elevunderlaget i grundskolan. Samtidigt som den demografiskt betingade efterfrågan ökar är det ekonomiska läget ansträngt i kommuner och landsting (se kapitlet "Offentliga finanser och finanspolitik"). Till följd av relativt låga skatteintäkter tvingas de dra ner på personal i år, vilket påverkar produktionen, och därmed konsumtionen, negativt. Konsumtionen bedöms därför i år utvecklas betydligt långsammare än den demografiskt betingade efterfrågan. En sänkning av ambitionsnivån kan med andra ord förväntas i den kommunala sektorn under året.

År 2010 antas att kommunsektorn tillförs ytterligare resurser utöver det redan aviserade tillfälliga konjunkturstödet. Dessutom antar Konjunkturinstitutet att kommunerna höjer medelskattesatsen och därmed stiger skatteintäkterna. De ökade resurserna innebär att konsumtionsutgifterna ökar. Kommuner och landsting förväntas dock inte heller 2010 möta den demografiskt betingade efterfrågan. Även 2011 bedöms kommuner och landsting tillföras resurser utöver de redan aviserade. Det prognostiserade resurstillskottet för 2011 är dock litet och räcker endast till för att kompensera för den i vårpropositionen föreslagna re-

Diagram 66 Offentliga konsumtionsutgifter

Årlig procentuell förändring, fasta priser respektive procent av BNP, löpande priser

Anm. Den fallande konsumtionen 2000 förklaras av att svenska kyrkan från och med detta år ingår i hushållssektorn istället för som tidigare i kommunsektorn.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

sursminskningen.¹⁴ Detta leder till att den kommunala konsumtionen ökar endast marginellt 2011.

FAKTA

Prognoser på offentlig konsumtion

Det preliminära årsutfallet på offentlig konsumtion i de kvartalsvisa nationalräkenskaperna är sedan november 2007 i stor utsträckning en demografisk framskrivning av föregående års utfall. Till exempel skrivs konsumtionsutgifterna för skolan fram med den prognostiserade förändringen av antalet elever. För en stor del av landstingens konsumtion, drygt 70 procent, används inte ens en demografisk framskrivning utan konsumtionen antas utvecklas som föregående års definitiva årsutfall. Det årsutfall som publiceras hösten året efter utfallsåret syftar till att mäta den verkliga volymen även med beaktande av kvaliteten i produktionen (se vidare fördjupningen ”Ny metod för att beräkna offentliga sektorns produktion och konsumtion” i *Konjunkturläget*, januari 2008).

För att fånga upp den verkliga aktivitetsnivån i svensk ekonomi har Konjunkturinstitutet valt att i prognosen för offentlig konsumtion försöka att förutse det definitiva utfallet (se vidare fördjupningen ”Prognos på offentlig konsumtion” i *Konjunkturläget*, juni 2008). Konjunkturinstitutet gör även en prognos på det preliminära utfallet som redovisas löpande i *Konjunkturläget*.

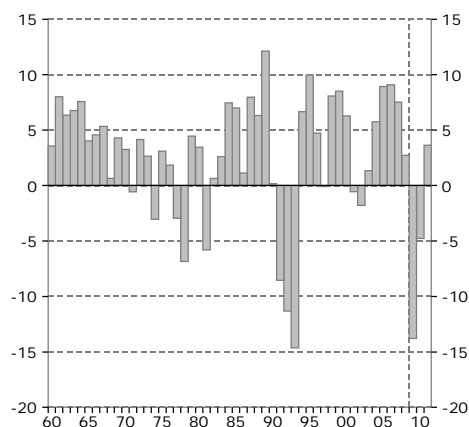
Fasta bruttoinvesteringar

DE FASTA BRUTTOINVESTERINGARNA FALLER KRAFTIGT

De fasta bruttoinvesteringarna föll kraftigt det första kvartalet 2009. I jämförelse med första kvartalet 2008 var nedgången 14 procent. Näringslivets investeringar minskade med ca 17 procent. Ett sådant brant fall för näringslivets investeringar har inte förekommit sedan 1993. I början av 2000-talet dämpades också investeringarna men i betydligt lägre takt (se diagram 67).

Investeringsnedgången det första kvartalet i år i näringslivet var bred och investeringarna minskade i de flesta branscher. Maskininvesteringarna föll med hela 23 procent i jämförelse med motsvarande kvartal 2008. Den starka investeringsnedgången i näringslivet motverkades i någon grad av de relativt starka of-

Diagram 67 Fasta bruttoinvesteringar
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁴ I vårpropositionen 2009 föreslogs ett *tillfälligt* konjunkturstöd till kommuner och landsting på 7 miljarder kronor avsedda för 2010. Statsbidragsnivåerna för 2010 hålls samtidigt konstanta på 2009 års nivå. Från och med 2011 höjs nivån på statsbidragen med 5 miljarder kronor, jämfört med 2009. Detta innebär att resurserna minskar med 2 miljarder kronor mellan 2010 och 2011.

fentliga investeringarna som ökade med 6,4 procent i jämförelse med första kvartalet 2008.

Efterfrågetillväxten från såväl hemma- som exportmarknaden är svag och den svaga efterfrågan är den centrala orsaken till de minskande investeringarna 2009 och 2010. De kraftiga investeringarna 2004–2007 innebär också att det finns ledig kapacitet när efterfrågan stiger och produktionen tar fart. Av denna anledning bedöms investeringarna bara öka måttlig 2011 (se tabell 11 och diagram 68).

Tabell 11 Fasta bruttoinvesteringar

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Industrin	97	2,2	-19,3	-16,3	3,6
Övriga varubranscher	87	6,1	-10,4	-2,3	3,5
Tjänster exkl. bostäder	237	5,1	-18,3	-9,1	2,8
Näringsliv exkl. bostäder	421	4,6	-16,9	-9,2	3,2
Bostäder	98	-5,4	-20,1	3,7	8,9
<i>Näringslivet</i>	<i>519</i>	<i>2,5</i>	<i>-17,5</i>	<i>-6,8</i>	<i>4,3</i>
Offentliga myndigheter	96	4,0	6,2	3,8	0,9
Investeringar	615	2,7	-13,8	-4,8	3,6

Anm. Övriga varubranscher omfattar jord- och skogsbruk, fiske, el-, gas-, värme- och vattenförsörjning samt byggverksamhet (branscherna 01, 02, 05, 40, 41 och 45 enligt SNI 2002).

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

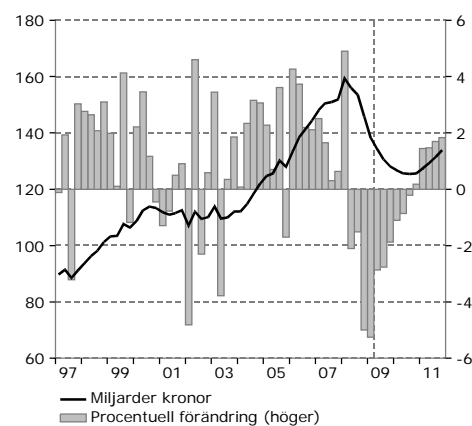
Investeringsandelen samvarierar tydligt med konjunkturen och är normalt som lägst kring botten av en lågkonjunktur. De totala investeringarna som andel av BNP sjunker 2009 och 2010. Fallet är emellertid inte lika stort som vid lågkonjunkturen i början av 1990-talet och investeringsandelen stannar i nivå med lågkonjunkturen i början av 2000-talet (se diagram 69). Näringslivets investeringar exklusive bostäder som andel av BNP har ökat de senaste åren. Andelen var 2008, tillsammans med år 2000, den högsta som observerats sedan 1990. Åren 2009–2011 sjunker andelen stadigt och ligger 2011 på ca 10,5 procent. Vid en internationell jämförelse var näringslivets investeringar exklusive bostäder som andel av BNP år 2008 högre än i både euroområdet och USA. År 2010 blir investeringsandelen lägre än i euroområdet men något högre än i USA.

KAPACITETSUTNYTTJANDET HAR SJUNKIT DRAMATISKT

Den dramatiska nedgången i kapacitetsutnyttjande för industrin sista kvartalet 2008 och första kvartalet 2009 tyder på att företagen varit snabba att anpassa verksamheten till en mycket lägre efterfrågan. Jämfört med första kvartalet 2008 har kapacitetsutnyttjandet minskat med ca 13 procentenheter i industrin. I jämförelse med fjärde kvartalet 2008 har nedgången i investeringsvaruindustrin varit störst. Där ingår bland annat motorfordonsindustrin, som har haft det allra snabbaste fallet i kapacitetsutnytt-

Diagram 68 Fasta bruttoinvesteringar

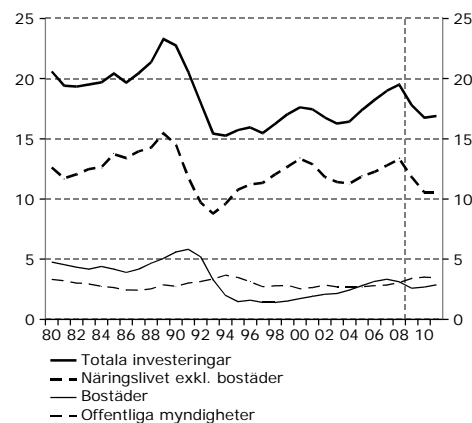
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 69 Investeringar

Procent av BNP, löpande priser

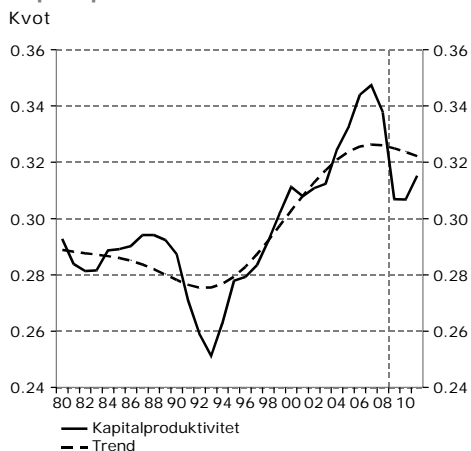
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 70 Industrins kapacitetsutnyttjande

Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 71 Näringslivets kapitalproduktivitet

Anm. Förädlingsvärde/kapitalstock.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 72 Hinder för företagens produktion: finansiella restriktioner

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 73 Tillverkningsindustrin. Hinder för företagens produktion, lönsamhetsomdöme samt planer för produktionskapaciteten

Källa: Konjunkturinstitutet.

jandet med nästan 15 procentenheter. Kapacitetsutnyttjandet det första kvartalet 2009 var det lägsta sedan SCB började genomföra mätningar 1980. Konjunkturbarometerns mått på kapacitetsutnyttjandet var också rekordlåg första kvartalet 2009 (se diagram 70). Huvudorsaken till det kraftiga fallet i kapacitetsutnyttjandet är otillräcklig efterfrågan. Detta framgår av SCB:s undersökning där en rekordhög andel företag angett brist på efterfrågan som den främsta orsaken till att man inte utnyttjar sin produktionskapacitet till 100 procent.

Den låga efterfrågan och produktionen har inneburit att produktionsresultatet per enhet kapital minskat inom näringslivet. Med andra ord har den så kallade kapitalproduktiviteten blivit lägre (se diagram 71). Detta avspeglar det låga kapacitetsutnyttjandet. Bedömningen är att kapitalproduktiviteten kommer att sjunka 2009 för att i det närmaste ligga stilla 2010. I takt med att efterfrågan och produktionen ökar kommer kapitalproduktiviteten att stiga 2011, vilket talar för ökade investeringar i näringslivet.

FINANSIERINGSPROBLEMEN LÄTTADE NÅGOT I MAJ FÖR VISSA SEKTORER

Enligt Konjunkturbarometern fortsatte den andel företag som anger finansiella restriktioner som det främsta hindret för produktionen att stiga det första kvartalet 2009 inom de privata tjänstebanscher och än påtagligare inom byggindustrin. Inom tillverkningsindustrin är det däremot få företag som anger finansiella restriktioner som det främsta hindret för företagets produktion (se diagram 72). Ett skäl till det senare torde dock vara det mycket svaga efterfrågeläget i tillverkningsindustrin.

Enligt Konjunkturbarometern förbättrades finansieringsvillkoren något i maj i samtliga sektorer utom de privata tjänstebanscher. Det främsta hindret för företagen att finansiera sin verksamhet är möjligheten att få banklån, men ett nästan lika stort hinder är möjligheten att finansiera med eget kapital. Den mest betydande lättningen i maj har skett inom byggindustrin. Läget på de finansiella marknaderna antas normaliseras först 2011 (se kapitlet "Finansmarknader och penningpolitik").

MINSKAT INVESTERINGSBEHOV INOM INDUSTRIEN

Industrins investeringar föll kraftigt första kvartalet 2009. Det var främst maskininvesteringarna som utvecklades mycket svagt. Enligt SCB:s investeringsenkät från maj planerar industrin som helhet att minska sina investeringar kraftigt 2009 i jämförelse med 2008. Neddragningar av investeringarna väntas i samtliga industribranscher utom gruvindustrin. Nedgångar kring 20 procent eller mer rapporteras från industribranscher. Den svaga exportefterfrågan har i synnerhet drabbat investeringsvaruindustrin som i den senaste investeringsenkäten planerar för en neddragning av investeringarna med omkring 30 procent.

Merparten av indikatorerna pekar på ett minskat investeringsbehov inom industrin. Kapacitetsutnyttjandet är mycket lågt och det är väldigt få företag som har brist på maskin- och anläggningskapacitet eller planerar för en utökad produktionskapacitet enligt Konjunkturbarometern. Lönsamhetsomdömet inom industrin fortsatte försvagas kraftigt första kvartalet 2009 (se diagram 73).

Bedömningen är att det kommer att finnas ledig produktionskapacitet under större delen av 2009 och 2010. Efterfrågan blir också svag de kommande åren och därför väntas industrinvesteringarna falla kraftigt 2009 och 2010. År 2011 tar efterfrågetillväxten, i synnerhet exportefterfrågan, fart och kapacitetsutnyttjandet stiger vilket ökar investeringsbehovet inom industrin något (se diagram 74).

DE ÖVRIGA VARUBRANSCHERNA GER EN SPLITTRAD BILD

Investeringarna inom byggsektorn, som ökat sedan 2003, bedöms falla kraftigt 2009 och 2010. Investeringsplanerna 2009 enligt SCB:s investeringsenkät från i maj visar på en nedgång på över 40 procent. År 2011 bedöms byggsektorns investeringar åter växa. Däremot planerar enligt majenkäten energisektorn att öka sina investeringar 2009. Investeringsstillväxten inom energisektorn blir dock dämpad 2009–2011 i jämförelse med tidigare år.

TJÄNSTEBRANSCHERNAS INVESTERINGAR FALLER

Tjänstebanschernas investeringar föll kraftigt första kvartalet 2009 i jämförelse med motsvarande kvartal 2008. För tjänstebanscherna, liksom för industrin, var det maskininvesteringarna som föll kraftigast. Enligt SCB:s investeringsenkät från maj planerar de flesta branscher för ytterligare neddragningar av investeringarna. De branscher som justerat ner sina planer mest är de branscher som är industrinära, till exempel företagstjänster och uthyrningsföretag.

Också andra indikatorer pekar på ett minskat behov av investeringar. Enligt Konjunkturbarometern fortsatte andelen företag som utnyttjar sina resurser för fullt att falla första kvartalet 2009.

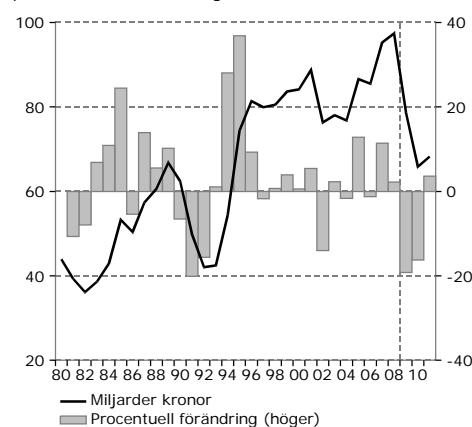
Lönsamhetsomdömet fortsatte att sjunka kraftigt första kvartalet och företagens bedömning om den framtida efterfrågeutvecklingen sjönk rejält. Tjänstebanschernas investeringar bedöms falla kraftigt 2009 och 2010, för att sedan växa i beskedlig takt 2011 (se diagram 75).

BOSTADSVINVESTERINGARNA MINSKADE KRAFTIGT DET SENASTE HALVÅRET

Efter att ha stigit med i genomsnitt drygt 10 procent per år i nio år, minskade bostadsinvesteringarna med 5,4 procent 2008 (se diagram 76). Särskilt brant blev fallet det sista kvartalet 2008 och

Diagram 74 Industrins investeringar

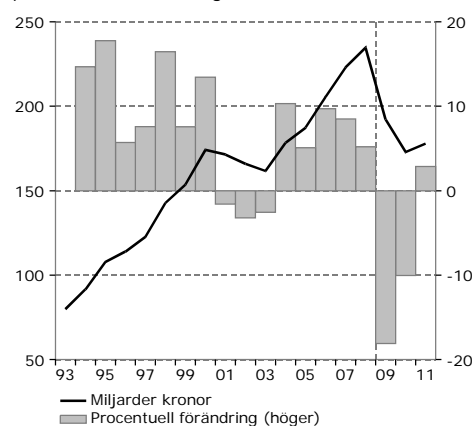
Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 75 Tjänstebanschernas investeringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 76 Investeringar i bostäder

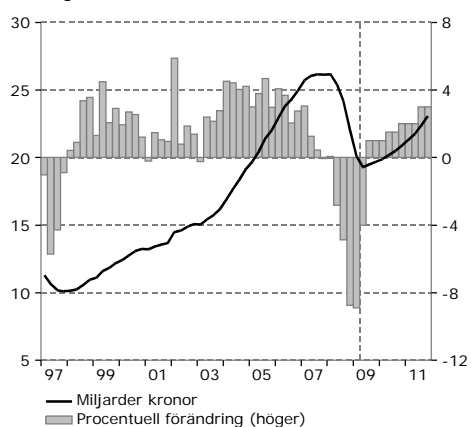
Miljarder kronor, fasta priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 77 Bostadsinvesteringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

det första kvartalet i år, det vill säga ca 9 procent minskning per kvartal (se diagram 77).

Även antalet påbörjade lägenheter har minskat på senare tid. Under 2008 minskade de med 22 procent jämfört med året före, och under det första kvartalet i år minskade antalet påbörjade lägenheter med hela 42 procent jämfört med samma kvartal 2008.

VISSA TECKEN PÅ ÖKAD OPTIMISM BLAND DE BOSTADSBYGGANDE FÖRETAGEN

I de senaste Konjunkturbarometrarna går det att skönja en viss vändning i stämningläget bland de bostadsbyggande företagen, bort från den nattsvarta pessimism som dominerat på senare tid. Byggindustrins konfidensindikator ökade med 10 enheter i maj jämfört med april. I maj angav 21 procent av de bostadsbyggande företagen att de hade planer för att öka byggandet samtidigt som 24 procent förväntade sig en större orderstock de närmaste tre månaderna jämfört med föregående tre månader. Motsvarande andelar i april var 7 respektive 8 procent.

Priserna på befintliga villor och bostadsrätter har på senare tid ökat enligt Mäklarstatistiken. Villapriserna ökade med 3 procent och boräntpriserna med 6 procent under perioden mars till maj jämfört med de tre föregående månaderna. Prisökningarna på det befintliga bostadsbeståndet ger bättre förutsättningar för lönsamheten i byggandet av nya bostäder.

BOSTADSVESTERINGARNA ÖKAR LÅNGSAMT EFTER SOMMAREN 2009

Minskningen av bostadsinvesteringarna väntas fortsätta under andra kvartalet i år, men fallet är inte lika brant som under de två föregående kvartalerna. Jämfört med andra kvartalet i fjol väntas bostadsinvesteringarna vara drygt 30 procent lägre under samma kvartal i år. Efter sommaren väntas blygsamma ökning av investeringarna fram till och med slutet av 2010. Först därefter väntas mer markanta ökning av bostadsinvesteringarna. Sammantaget minskar bostadsinvesteringarna med hela 20,1 procent i år, medan de ökar med 3,7 respektive 8,9 procent 2010 respektive 2011. Bostadsinvesteringarnas nivå 2011 är fortfarande drygt 17 procent lägre än den var 2007 (se diagram 76).

DE OFFENTLIGA INVESTERINGARNA ÖKAR STARKT I ÅR

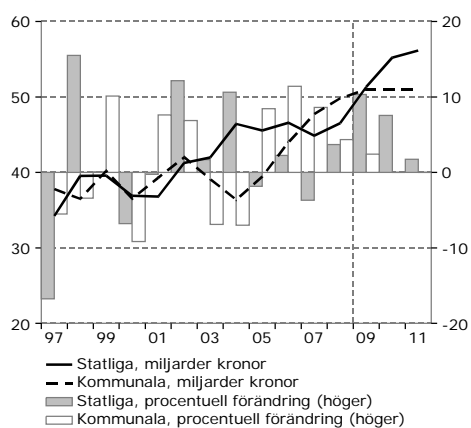
De offentliga investeringarna ökar starkt under framför allt 2009. Ökningstakten avtar 2010 och 2011 och de offentliga investeringarna ligger kvar på historiskt höga nivåer (se diagram 78).

År 2009 stiger de offentliga investeringarna med 6,2 procent. Ökningen förklaras främst av höjda anslagsnivåer i budgetpropositionen för 2009 riktade till statliga infrastruktursatsningar.

De offentliga investeringarna fortsätter att öka 2010, men i allt långsammare takt. Konjunkturinstitutet antar att ytterligare

Diagram 78 Statliga och kommunala investeringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

resurser tillförs statliga infrastruktursatsningar, men detta motverkas av att kommunsektorns svaga ekonomi håller tillbaka de kommunala investeringarna. Sammantaget innebär detta att de offentliga investeringarna ökar med 3,8 procent 2010.

År 2011 ökar de offentliga investeringarna med modesta 0,9 procent. Den låga tillväxten förklaras dels av en frånvaro av finanspolitiska stimulanser, dels av svaga kommunala investeringar till följd av kommunsektorns ansträngda ekonomiska läge.

Lager

NEDDRAGNINGEN AV LAGER FORTSÄTTER

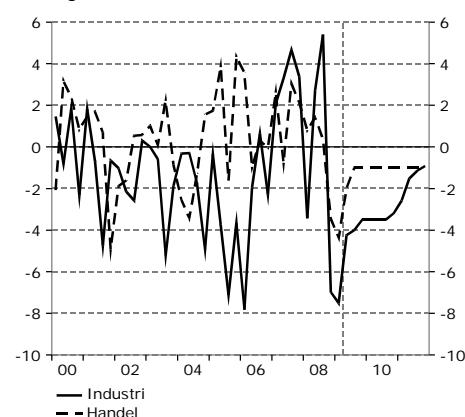
I likhet med fjärde kvartalet 2008 drog industrin ner sina lager rejält första kvartalet i år. Främst var det varor i arbete och färdigvarulagren som minskades. Men även handeln drog ner sina lager rejält första kvartalet (se diagram 79). Omdömena i Konjunkturbarometern indikerar att missnöjet med färdigvarulagren inom industrin var stort första kvartalet i år, om än inte i samma grad som i slutet av förra året. Missnöjet med insatsvarulagren inom industrin ökade ytterligare något första kvartalet i år och var det högsta sedan 1997 (se diagram 80). Missnöjet med lagren inom industrin var högt även i maj enligt den senaste Konjunkturbarometern. Missnöjet med lagren inom bilhandeln minskade drastiskt första kvartalet från fjärde kvartalets rekordhöga nivå (se diagram 81). Lagersituationen inom bilhandeln kan i dagsläget tolkas som balanserad. Missnöjet med lagren inom partihandeln och sällanköpsvaruhandeln minskade också första kvartalet.

Produktionen i ekonomin som helhet föll första kvartalet och fortsätter att falla andra kvartalet i år, men återhämtar sig därefter gradvis. Återhämtningen är dock trög under hela prognosperioden. Att produktionen inte ökar mer är delvis en effekt av en avveckling av onormalt stora lager inom hela produktionskedjan ut till slutkund. De senaste tre kvartalen har företagen blivit ständigt överraskade av efterfrågebortfall. Detta orsakar osäkerhet hos företagen och ökar deras benägenhet att dra ner lagren tills de ser att en vändning inleds.

Lagren inom industrin och handeln minskar med 19,9 respektive 8 miljarder kronor i år, medan skogslager samt övriga lager ökar med 7,9 miljarder kronor samma period. Avverkningen av skog minskade till följd av de senaste tre kvartalens fall i efterfrågan inom trä-, massa-, pappers- och pappersvaruindustrin. Detta bidrar till att skogsbeståndet likt 2008 ökar mer än normalt i år. Det sammantagna lageromslaget¹⁵ i ekonomin är -25,4 miljarder kronor i år och bidrar därmed kraftigt negativt till den inhemska efterfrågans tillväxt, eller motsvarande -0,8 procentenheter av BNP (se tabell 12). År 2010 minskar

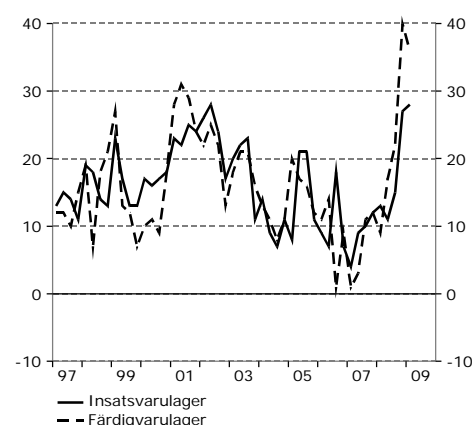
Diagram 79 Lager

Förändring i miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

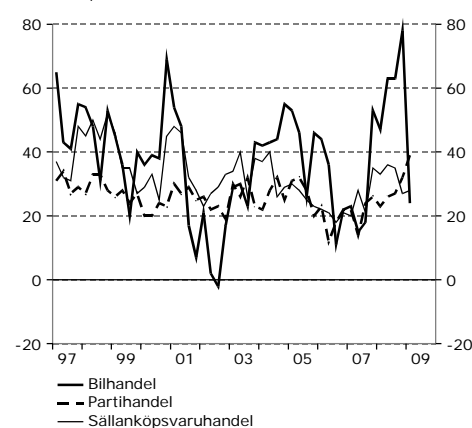
Diagram 80 Lageromdömen i industrin
Nettotal, kvartalsvärden

Anm. Högre nettotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 81 Lageromdömen i handeln
Nettotal, kvartalsvärden

Anm. Högre nettotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.

Källa: Konjunkturinstitutet.

¹⁵ Lageromslaget är årets lagerändring minus föregående års lagerändring.

lagren med 12,6 miljarder kronor vilket är mindre än i år. Därmed bidrar lagerutvecklingen till att den inhemska efterfrågan växer med motsvarande 0,2 procent av BNP. Lagerneddragningen för 2011 är -4,5 miljarder kronor, det vill säga 8,1 miljarder mindre än år 2010. Detta ger ett bidrag till BNP-tillväxten motsvarande 0,3 procentenheter (se tabell 12).

Tabell 12 Förändring i lager

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentenheter

	2008	2009	2010	2011
Industrins insatsvaror	2,0	-5,5	-7,7	-1,0
Industrins varor i arbete och färdigvaror	-4,9	-14,4	-6,0	-5,7
Handelslager	-0,8	-8,0	-4,0	-3,8
Skogslager	8,8	7,0	5,5	5,8
Övriga lager ¹	0,4	0,9	-0,4	0,3
<i>Summa förändring i lager</i>	<i>5,4</i>	<i>-19,9</i>	<i>-12,6</i>	<i>-4,5</i>
Lageromslag	-17,9	-25,4	7,4	8,1
Bidrag till BNP-tillväxten²	-0,6	-0,8	0,2	0,3

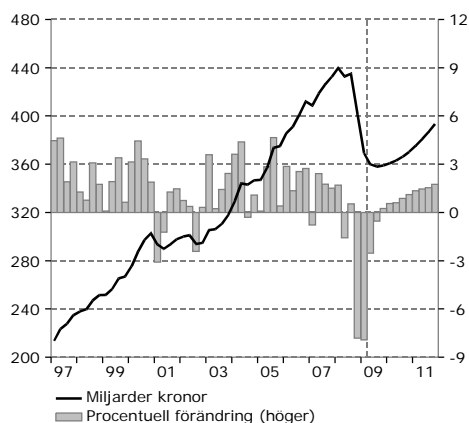
¹ Övriga lager är i synnerhet bränslelager i el- och gasindustri samt värdeföremål. Lageromslaget är årets lagerförändring minus föregående års lagerförändring.

² Om lagren exempelvis ökar mer än föregående år, det vill säga om lageromslaget är positivt, så registreras denna förändring i nationalräkenskaperna som ett positivt lagerbidrag till BNP-tillväxten. Nettoeffekten på BNP-tillväxten är dock normalt lägre eftersom en stor del av lagerökningen importeras (den omvända effekten på BNP gäller om lagerbidraget är negativt).

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 82 Export

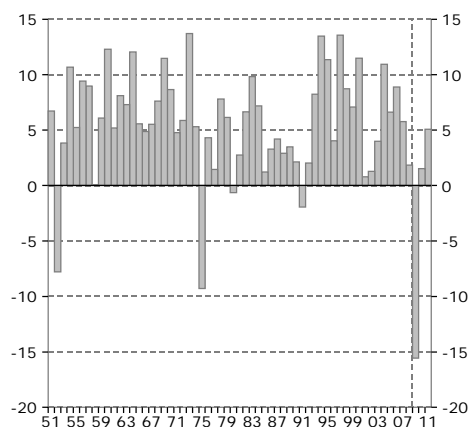
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 83 Export

Årlig procentuell förändring, fasta priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Export

EXPORTVOLYMERNA RASAR

Efter att ha fallit stort redan fjärde kvartalet i fjol föll exporten kraftigt även första kvartalet 2009 med nästan 8 procent (se diagram 82). Framför allt är det varuexporten som utvecklats svagt. Första kvartalet 2009 var varuexporten nästan 25 procent mindre än första kvartalet 2008. Särskilt svag var utvecklingen för motorfordonsindustrin och stålverken vars export minskade med 55 respektive 45 procent i årstakt, men även stora delar av övrig varuexport föll betydligt.

I en allt mer integrerad världsekonomi minskar världshandeln kraftigt när global BNP faller med 1,5 procent i år i vad som bedöms vara den djupaste ekonomiska krisen sedan andra världskriget. Inom OECD-området, som tar emot omkring 80 procent av svensk export, krymper BNP med ca 4 procent när inhemska efterfrågan, och i första hand investeringarna, minskar rejält. I enskilt viktiga länder för svensk export som Tyskland, USA och Storbritannien faller BNP med 6,6, 3,1, respektive 3,8 procent. I de nordiska grannländerna faller BNP som helhet med något mer modesta 2,6 procent i år. Värt att notera är den svaga utvecklingen i Tyskland som jämte Slovakien

är det land i Europa som har störst andel av sysselsatta inom industrin inom fordonsindustrin¹⁶.

Indikatorer för utvecklingen på kort sikt ger uttryck för en fortsatt svag exportutveckling men också på att de mest dramatiska rasen är förbi. Bedömningen är att exporten fortsätter att minska både kvartal två och tre innan den åter börjar växa svagt (se diagram 82). Exportutvecklingen i år blir därmed den svagaste på mycket länge (se diagram 83). Mätt som förändring av exportvärdet får man backa ända tillbaka till andra världskriget för att finna en större minskning än den i år.

År 2010 växer global BNP med omkring 2 procent, vilket är en fortsatt svag utveckling sett utifrån ett historiskt perspektiv. Inom OECD-området växer BNP med endast ca en halv procent. År 2011 ökar global BNP med 3,6 procent.

Marknaden för svensk export¹⁷ kommer därmed att vara mycket svag hela prognosperioden även om den försiktigt vänder upp under loppet av 2010. För helåret 2011 beräknas marknaden för svensk export växa med omkring 4,5 procent, vilket innebär en fortsatt historiskt ganska låg tillväxt (se diagram 84). Återhämtningen blir alltså trög, vilket gör att exportvolymen i slutet av 2011 inte är högre än under mitten av 2006 (se diagram 82 och tabell 13).

Kronan kommer i genomsnitt att vara drygt 10 procent svagare i år än den var under 2008. Exportörerna får därmed större intäkter i svenska kronor när man säljer i exempelvis euro eller dollar. Detta gör att inkomstbortfallet bromsas. Under prognosperioden stärks dock kronan successivt, vilket minskar denna effekt (se diagram 85).

Tabell 13 Export

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser.

	2008	2008	2009	2010	2011
Export av varor	1 208	1,1	-21,1	1,4	5,4
Varav: Bearbetade varor	965	-0,2	-23,8	0,8	5,7
Råvaror	238	7,2	-9,4	3,4	4,4
Export av tjänster	504	3,7	-2,3	1,7	4,5
Export	1 711	1,9	-15,6	1,5	5,1

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

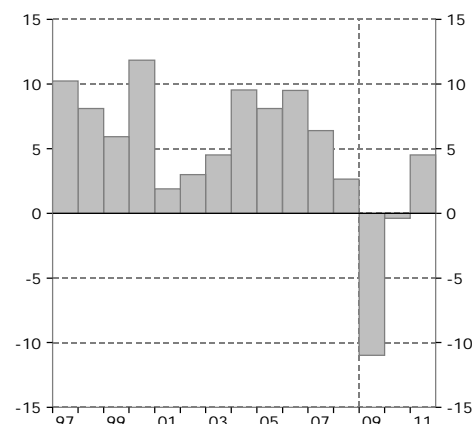
Svensk export utvecklas i år betydligt svagare än vad marknaden för svensk export gör (se diagram 86). Man får backa tillbaka till slutet av 1980-talet och början på 1990-talet för att hitta en liknande svag utveckling. Då handlade det dock inledningsvis om

¹⁶ "Fordonsindustri i nationell och regional belysning", Nutek 2009.

¹⁷ Marknaden för svensk exports utveckling beräknas här som importutvecklingen i mottagarländerna multiplicerat med respektive lands relativa betydelse för svensk export.

Diagram 84 Världsmarknadstillväxt

Årlig procentuell förändring

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 85 Nominell växelkurs, exportväg

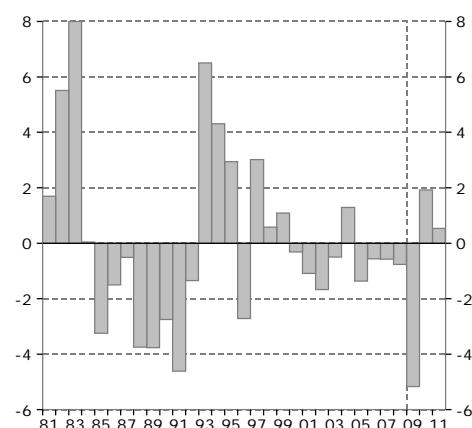
Kvartalsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 86 Svensk exportutveckling jämfört med världsmarknadstillväxt

Årsvärden

Anm. Negativa tal innebär förlust av marknadsandelar.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

att svensk exportindustri nått kapacitetstaket. Man fick igenom prishöjningar som ledde till kostnadsökningar som därefter innebar förluster av marknadsandelar när världskonjunkturen försämrades i början av 1990-talet. I dag handlar det först och främst om en ogynnsam utveckling av efterfrågans sammansättning.

KRAFTIG MINSKNING AV VARUEXPORTEM

Varuexporten, som föll kraftigt fjärde kvartalet 2008, fortsatte att falla kraftigt även första kvartalet 2009 med över 10 procent. Särskilt svag var utvecklingen för motorfordonsindustrin och för stålverken, men även de flesta andra branschens export backade kraftigt när omvärldens investeringar bromsade in. Exempel på branscher som trots allt gick fortsatt bra är läkemedelsindustrin och exportindustri riktad mot investeringar i energisektorn, där man fortsatt att uppgradera sina kraftnät och investera i ökad driftsäkerhet.

Enligt den senaste Konjunkturbarometern har industrins exportordergång sammantaget fortsatt att minska under våren (se diagram 87). Någon exportökning är därmed inte att vänta på kort sikt och det sedan tidigare rekordstora missnöjet över hur exportkonjunkturen har utvecklats kvarstår (se diagram 88). Företagens svar i Konjunkturbarometern speglar dock att efterfrågan nu försvagas i en långsammare takt, vilket också är den bild som inköpschefsindex förmedlar.

Den svenska varuexporten är i mycket stor utsträckning beroende av hur den internationella investeringskonjunkturen utvecklas. Eftersom det globala resursutnyttjandet kommer att vara lågt begränsas omvärldens behov av investeringar, vilka inte kommer igång och börjar växa förrän en bit in i 2010. Omvärldens efterfrågan riktad mot svensk exportindustri kommer därmed också att utvecklas svagt.

Samtidigt antas den finansiella krisen successivt klinga av och därmed dess negativa påverkan på viss efterfrågan. Exempelvis skulle detta kunna gälla för efterfrågan riktad kanske främst mot lastbilar då åkerier till och med annullerat lagda order av finansieringsskäl, och vissa anläggningsmaskiner. För personbilsindustrin är däremot framtiden högst osäker och i dagsläget är det mycket svårt att förutse hur branschens pågående strukturomvandling kommer att slå mot svenska produktionsenheter. Prognosen förutsätter att såväl SAAB som Volvo PV finns kvar som biltillverkare i Sverige även i framtiden. Statistik från nationalräkenskaperna som beskriver näringslivets produktionsstruktur¹⁸ gör det möjligt att inom vissa ramar beräkna även indirekta effekter av en bransch utveckling. En sådan relativt osäker beräkning för SAAB Automobil AB visar då att en nedläggning av företaget kan leda till att förutom de ca 4 000 personer som är

Diagram 87 Exportordergång, industrin

Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 88 Exportorderstock, industrins omdöme

Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

¹⁸ Se nationalräkenskapernas input/outputstatistik.

anställda i företaget blir ytterligare omkring 6 000 personer arbetslösa.

Teleproduktindustrin fortsätter att ge en relativt ljus bild av marknaden. Nättrafiken ökar och utnyttjandegraden i näten är relativt hög, vilket gör att efterfrågan på mobilnät inte utvecklas lika svagt som annan efterfrågan. Även om läget tycks ha försämrats något för elektroindustrin innebär fortsatta investeringar i energisektorn internationellt att branschens exportutsikter är fortsatt jämförelsevis goda även på kort sikt.

Sammantaget kommer exporten av varor att utvecklas svagt hela prognosperioden även om den åter börjar växa från och med fjärde kvartalet i år. Fortfarande i slutet av 2011 är exportvolymen inte större än den var i början av 2004 (se diagram 89).

TILLFÄLLIG TILLBAKAGÅNG FÖR TJÄNSTEEXPORTEN I ÅR

Tjänsteexporten bromsade in rejält 2008 och ökade med endast 3,7 procent. I år dämpas utvecklingen ytterligare och tjänsteexporten faller med över 2 procent. I synnerhet exporten av frakt-tjänster faller kraftigt när världshandeln rasar. Även exporten av olika företagstjänster minskar till följd av den svaga världskonjunkturen. Den svagare kronan bedöms dock leda till såväl ökat turistande i Sverige som till en ökad gränshandel (se diagram 90 och tabell 13).

År 2010 växer tjänsteexporten igen fast svagt. Exporten av företagstjänster växer åter snabbare bland annat beroende på att teleoperatörer fortsätter att lägga över systemövervakningen på externa företag. Den utländska konsumtionen i Sverige ökar dock långsammare nästa år bland annat beroende på ett högre prisläge när kronan åter stärks och en försämrad arbetsmarknad även utomlands. Liksom världshandeln fortsätter exporten av frakt-tjänster att utvecklas svagt.

År 2011 stiger tjänsteexporten med 4,5 procent, vilket historiskt sett fortfarande är ganska svagt. Mellan åren 1981 och 2008 har exporten av tjänster i genomsnitt ökat med nära 7 procent per år. Exporten av både frakt- och företagstjänster stiger snabbare men utvecklingen hålls tillbaka av vikande utländsk konsumtion när kronan fortsätter att stärkas.

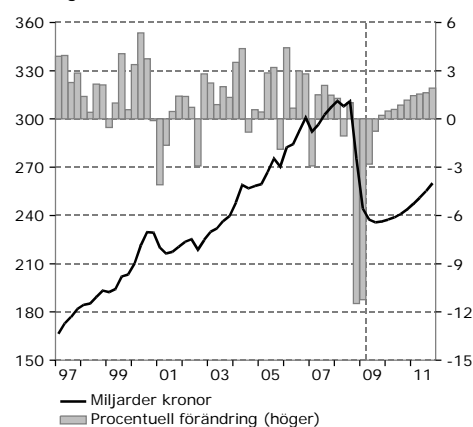
Import

IMPORTEN MINSKAR KRAFTIGT I ÅR

Importen minskade kraftigt fjärde kvartalet 2008 med drygt 7 procent och fortsatte att backa med ytterligare nära 9 procent första kvartalet 2009. Framför allt var det importen av varor som minskade påtagligt. Första kvartalet 2009 var varuimporten nära 20 procent lägre än första kvartalet 2008. Importen av motorfordon halverades och stålimporten minskade med över 40 pro-

Diagram 89 Export av varor

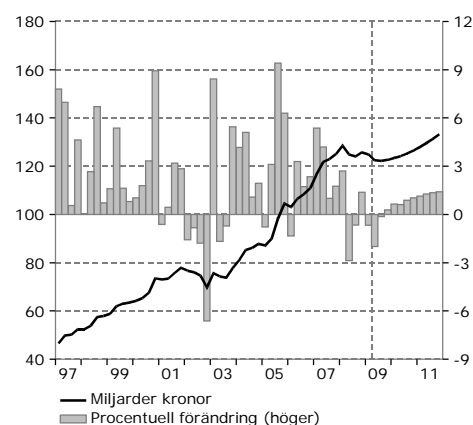
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 90 Export av tjänster

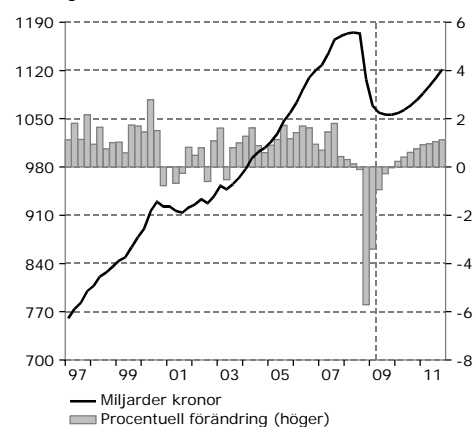
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 91 Efterfrågan

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

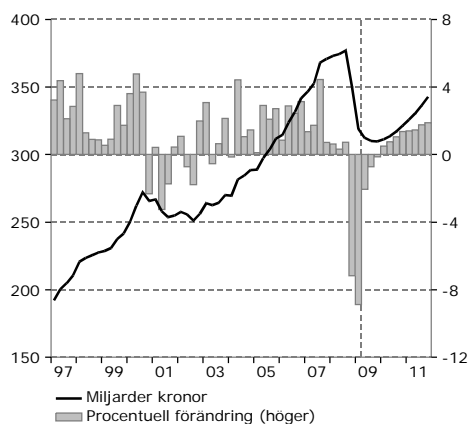

Anm. Inhemsk konsumtion och investering samt export.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 92 Import

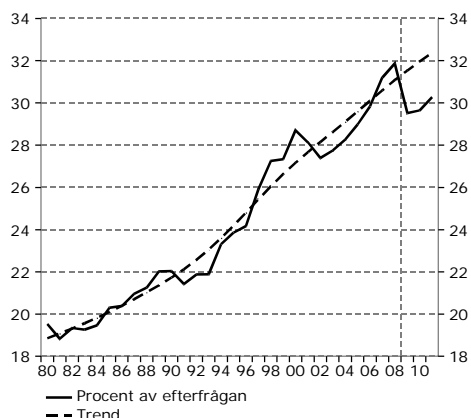
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 93 Import

Procent av efterfrågan, fasta priser

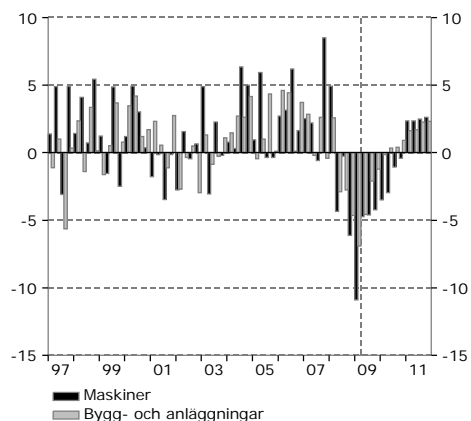

Anm. Trend beräknad med HP-filtrer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 94 Maskin- och bygginvesteringar i näringslivet

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Maskiner exkl. fartyg och flygplan.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

cent. Importen av maskiner och metallvaror föll också kraftigt. Samtidigt ökade läkemedelsimporten med drygt 10 procent.

Tabell 14 Import

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Import av varor	1 081	2,2	-18,9	1,4	5,6
Varav: Bearbetade varor	761	0,4	-24,7	1,2	7,0
Råvaror	314	8,5	-4,5	1,4	3,2
Import av tjänster	396	5,0	-5,4	1,6	5,6
Import	1 477	3,0	-15,3	1,4	5,6

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Efterfrågan utvecklas svagt även kommande kvartal 2009 (se diagram 91), vilket gör att importen successivt minskar hela året (se diagram 92). Dessutom är det de delar av efterfrågan med stort importinnehåll som minskar mest (se diagram 93). Exporten fortsätter att minska och hushållens inköp av såväl bilar som av andra sällanköpsvaror utvecklas svagt, vilket kraftigt begränsar importbehovet. Det låga resursutnyttjandet gör att framför allt industrin skjuter på investeringarna, vilket ytterligare begränsar importutvecklingen. Samtidigt pågår en lageranpassning. Den generellt svaga handeln gör att importen av frakttjänster minskar påtagligt. Dessutom bidrar utvecklingen på arbetsmarknaden till att svenskars konsumtion utomlands minskar. Den svaga kronan begränsar importen ytterligare. Sammantaget gör detta att importen faller kraftigt i år och samtidigt sjunker betydligt som andel av efterfrågan (se diagram 93 och tabell 14).

ENDAST SVAG IMPORTÖKNING 2010

År 2010 växer importen med 1,4 procent när efterfrågan samtidigt växer med 1 procent. Importen växer alltså något snabbare än vad efterfrågan gör, men ändå fortsatt svagt jämfört med trend (se diagram 93). Anledningen är att det framför allt är delar av efterfrågan med ett mindre importinnehåll som växer snabbare.

I synnerhet maskininvesteringarna fortsätter att utvecklas svagt (se diagram 94). Men även importen av insatsvaror utvecklas svagt till följd av den svaga exportutvecklingen. Hushållen är fortsatt försiktiga och det rekordhög sparandet består (se diagram 95), vilket i synnerhet hämmar konsumtionen av bilar och andra sällanköpsvaror. Den svaga arbetsmarknaden fortsätter att hålla tillbaka utlandsresandet och efterfrågan på frakttjänster fortsätter också att vara svag. Dessutom är kronan fortsatt relativt svag trots en successiv appreciering under året.

BÄTTRE FART PÅ IMPORTEN 2011

År 2011 ökar importen med 5,6 procent jämt fördelat på import av varor respektive av tjänster. Total efterfrågan stiger med ca 3,5 procent och nu växer även efterfrågan med relativt större importinnehåll starkare. Exempelvis ökar exporten med 5,1 procent detta år. Den snabbare växande handeln leder till att även importen av frakttjänster ökar snabbare. Hushållens konsumtion växer fortare, även om man fortsätter att spara i stor utsträckning, liksom investeringarna.

Beroende på en sammantaget mycket svag utveckling för varuimporten kommer den samlade importen i slutet av prognosperioden fortfarande vara klart lägre än den var innan världskonjunkturen rasade samman. Tjänsteimporten däremot kommer i slutet av prognosperioden att vara högre än den var innan lågkonjunkturen inleddes (se diagram 92, diagram 96 och diagram 97).

Export- och importpriser samt bytesbalans

SUCCESSIVT SJUNKANDE EXPORT- OCH IMPORTPRISER

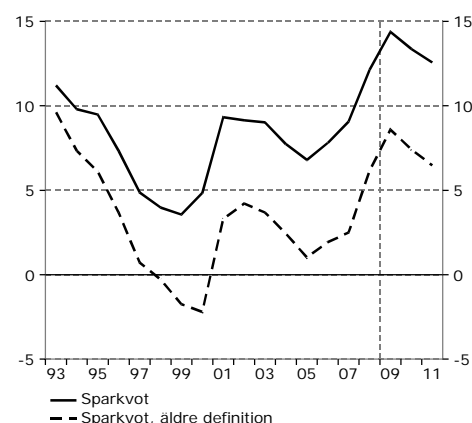
År 2008 steg exportpriserna med drygt 4 procent. Prisökningen var främst ett resultat av stigande råvarupriser, men även tjänsteexportens priser steg jämförelsevis mycket (se diagram 98). I första hand var det priserna på petroleumprodukter som steg, men även järnmalmpriserna steg kraftigt och bidrog i stor utsträckning till råvarornas prisuppgång. Tjänsteexportens priser steg också relativt mycket. Priserna på bearbetade varor utvecklades lugnare fram till fjärde kvartalet när kronan snabbt försvagades.

I år sjunker exportpriserna successivt, vilket gör att de i genomsnitt överstiger fjolårets exportpriser med 0,5 procent. Återigen är det råvarorna som styr prisutvecklingen med stora sänkningar på såväl petroleumprodukter som på avsalumassa, icke-järnmetaller och jordbruksprodukter. Även fraktpriserna sjunker när efterfrågan faller. Däremot kommer exportpriset på bearbetade varor att i genomsnitt ligga betydligt över fjolårets. Även dessa priser, som fortsatte att stiga rejält första kvartalet, sjunker dock från och med andra kvartalet när kronan åter stärks (se diagram 98 och diagram 99).

Åren 2010 och 2011 sjunker exportpriserna på såväl bearbetade varor som på tjänster ytterligare. Den internationella prisutvecklingen blir svag, vilket tillsammans med en successivt allt starkare krona gör att priserna går ner. Däremot stiger råvarupriserna båda åren och framför allt 2011. Det snabba efterfrågebortfallet hösten 2008, med bland annat kraftigt stigande lager, innebar att priserna sjönk snabbt. Dessa obalanser är successivt på väg att korrigeras, vilket gör att råvarupriserna åter stiger,

Diagram 95 Hushållens sparande

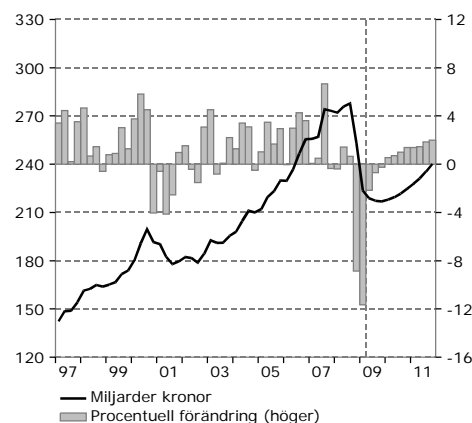
Procent av disponibel inkomst, löpande priser

Anm. I sparkvot, äldre definition, ingår varken sparande i avtalspensioner eller PPM-medlen.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 96 Import av varor

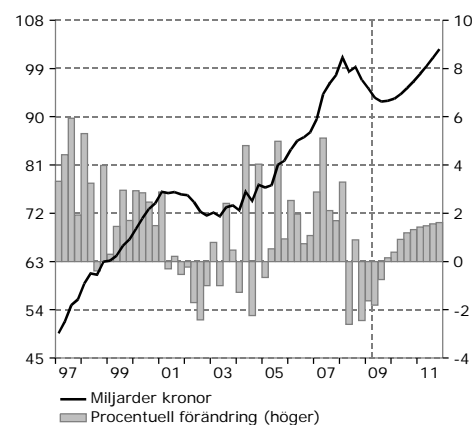
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 97 Import av tjänster

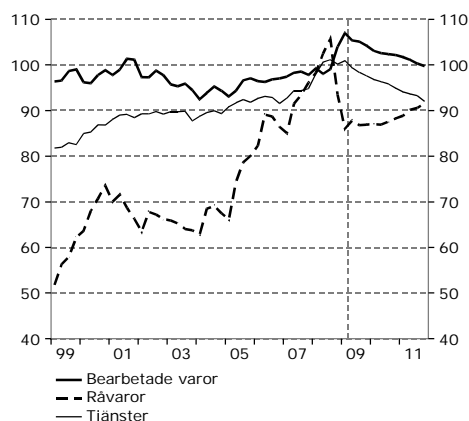
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 98 Exportpris

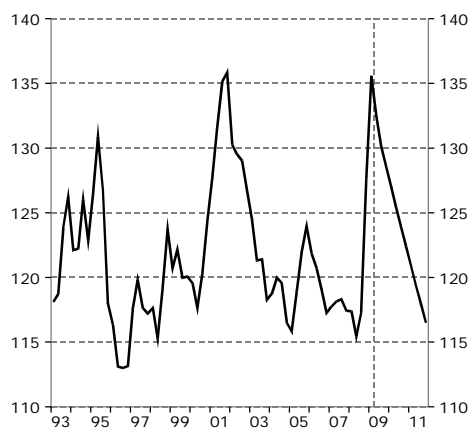
Index 2007=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 99 Nominell växelkurs, exportvägd

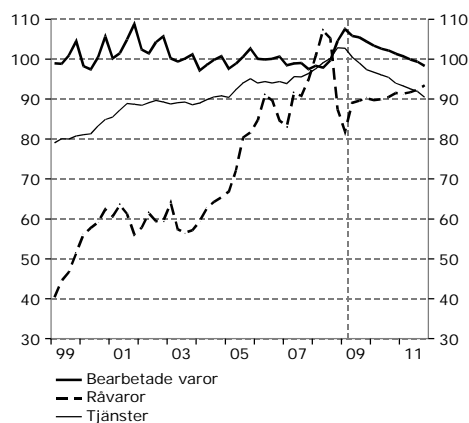
Kvartalsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 100 Importpris

Index 2007=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

men inte alls upp till de tidigare höga nivåerna (se diagram 98 och tabell 15).

Tabell 15 Export- och importpriser

Årlig procentuell förändring, kronor

	2008	2009	2010	2011
Exportpris totalt	4,2	0,5	-2,5	-1,4
Bearbetade varor	2,0	5,4	-2,7	-1,8
Råvaror	9,3	-13,1	0,6	3,3
Tjänster	6,3	-1,0	-3,1	-2,8
Importpris totalt	4,3	-0,3	-2,2	-1,9
Bearbetade varor	1,6	5,8	-3,3	-2,7
Råvaror	10,9	-12,3	3,1	2,0
Tjänster	4,8	-0,2	-4,4	-3,6

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Importpriserna utvecklas på ett sätt som i huvudsak liknar exportpriserna. Eftersom råvaruprisutvecklingen, inte minst via råoljan, påverkar det samlade importpriset mer än exportpriset kommer importpriserna totalt sett att utvecklas svagare än exportpriserna i år. År 2010 innebär detta i stället att importpriserna inte sjunker riktigt lika mycket som exportpriserna gör. År 2011 däremot bedöms importpriserna falla något mer än vad exportpriserna gör beroende på att exportörerna av kostnadsskäl i någon mån parerar för kronans appreciering detta år (se diagram 100 och tabell 15).

BYTESFÖRHÅLLET FÖRBÄTTRAS DE KOMMANDE ÅREN

Bytesförhållandet som i stort sett var oförändrat 2008 förbättras i år med knappt en procentenhet beroende på prisutvecklingen för råvaror. År 2010 försvagas bytesförhållandet något för att år 2011 åter stärkas. Sett över hela prognosperioden betyder detta att bytesförhållandet stärks med ca en procentenhet (se diagram 101 och tabell 16)

Tabell 16 Bytesförhållandet

Årlig procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
Totalt	-0,1	0,8	-0,2	0,5

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

DET FINANSIELLA SPARANDET SJUNKER BETYDLIGT

Åren 2009–2011 minskar bytesbalansöverskotten betydligt, men förblir ändå höga sett i ett historiskt perspektiv (se diagram 102 och tabell 17). Genom att lägga till kapitaltransfereringarna beräknas landets finansiella sparande som förutses falla till omkring 5 procent av BNP både år 2010 och år 2011 (se tabell 17).

Tabell 17 Bytesbalans och finansiellt sparande

Miljarder kronor, löpande priser

	2008	2009	2010	2011
Handelsbalans	127	92	84	90
Tjänstebalans	108	113	117	118
Löner, netto	-2	-2	-2	-2
Kapitalavkastning, netto	68	10	-2	0
Transfereringar med mera, netto	-39	-37	-40	-38
Bytesbalans	262	176	156	167
<i>Procent av BNP</i>	<i>8,3</i>	<i>5,8</i>	<i>5,1</i>	<i>5,2</i>
Kapitaltransfereringar	-5	-7	-6	-7
Finansiellt sparande	257	170	150	161
<i>Procent av BNP</i>	<i>8,1</i>	<i>5,6</i>	<i>4,9</i>	<i>5,0</i>
Offentliga sektorn	79	-71	-142	-137
<i>Procent av BNP</i>	<i>2,5</i>	<i>-2,3</i>	<i>-4,6</i>	<i>-4,3</i>
Hushållssektorn	155	209	201	189
<i>Procent av BNP</i>	<i>4,9</i>	<i>6,9</i>	<i>6,5</i>	<i>5,9</i>
Företagssektorn	23	32	90	108
<i>Procent av BNP</i>	<i>0,7</i>	<i>1,0</i>	<i>2,9</i>	<i>3,4</i>

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

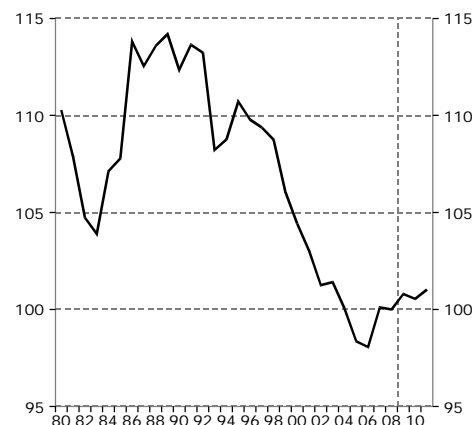
I början av 2000-talet sjönk den offentliga sektorns finansiella sparande i samband med den så kallade IT-krisen för att under en period vara negativt. Därefter har sektorns sparande varit positivt fram till i år. Till följd av den svaga ekonomiska utvecklingen för regeringen en expansiv finanspolitik åren 2009–2011, vilket leder till att det finansiella sparandet åter blir negativt. I år beräknas underskottet uppgå till motsvarande 2,3 procent av BNP. År 2010 stiger underskottet ytterligare och beräknas uppgå till motsvarande 4,6 procent av BNP. Även för år 2011 beräknas ett stort underskott motsvarande 4,3 procent av BNP (se diagram 103 och tabell 17).

Hushållssektorns sparande som var högt redan 2008 stiger ytterligare i år till motsvarande nära 7 procent av BNP när den svaga arbetsmarknaden får hushållen att agera försiktigt. Arbetsmarknaden kommer att vara mycket svag även åren 2010 och 2011, vilket innebär att hushållen agerar sparsamt även dessa år. Hushållens finansiella sparande kommer därmed att vara mycket högt under hela prognosperioden (se diagram 103 och tabell 17).

Även inom företagssektorn har det finansiella sparandet varit högt de senaste åren när vinsterna har varit höga. Förra året minskade dock företagens finansiella sparande till följd av den svagare konjunkturutvecklingen under andra halvåret. I år sjunker vinsterna, men en kraftig neddragning av investeringarna gör att det finansiella sparandet i sektorn bibehålls. År 2010 blir utvecklingen för företagssektorn något bättre, vilket tillsammans med fortsatt låga investeringar gör att det finansiella sparandet stiger. År 2011 blir konjunkturutvecklingen ytterligare något starkare, vilket ökar det finansiella sparandet även om investeringarna också ökar detta år (se diagram 103 och tabell 17).

Diagram 101 Bytesförhållande

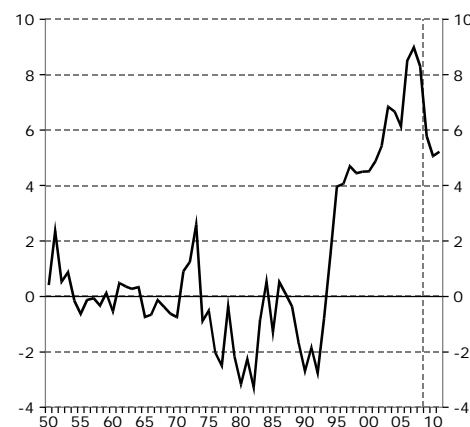
Index 2007=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 102 Bytesbalans

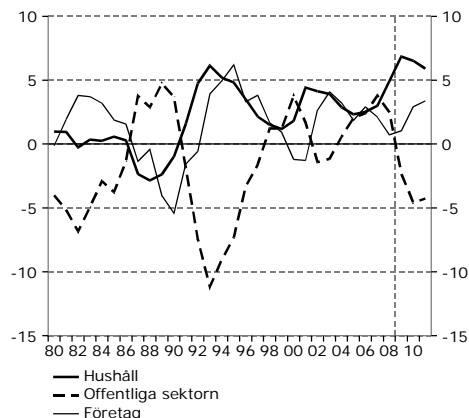
Procent av BNP, löpande priser

Källor: Riksbanken (1950–1992), SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 103 Finansiellt sparande

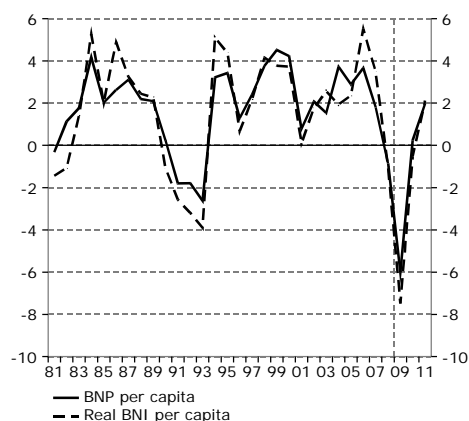
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 104 BNP per capita och BNI per capita

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FALLANDE BNI PER CAPITA TRE ÅR I RAD INNAN DEN ÅTER STIGER 2011

BNP mäter de inkomster som produceras inom landet medan BNI mäter de inkomster som kommer personer bokförda i landet till del¹⁹. Eftersom inkomsterna i första hand används för konsumtion och investeringar inom landet beräknas real BNI med hjälp av prisutvecklingen för den inhemska användningen. Genom att även ta hänsyn till befolkningsutvecklingen kan man beräkna utvecklingen för real BNI per capita. Beräkningarna visar att real BNI per capita sjönk med 1 procent 2008. Framför allt BNP-utvecklingen gör att köpkraften urholkas rejält i år, men även avkastningen på utländska tillgångar bedöms bli lägre. Real BNI per capita sjunker därför med hela 7,5 procent 2009. Även 2010 sjunker BNI per capita innan den personliga köpkraften åter förbättras 2011 (se diagram 104 och tabell 18).

Tabell 18 BNP och BNI

Miljarder kronor, löpande pris respektive årlig procentuell förändring

	2008	2008	2009	2010	2011
BNP, löpande pris	3 157	3,0	-3,3	1,2	3,7
Deflator, BNP		3,2	2,3	0,4	1,2
BNP, fast pris	3 157	-0,2	-5,4	0,8	2,5
BNI, löpande pris	3 227	2,9	-5,0	0,8	3,8
Deflator, inhemska användning		3,2	2,0	0,7	1,1
Real BNI		-0,3	-6,9	0,1	2,6
Befolkning		0,7	0,6	0,6	0,5
Real BNI per capita		-1,0	-7,5	-0,5	2,1

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁹ I BNI ingår även nettot av primära inkomster från utlandet, det vill säga kapitalinkomster som räntor, aktieutdelning, avkastning från direktinvesteringar i utlandet och löneinkomster, samt vissa skatter och subventioner.

FÖRDJUPNING

Konjunkturbarometer för Västra Götaland

Krisen inom bilindustrin har drabbat tillverkningsindustrin i Västra Götalands län hårt. I denna fördjupning jämförs resultaten från Konjunkturbarometern Företag för Västra Götaland med barometerresultaten för övriga Sverige för att se om man med anledning av krisen kan se några skillnader mellan regionerna. De tydligaste skillnaderna syns inom tillverkningsindustrin och företagen i Västra Götaland ser bland annat mer pessimistiskt på konkurrenssituationen utomlands än företagen i övriga landet. Vissa variabler visar också på en tidigare och mer dramatisk nedgång i Västra Götaland än i övriga landet.

TILLVERKNINGSINDUSTRIN

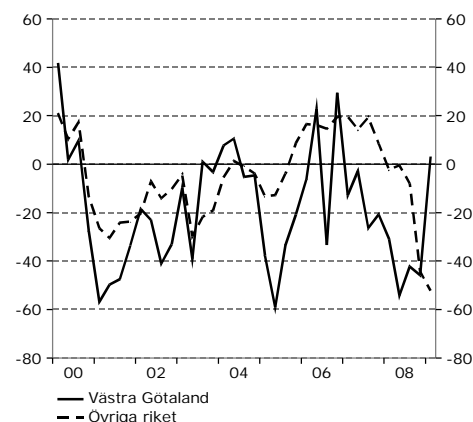
Missnöjet med **exportorderstockarnas** storlek började stiga i början av 2007 bland företagen i Västra Götaland. I resten av Sverige började missnöjet att öka ungefär ett år senare (se diagram 105). Första kvartalet i år uppgav företagen utanför Västra Götaland att exportorderstockarna fortfarande är för små. Omdömet bland företagen i Västra Götaland tycks därmed ha svängt och företagen anser i genomsnitt att exportorderstockarna är lagom stora. Som framgår av diagrammet kan dock serien för Västra Götaland variera mycket mellan två kvartal och det är än så länge bara en observation som indikerar en stabilisering. Dessutom uppger industriföretagen i Västra Götaland en fortsatt försämring av **konkurrenssituationen** både inom och utanför EU-marknaden (se diagram 106). I resten av landet rapporterar företagen om en förbättrad konkurrenssituation utomlands under första kvartalet i år.

Bland företagen i Västra Götaland har **produktionskapaciteten** dragits ner sedan slutet av 2008. I övriga Sverige kom neddragningen ungefär ett kvartal senare. Men trots att produktionskapaciteten dragits ner och produktionen minskat är industriföretagen fortfarande missnöjda med storleken på **färdigvarulagren**. Missnöjet ökade rejält i slutet av 2008 och är mer dramatisk bland företagen i Västra Götaland. Företagen i Västra Götaland har rapporterat om ökade färdigvarulager sedan mitten av 2007 (se diagram 107), men lageruppbyggnaden tycks ha skett i än större omfattning mellan andra och tredje kvartalet 2008. I början av 2009 fortsatte visserligen lagren att öka, men ökningen skedde i betydligt mindre omfattning än tidigare. Företagen i resten av landet uppgav samtidigt att lagren minskat något.

Industriföretagen i Västra Götaland har uppgett att **sysselsättningen** minskat sedan 2001, med undantag för tre kvartal under perioden 2006–2007 (se diagram 108). I mitten av 2008

Diagram 105 Tillverkningsindustri, exportorderstocken (nulägesomdöme)

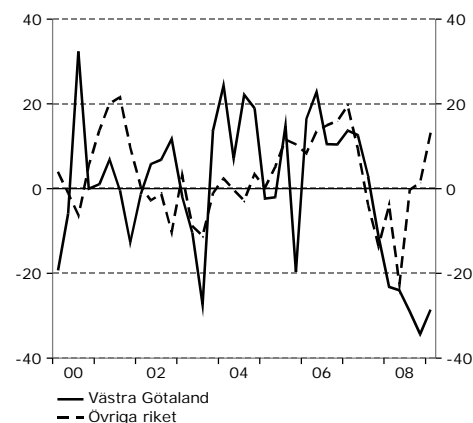
Netttotal, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 106 Tillverkningsindustri, företagens konkurrenssituation på EU-marknaden

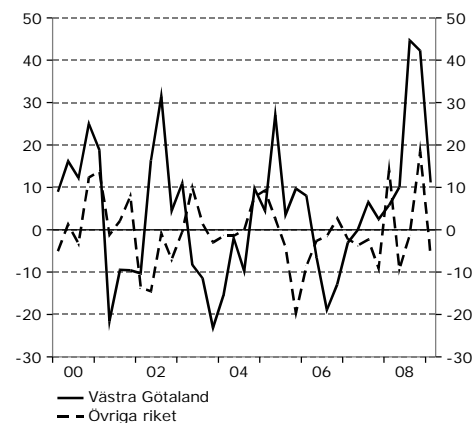
Netttotal, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 107 Tillverkningsindustri, färdigvarulagren (utfall)

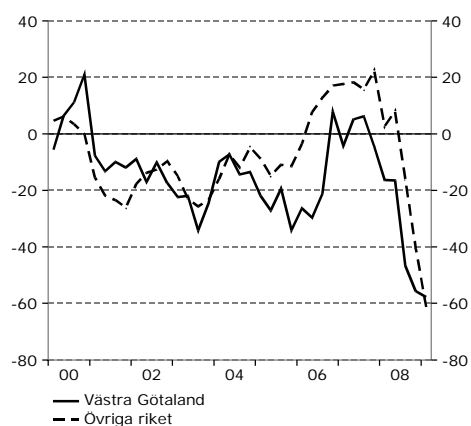
Netttotal, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 108 Tillverkningsindustri, antalet anställda (utfall)

Nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

började dock betydligt fler företag att rapportera om nedskärningar. För företagen i övriga landet syns den dramatiska nedgången något senare.

HANDEL OCH PRIVATA TJÄNSTENÄRINGAR

Inom handeln och de privata tjänstenäringarna är skillnaderna mellan Västra Götaland och övriga Sverige betydligt mindre. Några olikheter finns dock. Företagen inom **handel med motorfordon** har varit missnöjda med försäljningssituationen sedan början av 2008 i hela landet. Däremot förväntar sig företagen i Västra Götaland en förbättrad situation på sex månaders sikt, medan företagen i resten av landet tror på ett oförändrat läge.

Även inom **uppdragsverksamhet**, den bransch som troligtvis påverkas mest av utvecklingen inom tillverkningsindustrin, är skillnaderna små mellan regionerna. Vad man kan se är att företagen i Västra Götaland förväntat sig en minskad efterfrågan på sina tjänster sedan mitten av 2008, medan mer pessimistiska förväntningar syntes bland företagen i övriga landet först under första kvartalet i år. Samma mönster gäller branschen **datakon-sulter och dataservice**. För övriga variabler och inom **övriga handels- och tjänstebranscher** syns inga större skillnader mellan Västra Götaland och resten av landet.

SLUTSATSER

Några av Konjunkturbarometerns variabler för tillverkningsindustrin visar på en tidigare och snabbare konjunkturedgång i Västra Götaland än i övriga Sverige. Bland annat tog missnöjet med exportorderstockarnas storlek fart ungefär ett år tidigare bland företagen i Västra Götaland. En annan tydlig skillnad är att företagen i Västra Götaland fortfarande ser pessimistiskt på konkurrenssituationen utomlands, medan företagen i övriga landet rapporterar om en förbättrad konkurrenssituation. Det är dock långt ifrån alla variabler som visar på skillnader och ett flertal variabler visar i stället på en i stort sett likartad utveckling i Västra Götaland och övriga landet.

En förklaring till att man inte ser några större skillnader mellan regionerna just nu skulle kunna vara att denna typ av undersökning blir mer okänslig under perioder med exceptionella förändringar. Nedgången i nuvarande lågkonjunktur är global och bred, och även om bilindustrin har drabbats hårt så har alla branscher och regioner drabbats. I sådana lägen är skillnader mellan branscher och regioner i denna typ av data inte lika tydliga som i kvantitativ statistik. Om en variabel minskar med

5 procent i en region och med 50 procent i en annan, så blir det i båda fallen en minskning i barometern.²⁰

Inom handeln och de privata tjänstenäringarna är det ännu svårare att se några skillnader mellan Västra Götaland och övriga Sverige. Detta skulle kunna bero på att de regionala skillnaderna inom dessa sektorer faktiskt inte är lika tydliga som inom tillverkningsindustrin.

METODFRÅGOR I SAMBAND MED REGIONALA BEARBETNINGAR AV KONJUNKTURBAROMETERN

Redovisningen i denna fördjupning bygger inte på så kallade statistiskt korrekta regionala urval, utan skapas utifrån befintliga företagsurval i Konjunkturbarometern.²¹ Företag med anställda i aktuell region plockas ut och deras svar viktas med summan av företagets anställda i regionen. Samtliga företag med över 100 anställda ingår i Konjunkturbarometerens företagsurval, medan små företag representeras av ett antal slumpmässigt utvalda mindre företag. I vanliga fall räknas de små företagens resultat upp för att motsvara alla små företag i populationen. Ingen sådan uppräknings görs i den regionala bearbetningen, vilket innebär att stora företag får större betydelse för resultatet än vad de skulle ha fått vid en korrekt uppräknings av de små företagens resultat. Ett stort företags svar kan alltså påverka resultatet väldigt mycket. Samtidigt blir de mindre företagen underrepresenterade i resultaten.

²⁰ Vid tolkningen av resultaten i barometern är det viktigt att beakta kurvan i förhållande till nollinjen i diagrammen. Om kurvan för en flödesvariabel (till exempel ordergång) är fallande och befinner sig under nollinjen, betyder detta att ordergången minskar och i större omfattning än tidigare. Om kurvan är fallande och befinner sig över nollinjen, innebär det att ordergången ökat, men i mindre omfattning än tidigare.

²¹ Företagsurvalet till Konjunkturbarometern hämtas från Statistiska centralbyråns företagsdatabas (FdB) och förnyas varje år. Urvalet är stratifierat på storleksklass och bransch. För att varje företags svar ska motsvara dess relativa storlek i populationen, bearbetas svaren per bransch och storleksklass.

Produktion och arbetsmarknad

Efterfrågan och produktion föll kraftigt mot slutet av 2008 och nedgången har fortsatt 2009. År 2010 vänder efterfrågan och produktion åter uppåt. Företagen har i dagsläget betydligt fler anställda än vad efterfrågeläget kräver. Sysselsättningen faller därför kraftigt både 2009 och 2010 och arbetslösheten stiger till närmare 12 procent 2011. Den djupa nedgången på arbetsmarknaden bedöms få betydande varaktiga negativa effekter på den framtida sysselsättningen.

BNP rasade det fjärde kvartalet 2008 och har fortsatt att minska i år, om än i betydligt lugnare takt. Produktionen vänder sakta upp 2010 och ökar i mer normal takt först 2011 (se diagram 109).

Det kraftiga efterfrågefallet har medfört att produktiviteten minskade eftersom företagen på kort sikt inte har hunnit anpassa arbetsstyrkan. Detta är normalt vid efterfrågenedgångar, i synnerhet om dessa uppfattas som tillfälliga. Denna gång blev dessutom efterfrågefallet mycket kraftigt, varför timutvecklingen har släpat efter ovanligt mycket.

Företagen i näringslivet bedöms därför för närvarande ha en mycket stor överkapacitet av arbetskraft, givet efterfrågeläget. Under loppet av 2009 och 2010 kommer företagen därför att dra ner personalstyrkan mycket snabbt. När efterfrågan åter börjar ta fart kommer därmed resursutnyttjandet inom företagen att öka markant och produktivitetstillväxten blir mycket stark 2010 och 2011.

I takt med att företagen gör sig av med personal, minskar sysselsättningen. Arbetslösheten, som successivt har ökat det senaste året, väntas fortsätta stiga till knappt 12 procent 2011. Arbetsmarknadsgapet, som mäter de lediga resurserna på arbetsmarknaden, beräknas uppgå till -7,3 procent 2011, vilket är i nivå med krisåren på 1990-talet.

Sysselsättningsnedgången bedöms bli betydligt mindre än under 1990-talskrisen (se diagram 110). Arbetslösheten stiger däremot till nivåer liknande de under krisåren på 1990-talet. Detta beror bland annat på att arbetskraften hålls uppe av ekonomisk politik.

Konjunkturinstitutet bedömer att den djupa och långvariga nedgången på svensk arbetsmarknad kommer att få betydande bestående effekter på arbetsutbud och arbetslöshet framöver (se fördjupningen ”Varaktiga sysselsättningseffekter av krisen”). Potentiell sysselsättning bedöms därmed bli drygt 2 procent lägre än vad som hade varit fallet vid en historiskt normal konjunkturedgång.

Diagram 109 Produktion, produktivitet och arbetade timmar

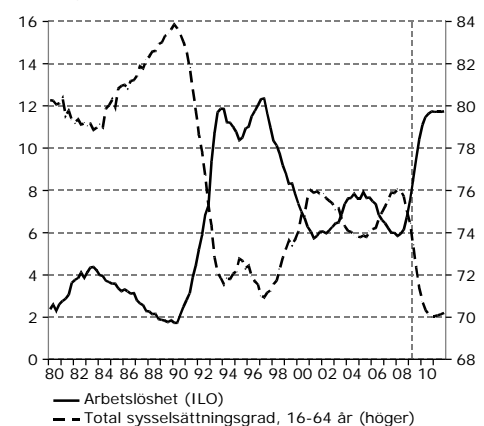
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

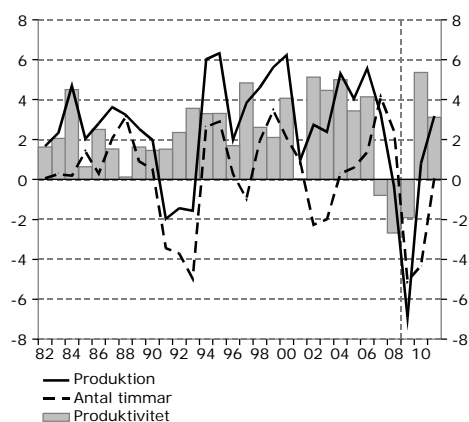
Diagram 110 Arbetslöshet och sysselsättningsgrad

Säsongrensade kvartalsvärden

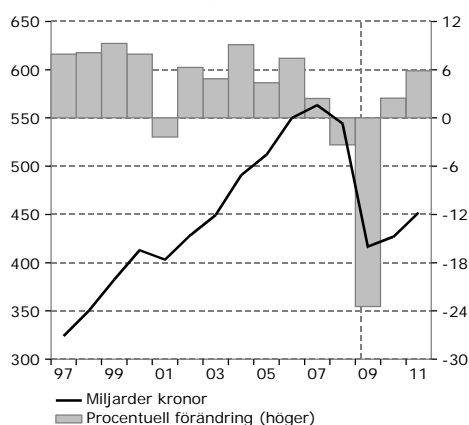
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 111 Produktion, arbetade timmar och produktivitet i näringslivet
Årlig procentuell förändring, fasta priser, ej kalenderkorrigerade värden

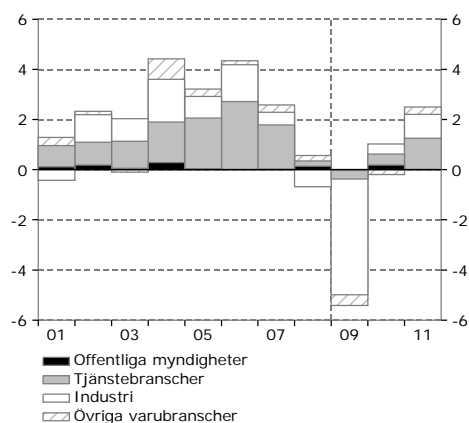
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 112 Industriproduktion
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, årsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 113 Bidrag till BNP-tillväxten
Procentenheter

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Produktion, produktivitet och arbetade timmar

NÄSTAN EN FJÄRDEDEL AV INDUSTRIPRODUKTIONEN BORTA

Produktionen i svensk ekonomi föll kraftigt mot slutet av 2008 och fortsatte att minska, om än inte lika snabbt, under början av 2009. Återhämtningen sker långsamt. En stigande efterfrågan i omvärlden och bland svenska hushåll leder till en gradvis ökande produktionstillväxt i näringslivet från och med slutet på 2009 (se diagram 111). Trots detta är produktionsnivån 2011 både i näringslivet och i svensk ekonomi som helhet fortfarande lägre än den var 2007 (se tabell 19).

Inom industrin har nedgången, som inleddes under slutet av 2008, fortsatt i oförminskad takt under början av 2009. Nästan en fjärdedel av industrins produktion har försvunnit under första kvartalet 2009 jämfört med första kvartalet 2008 (se diagram 112). Att BNP faller 2009 beror till största delen på industrins produktionsneddragningar (se diagram 113). Under 2010 och 2011 stiger industriproduktionen i en ökande takt, men i ett historiskt perspektiv är tillväxttakten inte anmärkningsvärt hög.

Produktionsnedgången i tjänstsektorerna upphörde under första kvartalet 2009. Trots att produktionen ökar under loppet av 2009 så är helårets produktionsnivå lägre än den var 2008. Tjänstesektorns nedgång 2009 är blygsam jämfört med fallet i industriproduktionen. Den ojämna utvecklingen mellan sektorerna gör att tjänstesektorns andel av näringslivets totala produktion ökar från 62 procent 2008 till över 66 procent under 2009. Industrins andel faller från 25 till 21 procent under samma period. Produktionen i tjänstesektorn blir något högre 2010. Under 2011 är produktionsökningen större men liksom för industrin inte anmärkningsvärd i jämförelse med historiska tillväxttal.

Minskade bygginvesteringar i näringslivet och minskade investeringar i bostäder gör att produktionen i byggsektorn minskar under loppet av 2009. Fallet motverkas i viss mån av stigande offentliga investeringar och byggandet ökar igen från och med slutet av 2010 (se diagram 114).

Den offentliga produktionen ökar svagt under prognosperioden (se diagram 115). I statlig sektor ökar produktionen samtliga år främst till följd av expansiv finanspolitik riktad till forskning samt ett ökat antal högskolestudenter. I den kommunala sektorn minskar produktionen i år som en följd av minskade skatteintäkter och utförsäljning av verksamhet. År 2010 ökar den kommunala produktionen åter för att sedan vara oförändrad 2011. Ökningen 2010 förklaras av att kommunsektorns intäkter stiger till följd av att kommuner och landsting antas tillföras ytterligare resurser, som kompensation för det skatteintäktsbortfall som lågkonjunkturen medför, och att den kommunala medelskatte-

satsen höjs, samt att ökningen av andelen privatiserad verksamhet avtar.

Tabell 19 Produktion

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
Kalenderkorrigerat					
Varubranscher	815	-2,0	-17,0	0,2	4,8
Varav: Industri	543	-3,8	-23,3	1,9	6,0
Byggverksamhet	141	2,7	-7,1	-4,6	3,1
Tjänstebanscher	1 350	0,3	-0,6	0,7	2,5
Varav: Handel	322	0,3	-2,3	2,9	3,7
Företagstjänster	314	-1,4	-4,3	-0,7	3,0
Summa näringsliv	2 166	-0,6	-6,8	0,5	3,2
Offentliga myndigheter	560	0,3	0,1	0,4	0,1
Total produktion (baspris) ¹	2 766	-0,4	-5,3	0,5	2,5
Produktskatter/subventioner	389	-0,7	-5,3	0,5	2,5
BNP (marknadspris) ¹	3 154	-0,4	-5,3	0,5	2,5
Ej kalenderkorrigerat					
Näringsliv	2 167	-0,3	-6,9	0,8	3,2
Offentliga myndigheter	560	0,7	-0,1	0,9	0,1
BNP (marknadspris) ¹	3 157	-0,2	-5,4	0,8	2,5

¹ Inklusive produktion i hushållens ideella organisationer.

Anm. Med produktion avses här förädlingsvärdet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

HÖG PRODUKTIVITETSTILLVÄXT 2010

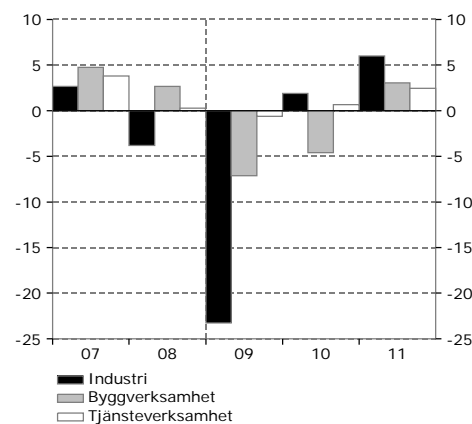
Arbetsproduktiviteten i näringslivet har minskat sedan 2007 (se diagram 116). Antalet arbetade timmar i näringslivet har under början av 2009 minskat mindre än produktionen och produktiviteten har fortsatt att sjunka mycket hastigt. Produktivetsminskningen sedan hösten 2008 beror i första hand på konjunkturella faktorer. I takt med att antalet arbetade timmar sjunker så stiger produktiviteten i näringslivet under loppet av 2010 till nivån 2006.²² Det totala antalet arbetade timmar slutar att falla först under 2011 (se tabell 21).

Arbetsproduktiviteten i näringslivet ökar i kalenderkorrigerade termer med 5,7 procent under 2010 vilket blir den högsta produktivetsökningen under ett enskilt år sedan 1970-talet. Uppgången ska dock ses mot bakgrund av att produktiviteten då har fallit tre år i rad från 2007 till 2009. Produktivetsstillväxten under 2011 är lägre än under 2010 och detta beror till viss del på en svagare potentiell produktivetsstillväxt i näringslivet på grund av långsiktiga effekter av den ekonomiska krisen. Som beskrivs i avsnittet ”Fasta bruttoinvesteringar” i kapitlet ”BNP och efterfrågan i Sverige” så väntas näringslivets investeringar sjunka kraftigt. Minskade investeringar leder till att äldre kapital ersätts i

²² Produktiviteten i näringslivet var 428 kronor per timme 2006, räknat i 2008 års priser. 2008 hade produktiviteten i näringslivet fallit till 413 kronor.

Diagram 114 Produktion i näringslivet

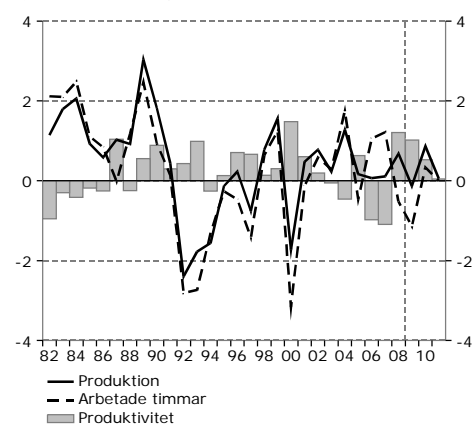
Årlig procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 115 Produktion, arbetade timmar och produktivitet i offentlig sektor

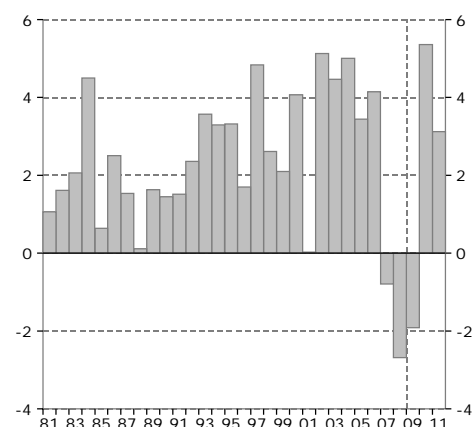
Årlig procentuell förändring, fasta priser, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 116 Produktivitet i näringslivet

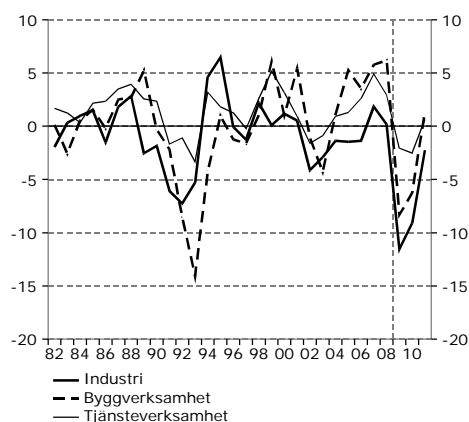
Årlig procentuell förändring, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 117 Arbetade timmar i näringslivet

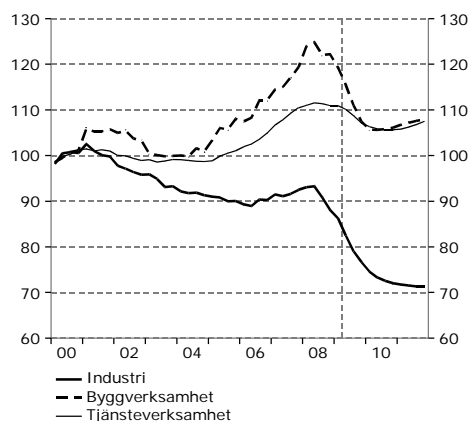
Årlig procentuell förändring, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 118 Arbetade timmar i näringslivet

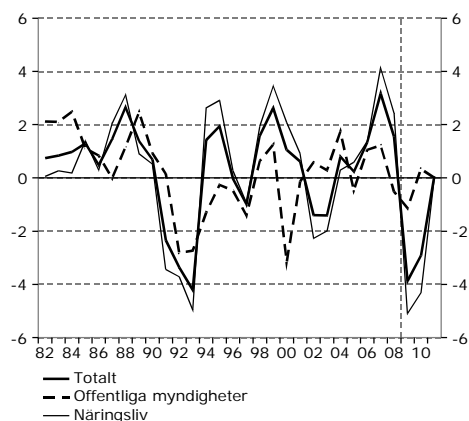
Index 2000=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 119 Arbetade timmar

Årlig procentuell förändring, ej kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

en långsammare takt. I kombination med andra faktorer bidrar detta till att sänka den potentiella produktiviteten i förhållande till vad som hade varit fallet om den djupa lågkonjunkturen aldrig ägt rum, även om effekten av de låga investeringarna på produktiviteten på kort sikt är svårbedömd.

Inom industrin föll produktiviteten markant mot slutet av 2008 och början av 2009. Nedgången beror till stor del på att företagen inte hunnit säga upp personal i samma takt som produktionen minskat. En annan förklaring är att produktionsnedgången varit kraftig inom kapitalintensiva sektorer som exempelvis stål- och metallverk där produktiviteten relativt andra delbranscher är mycket hög. Antalet arbetade timmar i industrin faller under hela prognosperioden och detta leder i kombination med en gradvis ökande produktion till en hög produktivitetstillväxt under både 2010 och 2011 (se tabell 20).

Inom tjänstesektorn var antalet arbetade timmar marginellt lägre första kvartalet 2009 jämfört med samma period 2008. Antalet arbetade timmar i tjänstesektorn faller både 2009 och 2010 men inte i lika snabb takt som inom industrin (se diagram 117 och diagram 118). Produktiviteten i tjänstebanscher ökar under hela perioden 2009–2011.

Antalet arbetade timmar i byggsektorn har en bättre följsamhet med produktionsutvecklingen än inom industrin. Antalet arbetade timmar faller snabbare än produktionen både 2009 och 2010, och produktiviteten stiger.

Tabell 20 Produktivitet

Kronor per timme respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2008	2008	2009	2010	2011
	Kalenderkorrigerat				
Varubranscher	391	-3,1	-8,4	8,8	5,7
Varav: Industri	424	-3,4	-13,6	13,0	8,4
Byggnadsverksamhet	271	-3,0	1,0	2,1	1,5
Tjänstebanscher	428	-2,1	1,2	3,8	1,8
Varav: Handel	334	-1,4	2,9	5,3	2,2
Företagstjänster	412	-4,2	-2,3	5,9	3,2
Näringsliv	413	-2,4	-2,1	5,7	3,1
Offentliga myndigheter	281	1,4	0,9	0,8	0,0
Total ¹	374	-1,4	-1,8	4,2	2,4
	Ej kalenderkorrigerat				
Näringsliv	413	-2,7	-1,9	5,4	3,1
Offentliga myndigheter	281	1,2	1,0	0,5	0,1
Total ¹	373	-1,7	-1,6	3,9	2,4

¹ Inklusive hushållens ideella organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

De arbetade timmarna i offentlig sektor minskar i år (se diagram 119 och tabell 21). Detta är framför allt ett resultat av att kommunsektorn tvingas dra ner på personal som en följd av lågkonjunkturen samt av att en allt större del av de kommunala tjäns-

terna produceras i privat sektor. År 2010 och 2011 är antalet arbetade timmar i stort sett oförändrade.

Produktiviteten i offentlig sektor ökar samtliga prognosår. Detta förklaras i huvudsak av att kommuner och landsting tvingas öka produktiviteten för att bättre kunna möta efterfrågan då antalet sysselsatta minskar till följd av kommunsektorns svåra ekonomiska situation (se kapitlet "Offentliga finanser och finanspolitik").

Tabell 21 Arbetade timmar

Miljoner timmar respektive årlig procentuell förändring

	2008	2008	2009	2010	2011
Kalenderkorrigerat					
Varubranscher	2 084	1,1	-9,3	-7,9	-0,9
Varav: Industri	1 282	-0,4	-11,2	-9,8	-2,2
Byggnadsverksamhet	521	5,8	-8,1	-6,6	1,5
Tjänstebanscher	3 153	2,4	-1,8	-3,0	0,7
Varav: Handel	964	1,8	-5,1	-2,3	1,5
Företagstjänster	763	2,9	-2,1	-6,2	-0,2
Näringsliv	5 238	1,9	-4,8	-4,9	0,1
Offentliga myndigheter	1 991	-1,1	-0,7	-0,4	0,0
Totalt ¹	7 404	1,0	-3,6	-3,5	0,1
Ej kalenderkorrigerat					
Näringsliv	5 244	2,4	-5,1	-4,3	0,1
Offentliga myndigheter	1 991	-0,5	-1,1	0,3	0,0
Totalt ¹	7 411	1,6	-3,9	-2,9	0,1

¹ Inklusivt arbetade timmar i hushållens ideella organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Efterfrågan på arbetskraft

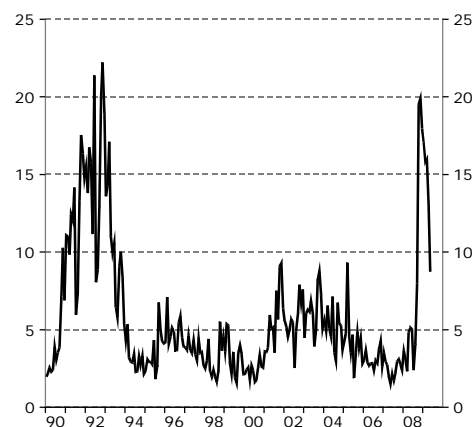
Arbetsmarknaden fortsätter att försvagas och sysselsättningen faller kraftigt under 2009 och 2010. Även 2011 utvecklas sysselsättningen svagt.

LITEN LJUSNING I LEDANDE INDIKATORER

Under inledningen av 2009 har riktningen i ledande indikatorer såsom varsel, anställningsplaner och nyanmälda lediga platser fortsatt att peka på en negativ utveckling på arbetsmarknaden framöver. Vissa ljusglimtar kan emellertid skönjas. De senaste månaderna har varslen fallit tillbaka till en lägre nivå jämfört med under hösten 2008 (se diagram 120). Det totala antalet varslade personer sedan krisens början är dock högt, vilket indikerar kraftigt stigande arbetslöshet under innevarande år.²³

Företagens anställningsplaner enligt *Konjunkturbarometern* har successivt minskat till mycket låga nivåer i både industri och

Diagram 120 Varsel om uppsägning
Tusental, månadsvärden

Källa: Arbetsförmedlingen.

²³ Se fördjupningen "Varsel och dess samband med arbetslösheten" i *Konjunkturläget*, december 2008.

Diagram 121 Anställningsplaner i näringslivet

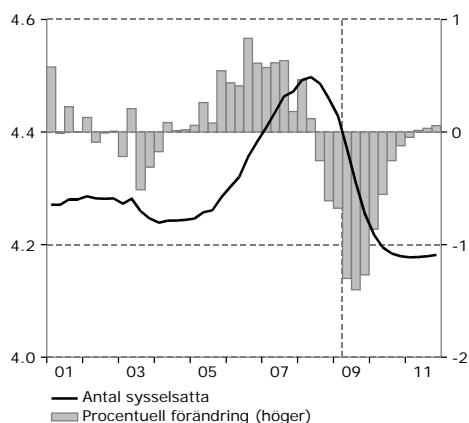
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 122 Sysselsättning

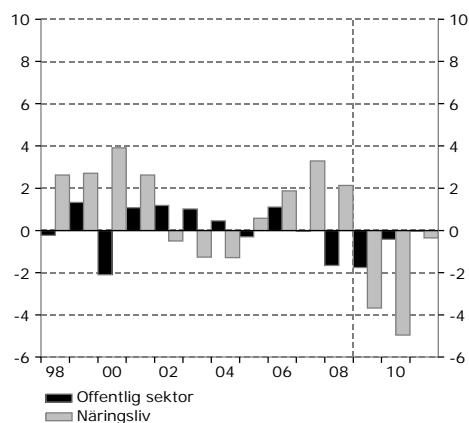
Miljoner respektive procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 123 Sysselsatta

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

tjänstenäringsar, och därmed för näringslivet som helhet. Utvecklingen i april och maj indikerar emellertid att företagen, åtminstone tillfälligt, har blivit mindre pessimistiska i fråga om anställningsplanerna (se diagram 121).

MYCKET SVAG UTVECKLING AV SYSSELSÄTTNINGEN FRAMÖVER

Sysselsättningen har fortsatt att falla under våren 2009 (se diagram 122). Framför allt är det i industrin och i viss mån i den offentliga sektorn som antalet sysselsatta har minskat, medan sysselsättningen i näringslivets tjänstebranscher ännu inte har påverkats. Under resten av året bedöms emellertid sysselsättningen falla på bred front som en följd av en generellt mycket svag efterfrågan på arbetskraft.

BNP förväntas börja stiga redan under inledningen av 2010, men den ökade produktionen sker utan att antalet arbetade timmar ökas. Arbetade timmar utvecklas därför svagt under prognosperioden, även om en viss återhämtning sker under 2011 (se avsnittet "Produktion, produktivitet och arbetade timmar").

Medelarbetstiden per sysselsatt påverkas av flera faktorer under prognosperioden. Sjukfrånvaro och övrig frånvaro minskar 2009 och 2010. Det bidrar till att öka medelarbetstiden per sysselsatt.²⁴ Samtidigt dämpar den generellt svaga efterfrågan på arbetskraft medelarbetstiden, liksom avtal om kortare arbetstid.²⁵ De sistnämnda effekterna dominerar under 2009 och 2010 och medelarbetstiden per sysselsatt faller därför. År 2011 stiger arbetade timmar och det sker en återhämtning i medelarbetstiden (se tabell 22).

Sammantaget leder detta till att sysselsättningen bedöms fortsätta falla fram till början av 2011 och förbli i stort sett oförändrad resterande del av året (se diagram 122).

Antalet sysselsatta minskar med 300 000 personer 2009–2011, varav 275 000 i näringslivet. Industrin drabbas hårdast och sysselsättningen i industrin minskar med nästan 20 procent under prognosperioden, det vill säga 135 000 personer. I näringslivets tjänstebranscher minskar antalet sysselsatta med totalt omkring 5 procent under samma period.

Den prognostiserade expansiva finanspolitiken bidrar till att dämpa fallet i sysselsättningen, främst i offentlig sektor. Där minskar antalet sysselsatta med drygt 2 procent totalt under prognosperioden (se diagram 123). Minskningen sker uteslutande inom kommunerna.

Sysselsättningsgraden uppgår till 70,1 procent 2011 vilket är något lägre nivå än under 1990-talskrisen, men fallet i sysselsättningsgrad är inte lika stort som då (se diagram 124).

²⁴ Frånvarande räknas som sysselsatta, men bidrar inte till antalet arbetade timmar.

²⁵ Avtalen inom industrin om kortare arbetstid och lägre lön bedöms dock få små effekter på medelarbetstiden totalt sett. Se även avsnittet "Löner och arbetskostnader" i kapitlet "Löner, vinster och priser".

Tabell 22 Nyckeltal för arbetsmarknaden

Tusental personer, nivå respektive årlig procentuell förändring

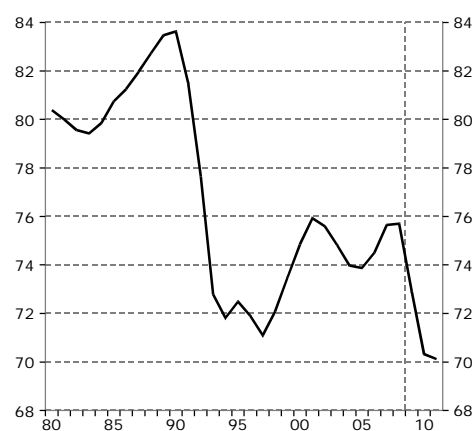
	2008	2008	2009	2010	2011
Total produktion (baspris) ¹	2 766	-0,4	-5,3	0,5	2,5
Produktivitet ²	374	-1,4	-1,8	4,2	2,4
Arbetade timmar ³	7 404	1,0	-3,6	-3,5	0,1
Medelarbetstid för sysselsatta ⁴	32	0,1	-0,4	-0,1	0,5
Sysselsatta	4 484	0,9	-3,2	-3,4	-0,4
Sysselsättningsgrad ⁵		75,7	72,9	70,3	70,1
Arbetskraft	4 778	0,9	-0,2	-0,6	-0,1
Arbetslöshet	294	6,1	9,0	11,5	11,7
Arbetslöshet enl. tidigare def. ⁶	217	4,6	6,9	8,6	8,6
Personer i arbetsmarknads-politiska program ⁷	85	1,8	2,9	4,7	5,4
Befolkning 16–64 år	5 923	0,8	0,5	0,2	-0,1

¹Miljarder kronor, kalenderkorrigerad. ²Kronor per timme, kalenderkorrigerad.
³Miljoner timmar, kalenderkorrigerad. ⁴Timmar per vecka, kalenderkorrigerad.
⁵Andelen sysselsatta i befolkningen 16–64 år. ⁶Exklusive heltidsstuderande som söker arbete. I procent av arbetskraften. ⁷I procent av arbetskraften exklusive heltidsstuderande som söker arbete.

Källor: SCB, Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 124 Sysselsättningsgrad

Andel sysselsatta i procent av befolkningen 16–64 år

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Arbetskraftsutbud och arbetslöshet

Den svaga utvecklingen på arbetsmarknaden medför att arbetskraften minskar 2009 och 2010. När arbetsmarknaden under andra halvåret 2011 visar tecken på att sluta försämrats, börjar arbetskraften att växa något. Arbetslösheten stiger kraftigt och blir 11,7 procent 2011.

ARBETSKRAFTEN MINSKAR MINDRE ÄN SYSSELSÄTTNINGEN

Den svaga arbetsmarknaden leder till en konjunktorellt betingad försvagning av arbetskraften, som delvis motverkas av att den ekonomiska politiken stimulerar arbetskraftsutbudet.²⁶ Under prognosperioden faller arbetskraften betydligt mindre än sysselsättningen (se tabell 22 och diagram 125).

Arbetskraften minskar som följd av att både studerande och övriga utanför arbetskraften ökar kraftigt under prognosperioden. Befolkningen i arbetsför ålder (16–64 år) växer långsammare 2009 och 2010 än tidigare år och 2011 börjar den arbetsföra befolkningen att minska. Befolkningsstillväxtens bidrag till arbetskraften minskar därmed successivt under perioden (se tabell 23).

Samtidigt fortsätter antalet personer i sjukförsäkringen att minska som en följd av ändrade regler. Därför minskar antalet

Diagram 125 Sysselsatta och arbetskraft

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

²⁶ Se fördjupningarna "Reformer ökar drivkrafterna för arbete", *Konjunkturläget*, december 2006, "Jobbskatteavdraget ger högre utbyte av arbete från och med 2007", *Konjunkturläget*, augusti 2007, samt "Sysselsättningseffekter av regeringens politik", *Konjunkturläget*, januari 2008.

sjuka utanför arbetskraften under prognosperioden och bidrar positivt till arbetskraften (se tabell 23).²⁷

Tabell 23 Bidrag till arbetskraften

Årlig procentuell förändring respektive bidrag till arbetskraftens årliga procentuella förändring i procentenheter

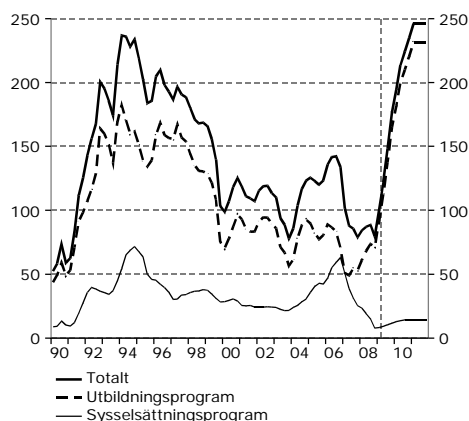
	2008	2009	2010	2011
Arbetskraften ¹	0,9	-0,2	-0,6	-0,1
Bidrag från:				
Befolkningen	0,8	0,5	0,2	-0,1
Studenter	-0,1	-0,5	-0,3	0,0
Sjuka ²	0,1	0,1	0,1	0,1
Pensionerade ³	0,0	0,0	0,0	0,0
Övriga ⁴	0,1	-0,4	-0,6	-0,2

¹16–64 år. ²Med sjuka avses sjuka utanför arbetskraften, inklusive personer med sjuk- eller aktivitetsersättning. ³Pensionerade avser personer som gått i pension före ordinarie pensionsålder. ⁴Övriga utanför arbetskraften inkluderar hemarbetande, värnpliktiga, latent arbetssökande, lediga, med flera.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 126 Arbetsmarknadspolitiska program

Tusental, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

KRAFTIGT ÖKADE VOLYMER I

ARBETSMARKNADSPOLITISKA PROGRAM

De arbetsmarknadspolitiska programmen förväntas öka kraftigt i omfattning både 2009 och 2010. Det sker som en följd av det snabbt ökande antalet arbetslösa, som med tiden kommer in i jobb- och utvecklingsgarantin respektive jobbgarantin för ungdomar. Dessa program betraktas som utbildningsprogram. Utbildningsprogrammen beräknas omfatta drygt 230 000 personer 2011 medan sysselsättningsprogrammen däremot inte ökar nämnvärt (se diagram 126).

Totalt befinner sig 246 000 personer, motsvarande 5,4 procent av arbetskraften, i ett arbetsmarknadspolitiskt program 2011 (se tabell 22). Det är en ungefär lika stor andel som under krisåret 1994.

HÖG ARBETSLÖSHET BÅDE 2010 OCH 2011

Under våren 2009 har arbetslösheten fortsatt att stiga och den uppgick andra kvartalet till 7,5 procent i säsongrensade termer. Den fortsatt svaga ekonomiska utvecklingen medför att arbetslösheten stiger kraftigt under året. Förreträdesvis beror det på uppsägningar utan föregående varsel, samt att tidsbegränsade anställningar inte förlängs och att färre nya anställningar kommer till, men det beror till viss del också på redan lagda varsel.²⁸

År 2010 fortsätter arbetslösheten att stiga, om än i en något långsammare takt. Eftersom utvecklingen av sysselsättningen blir svag också 2011 förblir arbetslösheten kvar på en hög nivå och

²⁷ Under 1990-talet var utvecklingen den motsatta. Då ökade antalet sjuka utanför arbetskraften vilket ytterligare bidrog till att arbetskraften minskade.

²⁸ Se fördjupningen "Varsel och dess samband med arbetslösheten" i *Konjunkturläget*, december 2008.

uppgår som årsgenomsnitt till 11,7 procent, vilket är på samma nivå som under krisåren på 1990-talet (se diagram 127).²⁹

Arbetslösheten stiger till höga nivåer också i andra länder. I euroländerna förväntas arbetslösheten stiga från dagens ca 9 procent till i genomsnitt omkring 12 procent 2011 (se vidare kapitlet ”Internationell konjunkturutveckling”). Det innebär att den svenska arbetslösheten stiger något snabbare under perioden, eftersom den var 7,5 första kvartalet i år. En potentiellt viktig anledning är att svensk arbetsmarknadspolitik i hög grad strävar efter att hålla kvar personer i arbetskraften också om de förlorar sina arbeten. När konjunkturen viker är det därför relativt fler som stannar i arbetskraften som arbetslösa i Sverige. I andra länder riskerar i stället arbetskraftsdeltagandet att falla mer än i Sverige.

ARBETSLÖSHETEN BLAND UNGA

När arbetslösheten stiger är unga en av de grupper som drabbas hårdast. Andelen arbetslösa unga (16–24 år) av arbetskraften i samma ålder har ökat kraftigt det senaste året, från 19 procent första kvartalet 2008 till nästan 25 procent första kvartalet i år.

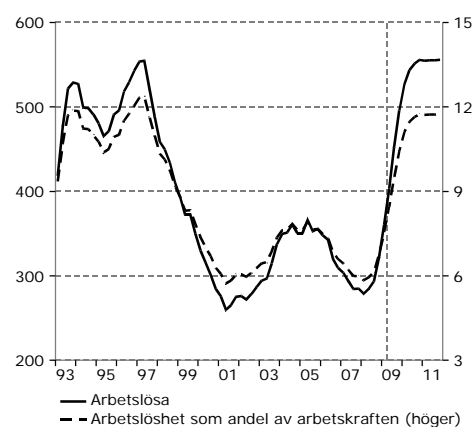
Arbetskraftsdeltagandet bland de unga är dock betydligt lägre jämfört med äldre befolkningsgrupper, vilket beror på att många unga studerar.³⁰ Första kvartalet i år studerade 42 procent av de unga (utan att samtidigt söka arbete) och 39 procent var sysselsatta. Det förhållandevis låga arbetskraftsdeltagandet bland unga gör att om antalet arbetslösa inte relateras till arbetskraften utan i stället till befolkningen i samma ålder, så blir andelen arbetslösa betydligt lägre – omkring 13 procent första kvartalet 2009, vilket kan jämföras med drygt 6 procent för hela den arbetsföra befolkningen.

Av de unga som var arbetslösa under det första kvartalet var knappt hälften, 44 procent, heltidsstudierande som söker arbete. När dessa tillfrågats om de i första hand ser sig som studerande eller som arbetssökande svarade endast ca 10 procent att de främst såg sig som arbetssökande. Resterande 90 procent såg sig i första hand som studerande.³¹

En räkneövning där de 90 procent av de arbetslösa unga som främst ser sig som studerande exkluderas från antalet arbetslösa, ger att andelen unga i förhållande till arbetskraften blir ca 15 procent och i förhållande till befolkningen omkring 8 procent.

Diagram 127 Arbetslöshet

Tusental respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

²⁹ Som en följd av den svaga arbetsmarknaden, uppgången i antalet reguljära studenter och att många arbetslösa förväntas delta i arbetsmarknadspolitiska utbildningsprogram ökar gruppen heltidsstudierande som söker arbete kraftigt under prognosperioden. Denna grupp utgör skillnaden mellan den nya och den tidigare definitionen på arbetslöshet. Arbetslösheten enligt den tidigare definitionen blir därmed betydligt lägre än arbetslösheten enligt den nya definitionen (se tabell 22).

³⁰ Arbetskraftsdeltagandet bland unga var 52 procent första kvartalet 2009, medan det var 80 procent för hela gruppen 16–64 år.

³¹ Se ”AKU 1:a kvartalet 2009” (tema ungdomsarbetslöshet), Statistiska meddelanden AM 11 SM 0902, SCB.

Diagram 128 Brist på arbetskraft i näringslivet

Andel företag, procent, säsongrensade kvartalsvärden

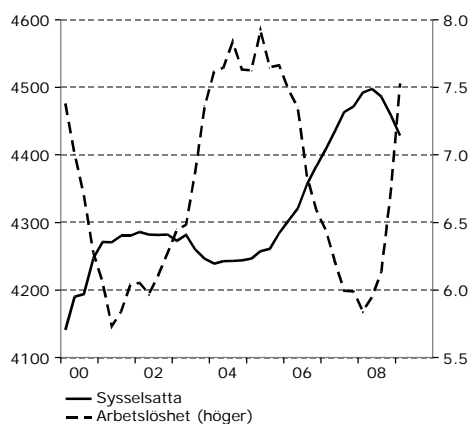

Anm. Sammanvägt mätt baserat på branscher i Konjunkturbarometern.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 129 Sysselsättning och arbetslöshet

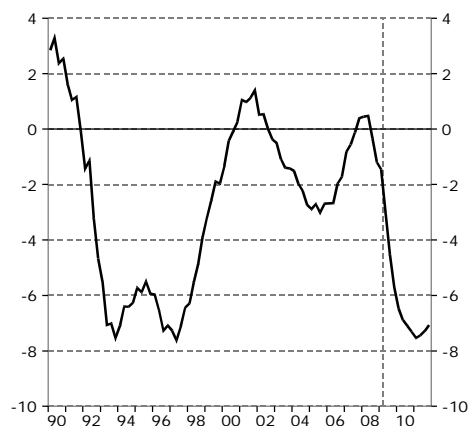
Tusental respektive procent av arbetskraften, säsongrensade månadsvärden

Källa: SCB.

Diagram 130 Arbetsmarknadsgap

Procent av potentiellt arbetade timmar, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Arbetsmarknadsgapet är beräknat som arbetade timmars avvikelser från sin potentiella nivå.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Även beräknat på detta sätt synes dock ungdomsarbetslösheten vara högre än i andra åldersgrupper. Det kan förklaras bland annat av att de unga i större utsträckning har tidsbegränsade anställningar som de lämnar, eller att anställningsskyddet missgynnar de yngre.³²

Resursutnyttjande

Den kraftiga nedgången i efterfrågan medför att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden och i ekonomin som helhet faller mycket snabbt 2009 och 2010. Resursutnyttjandet bedöms under prognosperioden bli det lägsta sedan 1990-talskrisen.

MYCKET KRAFTIGT FALLANDE RESURSUTNYTTJANDE PÅ ARBETSMARKNADEN

Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden ökade successivt under 2007 och inledningen av 2008. Sysselsättningen och bristen på arbetskraft steg samtidigt som arbetslösheten sjönk (se diagram 128 och diagram 129). Konjunkturinstitutets bedömning är att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden under slutet av 2007 och under första halvåret 2008 i huvudsak var balanserat (se diagram 130). Den faktiska arbetslöshetsnivån bedöms därmed ha legat nära jämviktsarbetslösheten (se diagram 131).

Under andra halvåret 2008 har arbetsmarknaden försvagats påtagligt. Sysselsättningen har sjunkit med omkring 1,5 procent och arbetslösheten har stigit med ungefär lika mycket. Resursutnyttjandet har därför fallit i snabb takt.

Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden fortsätter att falla i snabb takt under innevarande och nästa år för att under 2011 stabiliseras på en låg nivå. Arbetsmarknadsgapet beräknas uppgå till -7,3 procent 2011, vilket är i nivå med krisåren i början av 1990-talet (se diagram 130).

POTENTIELL SYSSELSÄTTNING OCH ARBETSKRAFT FORTSÄTTER ATT ÖKA

Den potentiella nivån på arbetskraft och sysselsättning definieras som den nivå som råder vid ett balanserat konjunkturläge. Både den potentiella arbetskraften och den potentiella sysselsättningen har stigit relativt snabbt de senaste tre åren. Detta beror delvis på demografiska faktorer men även på de olika utbudsstimulerande åtgärder som vidtagits som en del i den ekonomiska politiken.³³

³² För fler och fylligare förklaringar, se till exempel Nordström Skans, O., "Varför är den svenska ungdomsarbetslösheten så hög?", Studier i finanspolitik 2009/6, Finanspolitiska rådet.

³³ Se fördjupningarna "Reformer ökar drivkrafterna för arbete", *Konjunkturläget*, december 2006, "Jobbskatteavdraget ger högre utbyte av arbete från och med 2007", *Konjunkturläget*, augusti 2007, samt "Sysselsättningseffekter av regeringens politik", *Konjunkturläget*, januari 2008.

Uppgången i potentiell arbetskraft och potentiell sysselsättning bedöms fortsätta under prognosperioden, om än i betydligt långsammare takt än under de närmast föregående åren. En anledning till detta är att det positiva bidraget från den demografiska utvecklingen beräknas bli betydligt mindre och till och med svagt negativt 2011. En annan viktig anledning är att den konjunkturellt mycket svaga utvecklingen på arbetsmarknaden under prognosperioden bedöms få negativa långsiktiga effekter.

De ändrade reglerna i sjukförsäkringen bedöms bidra till högre potentiell sysselsättning och arbetskraft.

DEN DJUPA LÅGKONJUNKTUREN FÅR LÅNGSIKTIGA EFFEKTER PÅ ARBETSMARKNADEN

Nedgången på 1990-talet lämnade bestående spår efter sig på svensk arbetsmarknad. Arbetskraftsdeltagandet minskade varaktigt och arbetslösheten bet sig fast vid ditills oöverträffade nivåer.³⁴

Mycket talar dock för att de varaktiga effekterna av den pågående krisen kommer att bli mindre. En viktig skillnad är att såväl finanspolitiken som penningpolitiken i dag är betydligt mer expansiv, vilket bidrar till att mildra krisens verkningar. Det är också troligt att de reformer som genomförts på skatte- och arbetsmarknadsområdet på senare år delvis kommer att begränsa de långsiktigt skadliga effekterna av den konjunkturellt betingade uppgången i arbetslösheten.

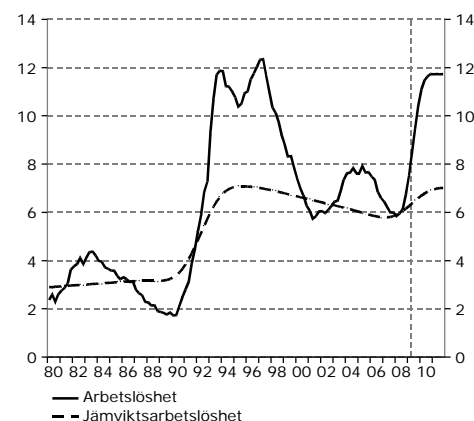
Trots detta gör Konjunkturinstitutet bedömningen att nedgången på svensk arbetsmarknad kommer att få betydande varaktiga effekter på arbetsutbud och arbetslöshet framöver (se vidare fördjupningen ”Varaktiga sysselsättningseffekter av krisen”). Den potentiella arbetskraften minskar varaktigt med ca 1 procent medan jämviktsarbetslösheten stiger med ca 1,3 procentenheter till 7,0 procent. Den potentiella sysselsättningen kommer därmed varaktigt att bli ca 2,5 procent – ca 100 000 personer – lägre än vad som annars hade varit fallet. Denna bedömning är naturligtvis mycket osäker och kommer fortlöpande att omprövas.³⁵

MYCKET LÅG POTENTIELL TILLVÄXT 2009 OCH 2010

De varaktiga effekterna av den pågående krisen bidrar till att potentiell BNP-tillväxt utvecklas mycket svagt 2009 och 2010 (se diagram 132). Krisens varaktigt negativa effekter på arbetsmarknaden medför att potentiellt arbetade timmar förblir i stort sett oförändrade under dessa år. Samtidigt ökar potentiell produktivitet endast svagt.

Diagram 131 Jämviktsarbetslöshet

Procent av arbetskraften

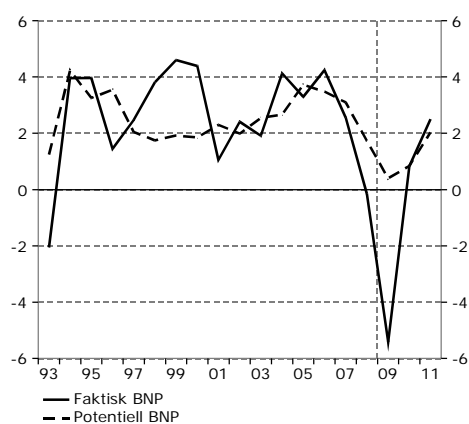
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

³⁴ Se exempelvis Forslund, A., "Den svenska jämviktsarbetslösheten: en översikt", Studier i finanspolitik 2008/4, Finanspolitiska rådet.

³⁵ Som en följd av att nedgången på arbetsmarknaden i denna rapport bedöms bli djupare och mer långvarig än i föregående prognos har jämviktsarbetslösheten reviderats upp med ytterligare 0,3 procentenheter.

Diagram 132 Faktisk och potentiell BNP-tillväxt

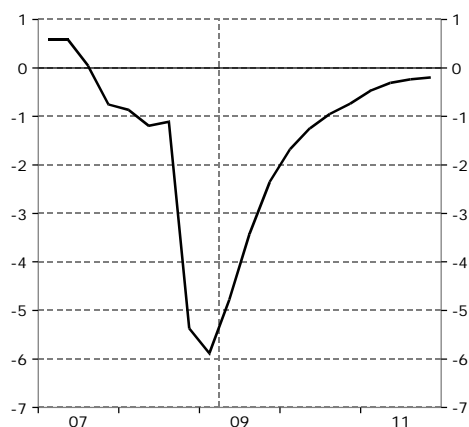
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 133 Produktivitetsgap

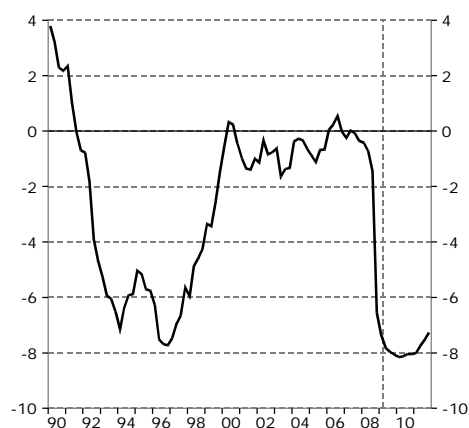
Procent av potentiell produktivitet, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 134 BNP-gap

Procent av potentiell BNP, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Ett skäl till den svaga utvecklingen av potentiell produktivitet är att låga investeringar medför att kapitalstocken inte förnyas i samma takt som tidigare. Ett annat skäl är att sektorer med normalt sett hög produktivitetstillväxt, exempelvis industrin, drabbats hårdare av krisen än sektorer med låg produktivitetstillväxt, vilket medför negativa sammansättningseffekter (se vidare avsnittet ”Produktion, produktivitet och arbetade timmar”).

MYCKET LÅGT RESURSUUTNYTTJANDE FÖR EKONOMIN SOM HELHET

Den betydande nedgången i produktivitet under de senaste två åren beror till stor del på konjunkturella faktorer. En sådan faktor är att företagen normalt behåller lite mer arbetskraft än nödvändigt för att ha till hands när efterfrågan åter tar fart. Mycket talar för att många företag överraskats av den snabba nedgången i efterfrågan, vilket innebär att de hamnat i en situation där de haft en betydligt större arbetsstyrka än vad de anser vara önskvärd.³⁶ Produktivitetsgapet bedöms därför ha varit kraftigt negativt 2008 och under första kvartalet 2009 (se diagram 133).

En svag utveckling av potentiell produktivitet i kombination med att företagen snabbt anpassar personalstyrkan medför att produktivitetsgapet minskar snabbt under loppet av 2009. Produktivitetsgapet beräknas bli i det närmaste balanserat mot slutet av 2010.

Samtidigt som resursutnyttjandet *inom* företagen, uttryckt som produktivitetsgapet, stiger under prognosperioden sjunker resursutnyttjandet *utanför* företagen, uttryckt som arbetsmarknadsgapet. I takt med att företagen anpassar arbetsstyrkan ökar arbetsmarknadsgapet kraftigt och uppgår till -7,3 procent 2011. Detta innebär att resursutnyttjandet för ekonomin som helhet bedöms bli mycket lägre än normalt under hela prognosperioden (se diagram 134 och tabell 24).

³⁶ Se fördjupningen ”Negativ produktivitetstillväxt: orsaker och implikationer framöver” i *Konjunkturläget*, augusti 2008, samt avsnittet ”Produktion, produktivitet och arbetade timmar” i denna rapport.

Tabell 24 Resursutnyttjande

Miljoner timmar, miljarder kronor, samt årlig procentuell förändring

	2008	2008	2009	2010	2011
Jämviktsarbetslöshet ¹		6,0	6,4	6,8	7,0
Faktisk arbetslöshet ²		6,1	9,0	11,5	11,7
Potentiellt arbetade timmar	7 415	0,9	0,0	-0,1	0,5
Faktiskt arbetade timmar	7 404	1,0	-3,6	-3,5	0,1
Arbetsmarknadsgap ³		-0,1	-3,7	-6,9	-7,3
Potentiell BNP	3 228	1,7	0,4	0,8	2,0
Faktisk BNP	3 154	-0,4	-5,3	0,5	2,5
BNP-gap ⁴		-2,3	-7,8	-8,1	-7,6

Anm. Beräkningarna är korrigerade för skillnader i arbetsdagar mellan åren.

¹ Nivå i procent av den potentiella arbetskraften. ² Nivå i procent av arbetskraften.³ Faktiskt arbetade timmars avvikelser i procent från potentiellt arbetade timmar.⁴ BNP:s avvikelser från potentiell BNP i procent av potentiell BNP.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

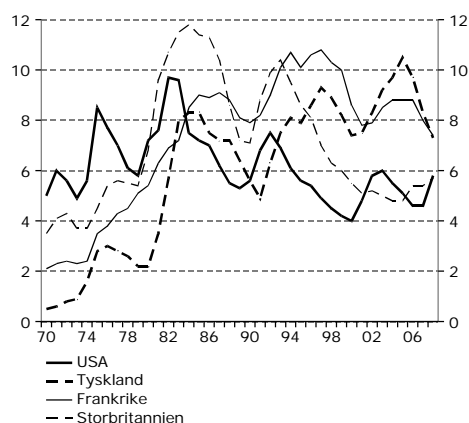
FÖRDJUPNING

Varaktiga sysselsättningseffekter av krisen

Under 1990-talet föll sysselsättningsgraden markant på svensk arbetsmarknad. Det finns flera förklaringar till denna nedgång, såsom konjunkturutveckling, stram ekonomisk politik, demografi och förlängd studietid. Men nedgången i sysselsättning berodde också på strukturella förändringar till följd av den djupa och långvariga konjunkturella nedgången på arbetsmarknaden under denna tid. Dessa strukturella förändringar bidrog till att den potentiella sysselsättningsgraden minskade både till följd av stigande jämviktsarbetslöshet och fallande arbetskraftsdelta-gande. Konjunkturinstitutet gör bedömningen att sysselsättningsgraden kommer att varaktigt sjunka även under den nuvarande djupa och utdragna lågkonjunkturen.

Diagram 135 Arbetslöshet i ett antal OECD-länder

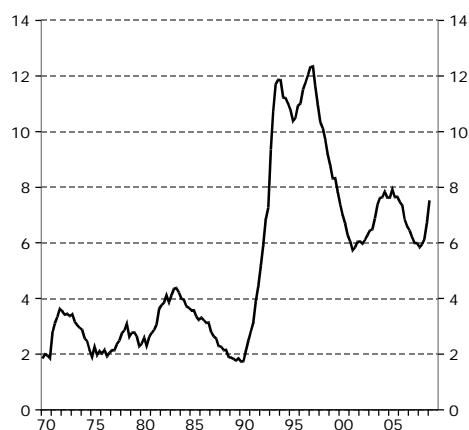
Procent av arbetskraften

Källa: OECD.

Diagram 136 Arbetslöshet i Sverige

Procent av arbetskraften

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Arbetslösheten i OECD-området som helhet ökade trendmässigt under 1970- och 1980-talet. Arbetslösheten steg under lågkonjunkturerna men gick ofta inte ner lika mycket under de efterföljande högkonjunkturerna (se diagram 135). Lågkonjunkturerna förefaller alltså ha försämrat arbetsmarknadens funktionssätt och lett till varaktigt högre arbetslöshet i OECD-området. Sverige, liksom flera av de övriga nordiska länderna, var härvid ett undantag. Den svenska arbetslösheten varierade under 1970- och 1980-talet mellan knappt 2 och drygt 4 procent utan någon mer betydande uppåttrend (se diagram 136).

I Sverige ändrades dock detta i samband med 1990-talskrisen. Under några år steg arbetslösheten från knappt 2 procent till 12 procent, samtidigt som sysselsättningsgraden föll från 83 till 71 procentenheter av befolkningen i arbetsför ålder. Det råder inte någon tvekan om att den svenska arbetsmarknaden 1990 var överhettad och att arbetslösheten då låg på en ohållbart låg nivå. Mycket tyder dock på att 1990-talskrisen fick betydande bestående effekter på arbetsmarknaden. Arbetslösheten hade före 1990-talskrisen inte överstigit 4,4 procent av arbetskraften. Efter denna kris har den aldrig understigit 5,7 procent.

VARAKTIGA EFFEKTER AV LÅGKONJUNKTURER

Det finns olika teorier om varför variationer i faktisk arbetslöshet kan få varaktiga effekter på arbetslöshet och sysselsättning. Människor som mister sitt arbete kan förlora i kompetens. Mycket av en persons humankapital kan vara knutet till den bransch eller företag som personen arbetat i. Detta är särskilt viktigt i samband med strukturomvandling, då arbetslösa har svårt att få ett nytt arbete som liknar deras tidigare jobb. Det är också möjligt att i synnerhet långtidsarbetslösa med tiden förlo-

rar allmän eller branschspecifik kompetens. Det tycks också finnas stigmatiseringseffekter. Arbetslösa som söker jobb kan uppfattas som mindre kompetenta än andra sökande.

Även under relativt gynnsamma omständigheter kan arbetslöshet få bestående effekter för de drabbade individerna. En studie baserad på personer som drabbats av uppsägning till följd av att företag lagts ner under det konjunkturellt förhållandevis balanserade året 1986 påvisade signifikanta effekter även så långt som 23 år senare. Gruppen av uppsagda hade signifikant högre arbetslöshet och en lägre sysselsättningsgrad än jämförbara personer som inte drabbats av uppsägning.³⁷

Det är rimligt att tro att denna typ av effekter kan bli betydligt större vid djupa och långvariga nedgångar i efterfrågan på arbetskraft eller i samband med en omfattande strukturomvandling i ekonomin.

En annan förklaringsmodell tar fasta på skillnaden mellan dem som har jobb och dem som inte har jobb. Vanligtvis är det endast en minoritet som drabbas av arbetslöshet i en lågkonjunktur medan de flesta får behålla sina arbeten. Om de sysselsatta inte tar tillräcklig hänsyn till arbetslösheten i sina lönekrav kan reallönen bli för hög för att höja arbeteftersfrågan tillräckligt mycket. Den varaktiga uppgången i arbetslösheten skulle i så fall i grunden vara ett lönebildningsproblem.

Enligt nationalekonomisk teori bestäms jämviktsarbetslösheten av institutionella faktorer som anslutningsgrad till fackförening, arbetslöshetsersättningens nivå och varaktighet, skattesystemets utformning, lönebildningens funktionssätt, med mera. Ingen av dessa faktorer tycks dock ha förändrats i någon avgörande grad i anslutning till den svenska 1990-talskrisen.³⁸ En ekonometrisk studie har visat att de varaktiga uppgångarna i arbetslösheten i OECD-länderna vanligen uppstod plötsligt, i samband med stora makroekonomiska störningar, såsom oljeprischockerna på 1970-talet, och inte som långsamma uppåtgående trender.³⁹

Det är dock tänkbart att jämviktsarbetslösheten bestäms av ett komplicerat samspel mellan institutionella faktorer och makroekonomiska störningar. En efterfrågestörning kan därmed få olika varaktiga effekter på arbetsmarknaden beroende på hur arbetslöshetsförsäkringen är utformad eller hur väl lönebildningen fungerar. Omvänt kan en viss institutionell förändring, som i

³⁷ Eliasson, M. och D. Storrie (2006), "Lasting or Latent Scars? Swedish Evidence on the Long-Term Effects of Job Displacements", *Journal of Labor Economics*, Vol 24, No. 4.

³⁸ Holmlund, B. (1993), "The Rise and Fall of Swedish Unemployment", Uppsala University and CESifo.

³⁹ Bianchi, M. och G. Zoega (1998), "Unemployment Persistence: Does the Size of the Shock Matter?", *Journal of Applied Econometrics* 13, sid. 283–304.

sig är förknippad med högre jämviktsarbetslöshet, passera obe- märkt till dess ekonomin drabbats av en tillräckligt stor störning.

Ur ett sysselsättningsperspektiv är det emellertid viktigt att inte enbart fokusera på arbetslösheten. En väl så viktig faktor är arbetskraftsdeltagandet. En studie har exempelvis visat att en stor del av nedgången i amerikansk arbetslöshet under 1990-talet kunde förklaras av ett minskat arbetskraftsdeltagande medan sysselsättningsgraden inte hade förändrats så mycket.⁴⁰

DEN SVENSKA 1990-TALSKRISEN

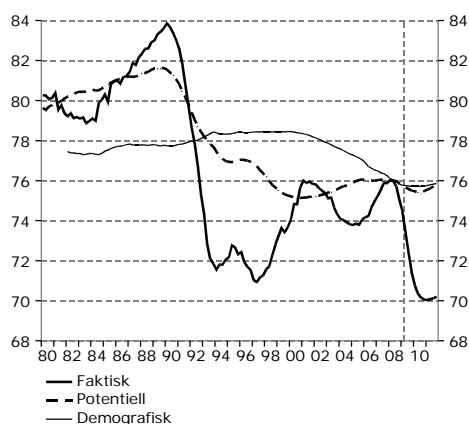
Någon mer systematisk genomgång av den svenska 1990-talskrisen och dess varaktiga effekter på sysselsättningen har aldrig gjorts. Det är därför mycket vanskligt att avgöra hur stor del av denna uppgång i arbetslösheten under 1990-talet som kan tillskrivas olika förklaringsfaktorer. Flera empiriska studier har dock konstaterat en mycket snabb uppgång i jämviktsarbetslösheten i början av 1990-talet.⁴¹ Den varaktiga uppgången i arbetslösheten skulle troligtvis aldrig ha ägt rum, eller åtminstone inte blivit så stor, utan den mycket djupa och långvariga svackan i efterfrågan på arbetskraft.

Det dröjde ända till 1998, det vill säga sju år efter att krisen tog sin början, innan efterfrågan på arbetskraft började stiga så pass snabbt att sysselsättningsgraden steg (se diagram 137). Fram till 2001 steg sysselsättningsgraden mycket kraftigt, med sammanlagt 5 procentenheter, men den var även då fortsatt mycket lägre än under 1980-talet. Under den betydligt mildare nedgången i början av 2000-talet begränsades nedgången i sysselsättningen till 2 procentenheter, vilken återhämtades under den efterföljande konjunkturuppgången.

Enligt Konjunkturinstitutets bedömning var den svenska arbetsmarknaden i huvudsak i jämvikt åren 1986, 2001 och 2008. Ett sätt att illustrera de varaktiga effekterna av 1990-talskrisen är att jämföra utvecklingen mellan 1986 och 2001. Mellan dessa år bedöms den potentiella, liksom den faktiska, sysselsättningsgraden ha minskat med 6 procentenheter.⁴² Denna nedgång kan inte förklaras av demografiska faktorer. Som framgår av diagram 137 steg den demografiska sysselsättningsgraden till och med

Diagram 137 Sysselsättningsgrad

Procent av befolkningen

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁴⁰ Juhn, C., K. Murphy och R. Topel (2002), "Current Unemployment, Historically Contemplated", Brookings Papers on Economic Activity, 1, sid. 79–116.

⁴¹ Se exempelvis Apel, M. och P. Jansson (1999), "System Estimates of Potential Output and the NAIRU", Empirical Economics 24, sid. 373–388 och Bianchi, M. och G. Zoega (1998), "Unemployment Persistence: Does the Size of the Shock Matter?", Journal of Applied Econometrics 13, sid. 283–304.

⁴² Den potentiella sysselsättningsgraden kan definieras som den sysselsättningsgrad som är förenlig med jämvikt på arbetsmarknaden, det vill säga då den faktiska arbetslösheten är lika med jämviktsarbetslösheten.

något under denna period.⁴³ Mellan åren 2001 och 2008 skedde däremot en försiktig uppgång i potentiell sysselsättning, trots att befolkningssammansättningen, ur ett sysselsättningsperspektiv, kraftigt försämrades under denna tid. I första hand förklaras det demografiskt betingade negativa bidraget till sysselsättningen av en stigande andel utrikes födda samt av ungdomar (16–24 år) och äldre (55–64 år). Dessa grupper har i genomsnitt lägre sysselsättningsgrad än andra befolkningsgrupper.

STRUKTURELLA FÖRÄNDRINGAR I SYSSELSÄTTNINGSGRAD

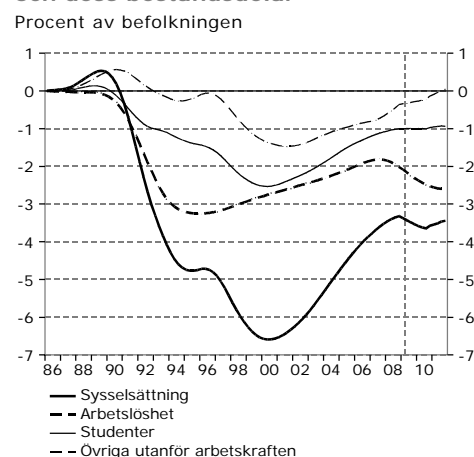
Strukturella förändringar i sysselsättningsgraden definieras här som skillnaden mellan Konjunkturinstitutets bedömning av den potentiella, eller konjunkturrellt balanserade, sysselsättningsutvecklingen och den demografiska trenden. Såväl de konjunkturrella variationerna som de rent befolkningsmässiga förändringarna exkluderas därmed från förändringarna av sysselsättningsgraden. Dessa strukturella förändringar kan i sin tur dekomponeras i ett antal beståndsdelar, såsom förändringar i andelen arbetslösa, studenter och övriga utanför arbetskraften (se diagram 138).

Som framgår av diagrammet motsvarades den strukturella nedgången de första åren på 1990-talet främst av en uppgång i jämviktsarbetslösheten. Efter 1995 bedömer dock Konjunkturinstitutet att jämviktsarbetslösheten åter minskat något.⁴⁴

Andelen heltidsstuderande av befolkningen ökade successivt fram till år 2000, utöver vad som kan tillskrivas rent demografiska faktorer, varefter utvecklingen delvis har gått tillbaka. Denna faktor förklaras i hög grad av utbyggnaden av högskolan och införandet av den treåriga gymnasieskolan och behöver därför inte ha någon koppling till 1990-talskrisen. Dock tycks andelen studenter ha varit tillfälligtvis hög runt år 2000, vilket troligtvis hänger samman med tillfälliga utbildningsåtgärder såsom Kunskapslyftet.

De övriga grupperna utanför arbetskraften (avtalspensionärer, sjuka med flera) tycks inledningsvis ha påverkats mycket lite av 1990-talskrisen. Ökningen av andelen sjuka utanför arbetskraften bidrar dock till att förklara nedgången i sysselsättningsgrad under åren 1996–2001. Delvis var de kraftigt ökade förtidspensioneringarna en effekt av det under lång tid svaga arbetsmarknadsläget. Det är dock värt att konstatera att denna andel har minskat successivt sedan 2002. Framför allt är det de äldre

Diagram 138 Strukturella förändringar sedan 1986 av sysselsättningsgraden och dess beståndsdelar

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁴³ Den demografiska sysselsättningsgraden kan beskrivas som en hypotetisk utveckling om sysselsättningsgraden varit konstant vid 2008 års nivå i varje undergrupp av befolkningen, med avseende på ålder, kön och födelse-land. Förändringar i den demografiska sysselsättningsgraden återspeglar då bara förändringar i befolkningssammansättningen över tiden.

⁴⁴ Jämviktsarbetslösheten antas ha fallit under denna tid dels på grund av en förbättrad lönebildning men även på grund av att förtidspensioneringar bidragit till ett strukturellt minskat arbetskraftsdeltagande.

(55–64 år) som har ökat sitt arbetskraftsdeltagande och sin sysselsättningsgrad. Den förhållandevis milda konjunkturnedgången under 2000-talet tycks inte heller generellt ha fått några bestående negativa effekter. Tvärtom förbättrades sysselsättningsgraden strukturellt mellan 2001 och 2008.

Sammantaget görs bedömningen att 1990-talskrisen bidrog till en varaktigt lägre sysselsättningsgrad och att denna kom till uttryck både som en högre jämviktsarbetslöshet och som ett lägre arbetskraftsdeltagande.

DEN NUVARANDE KRISENS EFFEKTER

Under de närmaste åren väntas den svenska arbetsmarknaden återigen försvagas kraftigt. Sysselsättningsgraden bedöms falla från 76 procent 2008 till 70 procent 2011.

Det kan dock finnas skäl till att de varaktiga effekterna denna gång bör bli något mindre än under 1990-talet. Det främsta skälet är att nedgången i efterfrågan på arbetskraft nu förefaller bli både mindre och kortvarigare. Under 1990-talskrisen förblev såväl penningpolitiken som finanspolitiken länge mycket stram, vilket sannolikt bidrog till att återhämtningen dröjde så länge. Denna gång lades stabiliseringspolitiken mycket tidigt om i expansiv riktning.

Konjunkturinstitutet gör bedömningen att arbetskraftsdeltagandet inte kommer att falla lika mycket som efter 1990-talskrisen. Arbetsmarknadspolitiken är idag i högre grad inriktad mot att stimulera arbetsutbudet. Ersättningsgraden vid arbetslöshet har successivt urholkats sedan början av 1990-talet. En genomsnittlig inkomsttagare fick vid arbetslöshet ca 85 procent av sin tidigare inkomst i början av 1990-talet mot ca 56 procent idag.⁴⁵ I den mån ersättningsnivån var en faktor som bidrog till att arbetslösheten varaktigt steg under denna tid kommer denna effekt nu att bli mindre. Mycket tyder också på att lönebildningen sedan mitten av 1990-talet fungerar mycket bättre.⁴⁶

Stabiliseringspolitiken kan dock inte heller denna gång förhindra en mycket djup och varaktig nedgång på arbetsmarknaden. Enligt Konjunkturinstitutets bedömning kommer sysselsättningen varaktigt att minska med ca 100 000 personer till följd av krisen. Detta motsvarar en nedgång i sysselsättningsgraden med 1,9 procentenheter av den arbetsföra befolkningen och en nedgång av potentiell sysselsättning med 2,5 procent. Den potentiella arbetskraften minskar varaktigt med ca 1 procent medan jämviktsarbetslösheten stiger med ca 1,3 procentenheter. Detta är naturligtvis en mycket osäker bedömning som successivt kommer att omprövas i ljuset av ny information.

⁴⁵ Se fördjupningen "Ersättning vid arbetslöshet", *Konjunkturläget*, mars 2009.

⁴⁶ Se *Lönebildningsrapporten*, 2008.

FÖRDJUPNING

Användbarheten av konjunkturbarometerdata för arbetslöshetsprognoser

I Konjunkturbarometern redovisas svaren på ett stort antal frågor som Konjunkturinstitutet ställer till svenska företag och hushåll. En modellbaserad prognosövning visar att prognosförmågan på korta horisonter hos en standardmässig makroekonomisk prognosmodell förbättras när vissa konjunkturbarometerserier inkluderas i modellen. Framåtblickande data från tillverkningsindustrin förefaller förbättra prognosförmågan mest. Resultaten indikerar att det kan finnas användbar information i Konjunkturbarometern för en prognosmakare som gör arbetslöshetsprognoser.

KONJUNKTURBAROMETERDATA

Konjunkturinstitutet publicerar varje månad *Konjunkturbarometern*, som innehåller svar på ett stort antal frågor riktade till företag och hushåll rörande deras syn på ekonomin. I denna fördjupning undersöks huruvida data baserade på ett antal av dessa frågor är användbara för att prognostisera den svenska arbetslöshetsgraden.⁴⁷ Fem frågor från *Konjunkturbarometern* har bedömts vara av särskilt intresse i detta syfte; dessa redovisas i tabell 25.

Tabell 25 Frågor från Konjunkturbarometern.

Sektor	Fråga nummer	Fråga	Variabelnamn
Byggindustri	106	Antalet anställda (utfall senaste tre månaderna)	B106
	204	Antalet anställda (planer för de kommande tre månaderna)	B204
Tillverkningsindustri	116	Antalet anställda (utfall senaste tre månaderna)	T116
	207	Antalet anställda (planer för de kommande tre månaderna)	T207
Hushåll	7	Hur tror Du att arbetslösheten kommer att utvecklas under de närmaste 12 mån?	H7

Källa: Konjunkturinstitutet

Fråga 106 till byggindustrin och fråga 116 till tillverkningsindustrin rör huruvida antalet anställda har ökat, minskat eller varit oförändrat under de senaste tre månaderna. Byggindustrins och tillverkningsindustrins planer för antalet anställda under de

⁴⁷ Arbetslöshetsgraden beräknas enligt ILO-definitionen och anger antalet arbetslösa som andel av arbetskraften.

kommande tre månaderna undersöks i fråga 204 respektive 207. Hushållen tillfrågas i fråga 7 hur de tror att arbetslösheten kommer att utvecklas under de närmaste tolv månaderna. För samtliga fem frågor används som data i modellanalysen nettotalet, det vill säga saldoret mellan andelen som uppgett en ökning respektive en minskning.

EN MODELLBASERAD PROGNOSEÖVNING

Hur användbara konjunkturbarometerdata är när man gör prognoser undersöks i en modellbaserad prognosövning. Den modell som används är en så kallad bayesiansk VAR-modell.⁴⁸ I den grundläggande specifikationen innehåller modellen tre makroekonomiska variabler, nämligen arbetslöshetsgrad, KPI-inflation och tremånaders statsskuldsväxelränta.⁴⁹ Fem alternativa specifikationer, var och en med fyra variabler, erhålls genom att utöka den grundläggande specifikationen med en konjunkturbarometerserie i taget. Om prognosförmågan hos specifikationen som inkluderar konjunkturbarometerdata är bättre än specifikationen utan dessa data dras slutsatsen att konjunkturbarometerserien ifråga är användbar för att prognostisera arbetslösheten.⁵⁰

Prognosövningen genomförs på följande sätt: Samtliga modeller estimeras först på data från och med första kvartalet 1980 till och med fjärde kvartalet 1999. Prognoser av arbetslöshetsgraden genereras fyra kvartal framåt och prognosfelen för respektive specifikation sparas. Skattningsperioden utvidgas därefter med ett kvartal, modellerna skattas om, nya prognoser genereras fyra kvartal framåt och prognosfelen sparas igen. Detta upprepas till dess att skattningsperioden består av data från och med första kvartalet 1980 till och med tredje kvartalet 2008 och endast ett kvartal återstår för utvärdering av prognoserna.

Resultaten från prognosövningen, beräknade som det relativa rotmedelkvadratfelet för respektive specifikation och horisont, presenteras i tabell 26 nedan. Rotmedelkvadratfelet för prognoshorisont h , där h omfattar 1 till 4 kvartal, beräknas som

⁴⁸ Se Österholm, P., "Improving Unemployment Rate Forecasts Using Survey Data", Working Paper No. 112, Konjunkturinstitutet, 2009, för detaljer rörande modellspecifikation och estimering.

⁴⁹ Det bör noteras att prognosövningen inte utgår från de modeller som normalt används som stöd för Konjunkturinstitutets prognoser av arbetslöshetsgraden. I stället undersöks prognosvärdet i relation till en rimlig och enkel makroekonomisk prognosmodell. VAR-modeller med dessa tre variabler är vanliga analysverktyg i empiriskt arbete; se till exempel Cogley, T. och T. S. Sargent, "Drifts and Volatilities: Monetary Policies and Outcomes in the Post WWII US", *Review of Economic Dynamics* 8, 2005, och Ribba, A., "The Joint Dynamics of Inflation, Unemployment and Interest Rate in the United States Since 1980", *Empirical Economics* 31, 2006.

⁵⁰ Detta är en vanlig metod att testa för så kallad Granger-kausaltitet; se till exempel Hale, G. B. och Ó. Jordà, "Do Monetary Aggregates Help Forecast Inflation?", *Federal Reserve Bank of San Francisco Economic Letter* 2007-10, 2007, och Berger, H. och P. Österholm, "Does Money Still Matter for U.S. Output?", *Economics Letters* 102, 2009.

$$RMKF_h = \sqrt{\sum_{i=0}^{n-1} (u_{T+h+i} - \hat{u}_{T+h+i|T+i})^2 / n}$$

där u_{T+h} är faktisk arbetslöshet i tidpunkt $T+h$, $\hat{u}_{T+h|T}$ är prognosen, gjord i tidpunkt T , och n är antalet prognoser som utvärderas. Det relativa rotmedelkvadratfelet definieras som

$$RR_h = RMKF_{K,h} / RMKF_{G,h}$$

där $RMKF_{K,h}$ och $RMKF_{G,h}$ är rotmedelkvadratfelet på prognoshorizont h för specifikationen med konjunkturbarometerdata respektive grundmodellen. Ett relativt rotmedelkvadratfel mindre än ett innebär alltså att specifikationen som inkluderar konjunkturbarometerdata har en bättre prognosförmåga än den grundläggande specifikationen med endast makroekonomiska variabler.

Som framgår av tabell 26 är resultaten lovande när de framåtblickande variablerna används. Specifikationerna som använder variablerna baserade på byggindustrin och tillverkningsindustrin (B204 och T207) erhåller båda relativa rotmedelkvadratfel som är mindre än ett på samtliga prognoshorisonter, även om skillnaderna i prognosförmåga i flera fall är små. Förbättringen är störst när variabeln baserad på tillverkningsindustrin läggs till systemet; till exempel är rotmedelkvadratfelet 16 procent lägre på prognoshorizonten två kvartal när den utökade modellen används i stället för den grundläggande specifikationen utan konjunkturbarometerdata. När variabeln baserad på data från hushållen (H7) används är rotmedelkvadratfelet mindre än ett på prognoshorisonterna ett och två kvartal. Förbättringen är dock även i detta fall blygsam.

Specifikationer som inkluderar bakåtblickande variabler (B106 och T116) förefaller dock inte särskilt framgångsrika; det relativa rotmedelkvadratfelet tenderar att vara större än ett. När data från tillverkningsindustrin används är det relativa rotmedelkvadratfelet mindre än ett endast på ett kvartals prognoshorizont. Med data från byggindustrin blir det relativa rotmedelkvadratfelet aldrig mindre än ett.

Tabell 26 Relativt rotmedelkvadratfel för specifikationer som inkluderar konjunkturbarometerdata.

	Prognoshorisont, i kvartal			
	1	2	3	4
Tillagd variabel				
B106	1,01	1,07	1,06	1,06
B204	0,96	0,97	0,97	0,99
T116	0,96	1,02	1,05	1,13
T207	0,88	0,84	0,91	0,94
H7	0,98	0,97	1,00	1,03

Anm. En trivariat modell med endast makroekonomiska variabler är jämförelsemodell. B106 är variabeln baserad på fråga 106 till byggindustrin, T116 är variabeln baserad på fråga 116 till tillverkningsindustrin, B204 är variabeln baserad på fråga 204 till byggindustrin, T207 är variabeln baserad på fråga 207 till tillverkningsindustrin och H7 är variabeln baserad på fråga 7 till hushållen. Se även tabell 25.

Källa: Konjunkturinstitutet

De ovan redovisade resultaten är naturligtvis modellspecifika och den grundläggande modellen är i sig inte framtagen i syfte att göra arbetslöshetsprognoser. I modeller som har bättre inneboende prognosförmåga för arbetslösheten är det därför möjligt att konjunkturbarometerdata bidrar i mindre utsträckning till att förbättra prognoserna. Det förefaller dock rimligt att dra slutsatsen att det kan finnas användbar information i Konjunkturbarometern för en prognosmakare som gör arbetslöshetsprognoser. Det faktum att de framåtblickande variablerna förefaller vara mest användbara är kanske inte så förvånande eftersom det är troligare att dessa variabler innehåller information som inte redan återspeglas i övriga variabler i prognosmakarens modell.

Löner, vinster och priser

Den djupa internationella lågkonjunkturen bidrar till att arbetsmarknaden i Sverige snabbt försämras. Timlönerna ökar därför betydligt långsammare 2010 och 2011 än de närmast föregående åren. Inflationen förblir låg under 2010 och 2011 och inflationsmålet underskrids under hela prognosperioden.

Efter flera år av stark uppgång vände utvecklingen på arbetsmarknaden under hösten 2008 och sysselsättningen började minska. Sysselsättningen bedöms fortsätta att falla kraftigt under prognosperioden och arbetslösheten stiger till närmare 12 procent i slutet av 2010.

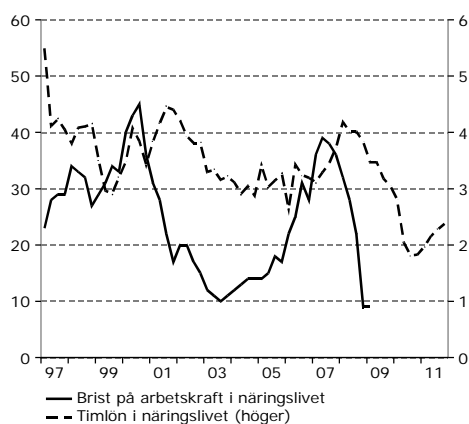
Under 2009 och början av 2010 ligger de flesta centrala löneavtal fast och timlönerna fortsätter därför att öka relativt snabbt, trots dystra arbetsmarknadsutsikter. Avtalsrörelsen 2010 bedöms dock bidra till att löneökningstakten i näringslivet som helhet växlar ner framöver. Ökningstakten 2010 bedöms bli 2,1 procent, vilket blir den lägsta årliga ökningstakt som noterats sedan konjunkturlönestatistiken började redovisas 1995. Arbetsgivaravgifterna sänktes 2009 och antas sänkas även 2010, varför arbetskostnaden i näringslivet ökar än långsammare än timlönerna.

De låga löneökningarna, tillsammans med en stark återhämtning av produktivitetstillväxten, medför att enhetsarbetskostnaden faller 2010 och 2011. Samtidigt stärks växelkursen. Kostnadstrycket minskar därför successivt under prognosperioden. Vinstandelen i näringslivet som helhet faller i år men återhämtar sig gradvis under 2010 och 2011.

Konsumentprisernas utveckling påverkas på kort sikt av tillfälliga faktorer. Mätt med KPI kommer inflationen att bli negativ under 2009, främst till följd av kraftigt fallande räntekostnader för egna hem. Perioden med fallande priser bedöms dock bli kortvarig och risken för en mer varaktig och skadlig deflation bedöms som liten. Under 2009 hålls inflationen i viss mån uppe av ett inhemskt kostnadstryck samt växelkursförsvagningen. I takt med att kostnadstrycket minskar och växelkursen stärks faller inflationen mätt med KPI med fast ränta (KPIF). Både KPI och KPIF bedöms öka långsammare än 2 procent under hela prognosperioden.

Diagram 139 Brist på arbetskraft och timlön i näringslivet

Andel företag, procent respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

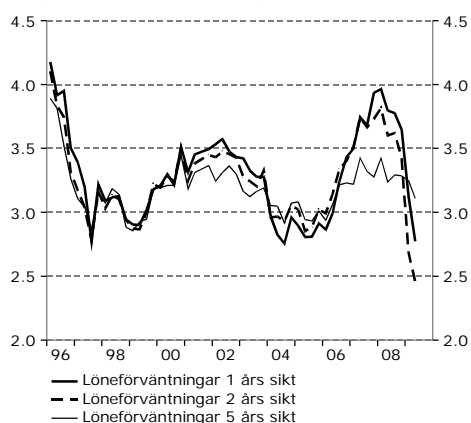

Anm. Sammanvägt mätt baserat på branscher i Konjunkturbarometern.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 140 Löneförväntningar hos arbetsmarknadens parter

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Anm. Parternas respektive genomsnittliga förväntningar är sammanvägda med lika vikt.

Källa: Prospera.

Löner och arbetskostnader

Timlöneökningarna i ekonomin som helhet bromsar in kraftigt under prognosperioden. Tillfälliga lokala överenskommelser om arbetstidsförkortning bedöms ha bidragit till att generella lönesänkningar framstår som mindre sannolika. Arbetskostnaden per producerad enhet ökar under 2009, men faller sedan både under 2010 och 2011. Det inhemska kostnadstrycket minskar därmed markant de närmaste åren.

EN MYCKET SVAG ARBETSMARKNAD FRAMÖVER

Timlönerna i ekonomin påverkas i hög grad av utvecklingen på arbetsmarknaden. Finanskrisen och den efterföljande lågkonjunkturen har medfört ett kraftigt fall i både utländsk och inhemsk efterfrågan. Produktionen i näringslivet har därför dragits ner kraftigt. Den minskade efterfrågan och produktionsneddragningen medför att arbetsstyrkan snabbt måste anpassas nedåt för att företagen inte ska få för stora kostnader. Arbetslösheten stiger därför markant framöver.

En svag utveckling på arbetsmarknaden innebär vanligtvis att timlönerna ökar långsammare eftersom antalet sökande per ledig tjänst ökar. Centrala och lokala löneförhandlingar tenderar även att ge lägre avtalade löneökningar när resursutnyttjandet på arbetsmarknaden är svagt.

En tidig indikator på resursutnyttjandet är bland annat Konjunkturbarometerns frågor om brist på arbetskraft. Med en viss eftersläpning samvarierar timlönerna i näringslivet med bristindikatoren (se diagram 139).

Förväntningarna om de framtida löneökningarna har dessutom minskat snabbt. Arbetsmarknadens parter förväntar sig i Prosperas aprilmätning att lönerna på ett års sikt ökar med 2,8 procent och på två års sikt ökar med 2,5 procent. Förväntningarna på två års sikt är därmed de lägsta sedan Prospera började mäta förväntningar om löneökningar (se diagram 140).

INGEN SÄNKT TIMLÖN GENOM PERMITTERINGSAVTALEN

I början av mars 2009 slöt IF Metall ett ramavtal om permittering tillsammans med några arbetsgivarorganisationer.⁵¹ Ramavtalet ger lokala parter möjlighet att fram till den 31 mars 2010 minska arbetstiden utan så kallad permitteringslön.⁵² Ramavtalet ger möjlighet till att sänka arbetstiden och därmed månadslönen proportionellt med upp till 20 procent.⁵³

⁵¹ Teknikarbetsgivarna, Metallgruppen samt Industri- och kemigruppen.

⁵² I LAS finns en dispositiv regel om att full lön ska utgå vid permittering.

⁵³ Även om arbetstiden sänks mer än 20 procent får månadslönen inte sänkas mer än 20 procent. Detta innebär i praktiken en timlönehöjning.

I maj meddelade även Unionen att motsvarande överenskommelse för tjänstemännen inte strider mot befintliga kollektivavtal.

För arbetstagare som påverkas innebär avtalet en sänkt månadsinkomst genom att antalet arbetade timmar dras ner till oförändrad timlön. För arbetsgivaren innebär avtalet en möjlighet att snabbare anpassa de totala lönekostnaderna nedåt än det mer traditionella förfarandet med varsel och uppsägning. Sammantaget tvingas färre arbetstagare ut i arbetslöshet samtidigt som företagen kan behålla kompetent personal.

CENTRALA AVTAL HÅLLER UPPE LÖNEÖKNINGARNA 2009

De centrala löneavtalen som undertecknades i 2007 års avtalsrörelse ligger fast för 2009 och utgör därmed en begränsning nedåt av löneutvecklingen. Det svaga arbetsmarknadsläget kommer därför att slå igenom på löneutvecklingen med fördröjning. Enligt Medlingsinstitutets beräkningar ger de centrala avtalen löneökningar i näringslivet under 2009 på 3,0 procent.⁵⁴ I rådande konjunkturläge är det troligt att lokala förhandlingar ger små eller inga påslag utöver de löneökningar som grupper eller individer garanteras i de centrala avtalen (se diagram 141). Dessutom bidrar minskad övertid till att hålla nere löneutvecklingen för arbetare eftersom utbetald övertidsersättning minskar.

2010 ÅRS AVTALSÖREELSE GENOMFÖRS I EN DJUP LÅGKONJUNKTUR

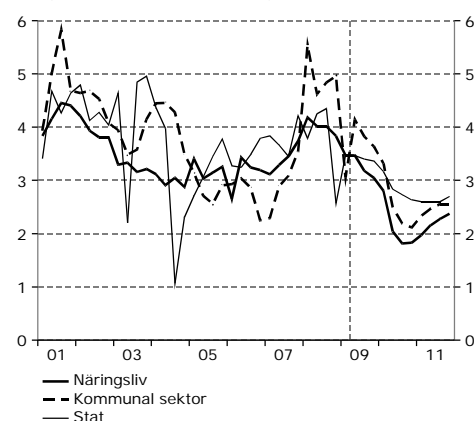
Den snabba ekonomiska omsvängningen medför att 2010 års avtalsrörelse genomförs i ett mycket svagt konjunkturläge. Perioden inför avtalsrörelsen präglas av snabbt stigande arbetslöshet och ett försämrat vinstläge i näringslivet. Löneökningstakten bedöms därför bli kraftigt tillbakapressad.

Timlönerna i näringslivet enligt konjunkturlönestatistiken ökar med 3,3 procent 2009, men ökningstakten växlar ner till 2,1 och 2,2 procent för 2010 respektive 2011. I ekonomin som helhet ökar lönerna något mer (se tabell 27).

Timlönerna i näringslivet enligt nationalräkenskaperna ökade i genomsnitt 0,2 procentenheter snabbare per år än timlönerna enligt konjunkturlönestatistiken under perioden 2001–2007. Skillnaden mellan dessa statistikkällor beror både på olika defini-

Diagram 141 Timlön i näringsliv, kommunal sektor och stat

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

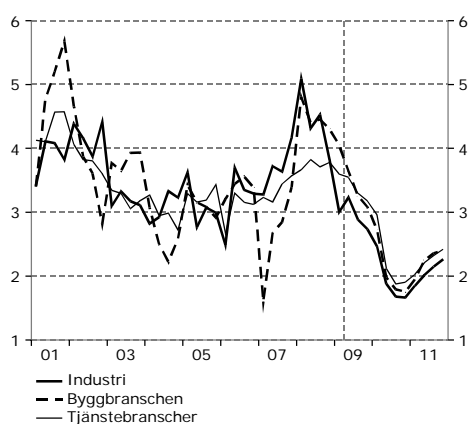

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

⁵⁴ I denna siffra är så kallade sifferlösa avtal invägda med en löneökningstakt om 0 procent.

Diagram 142 Timlön i näringslivsbranscher

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

tioner och mätmetoder.⁵⁵ Under 2009–2011 bedöms löneökningstakten enligt nationalräkenskaperna bli i genomsnitt 0,1 procentenheter högre än konjunkturlönestatistiken.

Inför avtalsrörelsen råder det olika förutsättningar för näringslivets olika branscher (se diagram 142). Produktionen och sysselsättning faller kraftigare inom industrin än i övriga branscher. Olika tillfälliga lösningar såsom lönestopp eller minskad arbetstid bedöms bli vanligare inom industrin. Löneökningarna blir i genomsnitt något lägre i industrin under 2009 till 2011 än i övriga branscher.

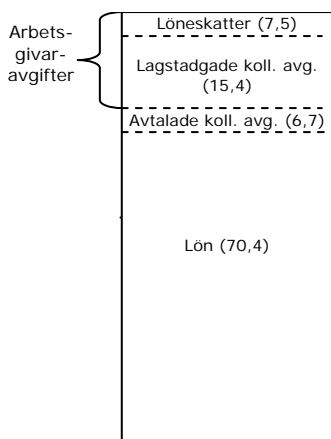
Löneökningstakten inom bygg- och tjänstebranscherna minskar också markant, dock inte i samma utsträckning som inom industrin. De stora skillnaderna i förutsättningar mellan och inom branscher kan tvinga fram en mer differentierad avtalsrörelse än vad som varit fallet sedan industriavtalets tillkomst 1997.

Tabell 27 Timlön enligt konjunkturlönestatistiken

Årlig procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
Industri	4,4	3,0	1,9	2,1
Byggbranschen	4,5	3,5	2,1	2,2
Tjänstebranscher	3,7	3,4	2,2	2,2
Näringsliv	4,0	3,3	2,1	2,2
Kommuner	5,0	3,7	2,5	2,5
Stat	3,7	3,4	2,8	2,6
Totalt	4,3	3,4	2,3	2,3

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Figur 1 Arbetskostnadens delar

Anm. Delarnas procentuella andel av arbetskostnaden 2008 inom parentes. Avtalade kollektiva avgifter är exklusive premierabatter. Källa: SCB.

LÖNEÖKNINGARNA PÅVERKAS AV SÄNKTA ARBETSGIVARAVGIFTER

Under 2009 och 2010 påverkas utvecklingen av löner, priser och vinster av sänkta arbetsgivaravgifter.⁵⁶ Arbetsgivaravgiften sänktes med 1 procentenhet den 1 januari 2009. Utöver detta antar Konjunkturinstitutet att ytterligare en sänkning av arbetsgivaravgifterna om 1 procentenhet genomförs den 1 januari 2010. Dessa sänkningar minskar på kort sikt den nominella och den reala arbetskostnaden. De ökar dock utrymmet för framtida löneök-

⁵⁵ Nationalräkenskaperna redovisar ekonomins samlade inkomster och utgifter medan syftet med konjunkturlönestatistiken främst är att mäta lön för arbetad tid. Därför inkluderar nationalräkenskaperna alla lönepåslag och andra utgifter som påverkar lönekostnaderna. Det är således nationalräkenskaperna som används för att beräkna till exempel enhetsarbetskostnader. Skillnaden mellan konjunkturlönestatistiken och nationalräkenskaperna är till viss del procyklisk, det vill säga när resursutnyttjandet blir mer ansträngt ökar också skillnaderna i lönemättet mellan de två statistikällorna. En orsak är att lönebikostnader, som till exempel bonusutbetalningar, ökar. Vissa strukturella förändringar av arbetskraften, som exempelvis en trendmässig ökning av andelen tjänstemän, påverkar inte den uppmätta löneökningen i konjunkturlönestatistiken. I nationalräkenskaperna får sådana förändringar fullt genomslag. Se *Lönebildningsrapporten 2008* för en närmare analys av skillnaderna mellan de båda statistikällorna.

⁵⁶ Se fördjupningen "Sysselsättningseffekter av sänkta arbetsgivaravgifter", *Konjunkturläget*, december 2008.

ningar och på längre sikt bedöms sänkningen av arbetsgivaravgifterna helt överväldras på högre timlöner eller lägre priser.

FORTSATT ÖKNING AV REALLÖNEN

Reallönen har ökat samtliga år sedan 1996.⁵⁷ Nedväxlingen av löneökningstakten under främst 2010 och 2011 sker samtidigt som inflationstakten dämpas. Inflationen för hushållens konsumtionsutgifter blir knappt 1 procent 2010 och 2011. Den svaga prisutvecklingen medför att reallönen fortsätter att öka, trots låga löneökningar (se diagram 143).

LÅG ÖKNING AV ARBETSKOSTNADEN I NÄRINGSLIVET

Arbetskostnaden per timme i näringslivet ökar med 2,9 procent 2009 och 1,7 procent 2010, vilket är långsammare än timlönen respektive år (se diagram 144 och tabell 28). Det beror på att de avgifter som arbetsgivare ska betala enligt lag och avtal utvecklas långsammare än timlönen. Utöver den generella sänkningen av arbetsgivaravgifterna som genomfördes vid årsskiftet 2008/2009 sänktes samtidigt socialavgifterna, förutom ålderspensionsavgifter, för ungdomar i åldern 18–25 år.⁵⁸ Dessutom antar Konjunkturinstitutet en sänkning av arbetsgivaravgifterna med 1 procentenhet 2010.

År 2011 är de lagstadgade och kollektiva avgifterna oförändrade och både timlön och arbetskostnad ökar i samma takt.

FALLANDE ENHETSARBETSKOSTNAD

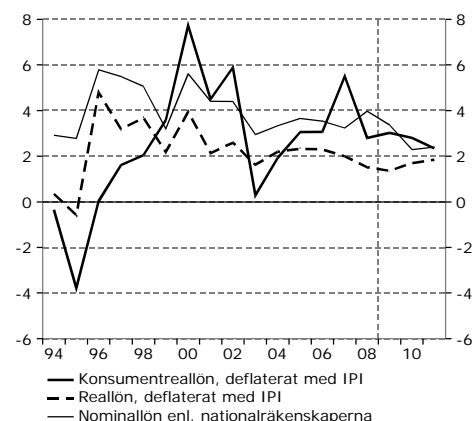
Enhetsarbetskostnaden, det vill säga arbetskostnaden per producerad enhet, är på längre sikt en viktig bestämningsfaktor för inflationen via företagets prissättning. Enhetsarbetskostnaden i näringslivet ökade i genomsnitt med 5,6 procent per år 2007–2008. Bakom denna utveckling låg en kraftigt fallande produktivitet (se diagram 145).

Under prognosperioden anpassar företagen arbetsstyrkan till den lägre efterfrågan för att därmed förbättra produktiviteten. Efterfrågefallet är dock så pass kraftigt att produktiviteten minskar även under 2009. När arbetsstyrkan anpassas stiger produktivitetstillväxten snabbt. Tillsammans med lägre ökningstakt av arbetskostnaden medför detta att enhetsarbetskostnaden 2010 och 2011 faller med i genomsnitt 2,3 procent per år. Sammantaget blir ökningstakten för enhetsarbetskostnaden betydligt lägre 2009–2011 än vad som på sikt är förenligt med inflationsmålet.

⁵⁷ Reallönen definieras här som hushållens genomsnittliga nominella timlön i ekonomin som helhet enligt nationalräkenskaperna deflaterat med implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

⁵⁸ Socialavgifterna för unga, exklusive ålderspensionsavgiften, sänktes från hälften till en fjärdedel jämfört med socialavgifterna för personer över 25 år.

Diagram 143 Reallön i hela ekonomin
Årlig procentuell förändring

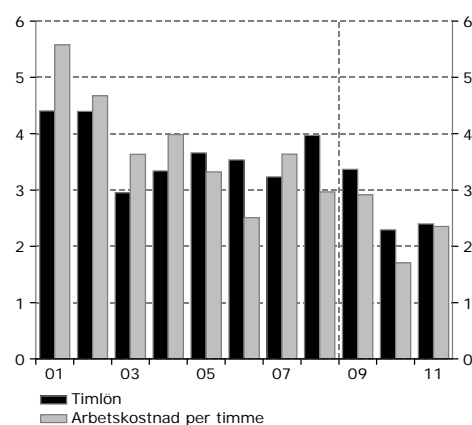

Anm. Konsumentreallönen är reallönen efter skatt. IPI är ett implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 144 Timlön och arbetskostnad i näringslivet enligt nationalräkenskaperna

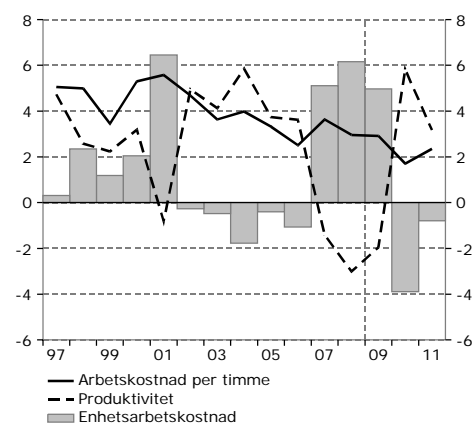
Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 145 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 28 Timlön och arbetskostnad per timme samt enhetsarbetskostnad i näringslivet

Kronor per timme, procent och årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2008	2008	2009	2010	2011
Timlön (KL)		4,0	3,3	2,1	2,2
Timlön (NR)	196	4,0	3,4	2,3	2,4
Kollektiva avgifter och löneskatter ¹	80	40,65	40,04	39,24	39,18
Arbetskostnad (NR)	276	3,0	2,9	1,7	2,4
Produktivitet ²		-3,0	-2,0	5,8	3,2
Enhetsarbetskostnad		6,2	5,0	-3,9	-0,8
Enhetsarbetskostnad (exklusive pensionspremierabatter)		6,9	3,9	-3,9	-0,8

Anm. KL avser konjunkturlönestatistiken och NR avser nationalräkenskaperna.

¹ I procent av lönesumman enligt nationalräkenskaperna (implicit premie).² Produktiviteten är här beräknad som näringslivets förädlingsvärde genom anställdas arbetade timmar. Egenföretagares timmar ingår därmed inte.

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

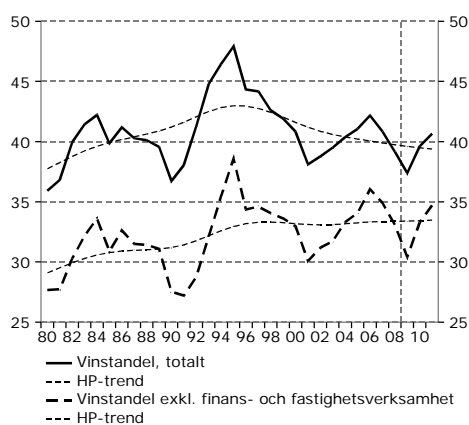
Priser, produktionskostnader och vinstandelar

Under senare år har snabbt stigande enhetsarbetskostnader lett till ett högt kostnadstryck. Detta slår dock inte fullt ut igenom i stigande priser. Vinstandelen i näringslivet minskar därmed ytterligare 2009. Det svaga konjunkturläget gör i stället att företagen effektiviserar sin produktion. År 2010 och 2011 återhämtar sig därför vinstandelen.

LÖNSAMHETEN FÖRSVAGAS I NÄRINGSLIVET

Vinstandelen i näringslivet steg påtagligt under åren 2001–2006, främst till följd av en kraftig produktivitetstillväxt. Därefter minskade den något 2007 och 2008, när produktiviteten sjönk, och den hamnade därmed något under den långsiktiga trendnivån (se diagram 146).⁵⁹

Den kraftiga konjunkturförsvagningen dämpar genomslaget från den stigande enhetsarbetskostnaden på de inhemska priserna även 2009. Samtidigt har exportföretagens vinster gynnats av en försvagad växelkurs, som drivit upp exportpriserna i svenska kronor. Sammantaget innebär detta ändå att vinstandelen i näringslivet minskar påtagligt 2009. Därefter återhämtar den sig 2010 och 2011 när efterfrågan ökar och enhetsarbetskostnaden sjunker.

Diagram 146 Vinstandel i näringslivet
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁵⁹ Vinstandelen för det totala näringslivet nådde 1995 sin högsta nivå under de senaste 28 åren, och har sedan dess minskat trendmässigt. Detta är främst en följd av ändrad finansiering och taxering av bostadssektorn. För näringslivet exklusive finans- och fastighetsverksamhet har däremot den trendmässiga utvecklingen stabiliserats efter 1995.

FAKTA

Sambandet mellan produktionskostnader och priser

Det som produceras i näringslivet, det vill säga bruttoproduktionen, kan dels exporteras, dels levereras till hemmamarknaden. Motsvarande prisindex benämns här **exportpris** respektive **hemmamarknadspris**, och det vägda genomsnittspriset benämns **produktpris** (se figur 2).

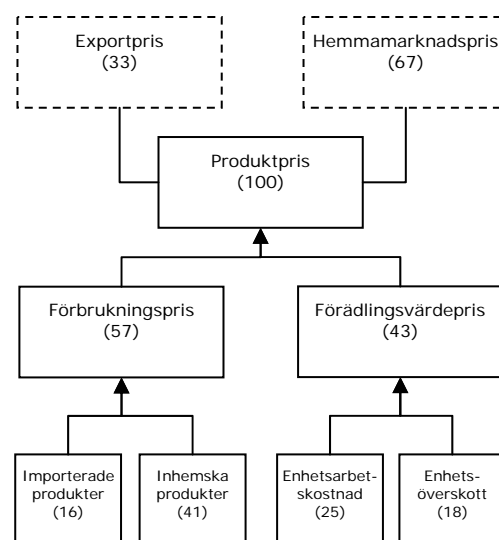
Vid produktionen av svenska produkter förbrukas en mängd inköpta insatsprodukter, både varor och tjänster. Dessa kan **importeras** eller köpas från **inhemska** företag. Det vägda genomsnittspriset för dessa produkter benämns här **förbrukningspris**.

Genom att räkna av värdet för förbrukade insatsprodukter från bruttoproduktionsvärdet erhålls förädlingsvärdet. Detta värde kan, liksom bruttoproduktionen och förbrukningen, beräknas i både löpande och fasta priser. Genom att dividera förädlingsvärdet i löpande priser med förädlingsvärdet i fasta priser erhålls vad som här benämns **förädlingsvärdepris**.

Förädlingsvärdet anger det mervärde som genereras i företagen. Detta kan i huvudsak delas upp på arbetskostnader och bruttoöverskott⁶⁰. Genom att relatera dessa till förädlingsvärdet i fasta priser erhålls vad som här benämns **enhetsarbetskostnad** (arbetskostnad per producerad enhet) respektive **enhetsöverskott** (bruttoöverskott per producerad enhet). Förädlingsvärdet är justerat för övriga produktionssubventioner och övriga, ej löneberoende, produktionsskatter. Löneberoende produktionsskatter (löneskatt) ingår i arbetskostnaden.

Genom att relatera bruttoöverskottet till förädlingsvärdet i löpande priser erhålls den så kallade vinstandelen, vilken kan sägas vara en indikator för lönsamhet i företagen. Om syftet är att beskriva lönsamhet ska vinstandelen egentligen divideras med kapitalkvoten, så att ett överskott för insatt kapital erhålls⁶¹. Kapitalkvoten varierar i konjunkturförloppet och är inversen av kapacitetsutnyttjandet. Tyvärr omfattar kapitalstocksberäkningarna hos SCB för närvarande en ganska kort tidsperiod, varför denna kvot ej har beräknats. Måttet vinstandel har emellertid ett värde i sig, som en beskrivning av hur värdeökningen i företagen fördelas mellan ägare och anställda. En hög vinstandel är en indikator på ökat löneutrymme och vice versa.

Figur 2 Produktionskostnader och priser

Anm. Inom parentes anges procentuella vikter för 2007. Förenklad figur där övriga produktionsskatter och övriga produktionssubventioner inte tagits med.

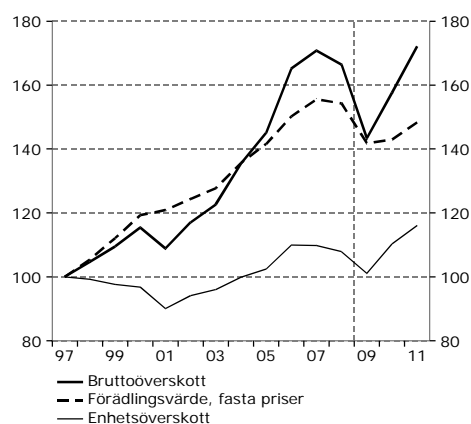
Källa: Konjunkturinstitutet.

⁶⁰ Här bortses från övriga produktionsskatter och övriga produktionssubventioner.

⁶¹ Lönsamhet = vinstandel/kapitalkvot = (bruttoöverskott/förädlingsvärde) / (kapitalstock/förädlingsvärde) = bruttoöverskott/kapitalstock.

Diagram 147 Bruttoöverskott i näringslivet exkl. finans- och fastighetsverksamhet

Index 1997=100

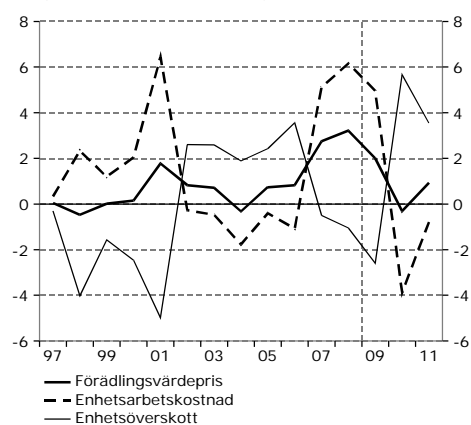

Anm. Enhetsöverskott är bruttoöverskott per producerad enhet dvs. per förädlingsvärdeenhet i fasta priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 148 Förädlingsvärdepris, enhetsarbetskostnad och enhetsöverskott i näringslivet

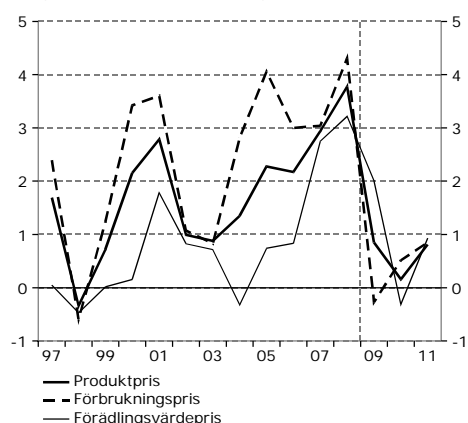
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 149 Produkt-, förbruknings- och förädlingsvärdepris i näringslivet

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

BRUTTOÖVERSKOTTET MINSKAR FÖR FÖRSTA GÅNGEN SEDAN 2001

Bruttoöverskottet, som i stort sett motsvarar företagets resultat före avskrivningar, minskade något 2008.⁶² År 2009 sjunker bruttoöverskottet mer markant när både produktionen och enhetsöverskottet reduceras (se diagram 147).⁶³ År 2010 och 2011 vänder bruttoöverskottet upp när både produktionen och enhetsöverskottet ökar.

UTVECKLINGEN FÖR ENHETSARBETSKOSTNAD OCH PRISER BROMSAS UPP FRAMÖVER

På kort sikt är produktpriserna trögrörliga, vilket innebär att vinstandelen till stor del bestäms av variationer i kostnader och produktivitet. När efterfrågan på arbetskraft är stark tenderar arbetskostnaden att öka snabbare än priser och produktivitet och tvärtom då resursutnyttjandet är lågt på arbetsmarknaden. Vinsterna utgör en buffert som håller tillbaka stora prissvängningar på marknaderna. Detta är möjligt särskilt då vinstläget är gynnsamt. Vinstandelen får bland annat av detta skäl en cyklisk variation i konjunkturförloppet. På lite längre sikt anpassas priserna i näringslivet till kostnaderna så att vinsterna tillgodoser det långsiktiga kapitalavkastningskravet. Inom vissa branscher, till exempel massaindustrin, är företagen så kallade pristagare, det vill säga produktpriserna bestäms på världsmarknaden. För att upprätthålla en acceptabel vinstnivå på lång sikt är det därför nödvändigt, i synnerhet för dessa företag, att vid givna växelkurser anpassa kostnaderna och produktiviteten.

År 2009 ökar enhetsarbetskostnaden med 5 procent (se diagram 148 och tabell 29). Det kraftiga efterfrågebortfallet medför att företagen är fortsatt försiktiga med att höja priserna (se diagram 149). Därmed ökar förädlingsvärdepriset även 2009 långsammare än enhetsarbetskostnaden och vinstandelen sjunker ytterligare. Vinstandelen i näringslivet sjunker till en bottennivå 2009, ungefär till samma nivå som 2001, men är ändå klart högre än bottennivån 1991 (se diagram 146).

År 2010 återhämtar sig vinstandelen, även om förädlingsvärdepriset minskar något, på grund av att enhetsarbetskostnaden sjunker påtagligt. Det senare är främst en följd av en stark återhämtning av produktivitetstillväxten med närmare 6 procent. År 2011 fortsätter enhetsarbetskostnaden att minska och vinstandelen ökar ytterligare något. Detta innebär att företagen i viss utsträckning kompenserar för de föregående årens starka ökning av kostnadstrycket och vinstandelen i näringslivet kommer tillbaka till en ganska normal nivå.

⁶² Med bruttoöverskott avses driftsöverskott, brutto enligt SCB:s definitioner. Det motsvarar närmast resultatet före avskrivningar, finansnetto och skatt i företagets resultaträkningar. Det finns dock vissa definitionsskillnader mellan dessa begrepp.

⁶³ Med enhetsöverskott avses bruttoöverskott i löpande priser per producerad enhet det vill säga per förädlingsvärdeenhet i fasta priser.

Tabell 29 Priser, produktionskostnader och vinstandelar i näringslivet

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	Vikter				
	2008	2008	2009	2010	2011
Produktpris (bp) ¹	100	3,8	0,9	0,2	0,8
Exportpris	34	4,2	0,5	-2,5	-1,4
Hemmamarknadspris	66	3,5	1,0	1,4	1,9
Förbrukningspris (mp) ²	57	4,3	-0,3	0,5	0,9
Importerade produkter	18	5,0	-2,4	-1,9	-1,7
Inhemskt producerade produkter	39	4,0	0,7	1,5	1,9
Förädlingsvärdepris (fp) ³	43	3,2	2,0	-0,3	0,9
Enhetsarbetskostnad (ULC) ⁴	26	6,2	5,0	-3,9	-0,8
Enhetsöverskott ⁵	17	-1,0	-2,6	5,7	3,5
Vinstandel		39,1	37,4	39,6	40,7
Förändring i procentenheter		-1,7	-1,8	2,2	1,0

¹ bp (baspris).² mp (mottagarpris), inkluderar handelsmarginaler samt produktskatter minus produktsubventioner.³ fp (faktorpris), tar hänsyn till avdrag för övriga, ej löneberoende produktionskatter och tillägg av övriga produktionssubventioner. Skiljer sig från nationalräkenskapernas definitioner genom att löneberoende produktionskatter ingår.⁴ Arbetskostnad inklusive löneberoende produktionskatter, per producerad förädlingsvärdeenheter, inklusive effekt av pensionspremierabatt 2006–2008.⁵ Bruttoöverskott per producerad förädlingsvärdeenheter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

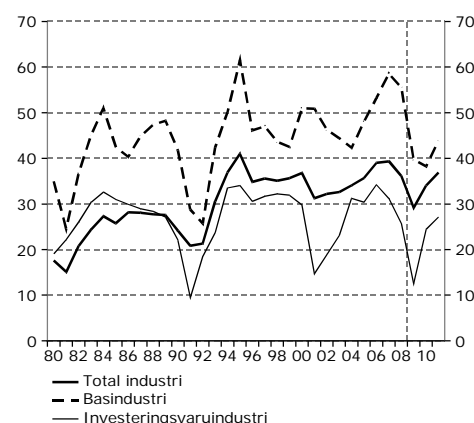
Förbrukningspriset utvecklas svagt under prognosperioden. Det är främst en följd av att priserna för förbrukningsprodukter såsom till exempel skogsprodukter och metaller utvecklas svagt, efter att ha ökat kraftigt flera år i rad. En sammanvägning av förbrukningspriset och förädlingsvärdepriset till ett produktpris visar att detta också utvecklas svagt under prognosperioden⁶⁴. Det förklaras främst av att företagen under lågkonjunkturen väntas vara försiktiga i sin prissättning av bearbetade varor och tjänster, samtidigt som prisutvecklingen för metaller och skogsindustrins produkter försvagas på världsmarknaden.

LÖNSAMHETEN I INDUSTRIEN NÄR EN BOTTENNIVÅ I ÅR

Vinstandelen i **industrin** minskade 2008 (se diagram 150 och diagram 151). Priserna på världsmarknaden för skogsindustrins produkter och metaller föll, vilket gjorde att vinstandelen i basindustrin minskade. Dessutom sjönk produktiviteten i basindustrin och utvecklades svagt i övriga industrin, vilket ökade enhetsarbetskostnaden. Utrymmet för prishöjningar på världsmarknaden var samtidigt begränsat då efterfrågan försvagades.

År 2009 sjunker produktiviteten i industrin dramatiskt. Produktionen faller kraftigt, medan antalet arbetade timmar inte minskar lika snabbt. Enhetsarbetskostnaden stiger därmed med

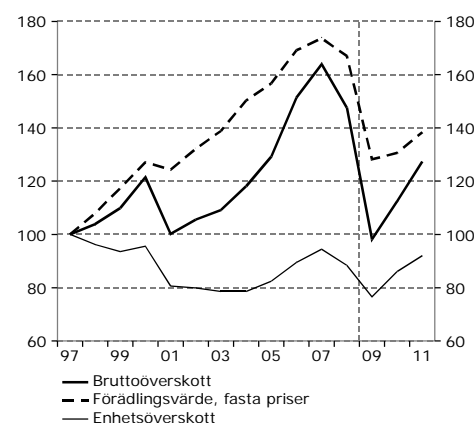
⁶⁴ Företagen tar givetvis hänsyn till såväl det förväntade förbrukningspriset och den förväntade enhetsarbetskostnaden som det förväntade vinstläget då de bestämmer produktpriset, som är priset på marknaden.

Diagram 150 Vinstandelar i industrin
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 151 Bruttoöverskott i industrin

Index 1997=100

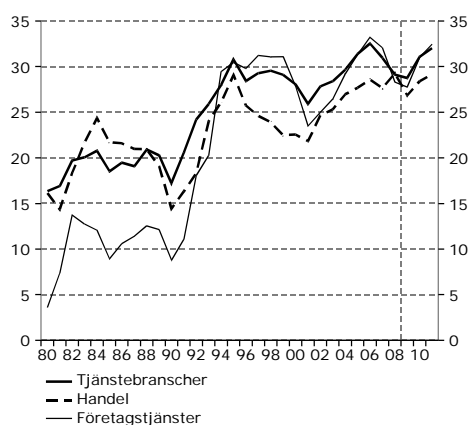

Anm. Enhetsöverskott är bruttoöverskott per producerad enhet dvs. per förädlingsvärdeenheter i fasta priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 152 Vinstandelar i tjänstebranscherna exkl. finans- och fastighetsverksamhet

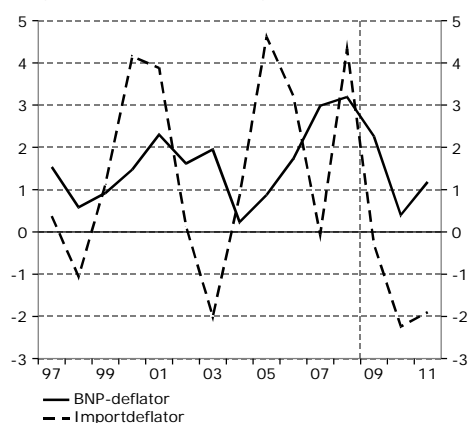
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 153 BNP-deflator och importdeflator

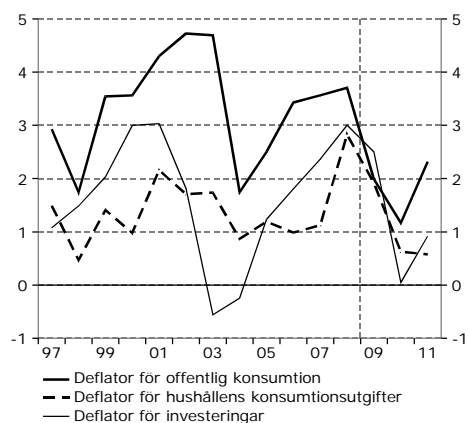
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 154 Deflater för offentlig konsumtion, hushållens konsumtionsutgifter och investeringar

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

drygt 18 procent. Kronan försvagas visserligen och exportpriserna stiger påtagligt, men prisökningarna kompenserar inte på långa vägar för den kraftiga ökningen av enhetsarbetskostnaden. Samtidigt medför den försvagade kronkursen att importpriset på importerade insatsprodukter stiger. Detta innebär sammantaget att vinstandelen faller kraftigt i år. Fallande världsmarknadspriser på basindustrins produkter bidrar till nedgången i vinstandelen i industrin.

År 2010 och 2011 vänder produktionen upp i industrin, medan antalet arbetade timmar fortsätter att minska påtagligt. Produktiviteten ökar starkt och enhetsarbetskostnaden sjunker. Detta innebär att industrin kan höja sin vinstandel till en ganska normal nivå med endast måttliga prisökningar.

Den fortsatt snabba ökningen av enhetsarbetskostnaden i **tjänstebranscherna** reducerade vinstandelen ytterligare 2008 (se diagram 152). Mot bakgrund av ett jämförelsevis starkt vinstläge avstod företagen från att höja priserna i takt med kostnadsökningarna.

År 2009 försvagas konjunkturen också för tjänstebranscherna. Men produktionsminskningen blir måttlig och produktiviteten återhämtar sig efter att ha minskat två år i rad. Vinstandelen blir i stort sett oförändrad. År 2010 och 2011 ökar produktiviteten än mer och enhetsarbetskostnaden sjunker. Mot bakgrund av en viss återhämtning av efterfrågan bedöms tjänsteföretagen också höja priserna något. Därmed kan tjänsteföretagen kompensera sig för de senaste årens nedgång i vinstandelen.

ÖKNINGEN AV ENHETSARBETSKOSTNADEN VÄXLAR NER OCH HÅLLER TILLBAKA PRISUTVECKLINGEN

BNP-deflatorn ökade något snabbare 2008 än 2007 (se tabell 30 och diagram 153). Detta var följden av främst en starkare prisökning för näringslivets förädlingsvärde. Prisökningen för den totala tillförseln blev därmed stark, särskilt som även importpriset steg påtagligt. Både inhemska användningspriser och exportpriset steg betydligt mer än 2007.

Den kraftigt försvagade efterfrågan och en något svagare utveckling av enhetsarbetskostnaden i näringslivet håller tillbaka prisutvecklingen för inhemsk användning 2009 (se diagram 154 och diagram 155). Importpriset sjunker något trots att kronan försvagats kraftigt. År 2010 och 2011 blir prisutvecklingen ännu svagare när enhetsarbetskostnaden i näringslivet sjunker och kronkursen förstärks. Dessutom faller priserna på världsmarknaden för skogsindustrins produkter och metaller under prognosperioden.

Tabell 30 Tillförsel- och användningspriser

Årlig procentuell förändring

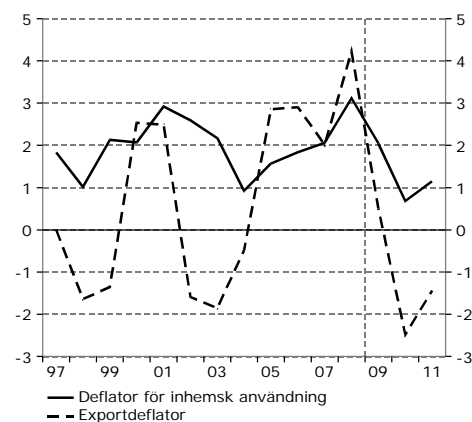
	Vikt				
	2008	2008	2009	2010	2011
Tillförsel	100	3,6	1,5	-0,4	0,2
BNP	68	3,2	2,3	0,4	1,2
Offentliga myndigheter ¹	13	3,9	2,2	1,3	2,6
Näringsliv (fp ²)	47	3,2	2,0	-0,3	0,9
Skattenetto ³	8	2,0	3,8	2,8	0,4
Import	32	4,3	-0,3	-2,2	-1,9
Användning	100	3,6	1,5	-0,4	0,2
Offentlig konsumtion	18	3,7	2,0	1,2	2,3
Hushållens konsumtionsutgifter	32	2,8	1,9	0,6	0,6
Investeringar	13	3,0	2,5	0,0	0,9
Export	37	4,2	0,5	-2,5	-1,4

¹ Inklusivt hushållens ideella organisationer.² Faktorpris (jämför med tabell 29).³ Produktions skatter minus produktionssubventioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 155 Deflator för inhemsk användning och exportdeflator

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Inflation

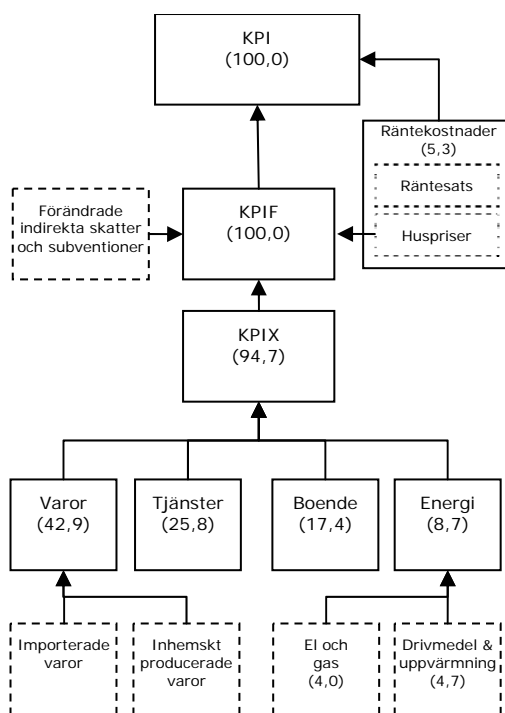
Inflationen i Sverige har, i likhet med i omvärlden, fallit tillbaka kraftigt sedan hösten 2008. KPI-inflationen blir negativ under 2009, delvis beroende på kraftigt fallande räntekostnader för egnahemsägarna. Inflationen kommer åren framöver att ligga under Riksbankens inflationsmål.

INFLATIONEN FORTSÄTTER ATT FALLA

KPI-inflationen blev $-0,4$ procent i maj 2009,⁶⁵ vilket är den lägsta inflationstakten sedan februari 2004. Den främsta orsaken till detta är att Riksbankens kraftiga räntesänkningar påverkar posten för räntekostnader för egna hem i KPI (se figur 3 och diagram 156). Nedgången förstärks något av fallande energi- och livsmedelspriser.

Inflationstakten enligt flera inflationsmått är på väg ner. KPIF-inflationen, som inte direkt påverkas av Riksbankens räntepolitik, var i maj 1,7 procent. Om man från KPI exkluderar de totala räntekostnaderna, energi och livsmedel var inflationen 1,3 procent.

I takt med att inflationen har fallit tillbaka och utsikterna för svensk ekonomi har försämrats har också inflationsförväntningarna fallit tillbaka (se diagram 157).

Figur 3 Inflationsmått

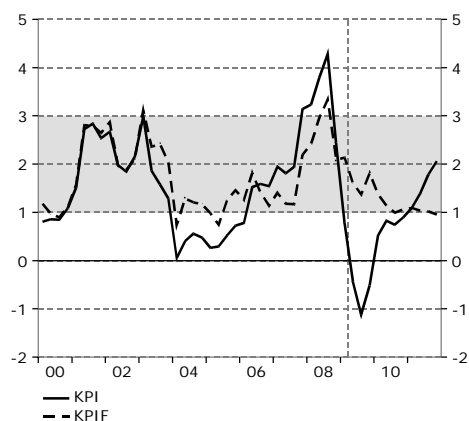
Anm. Parentes anger procentuell vikt i KPI 2009. Förändrade indirekta skatter och subventioner har ingen explicit vikt. Boende avser boende exkl. ränte- och energikostnader.

Källa: SCB.

⁶⁵ SCB publicerade inflationen för maj efter det att Konjunkturinstitutets prognos var färdigräknad. Utfallet har således inte beaktats i prognosen, men prognosen ligger väl i linje med utfallet.

Diagram 156 Konsumentpriser

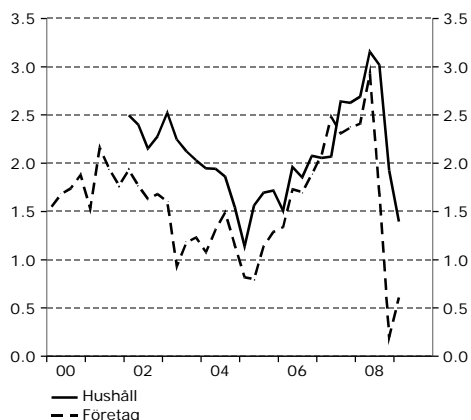
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 157 Inflationförväntningar

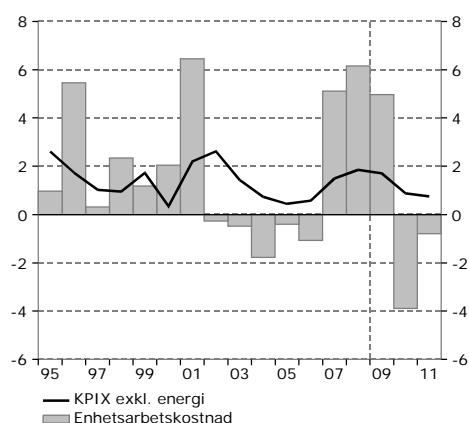
Procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 158 Konsumentpriser och enhetsarbetskostnad

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ENHETSARBETSKOSTNADEN DRIVER INFLATION PÅ SIKT

Inflationen bestäms på lång sikt i hög grad av ökningen av enhetsarbetskostnaden. Företag anpassar priserna på lite sikt till utvecklingen av arbetskostnaderna med avdrag för produktivitetstillväxten.

Förändringar i enhetsarbetskostnaden påverkar dock konsumentpriserna med betydande fördröjning (se diagram 158). Det beror bland annat på att det är förenat med vissa kostnader att ändra priserna alltför ofta.

En annan viktig bestämningsfaktor för inflationen i Sverige är prisutvecklingen på de varor och tjänster som importeras från omvärlden. En stor del av konsumtionsvarorna i KPI-korgen produceras i utlandet och speglar därför kostnadsutvecklingen i producentländerna. Förändringar i importpriserna får ett tydligare genomslag i den svenska inflationen än motsvarande förändring i enhetsarbetskostnaden i Sverige. Detta beror bland annat på att många importvaror är säsongvaror som relativt ofta byts ut i varuhandeln. Det innebär i sin tur att förändringar i växelkursen, som också påverkar importpriserna, kan få ett relativt snabbt genomslag på den svenska inflationen.

KRONAN GER EN VISS INFLATIONSIMPULS 2009

Under finanskrisen har små valutor, såsom den svenska kronan, försvagats kraftigt. Under våren 2009 har dock kronan åter stärkts, men den är fortfarande betydligt svagare i jämförelse med tidsperioden innan krisens inledning. På vilket sätt förändringen i växelkursen påverkar inflationen är dock inte givet på förhand. Även om en växelkursförsvagning uppfattas som tillfällig kan den påverka priserna på olika varor och tjänster på olika sätt.

Fram till våren 2009 hade kronan försvagats kraftigt. Även om försvagningen av många uppfattades som tillfällig var försvagningen så stor att det troligen inte skulle dröja allt för länge innan vissa företag skulle börja föra en del av kostnaderna vidare till konsumenterna. De senaste två månaderna har dock kronan åter stärkts och den bedöms successivt stärkas under prognosperioden. Det är svårt att bedöma hur mycket och när växelkursförändringar påverkar priserna på varor och tjänster. Kronförsvagningen verkar hittills inte gett någon större inflationsimpuls, men en viss effekt bedöms komma under 2009.

FÖRSIKTIGA HUSHÅLL GÖR DET SVÅRT ATT HÖJA PRISERNA FÖR MYCKET

Utöver kronförsvagningen är det underliggande, inhemska, kostnadstrycket efter ett par år av kraftigt stigande enhetsarbetskostnad förhållandevis högt. Företagen pressas därmed att höja priserna även från detta håll.

Den finansiella krisen och den efterföljande lågkonjunkturen har bidragit till att osäkerheten om framtiden är stor. Det bidrar till att hushållens konsumtionsbeteende är mer försiktigt.

Det tillfälligt höga kostnadstrycket, enligt enhetsarbetskostnaden, beror till stor del på att efterfrågan fallit kraftigt. Anpassningen av arbetsstyrkan för att på det sättet höja produktivitetstillväxten har gått långsammare än produktions- och efterfrågebortfallet. Företagen kommer främst att sänka sina kostnader genom att effektivisera sin produktion snarare än att höja priserna, som ett led i att höja vinstandelen. Att arbetsgivaravgiften sänktes i januari 2009 har dock begränsat försämringen av företagens vinster. Tillväxten i produktiviteten blir därför hög framöver och kostnadstrycket faller.

LÅGA PRISÖKNINGAR PÅ VAROR OCH TJÄNSTER

Priserna på tjänster stiger normalt något snabbare än priserna på varor. Det beror på att tillväxten i produktiviteten är högre i de branscher som producerar varor än i de branscher som producerar tjänster. Priserna på varor och tjänster bedöms dock öka långsammare framöver. Inflationen för varor blir 0,1 procent under både 2010 och 2011. Motsvarande siffra för tjänster är 1,7 procent för 2010 och 1,2 procent för 2011 (se diagram 159).

Tabell 31 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring

	Vikt	2009	2010	2011
Varor	42,9	0,8	0,1	0,1
Tjänster	25,8	2,1	1,7	1,2
Boende exkl. räntor och energi	17,4	3,4	1,6	1,7
KPIX exkl. energi	86,0	1,7	0,9	0,7
Energi	8,7	-2,5	1,8	0,9
KPIX	94,7	1,3	1,0	0,8
Räntekostnader, huspriser ^{1,2}		0,3	0,3	0,2
Skatter och subventioner		0,2	0,0	0,1
KPI med fast ränta	100,0	1,7	1,1	1,0
Räntekostnader, räntesats ^{1,2}		-1,7	-0,4	0,7
KPI	100,0	-0,3	0,8	1,6
HIKP		1,7	0,9	0,8

¹ Bidrag till KPI-inflationen. ² Räntekostnader har en vikt på 5,3 procent och utgör produkten av huspriser och räntesats (se faktarutan "KPI med fast ränta" i Konjunkturläget, juni 2008).

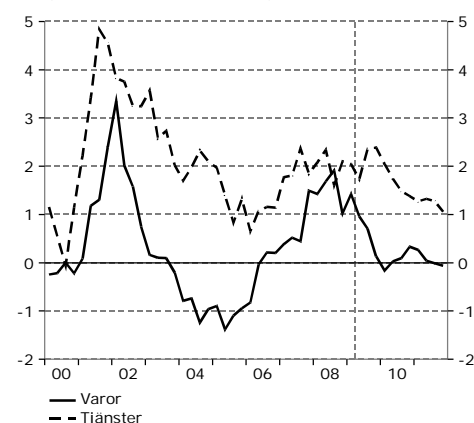
Anm. Alla priser förutom KPI, KPIF och HIKP är beräknade exklusive direkta effekter av förändrade skatter och subventioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ENERGIPRISERNA BÖRJAR STIGA

Energipriserna steg kraftigt under 2008. Därefter har både el- och oljepriserna fallit tillbaka. Industrins minskade efterfrågan på el har medfört att både spot- och terminspriserna fallit tillbaka under början av 2009. En viss stabilisering har skett i början av

Diagram 159 Varu- och tjänstepriser
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

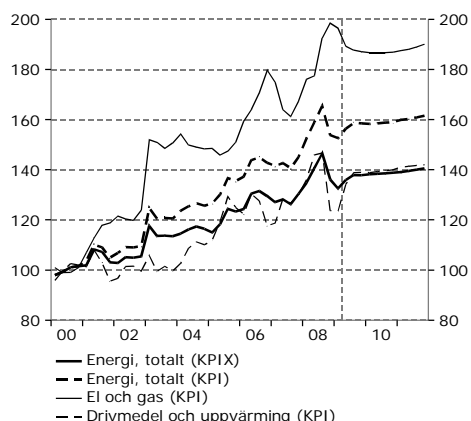

Anm. Exklusive förändrade indirekta skatter och subventioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 160 Energipriser

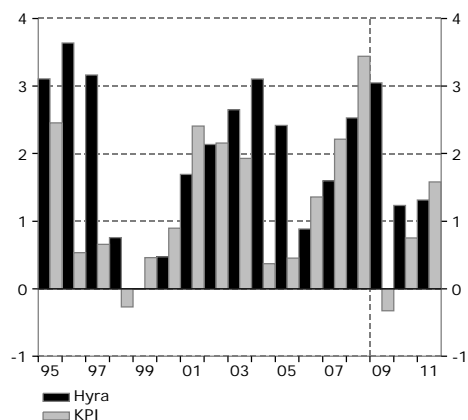
Index 2000=100, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 161 Hyreskostnader

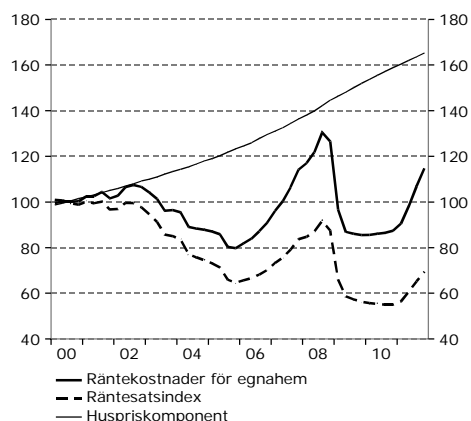
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 162 Räntekostnader för egnahem

Index 2000=100, kvartalsvärden

Anm. Räntekostnader är produkten av räntesatsindex och huspriskomponenten, vilket innebär att totalen ibland stiger snabbare än de två underliggande delkomponenterna.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

sommaren och terminspriserna har återigen börjat indikera att elpriserna kommer att börja stiga.

Samtliga energipriser väntas stiga framöver och väntas ge positiva bidrag till inflationen under 2010 och 2011 (se diagram 160).

Sammantaget stiger energipriserna i konsumentledet med 1,8 procent under 2010 och 0,9 procent 2011.

HYRESGÄSTER KOMPENSERAS 2010 OCH 2011

Hyrorna stiger med 3 procent 2009. Det beror bland annat på tidigare ökande kostnader för el, värme och räntor. Då hyrorna årligen sätts i förhandlingar, påverkas hyrorna med viss eftersläpning av de underliggande kostnaderna. De lägre kostnaderna för energi och räntor som följt av den ekonomiska nedgången kommer således att påverka hyrorna för 2010 och 2011. Hyrorna bedöms i genomsnitt öka med drygt 1 procent per år både 2010 och 2011 (se diagram 161).

RÄNTEKOSTNADER BIDRAR TILL STORA OMSLAG I KPI-INFLATIONEN

När Riksbanken ändrar reporäntan kraftigt påverkas KPI-inflationen i stor utsträckning genom posten räntekostnader för egnahem. Räntekostnader för egnahem består av två delkomponenter. Dels av en huspriskomponent som påverkas av prisförändringar på småhusmarknaden, dels av en räntesats som påverkas av Riksbankens räntebeslut (se diagram 162).

Under 2008 bidrog högre räntekostnader med 0,8 procentenheter till KPI-inflationen. Under 2009 blir motsvarande bidrag $-1,5$ procentenheter. Riksbanken sänker reporäntan ytterligare från 0,50 procent till 0,25 procent och låter den sedan ligga still under hela 2010. Bolåneräntorna bedöms dock enbart marginellt påverkas av den sista sänkningen av reporäntan. Bidraget från räntekostnader till KPI-inflationen blir under 2010 i genomsnitt $-0,2$ procentenheter. När Riksbanken börjar höja reporäntan 2011 stiger KPI-inflationen kraftigt på grund av stigande räntekostnader för egnahem.

KPI-inflationen kommer under merparten av prognosperioden att understiga inflationsmålet om 2 procent, men passerar målet i slutet av 2011.

KPIF-inflationen påverkas däremot inte av ränteförändringar och blir drygt 1 procent både under 2010 och 2011. Inflationen enligt detta mått kommer med andra ord att understiga Riksbankens inflationsmål under hela prognosperioden.

Offentliga finanser och finanspolitik

Från rekordhög nivåer faller nu den offentliga sektorns finansiella sparande mycket snabbt. Det sjunker från 2,5 procent som andel av BNP 2008 till -4,3 procent 2011. År 2010 blir det finansiella underskottet det största sedan 1995. Mot bakgrund av den kraftiga lågkonjunkturen anser Konjunkturinstitutet dock att den offentliga sektorns finansiella ställning är tillräckligt stark för att motivera ytterligare ofinansierade finanspolitiska åtgärder på 45 miljarder kronor 2010 och ytterligare 10 miljarder kronor 2011. Konjunkturinstitutet bedömer att regeringen kommer att bedriva en sådan finanspolitik och att överskottsmalet därmed inte kommer att nås vare sig 2010 eller 2011. Däremot klaras utgiftstaket och kommunsektorns balanskrav.

Den offentliga sektorns finansiella sparande försämras med 6,8 procentenheter som andel av BNP mellan 2008 och 2011 (se tabell 32 diagram 163). Den offentliga sektorns inkomster sjunker som andel av BNP samtliga prognosår till följd av det försämrade konjunkturläget samt antagna och beslutade skattesänkningar (se diagram 164). Utgiftskvoten, det vill säga utgifterna som andel av BNP, stiger kraftigt 2009 och fortsätter att öka ytterligare 2010 till följd av bland annat ökande utgifter för arbetslöshet och antagandet om expansiv finanspolitik. År 2011 faller utgiftskvoten tillbaka något men är fortfarande hög jämfört med tidigare år under 2000-talet.

Tabell 32 Den offentliga sektorns finansiella sparande

Miljarder kronor, löpande priser respektive procent av BNP

	2007	2008	2009	2010	2011
Inkomster	1 642	1 664	1 583	1 567	1 616
Procent av BNP	53,6	52,7	51,9	50,7	50,4
Utgifter	1 526	1 585	1 655	1 709	1 753
Procent av BNP	49,8	50,2	54,2	55,3	54,7
Finansiellt sparande	116	79	-71	-142	-137
Procent av BNP	3,8	2,5	-2,3	-4,6	-4,3

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Det är framför allt **statens** finansiella sparande som snabbt försämras 2009–2011. I år blir statens underskott -2,2 procent som andel av BNP för att 2010 och 2011 snabbt försämras till -4,4 procent respektive -4,2 procent (se tabell 33 och diagram 165). Försämringen förklaras dels av den djupa lågkonjunkturen, dels av den expansiva finanspolitik som Konjunkturinstitutet prognostiserar. Den kraftiga konjunkturförsvagningen leder till långsamma ökningar av viktiga skattebaser såsom lönesumma och hushållens konsumtion. Statens inkomster utvecklas därmed svagt. De automatiska stabilisatorerna verkar även genom att

Diagram 163 Offentliga sektorns finansiella sparande

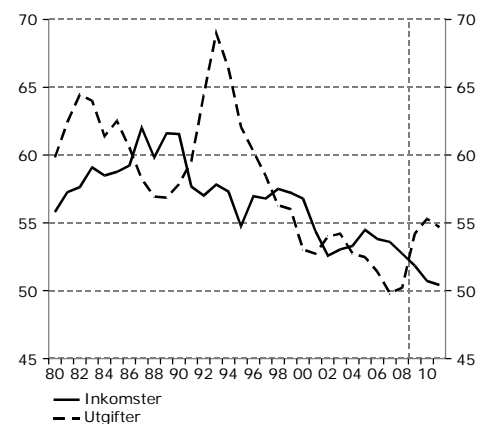
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

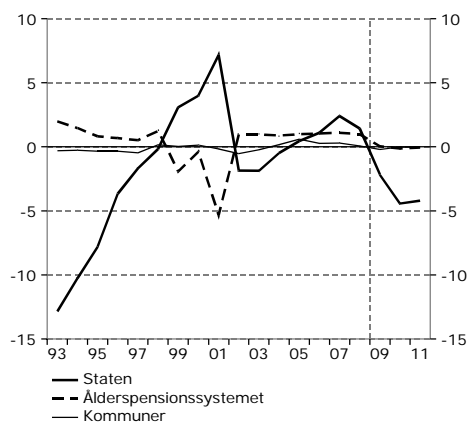
Diagram 164 Inkomster och utgifter i offentlig sektor

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 165 Finansiellt sparande i offentliga sektorns delar
Procent av BNP

Anm. Under åren 1999-2001 gjordes stora överföringar av medel från ålderspensionssystemet till staten.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

höja statens utgifter till följd av ökade utgifter för arbetslöshet. Utöver försämringen av statens finanser till följd av de automatiska stabilisatorerna utgår Konjunkturinstitutets prognos från att regeringen bedriver en expansiv finanspolitik utöver vad som redan är beslutat. Den prognostiserade finanspolitiken innebär ofinansierade statliga skattesänkningar och utgiftshöjningar om 45 miljarder kronor 2010 och ytterligare 10 miljarder kronor 2011. Bland annat antas den prognostiserade finanspolitiken höja statlig konsumtion, infrastrukturinvesteringar samt statsbidragen till kommunsektorn. Dessutom antas pensionärerna kompenseras för den sänkning av pensionerna som orsakas av den så kallade automatiska balanseringen i pensionssystemet.

Tabell 33 Finansiellt sparande i delsektorer

Procent av BNP

	2007	2008	2009	2010	2011
Den offentliga sektorn	3,8	2,5	-2,3	-4,6	-4,3
Staten	2,4	1,4	-2,2	-4,4	-4,2
Ålderspensionssystemet	1,1	1,0	0,0	-0,1	0,0
Kommunsektorn	0,3	0,1	-0,2	0,0	0,0

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Det finansiella sparandet i **ålderspensionssystemet** försämras från att utgöra 1,0 procent av BNP 2008 till 0,0 procent 2009. Ökningen av antalet ålderspensionärer är en av förklaringarna till utvecklingen. År 2009 är dessutom uppräknningen av inkomstpensionerna förhållandevis hög vilket ökar systemets utgifter. Sammantaget leder ökningen av antalet pensionärer och den höga uppräknningen till att inkomstpensionsutbetalningarna ökar med nära 10 procent i år. År 2010 utvecklas inkomstpensionsutbetalningarna mycket svagt då den automatiska balanseringen i pensionssystemet aktiveras och leder till att pensionen i genomsnitt kommer att minska med knappt 250 kronor per pensionär. Balanseringen kommer att vara aktiv även 2011 och den genomsnittliga inkomstpensionen beräknas minska med ytterligare 400 kronor per pensionär.

Kommunsektorns ekonomiska läge blir ansträngt 2009–2011. Det finns en demografiskt betingad efterfrågan som kommunsektorn som helhet inte kommer att tillgodose. I vårpropositionen 2009 aviserade regeringen ett tillfälligt konjunkturstöd om 7 miljarder kronor 2010 och en höjning av statsbidraget med 5 miljarder kronor från och med 2011. Som en del av den prognostiserade finanspolitiken antar Konjunkturinstitutet att staten kommer att skjuta till ytterligare statsbidrag, framför allt 2010 men även 2011. Trots konjunkturstödet och extra statsbidrag får både kommunerna och landstingen minska sysselsättningen för att kunna uppfylla balanskravet. Neddragningarna innebär att sysselsättningen i kommunerna och landstingen minskar med knappt 30 000 personer 2009–2011.

Budgetpolitiska mål och finanspolitikens inriktning

Konjunkturinstitutet förhåller sig i prognosen till det budgetpolitiska ramverket som omfattar tre budgetpolitiska regler:

Överskottsmålet innebär att den offentliga sektorns finansiella sparande ska uppgå till 1 procent som andel av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. **Utgiftstaket** innebär att statens utgifter, med undantag för statsskuldräntorna men med tillägg för utgifterna i ålderspensionssystemet, inte får överskrida de av riksdagen beslutade utgiftstaken. **Balanskravet** innebär att kommuner och landsting ska upprätta budgeten för nästa kalenderår så att intäkterna överstiger kostnaderna. Om underskott ändå uppstår ska det negativa resultatet balanseras med motsvarande överskott under de närmast följande tre åren.

OFFENTLIGT SPARANDE ÖVER MÅLET VID BESLUTAD FINANSPOLITIK

Den offentliga sektorns finansiella sparande som andel av BNP uppgick 2008 till 2,5 procent. Som en följd av den försämrade konjunkturen och givet den beslutade expansiva finanspolitiken faller det finansiella sparandet till -2,3 procent 2009, -3,8 procent 2010 och -3,0 procent 2011 (se tabell 34).

Tabell 34 Finansiellt sparande och indikatorer med beslutad respektive prognostiserad finanspolitik

Procent av BNP respektive potentiell BNP

	2008	2009	2010	2011
<i>Med beslutad finanspolitik¹</i>				
Finansiellt sparande	2,5	-2,3	-3,8	-3,0
Genomsnittsindikatorn	0,1	-0,4	-0,8	-1,3
Konjunkturjusterat sparande	3,8	2,1	2,1	2,3
<i>Med prognostiserad finanspolitik</i>				
Finansiellt sparande	2,5	-2,3	-4,6	-4,3
Genomsnittsindikatorn ²	-0,2	-0,9	-1,5	-2,0
Konjunkturjusterat sparande	3,8	2,1	0,8	0,7

¹ Beräkningarna som avser beslutad finanspolitik baseras på de multiplikatorer som följer av Konjunkturinstitutets marsprognos.

² För 2012–2015 används Konjunkturinstitutets medelfristprognos som finns tillgänglig på www.konj.se/medelfrist.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

För att utvärdera huruvida den offentliga sektorns ställning är i linje med överskottsmålet används genomsnittsindikatorn och det konjunkturjusterade sparandet (se faktarutan ”Metod för utvärdering av överskottsmålet och finanspolitikens inriktning”). Med beslutad finanspolitik är genomsnittsindikatorn lägre än 1 procent 2009, 2010 och 2011 (se tabell 34), vilket indikerar att det finansiella sparandet är under målet med beslutad finanspolitik. Det konjunkturjusterade sparandet ger dock en annan bild. Det uppgår 2009 till 2,1 procent som andel av poten-

tiell BNP, 2010 till 2,1 procent och 2011 till 2,3 procent. Baserat på det konjunkturjusterade sparandet överskrids därmed överskottsmålet alla år. Skälet till att det konjunkturjusterade sparandet ger en mer positiv bild än genomsnitt्सиндикаторн är att konjunkturläget är sämre än normalt under den sjuårsperiod som omfattas av genomsnitt्सиндикаторн. Med andra ord är det konjunkturjusterade sparandet under prognosperioden högre än sparandet mätt med genomsnitt्सиндикаторн.

Baserat på beslutad finanspolitik ökar det konjunkturjusterade sparandet något 2011. Det innebär att den beslutade finanspolitiken är något åtstramande. Det finns flera orsaker till ökningen av det konjunkturjusterade sparandet: dels minskar transfereringsutgifterna för ohälsa, dels minskar arbetslöshetsutgifterna per arbetslös person. Dessa minskningar bedöms inte vara konjunkturrellt utan strukturellt betingade. Det innebär att de minskade utgifterna påverkar det konjunkturjusterade sparandet positivt. Den minskade ohälsan påverkar dessutom ekonomins långsiktiga produktionskapacitet (potentiell BNP) i positiv riktning, vilket bidrar ytterligare till ökat konjunkturjusterat sparande.

FAKTA

Metod för utvärdering av överskottsmålet och finanspolitisk inriktning

För att utvärdera finanspolitikens inriktning och det finansiella sparandet i förhållande till överskottsmålet enskilda år behövs mått på sparandet korrigerat för kortsiktiga variationer. I detta syfte använder Konjunkturinstitutet främst två indikatorer: genomsnitt्सиндикаторн och det konjunkturjusterade sparandet.

Genomsnitt्सиндикаторн utgörs av ett centrerat sjuårigt glidande medelvärde av det finansiella sparandet i offentlig sektor som andel av BNP, justerat för engångseffekter.⁶⁶ Till exempel utgör genomsnitt्सиндикаторн för 2009 medelvärdet av 2006–2012 års finansiella sparande som andel av BNP exklusive engångseffekter.

Det konjunkturjusterade sparandet är det finansiella sparandet justerat för effekter av icke-normalt resursutnyttjande i ekonomin och effekter av förändringar i skattebaserna till följd av konjunkturrella variationer (sammansättnings effekter). Det konjunkturjusterade sparandet visar således sparandet givet ett balanserat resursutnyttjande (neutral konjunktur) och en normal sammansättning av viktiga skattebaser. Till exempel rensas effekterna från kortsiktiga variationer i hushållens konsumtion som andel av BNP bort.

Det konjunkturjusterade sparandet indikerar att överskotts-

⁶⁶ År 2008 är genomsnitt्सиндикаторн och det konjunkturjusterade sparandet justerat för de tillfälligt höga mervärdesskatteintäkterna om ca 10 miljarder kronor som uppkom till följd av ändrade mervärdesskatte regler för byggtjänster. År 2005 exkluderas de tillfälliga skatteinkomster som uppstod till följd av att aktiebolag upplöste sina periodiseringsfonder då dessa räntebelades.

målet överskrids om det överstiger 1 procent av potentiell BNP och underskrids om det är mindre än 1 procent. Genomsnittsindikatorn tyder på att målet överskrids när sparandet i genomsnitt överstiger 1 procent som andel av BNP under den relevanta sjuårsperioden och att det underskrids om sparandet i genomsnitt är lägre än 1 procent under perioden.

Användandet av flera indikatorer innebär att det är en bedömningsfråga om överskottsmålet uppfylls, eftersom indikatorerna kan visa på olika resultat.

Bedömningen av finanspolitikens inriktning, det vill säga dess effekt på resursutnyttjandet, baseras på förändringen mellan olika år i det konjunkturjusterade sparandet. Ett stigande konjunkturjusterat sparande indikerar att finanspolitiken är åtstramande och ett minskande att den är expansiv.

Ett konjunkturjusterat sparande som är konstant över tiden innebär, enligt Konjunkturinstitutets synsätt, att finanspolitiken är neutral, det vill säga varken expansiv eller åtstramande. Om den diskretionära finanspolitiken ska användas i stabiliserande syfte måste det konjunkturjusterade sparandet tillåtas avvika från 1 procent av potentiell BNP.

DEN DJUPA LÅGKONJUNKTUREN MOTIVERAR MER EXPANSIV FINANSPOLITIK

Konjunkturinstitutet bedömer att den kraftiga konjunkturedgången motiverar ytterligare ofinansierade och i huvudsak temporära finanspolitiska åtgärder under prognosperioden utöver de redan beslutade åtgärderna. Ett skäl är att reporäntan ligger nära noll. Penningpolitiken kan därmed inte stimulera efterfrågan ytterligare i den utsträckning som är önskvärd, och det är därför rimligt att finanspolitiken får spela en större stabiliseringspolitisk roll än normalt. En expansiv finanspolitik som stimulerar sysselsättningen kan under de närmsta åren leda till att färre personer slås ut varaktigt från arbetsmarknaden och därmed att fler personer kommer att ha ett arbete på längre sikt. En mer expansiv finanspolitik kan alltså på sikt bidra till varaktigt högre sysselsättning och BNP och följaktligen till starkare offentliga finanser. Detta ska vägas mot den tillfälliga försvagning av de offentliga finanserna som en temporär finanspolitisk stimulans ger upphov till.

Konjunkturinstitutets prognos utgår från att regeringen beslutar om ytterligare ofinansierade åtgärder om 45 miljarder kronor 2010 och ytterligare 10 miljarder kronor 2011, utöver redan beslutade åtgärder. Den prognostiserade finanspolitiken är schablonmässigt jämnt fördelad mellan inkomster och utgifter (se tabell 35). De antagna åtgärderna för 2010 är 12,5 miljarder kronor i sänkta skatter för hushållen, 7 miljarder kronor i sänkta socialavgifter, 3 miljarder kronor i sänkt bolagsskatt, 7 miljarder kronor i ökad offentlig konsumtion (varav 3 miljarder kronor

finansieras med ökade statsbidrag till kommunsektorn), 3 miljarder kronor i offentliga investeringar och 12,5 miljarder kronor i transfereringar till hushållen. De antagna åtgärderna för 2011 är 5 miljarder kronor i sänkta skatter för hushållen och 5 miljarder kronor i offentlig konsumtion (varav 2 miljarder kronor finansieras med ökade statsbidrag till kommunsektorn). Prognosen utgår från att pensionärerna kompenseras för den automatiska balansen i pensionssystemet med 0,6 miljarder kronor 2010 och 4,6 miljarder kronor 2011. Prognosen utgår dessutom från att den kommunala medelskattesatsen höjs med 10 öre från och med 2010.

Tabell 35 Antagen fördelning av prognostiserad finanspolitik

Miljarder kronor, årlig förändring i respektive års pris- och lönenivå

	2010	2011
Inkomster	-22,5	-5,0
Hushållssektorn	-12,5	-5,0
Företagssektorn	-10,0	0,0
Utgifter	22,5	5,0
Offentlig konsumtion och investeringar	10,0	5,0
Transfereringar till hushåll	12,5	0,0
Transfereringar till företag	0,0	0,0
Bidrag till förändring i konjunkturjusterat sparande	-45,0	-10,0

Anm. Minustecken på inkomstsidan anger att den offentliga sektorns inkomster minskar.

Källa: Konjunkturinstitutet.

EXPANSIV PROGNOSTISERAD FINANSPOLITIK FÖRSVAGAR KORTSIKTIGT DET OFFENTLIGA SPARANDET

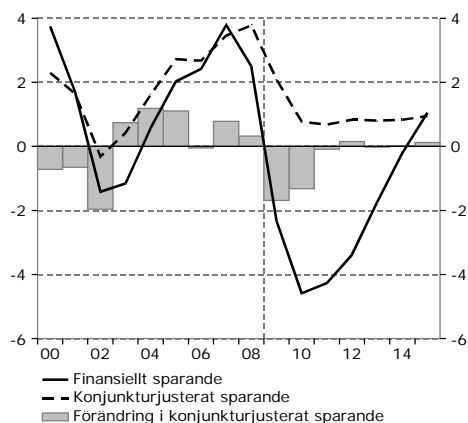
Den prognostiserade finanspolitiken leder till att såväl det finansiella sparandet, som andel av BNP, som det konjunkturjusterade sparandet, som andel av potentiell BNP, minskar ytterligare under prognosperioden (se tabell 34 och diagram 166). Det finansiella sparandet uppgår till -2,3 procent 2009, -4,6 procent 2010 och -4,3 procent 2011. Det konjunkturjusterade sparandet uppgår till 2,1 procent 2009, 0,8 procent 2010 och 0,7 procent 2011, givet den prognostiserade finanspolitiken. Även den så kallade genomsnittssindikatorn understiger 1 procent. Detta indikerar sammantaget att överskottsmålet underskrids. Som diskuterades ovan är detta rimligt med tanke på penningpolitikens begränsningar i rådande läge samt för att inte fler personer ska slås ut varaktigt från arbetsmarknaden.

ÅTERGÅNG TILL ETT HÖGRE FINANSIELLT SPARANDE

Samtidigt som finanspolitiken i nuvarande läge har en viktig roll att fylla måste hänsyn tas till att den offentliga sektorns finansiella sparande minskar vid en expansiv politik. Stora och långvariga underskott i de offentliga finanserna kan leda till att de offentliga finansernas hållbarhet ifrågasätts av aktörerna på finansmarkna-

Diagram 166 Finansiellt sparande, konjunkturjusterat sparande och förändring i konjunkturjusterat sparande

Procent av BNP respektive potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

derna och till ett ökat försiktighetssparande hos hushållen. I värsta fall kan högre räntor och ökat försiktighetssparande fullt ut motverka finanspolitikens avsedda expansiva effekter. För att säkerställa en återgång till ett finansiellt sparande som ligger i linje med överskottsmålet måste finanspolitiken läggas om i en neutral riktning när en återhämtning har inletts i den svenska ekonomin.

För att inte begränsa handlingsutrymmet för finanspolitiken i framtiden bör de åtgärder som vidtas 2010 och 2011 företrädesvis vara temporära. Ur ett konjunkturpolitiskt och statsfinansiellt perspektiv bör åtgärderna utformas så att de har stora effekter på efterfrågan och sysselsättningen.

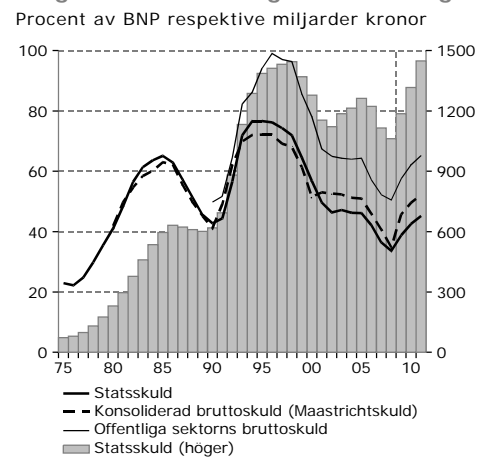
I Konjunkturinstitutets prognos är finanspolitiken i stort sett neutral 2011. Det finansiella sparatet börjar stiga 2011 och uppgår till ungefär 1 procent som andel av BNP år 2015 (se diagram 166).

DEN OFFENTLIGA SKULDNIVÅN FORTFARANDE MÄTTLIG

Den förväntat expansiva finanspolitiken ska också ses mot bakgrund av den kraftiga förbättring av den offentliga sektorns finansiella ställning som har ägt rum sedan mitten av 1990-talet. Exempelvis har statsskulden som andel av BNP minskat från 77 procent 1995 till 34 procent 2008 (se diagram 167). Den konjunkturrella försvagningen av de offentliga finanserna och den expansiva inriktningen av finanspolitiken leder visserligen till en stigande statsskuldskvot under prognosåren, men nivån ligger avsevärt under nivån i mitten av 1990-talet liksom ränteutgifternas andel av BNP. Konjunkturinstitutet bedömer att den måttliga nivån på statsskulden innebär att det sannolikt finns en betydande marginal till den statsskuldskvot som leder till ett försvagat förtroende för en hållbar utveckling av de offentliga finanserna.

Det är inte möjligt att ange vilken skuldsättningsgrad som är förenlig med ett fortsatt högt förtroende för svensk ekonomi, men som utgångspunkt för en sådan diskussion kan man använda ett av de kriterier som formuleras i EU:s stabilitets- och tillväxtpakt. Enligt denna får den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld, den så kallade Maastrichtskulden, inte överstiga 60 procent av BNP. År 2007 uppgick den svenska Maastrichtskulden till 41 procent av BNP. Detta är lågt i EU-sammanhang; den genomsnittliga Maastrichtskulden i EU uppgick 2007 till 59 procent, och 8 EU-länder hade en Maastrichtskuld som översteg 60 procent. Givet den finanspolitik som Konjunkturinstitutet prognostiserar uppgår den svenska Maastrichtskulden till 50 procent av BNP 2010 och 52 procent 2011 (se diagram 167). I slutet av prognosperioden uppgår marginalen till 60-procentsgränsen därmed till 8 procent av BNP (ca 250 miljarder kronor). Europeiska kommissionens prognoser visar på betydligt större skuldsättning för flertalet EU-länder. År 2010 väntas den genomsnittliga Maastrichtskulden i EU uppgå till 79 procent av

Diagram 167 Offentlig skuldsättning

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

BNP och 12 länder väntas ha en skuldkvot som överstiger 60 procent.

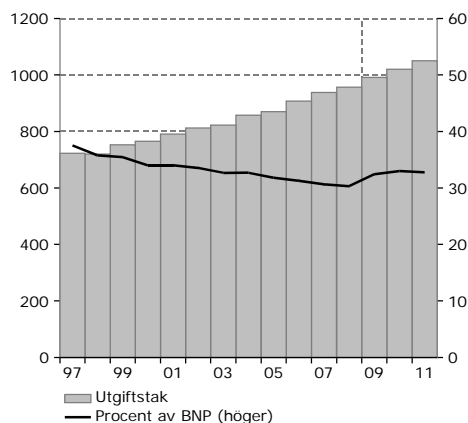
År 2012 visar Konjunkturinstitutets medelfristprognos att statsbudgeten åter visar överskott och att statsskulden börjar minska (se www.konj.se/medelfrist). Statsskulden når därmed sin högsta nivå 2011.

DEN PROGNOTISERADE FINANSPOLITIKEN GER HÖGRE BNP-TILLVÄXT

De tillkommande finanspolitiska åtgärderna 2010 och 2011 stimulerar efterfrågan i ekonomin och påverkar därmed resursutnyttjandet positivt. Konjunkturedgången blir med andra ord något mindre djup till följd av de ytterligare åtgärderna. BNP-tillväxten bedöms bli ungefär 1 procentenhet högre 2010 och knappt en halv procentenhet högre 2011 än vad som vore fallet utan den extra finanspolitiska stimulansen. Sysselsättningen bedöms minska med knappt 1 procentenhet mindre 2010 till följd av de ytterligare åtgärderna, men den tillkommande effekten på sysselsättningen 2011 bedöms vara mindre.⁶⁷

Diagram 168 Utgiftstak

Miljarder kronor respektive procent av BNP

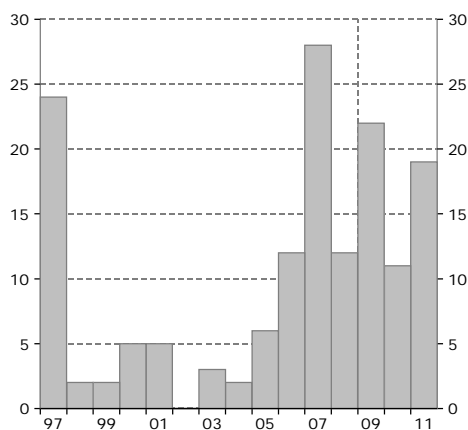

Anm. Fastställt utgiftstak efter tekniska justeringar.

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

Diagram 169 Marginal till utgiftstaket

Miljarder kronor

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

FÖRHÅLLANDEVIS STORA MARGINALER TILL UTGIFTSTAKEN 2009–2011

De av riksdagen beslutade utgiftstaken ökar med 93 miljarder kronor under prognosperioden. Det innebär en ökning med ca 30 miljarder per år och motsvarar som andel av BNP en ökning för 2009 och 2010 och en svag minskning 2011 (se diagram 168).

Utgifterna under utgiftstaken, de så kallade takbegränsade utgifterna, ökar kraftigt under prognosperioden som en följd av den djupa lågkonjunkturen och den prognostiserade finanspolitiken.

År 2009 är marginalen till utgiftstaket förhållandevis stor (se diagram 169). Ungefär 10 miljarder av marginalen förklaras av att EU-avgiften tillfälligt blir lägre till följd av en förändring av EU-budgetens finansiering. I vårpropositionen 2009 aviserade regeringen ett tillfälligt konjunkturstöd om 7 miljarder kronor till kommunsektorn 2010. För att inte äventyra utgiftstaket 2010 redovisas utbetalningarna i statsbudgeten 2009. Det tillfälliga konjunkturstödet höjer därmed utgifterna med 7 miljarder kronor 2009.

Ökade utgifter för arbetslösheten tillsammans med prognostiserade finanspolitiska åtgärder medför att de takbegränsade utgifterna ökar under 2010 och 2011.

I den prognostiserade finanspolitiken ingår ökade utgifter för offentlig konsumtion, investeringar och transfereringar till hus-

⁶⁷ Konjunkturinstitutet gjorde en detaljerad bedömning av finanspolitikens makroekonomiska effekter i samband med Konjunkturläget i mars, se www.konj.se/finpol. Eftersom både den prognostiserade finanspolitiken 2010 och 2011 och det konjunktorella läget i allt väsentligt är desamma som i mars bedöms effekterna av de ytterligare ofinansierade finanspolitiska åtgärderna vara likartade.

hållen. Sammantaget innebär finanspolitiken att utgifterna ökar med 22,5 miljarder kronor 2010 och ytterligare 5 miljarder kronor 2011 (se vidare avsnittet ”Offentliga sektorns utgifter”).

Tabell 36 Utgiftstak för staten

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2007	2008	2009	2010	2011
Fastställda utgiftstak för staten ¹	938	957	991	1 020	1 050
Procent av BNP	30,6	30,3	32,5	33,0	32,8
Summa takbegränsade utgifter	910	945	969	1 009	1 031
Procent av BNP	29,7	29,9	31,7	32,6	32,2
Marginal till taket	28	12	22	11	19
Marginal till taket vid beslutad finanspolitik				34	47

¹ Efter tekniska justeringar.

Källor: Ekonomistyrningsverket, Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

Den prognostiserade finanspolitiken för 2010 innebär ofinansierade utgiftsökningar på 22,5 miljarder kronor. Även med dessa utgifter bedöms de takbegränsade utgifterna understiga utgiftstaket 2010, men marginalen till taket är betydligt lägre än 2009.

Marginalen till taket ökar 2011 jämfört med 2010. Den antagna finanspolitiken innebär ökade utgifter med ytterligare 5 miljarder kronor 2011, men de takbegränsade utgifterna minskar som andel av BNP 2011 bland annat genom minskande utgifter för ohälsan och en jämförelsevis låg ökning av pensionsutgifterna.

ANSTRÄNGD EKONOMI I KOMMUNSEKTORN

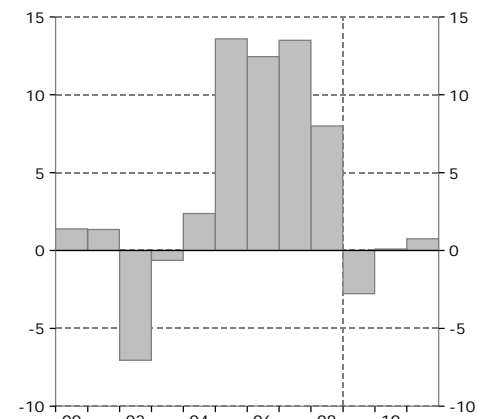
Ekonomi i kommunsektorn är ansträngd under prognosperioden. Det underskott som uppstår 2009 till följd av att skatteintäkterna faller så snabbt och att utgifterna inte hinner anpassas antas dock kunna balanseras upp under de tre närmast följande åren. Detta innebär att balanskravet uppfylls.⁶⁸

Den fallande sysselsättningen leder till att tillväxten i skatteunderlaget, och därmed kommunsektorns skatteintäkter, dämpas betydligt 2009. Förändringen av skatteintäkterna har kommit snabbt och trots åtgärder för att minska utgifterna, bland annat i form av sysselsättningsneddragningar, hinner inte kommunsektorn anpassa sina utgifter till de ändrade förutsättningarna. Kommunsektorn som helhet redovisar därför ett negativt resultat exklusive extraordinära poster på närmare 3 miljarder kronor i år (se diagram 170).

Tillväxten i skatteunderlaget blir ännu svagare 2010. Kommunerna väntas dock höja sin medelskattesats med 10 öre vilket motsvarar 1,6 miljarder i ytterligare skatteintäkter. Finanspolitiska

Diagram 170 Resultat i kommunsektorn exkl. extraordinära poster

Miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁶⁸ Under prognosperioden väntas kommunsektorn inte kunna balansera upp det underskott som uppstår 2009. Konjunkturinstitutet antar dock att intäkterna och utgifterna anpassas på ett sådant sätt att det negativa resultatet 2009 balanseras upp med motsvarande överskott till och med 2012.

ka stimulanser ger också välbehövliga tillskott till kommunsektorns finanser. Förutom det tillfälliga konjunkturstödet på 7 miljarder kronor som föreslogs i vårpropositionen 2009, antar Konjunkturinstitutet att ytterligare 6 miljarder kronor ges som resurstillskott till kommunsektorn.⁶⁹ Trots dessa tillskott måste kommunsektorn minska sin sysselsättning för att nå ett balanserat resultat. Neddragningarna leder till att man inte kan möta den demografiskt betingade ökningen av efterfrågan på kommunsektorns tjänster. År 2010 når kommunsektorn ett resultat exklusive extraordinära poster som är svagt positivt.

År 2011 stiger kommunsektorns inkomster allt snabbare främst som ett resultat av att skatteintäkterna ökar. Kommunsektorns statsbidrag ligger emellertid kvar på 2010 års nivå (inklusive konjunkturstödet). Den totala inkomstökningen är dock för liten för att kunna möta den demografiskt betingade ökningen av efterfrågan och samtidigt nå ett balanserat resultat. Sysselsättningen i kommunsektorn blir i det närmaste oförändrad 2011. Resultatet exklusive extraordinära poster uppgår till närmare 1 miljard kronor 2011.

Offentliga sektorns inkomster

OFFENTLIGA SEKTORNS INKOMSTER MINSKAR

Konjunkturedgången och skattesänkningar leder till att den offentliga sektorns inkomster som andel av BNP minskar både 2009 och 2010. År 2011 stabiliseras inkomsterna som andel av BNP (se tabell 37).

Tabell 37 Den offentliga sektorns inkomster

Procent av BNP

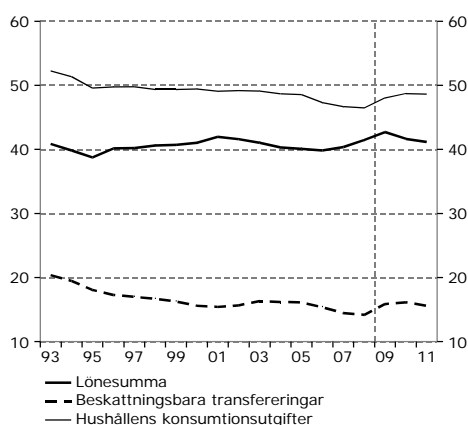
	2007	2008	2009	2010	2011
Inkomster	53,6	52,7	51,9	50,7	50,4
Skattekvot	48,3	47,1	46,8	45,7	45,0
Hushållens direkta skatter	15,2	14,1	14,0	13,6	13,5
Företagens direkta skatter	3,9	3,3	2,9	2,7	2,8
Socialavgifter	12,2	11,3	10,8	10,6	10,4
Mervärdesskatt	9,2	9,4	9,5	9,6	9,5
Punktskatter	2,8	2,7	2,9	2,9	2,8
Övriga skatter	5,1	6,2	6,7	6,3	6,0
Avgår EU-skatter	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Övriga inkomster	5,5	5,9	5,3	5,3	5,6

Anm. Skatter som betalas till EU ingår i skattekvoten men inte i offentliga sektorns inkomster.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 171 Viktiga skattebaser

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁶⁹ I Konjunkturinstitutets prognostiserade finanspolitik antas statsbidragen öka med 3 miljarder kronor 2010. Dessutom antas socialavgifterna sänkas med 1 procentenhet, vilket leder till 3 miljarder kronor i minskade lönekostnader för kommunsektorn.

Utvecklingen av lönesumman i ekonomin, beskattningsbara transfereringar och hushållens konsumtion är viktig för den offentliga sektorns inkomster, eftersom inkomsterna från skatt på förvärvsinkomst, socialavgifter och mervärdesskatt till stor del bestäms av storleken på dessa skattebaser. I år utvecklas dessa tre skattebaser starkare än BNP, men 2010 och 2011 minskar både lönesumman och beskattningsbara transfereringar som andel av BNP (se diagram 171). Hushållens konsumtion växer fortfarande starkare än BNP både 2010 och 2011.

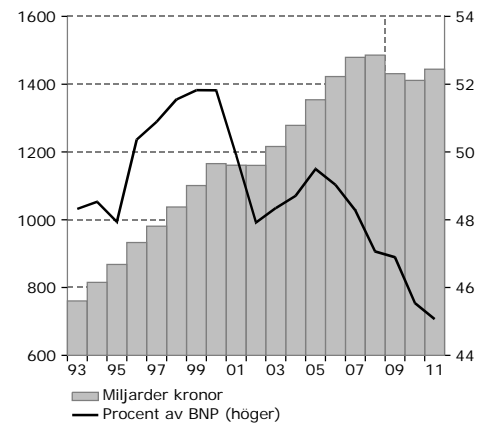
**SÄNKTA SKATTER FÖR BÅDE HUSHÅLL OCH FÖRETAG
MINSKAR SKATTEKVOTEN**

Skattekvoten sjunker under prognosperioden (se tabell 37 och diagram 172), vilket till stor del beror på skattesänkningar. Stora skattesänkningar för hushållen genomfördes 2009 i form av det tredje steget i jobbskatteavdraget och höjd skiktgräns för att betala statlig inkomstskatt. Dessutom har systemet med skatte-reduktion för hushållsnära tjänster utvidgats till att även omfatta så kallat rot-arbete (arbete för reparation, underhåll samt om- och tillbyggnad av småhus, ägarlägenhet eller bostadsrätt). En ytterligare orsak till 2009 års minskade skattekvot är de minskade inkomsterna från skatt på kapitalinkomster (se diagram 173). Minskningen beror till stor del på de senaste årens svaga börsutveckling. Mellan mitten av juli 2007 och början av juni i år föll börsen med över 40 procent. Utvecklingen på aktiemarknaden har hittills i år varit stark, men på grund av den föregående nedgången är de kapitalvinster som ligger till grund för årets beskattning jämförelsevis små. I år minskar dessutom inkomsterna kraftigt från företagens direkta skatter (se diagram 174), vilket beror på fallande vinster. Från och med 2009 infördes ett företagsskattepaket som bland annat inbegrep sänkt bolagsskattesats. Samtidigt breddades dock skattebasen, och sammantaget bedöms dessa förändringar medföra en marginell ökning av uttaget av bolagsskatt. Som en del i företagsskattepaketet sänktes socialavgifterna, dels generellt med en procentenhet, dels genom ytterligare nedsättningar för ungdomar. Dessa sänkningar gör att inkomsterna från socialavgifter minskar som andel av BNP 2009. Som en tillfällig åtgärd kan arbetsgivare ansöka om högst ett års anstånd med högst två månaders inbetalningar av de anställdas preliminära skatt och arbetsgivaravgifter för perioden februari–december 2009. Åtgärden har dock liten effekt på de periodiserade inkomsterna.

År 2010 och 2011 fortsätter skattekvoten att minska. Det beror främst på den prognostiserade expansiva finanspolitiken. Hushållens skatter antas 2010 sänkas med 12,5 miljarder kronor och 2011 med ytterligare 5 miljarder kronor. Även företagens direkta skatter minskar 2010. Det beror såväl på fallande vinster, och därmed fallande inkomster från bolagsskatten, som på antagna skattesänkningar. Under 2011 förbättras företagens vinster, vilket får positiva effekter på skatteinkomsterna. Inkomster-

Diagram 172 Skatter och avgifter

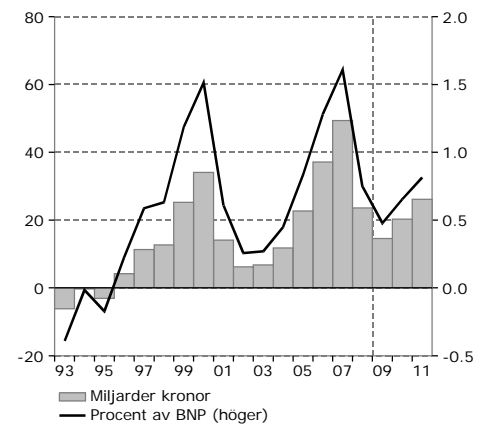
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 173 Skatt på hushållens kapitalinkomster

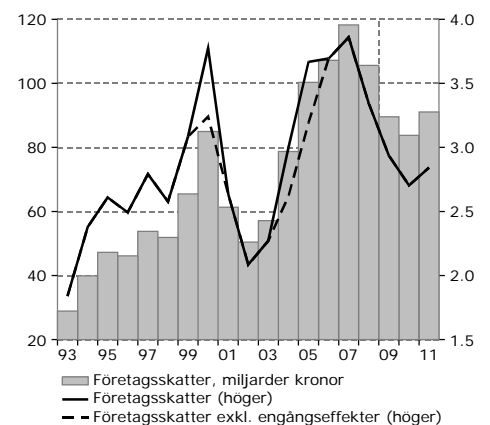
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 174 Företagsskatter

Miljarder kronor respektive procent av BNP

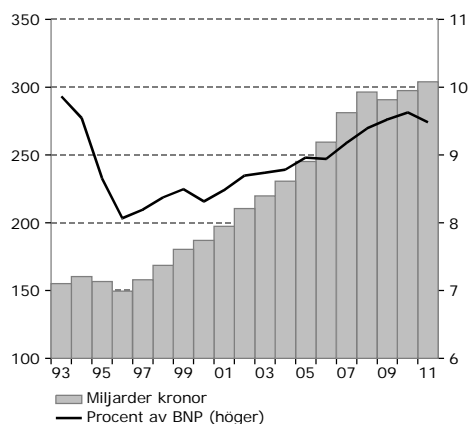

Anm. Till engångseffekter räknas utbetalningarna från Alecta 2000 och de extra upplösta periodiseringsfonderna 2004 och 2005.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 175 Mervärdesskatt

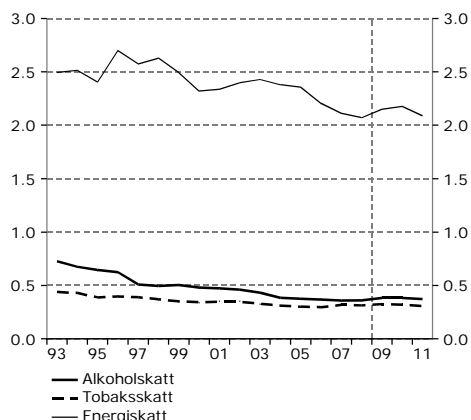
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 176 Punktskatter

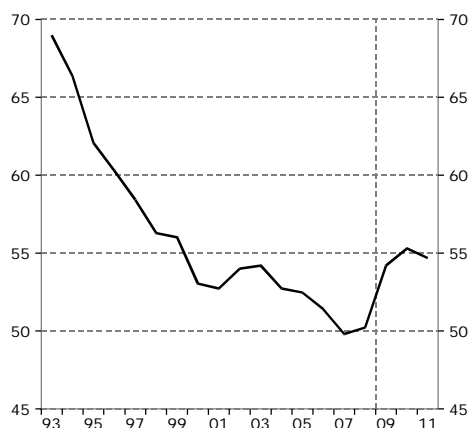
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 177 Den offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

na från socialavgifterna minskar både 2010 och 2011. Det finns två skäl till detta: dels utvecklas lönesumman svagt, dels antas socialavgifterna sänkas 2010 som en del av den prognostiserade finanspolitiken.

STABILA INKOMSTER FRÅN MERVÄRDESSKATT OCH PUNKTSKATTER

Den offentliga sektorns inkomster från mervärdesskatt är stabila som andel av BNP under prognosperioden (se diagram 175). År 2008 infördes nya redovisningsregler av mervärdesskatt för bygg- och anläggningstjänster. Övergången till de nya reglerna innebar en engångseffekt som förstärkte inkomsterna från mervärdesskatten med ca 10 miljarder kronor 2008. Rensat för denna effekt ökar inkomsterna från mervärdesskatten som andel av BNP 2009 och 2010 och minskar något 2011.

En liknande utveckling har inkomsterna från punktskatter; de ökar som andel av BNP 2009, är oförändrade 2010 och minskar 2011 (se diagram 176). I juni beslutar riksdagen om klimat- och energipropositionerna. De påverkar inkomsterna från flera energiskatter, vissa positivt och andra negativt. Bland annat höjs energiskatten på diesel med 20 öre per liter 2011, och ytterligare höjningar följer 2013. Energi- och koldioxidskatt på avfall sänks redan 2010 och försvinner helt 2011.

Offentliga sektorns utgifter

Den djupa lågkonjunkturen med hög arbetslöshet och en expansiv finanspolitik medför kraftigt ökade utgifter under 2009 och 2010. För 2011 ökar utgifterna i nivå, men minskar svagt som andel av BNP på grund av en starkare tillväxt i BNP (se tabell 38, diagram 177 och diagram 178).

EXPANSIV FINANSPOLITIK LEDER TILL ATT UTGIFTERNA FÖR OFFENTLIG KONSUMTION OCH INVESTERINGAR ÖKAR

De offentliga konsumtionsutgifterna ökar under prognosperioden i nivå. Som andel av BNP ökar konsumtionsutgifterna 2009 och 2010 för att sedan falla tillbaka något 2011. Det är framför allt den statliga konsumtionen som växer. Regeringen har aviserat höjda anslag till arbetsmarknadsprogram, vägunderhåll och forskning 2009. År 2010 och 2011 antas ytterligare resurser tillföras dessa områden som en del av den prognostiserade finanspolitiken.

Kommunsektorns ekonomi är ansträngd. Kommunsektorn bedöms dock få ytterligare resurser utöver de redan aviserade, både 2010 och 2011, vilket leder till att konsumtionsutgifterna ökar svagt i nivå. Som andel av BNP ökar kommunsektorns konsumtionsutgifter 2009 och 2010 men faller tillbaka 2011.

De offentliga investeringsutgifterna ökar som andel av BNP 2009 för att sedan vara i stort sett oförändrade 2010 och 2011. I nivå ökar investeringsutgifterna samtliga år, vilket framför allt är en följd av beslutade och antagna anslagshöjningar riktade till infrastrukturinvesteringar.

Tabell 38 Den offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

	2007	2008	2009	2010	2011
Utgifter	49,8	50,2	54,2	55,3	54,7
Offentlig konsumtion	25,9	26,4	28,1	28,4	28,1
Offentliga investeringar	2,9	3,0	3,4	3,5	3,4
Transfereringar	19,2	19,1	21,2	21,9	21,3
Utland	1,4	1,6	1,6	1,6	1,6
Företag	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Hushåll	16,2	16,0	18,0	18,6	18,1
Ränteutgifter	1,8	1,7	1,5	1,5	1,8

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

HÖG ARBETSLÖSHET INNEBÄR ATT TRANSFERERINGARNA TILL HUSHÅLLEN ÖKAR

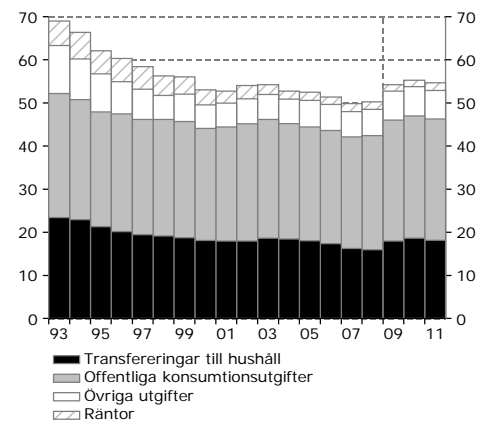
Transfereringarna till hushållen ökar starkt 2009 och 2010. Den djupa lågkonjunkturen medför höga utgifter för arbetslösheten både i arbetslöshetsförsäkringen och för de arbetsmarknadspolitiska programmen. Även utgifterna för lönegarantin ökar kraftigt, från drygt 800 miljoner 2008 till knappt 2,5 miljarder kronor 2009. Antalet konkurser har ökat och lönegarantin betalas ut till anställda i konkursdrabbade företag. Trots den höga arbetslösheten är de arbetsmarknadsrelaterade utgifterna ändå inte högre som andel av BNP 2011 än de var år 2000 (se diagram 179).

MÅNGA FLER ARBETSLÖSA MEN LÄGRE ERSÄTTNING PER ARBETSLÖS

Andelen av de öppet arbetslösa som får ersättning från arbetslöshetsförsäkringen har minskat sedan 2006. Det beror bland annat på att andelen ungdomar och utlandsfödda av de öppet arbetslösa ökat när arbetslösheten varit låg. I dessa grupper är andelen som har rätt till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen låg. Dessutom har nya regler i arbetslöshetsförsäkringen medfört att färre har rätt till ersättning, samtidigt som många lämnade försäkringen när avgiften till arbetslöshetskassorna höjdes 2007. Detta har medfört att utgifterna i arbetslöshetsförsäkringen har varit låga 2007 och 2008. Andelen ersättningsberättigade förväntas öka under prognosperioden, bland annat genom att personer som är mer etablerade på arbetsmarknaden blir arbetslösa.

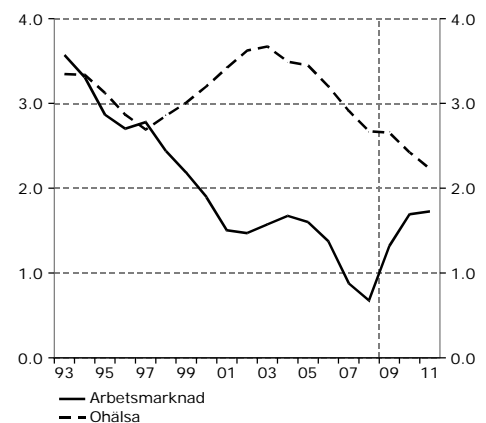
Antalet personer som på helårsbasis försörjdes med ersättningar från arbetslöshetsförsäkringen var 94 000 förra året, det lägsta antalet sedan 1990. År 2009 och 2010 stiger dessa ersätt-

Diagram 178 Den offentliga sektorns utgifter, realekonomisk fördelning
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 179 Utgifter för arbetsmarknad respektive ohälsa
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

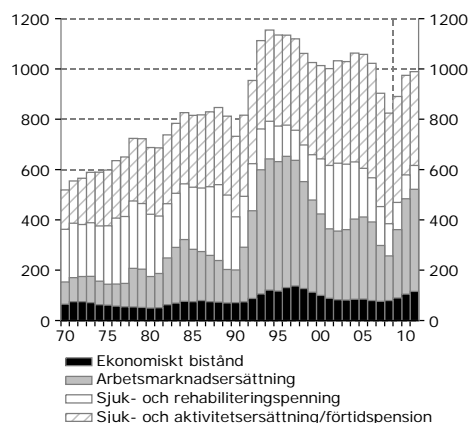
ningar brant eller med närmare 80 000 helårspersoner sammantaget båda åren. För 2011 kommer ersättningarna vid öppen arbetslöshet att minska med motsvarande 3 000 helårspersoner (se tabell 39). De nya reglerna i arbetslöshetsförsäkringen innebär också att ersättningsnivåerna har sänkts (se fördjupningen ”Ersättning vid arbetslöshet” i *Konjunkturläget*, mars 2009)

Personer i arbetsmarknadspolitiska program ökar kraftigt under prognosperioden. Från 2008 till 2011 ökar antalet personer som på helårsbasis försörjs genom de arbetsmarknadspolitiska programmen med 153 000. När ersättningen i arbetslöshetsförsäkringen upphör efter 300 dagar övergår ersättningen automatiskt till en jobb- och utvecklingsgaranti som ingår i de arbetsmarknadspolitiska programmen. En stor del av arbetsmarknadsprogrammen omfattar också jobbgaranti för ungdomar där ersättningen är ca 5 000 kronor per månad.

Den höga andelen arbetslösa ungdomar under prognosperioden sänker kostnaden per arbetslös ytterligare. Den låga genomsnittskostnaden har en dämpande effekt på de arbetslöshetsrelaterade utgifterna trots en kraftig volymökning. Utgifterna för den totala arbetslösheten motsvarar 1,7 procent av BNP 2011. Detta är en lika stor utgiftsandel för arbetslösheten som år 2000, men då var antalet som på helårsbasis försörjdes med arbetsmarknadsersättningar 82 000 färre (se diagram 180).

Diagram 180 Helårsekvivalenter i olika ersättningssystem, 20–64 år

Tusental

Källor: SCB, Socialförsäkringsutredningen och Konjunkturinstitutet.

Tabell 39 Personer 20–64 år försörjda med sociala ersättningar

Helårsekvivalenter, tusental

	2007	2008	2009	2010	2011
Ohälsa	605	567	529	491	467
Sjuk- och rehabiliteringspenning	154	128	107	94	94
Sjuk- och aktivitetsersättning	451	439	422	396	373
Arbetsmarknadsersättningar	222	177	272	380	406
Arbetslöshet	135	94	142	173	170
Arbetsmarknadsprogram	87	83	130	207	236
Ekonomiskt bistånd	77	80	90	105	116
Totalt	904	825	891	975	989
Förändring från föregående år	-118	-79	66	84	14
Andel av befolkningen¹	16,8	15,2	16,4	17,9	18,1

Anm. En helårsekvivalent motsvarar en person som försörjs med full ersättning ett helt år, det vill säga två personer som varit arbetslösa i ett halvt år var blir en helårsekvivalent tillsammans. En helårsekvivalent är alltså en statistisk konstruktion och beräknas för att ge ett jämförbart mått över tiden på hur stor andel av befolkningen som försörjs med sociala ersättningar.

¹ Procent av befolkningen i åldersgruppen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

UTGIFTERNA FÖR OHÄLSAN MINSKAR

Utgifterna för ohälsan fortsätter att minska. Antalet nya sjukfall har minskat, om än i avtagande takt under de senaste månaderna, samtidigt som sjukfallen har blivit allt kortare. De nya stramare reglerna i sjukförsäkringen kan ha bidragit till de allt kortare sjukskrivningarna. För 2009 och 2010 minskar sjukpenning-

dagarna ytterligare, bland annat som en följd av att personer som har uppburit förlängd sjukpenning inte längre får någon ersättning från sjukförsäkringen. Nedgången motsvarar 34 000 helår-ekvivalenter sammantaget båda åren. År 2011 planar nedgången ut (se tabell 39).

Inflödet till sjuk- och aktivitetsersättning minskar när den långa sjukfrånvaron minskar. Inflödet i år är det lägsta sedan början av 1970-talet. Minskningen förklaras även här av nya stramare regler i sjukförsäkringen. Antalet personer som försörjs med sjuk- eller aktivitetsersättning faller med 66 000 under prognosperioden.

Som en följd av den djupa lågkonjunkturen och de nya och hårdare reglerna i sjukförsäkringen kommer personer som på helårsbasis försörjs med ekonomiskt bistånd öka med 36 000 från 2008 till 2011.

Sammantaget ökar andelen av befolkningen som försörjs med sociala ersättningar från 15,3 procent 2008 till 18,1 procent 2011, vilket motsvarar en ökning med 164 000 personer (se tabell 39).

BALANSERINGEN I PENSIONSSYSTEMET AKTIVERAS BÅDE 2010 OCH 2011

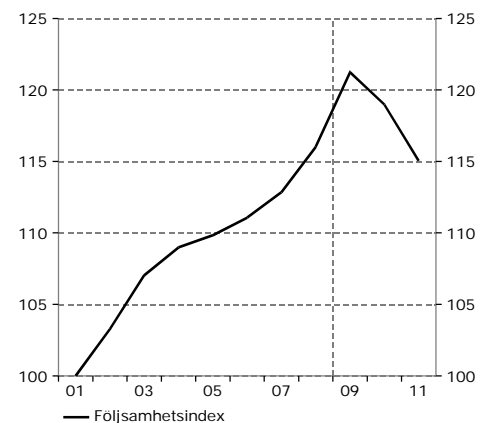
Utgifterna i pensionssystemet växer förhållandevis långsamt under prognosperioden på grund av att den så kallade automatiska balanseringen i pensionssystemet aktiveras. Enligt den prognostiserade finanspolitiken antar Konjunkturinstitutet att pensionärerna kompenseras för balanseringen i pensionssystemet med 0,6 miljarder kronor 2010 och 4,6 miljarder kronor 2011. Denna kompensation förväntas inte komma från pensionssystemet utan från staten. Med denna kompensation antas att pensionärerna får inkomster motsvarande 2009 års pensionsnivå även 2010 och 2011.

Pensionerna skrivs normalt fram med ett följsamhetsindex som motsvarar förändringen av inkomstindex reducerat med 1,6 procentenheter. Uppräkningen med inkomstindex bestäms av den genomsnittliga realinkomstutvecklingen under de tre föregående åren samt av inflationen föregående år.

Följsamhetsindex, och därmed pensionerna, skrivs upp med 4,5 procent 2009. Det är i huvudsak den höga prisökningstakten mellan juni 2007 och juni 2008 som bidrar till den höga uppräkningsen (se tabell 40 och diagram 181).

Diagram 181 Pensionsbelopp

Index 2001 = 100

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 40 Pensioner och pensionsbehållning

Årlig procentuell förändring respektive index

	2008	2009	2010	2011
Pensioner (följsamhetsindexering)	2,8	4,5	-1,9	-3,3
Varav: real inkomst ¹	2,6	1,8	0,6	-2,4
norm ²	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
KPI ³	1,9	4,3	-0,9	0,7
Pensionsbehållning	4,5	6,2	-0,3	-1,8
Inkomstindex	131,18	139,26	141,32	145,85
Balansindex	131,18	139,26	138,86	136,42
Inkomstbasbelopp	48 000	50 900	51 800	53 500
Prisbasbelopp	41 000	42 800	42 400	42 700

¹ Genomsnittlig real inkomstutveckling under tre föregående år för alla personer 16–64 år med pensionsgrundande inkomst. Gäller ej när pensionerna räknas fram med balansindex 2010 och 2011.

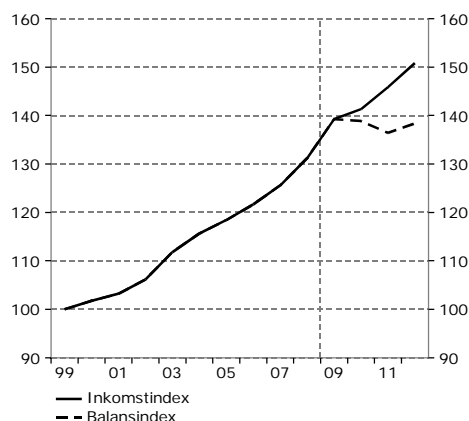
² Vid beräkning av pensionsbeloppets initiala storlek beaktas en tillväxt på 1,6 procent som här räknas bort.

³ KPI-utveckling mätt från juni två år tillbaka till juni föregående år.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 182 Inkomstindex och balansindex

Index 1999=100

Källor: Försäkringskassan och Konjunkturinstitutet.

När pensionssystemets tillgångar understiger dess skulder blir det så kallade balanstalet mindre än 1. Då aktiveras den automatiska balanseringen. Balanseringen kommer att aktiveras både 2010 och 2011 eftersom balanstalet beräknas bli mindre än 1 båda åren. Det innebär att pensionerna kommer att indexeras med ett balansindex i stället för med inkomstindex (se diagram 182). Balansindex bestäms av produkten av inkomstindex och balanstallets storlek (se faktarutan ”Så fungerar balanseringen” i *Konjunkturläget*, mars 2009).

Pensionsgruppen, det vill säga de fem partier som ligger bakom pensionssystemet, har föreslagit en ny treårig beräkningsgrund för AP-fondernas tillgångar.⁷⁰ Förslaget innebär att pensionerna får en jämnare utveckling, samtidigt som balanseringsperioden förlängs. Balaanstalet blir enligt det nya förslaget högre 2010 men lägre 2011 jämfört med den tidigare regeln.

Med det nya förslaget kommer balanseringen i pensionssystemet innebära att pensionerna skrivs ner med 1,9 procent 2010. Det motsvarar en sänkning av pensionerna med i genomsnitt knappt 250 kronor i månaden. Underliggande inkomstindex utvecklas svagt 2010 på grund av låg reallöneutveckling och fallande priser mellan juni 2009 och juni 2008.

År 2011 skrivs pensionerna ner med ytterligare 3,3 procent, vilket motsvarar en sänkning av pensionerna med i genomsnitt knappt 400 kronor i månaden. Underliggande inkomstindex ökar genom en svag ökning av realinkomsterna och en viss ökning av konsumentpriserna, men en fortsatt balansering i pensionssystemet innebär att pensionerna kommer att minska.

Balansindex är betydligt lägre än inkomstindex 2011 och det krävs en kraftig ökning av tillgångarna framöver för att balanse-

⁷⁰ Se propositionen Utjämnat värde för buffertfonden vid beräkning av balanstalet (prop. 2008/09:219).

ringen ska upphöra så att pensionerna återigen kan skrivas fram med inkomstindex.

STATENS RÄNTEUTGIFTER ÖKAR 2010 OCH 2011

Statens ränteutgifter som procent av BNP har sjunkit under en lång följd av år, från ca 5 procent 1998 till drygt 1,3 procent 2008. År 2009 minskar ränteutgifterna ytterligare något till följd av kraftigt sjunkande räntor. Den växande statsskulden i kombination med att räntorna åter stiger något, medför att ränteutgifterna ökar 2010 och 2011. År 2011 motsvarar statens ränteutgifter ca 1,4 procent av BNP (se diagram 183).

Offentliga sektorns finansiella ställning

Den offentliga sektorns finansiella ställning försvagas kraftigt under prognosperioden (se diagram 184). Den djupa lågkonjunkturen leder till stora underskott under prognosperioden. Statskulden stiger därmed och bidrar till att den offentliga sektorns sammantagna skuldsättning ökar.

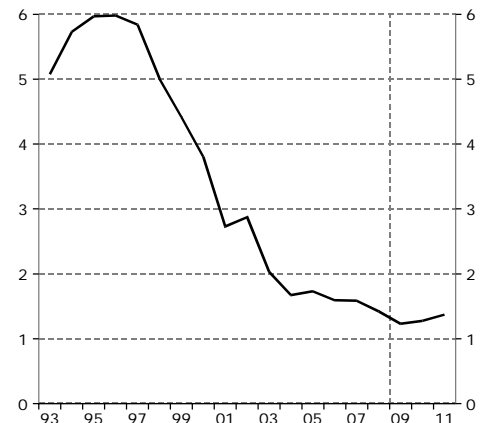
STATSBUDGETENS SALDO VISAR UNDERSKOTT 2009–2011

Den djupa lågkonjunkturen medför att budgetsaldot försämras avsevärt och de senaste årens överskott i statsbudgeten vänds till underskott under prognosperioden (se tabell 41). Det stora budgetunderskottet 2009 förklaras delvis av att Riksgäldens nettoutlåning ökar, främst till följd av att Riksgälden lånar upp motsvarande 100 miljarder kronor i utländsk valuta till Riksbanken.⁷¹ Detta förklarar också den stora skillnaden som uppstår mellan statsbudgetens saldo och statens finansiella sparande. De övriga stora poster som ingår i Riksgäldens nettoutlåning avser kapitaltillskott till banker om 25 miljarder kronor⁷² och utlåning till Svensk Exportkredit (SEK) om 10 miljarder kronor.⁷³ Även lån till Island på högst 6,5 miljarder kronor är inräknat.

Regeringen har dessutom vidtagit en rad åtgärder i form av garantier, låneramar och kapitaltillskott till banker, kreditinstitut, exportindustrin och fordonsföretag. Hittills har staten inte infriat några garantiåtaganden som givits till svenska banker. Risken för att garantierna ska aktiveras i större skala bedöms som mycket liten.

Diagram 183 Statens ränteutgifter

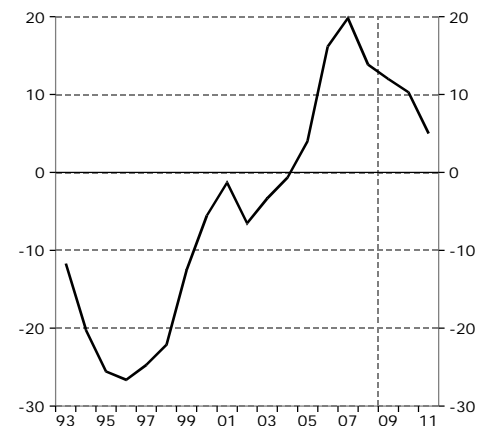
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 184 Den offentliga sektorns finansiella nettoställning

Procent av BNP

Anm. Nettoställningen mäts som den offentliga sektorns finansiella tillgångar minus dess finansiella bruttoskuld.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

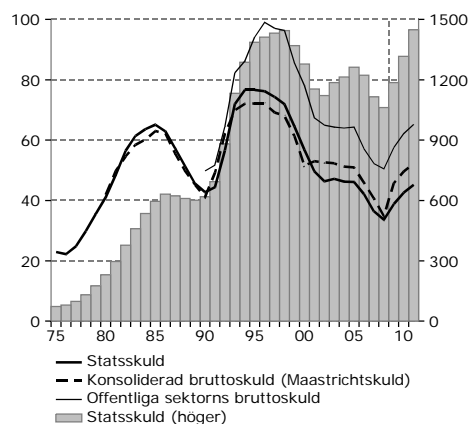
⁷¹ Riksbanken har använt en del av valutarenserven för bland annat lån till svenska banker och utländska centralbanker. Riksbanken vill nu återställa valutarenserven till dess tidigare storlek.

⁷² I beloppet ingår statens kapitaltillskott till Nordea i april om 5,6 miljarder kronor.

⁷³ Svensk Exportkredit (SEK) har i år fått möjlighet att inom en ram på 100 miljarder kronor ta upp lån i Riksgälden. I denna prognos antar Konjunkturinstitutet att 10 procent av låneramen kommer att utnyttjas under 2009. Det är emellertid mycket osäkert vilket belopp som SEK kommer att låna. Hittills i år har inga lån utbetalats.

Diagram 185 Offentlig skuldsättning

Procent av BNP respektive miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Att statsskulden 2009 inte ökar lika mycket som underskottet i statsbudgeten förklaras i huvudsak av Riksgäldens omfattande kortfristiga placeringar som gjordes under 2008 och som kommer att användas för att betala av statsskulden 2009.

Skuldkvoten, det vill säga statsskulden vid slutet av året i förhållande till BNP, har sjunkit under en lång följd av år till som lägst 34 procent i slutet av 2008. Under prognosperioden ökar dock skuldkvoten till 45 procent 2011 (se diagram 185 och tabell 41).

Ett annat mått på den offentliga sektorns skuldsättning är den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld, den så kallade Maastricht-skulden. Maastricht-skulden har fallit som andel av BNP från ca 72 procent till drygt 35 procent mellan 1994 och 2008. Under prognosperioden ökar dock Maastricht-skulden och motsvarar 52 procent av BNP 2011.

Tabell 41 Statens finansiella sparande och budgetsaldo

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2007	2008	2009	2010	2011
Finansiellt sparande	74	45	-66	-137	-135
<i>Procent av BNP</i>	<i>2,4</i>	<i>1,4</i>	<i>-2,2</i>	<i>-4,4</i>	<i>-4,2</i>
Avgränsningar	31	60	-136	-12	19
Försäljning av aktier med mera	18	76	0	0	0
Extraordinära utdelningar	14	5	4	0	0
Delar av Riksgäldens nettoutlåning	-4	-25	-143	-16	16
Övriga avgränsningar	3	4	3	4	3
Varav räntor, kursdifferenser med mera	5	4	3	4	3
Periodiseringar	3	20	2	-14	-26
Skatter	2	16	-9	-21	-27
Räntor	1	4	11	7	1
Övrigt	-5	10	-6	19	8
Budgetsaldo	103	135	-206	-144	-134
<i>Procent av BNP</i>	<i>3,4</i>	<i>4,3</i>	<i>-6,7</i>	<i>-4,7</i>	<i>-4,2</i>
Värdeförändring, övrigt	4	-82	83	13	1
Statsskuld, förändring	-107	-53	123	131	133
Statsskuld (konsoliderad)	1 115	1 062	1 185	1 316	1 449
<i>Procent av BNP</i>	<i>36</i>	<i>34</i>	<i>39</i>	<i>43</i>	<i>45</i>
Maastrichtskuld	1 247	1 099	1 396	1 533	1 675
<i>Procent av BNP</i>	<i>41</i>	<i>35</i>	<i>46</i>	<i>50</i>	<i>52</i>

Källor: Ekonomistyrningsverket, SCB, Riksgälden och Konjunkturinstitutet.

DEN OFFENTLIGA SEKTORNS FINANSIELLA STÄLLNING FÖR SVAGAS UNDER PROGNOSSPERIODEN

Den offentliga sektorns nettoställning utgörs av den offentliga sektorns finansiella tillgångar minus den finansiella bruttoskulden.⁷⁴

⁷⁴ Ofta talar man om den offentliga sektorns finansiella nettoskuld, vilket är nettoställningen med omvänt tecken.

Den offentliga sektorns nettoställning är positiv sedan 2005 (se diagram 184), bland annat som ett resultat av överskott i de offentliga finanserna under slutet av 1990-talet och delar av 2000-talet. Konjunkturedgången i kombination med värdeminskningar på de finansiella tillgångarna (främst aktier) under slutet av 2007 och hela 2008 medför dock att den offentliga sektorns finansiella nettoställning kraftigt försvagas och minskar från ca 20 procent som andel av BNP 2007 till ca 5 procent 2011 (se tabell 42).

Tabell 42 Den offentliga sektorns finansiella ställning

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2007	2008	2009	2010	2011
Offentliga sektorns bruttoskuld	1 600	1 593	1 755	1 920	2 090
<i>Procent av BNP</i>	<i>52,2</i>	<i>50,5</i>	<i>57,5</i>	<i>62,2</i>	<i>65,4</i>
Offentliga sektorns nettoskuld	-607,1	-437,0	-370,9	-316,7	-159,5
<i>Procent av BNP</i>	<i>-19,8</i>	<i>-13,8</i>	<i>-12,0</i>	<i>-10,3</i>	<i>-5,0</i>
Statens nettoskuld	334,2	298,2	295,4	433,7	606,0
<i>Procent av BNP</i>	<i>10,9</i>	<i>9,4</i>	<i>9,7</i>	<i>14,0</i>	<i>19,0</i>
Kommunsektorns nettoskuld	-45,9	-39,5	-30,9	-28,0	-25,3
<i>Procent av BNP</i>	<i>-1,5</i>	<i>-1,3</i>	<i>-1,0</i>	<i>-0,9</i>	<i>-0,8</i>
Pensionsystemets nettoskuld	-895	-696	-711	-722	-740
<i>Procent av BNP</i>	<i>-29</i>	<i>-22</i>	<i>-23</i>	<i>-23</i>	<i>-23</i>

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Prognosrevideringar 2009–2010

I detta kapitel jämförs den aktuella prognosen med den prognos som Konjunkturinstitutet publicerade i mars 2009. Syftet är att tydliggöra de viktigaste förändringarna i prognosen och översiktligt redogöra för orsakerna till de revideringar som gjorts.

Den internationella utvecklingen

I efterdyningarna av finanskrisen råder för närvarande en synkroniserad global lågkonjunktur, vars styrka underskattats i tidigare prognoser. I Konjunkturinstitutets nuvarande prognos har ytterligare nedrevideringar av den globala tillväxten gjorts.

Tillväxten i Japan för 2009 har justerats ner med hela 2,8 procentenheter jämfört med marsprognosen och bedöms nu bli $-7,5$ procent (se diagram 186). En viktig delförklaring till detta är en mycket stor nedgång i exporten under första kvartalet 2009, men ett stort fall i investeringarna bidrar också till revideringen.

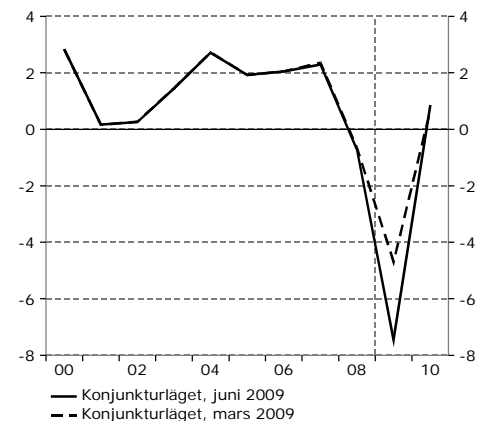
Även tillväxten i euroområdet har reviderats ner avsevärt. Liksom för Japan är detta till stor del drivet av svag utveckling av exporten och investeringarna, men en oväntat stor lagerneddragning bidrar också. Tillväxten för 2009 och 2010 bedöms bli $-4,8$ respektive $-0,1$ procent (se diagram 187). Detta kan jämföras med marsprognosens värden på $-3,3$ respektive $0,0$ procent. Det exportberoende Tyskland har drabbats synnerligen hårt av lågkonjunkturen och BNP-tillväxten för 2009 bedöms nu bli $-6,6$ procent, en nedrevidering med 2,3 procentenheter.

Ett av få större länder som förväntas uppvisa positiv tillväxt under 2009 är Kina. BNP-tillväxten i Kina för innevarande år har dessutom reviderats upp 1,0 procentenhet i nuvarande prognos på grund av expansiv penning- och finanspolitik. BNP bedöms nu växa med 7,0 procent.

Sammanfattningsvis innebär den breda nedgången i världsekonomin att global BNP bedöms falla med 1,5 procent 2009 (se diagram 188). Jämfört med marsprognosen innebär detta en nedrevidering med 0,6 procentenheter.

Diagram 186 BNP i Japan

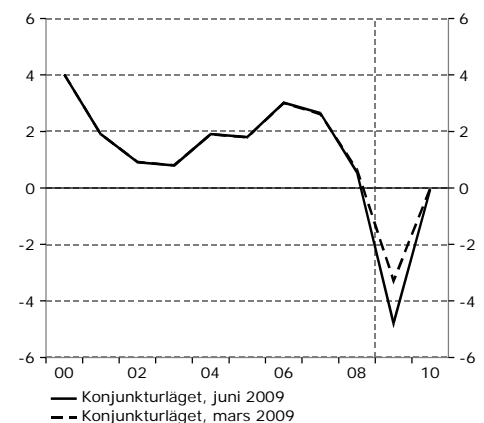
Årlig procentuell förändring

Källor: Economic and Social Research Institute, Ministry of Internal Affairs and Communications (Japan) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 187 BNP i euroområdet

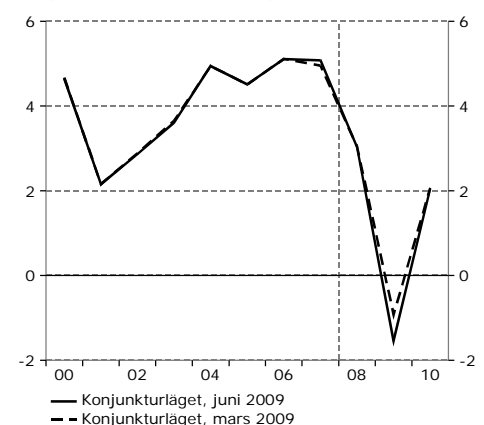
Årlig procentuell förändring

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 188 Global BNP

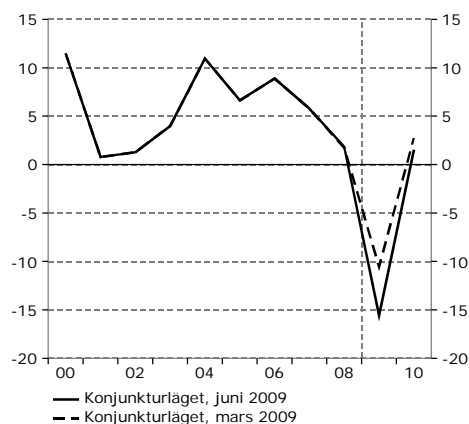
Årlig procentuell förändring

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 189 Export

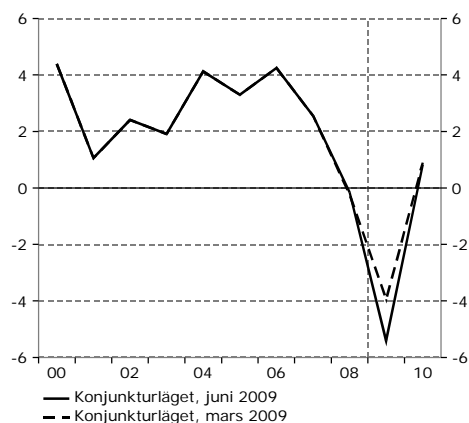
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 190 BNP i Sverige

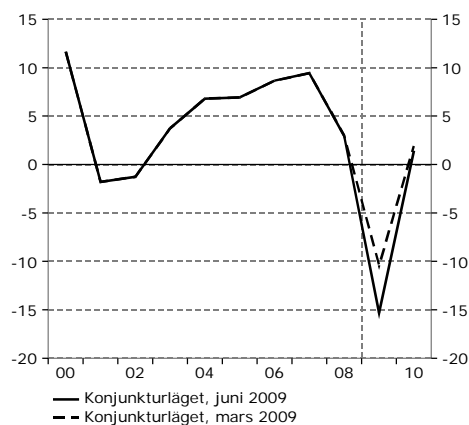
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 191 Import

Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 43 Nuvarande prognoser för omvärlden jämfört med prognosen i mars 2009

Årlig procentuell förändring när inte annat anges

	2009		2010	
	Juni 2009	Diff.	Juni 2009	Diff.
BNP				
USA	-3,1	-0,1	0,8	-0,2
Japan	-7,5	-2,8	0,9	0,2
Danmark	-2,8	-0,3	0,4	-0,1
Finland	-4,5	-0,7	0,6	0,6
Norge	-1,1	-0,1	0,8	-0,3
Euroområdet	-4,8	-1,5	-0,1	-0,1
Tyskland	-6,6	-2,3	0,1	0,0
Frankrike	-3,1	-0,7	0,1	0,1
Storbritannien	-3,8	-0,8	0,4	-0,2
OECD	-4,1	-1,0	0,6	-0,1
Indien	5,0	0,0	6,7	0,0
Kina	7,0	1,0	7,5	0,5
Sydamerika	-1,4	-1,7	2,2	-0,2
Världen	-1,5	-0,6	2,0	-0,1
Federal funds target rate¹				
	0,25	0,00	0,25	0,00
ECB:s refinansränta¹				
	0,50	0,00	0,50	0,00
Dollar/euro²				
	1,41	0,12	1,39	0,08
Oljepris³				
	56,4	8,8	66,5	9,3
KPI i OECD				
	0,3	0,2	1,2	0,1

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i mars 2009. Ett positivt värde anger en upprevidering.

¹ Procent, vid årets slut. ² Nivå, vid årets slut. ³ Dollar per fat, årsgenomsnitt.

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Utvecklingen i Sverige

LÅGKONJUNKTUREN FÖRDJUPAS

I linje med den svaga omvärldsefterfrågan har prognosen för svensk export innevarande år reviderats ner med 5,1 procentenheter och den bedöms nu minska med 15,6 procent (se diagram 189). Av försörjningsbalansens komponenter har dessutom prognoserna för import och investeringar för 2009 reviderats ner med 4,9 respektive 3,6 procentenheter, vilket speglar den svaga efterfrågan i såväl omvärlden som Sverige (se diagram 191 och diagram 192). Importen och investeringarna bedöms nu minska med 15,3 respektive 13,8 procent 2009. BNP-tillväxten bedöms i nuvarande prognos bli -5,4 procent 2009, en nedrevidering med 1,5 procentenheter jämfört med marsprognosen (se diagram 190). För 2010 har hushållens konsumtion reviderats upp med 0,5 procentenheter till 2,0 procent, delvis på grund av ökade finanspolitiska åtgärder.

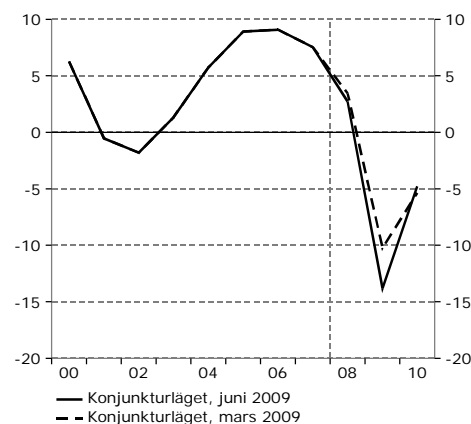
ARBETSLÖSHETEN UPPREVIDERAD

Arbetsmarknaden bedöms i innevarande prognos utvecklas ännu svagare än i marsprognosen. Sysselsättningstillväxten har reviderats ner 0,1 procentenheter 2009 och 0,6 procentenheter 2010 (se diagram 193). Detta mer påtagliga fall i sysselsättningen får återverkningar på arbetslösheten. Denna har reviderats upp 0,3 procentenheter 2009 och 0,8 procentenheter 2010 jämfört med marsprognosen och bedöms nu bli 9,0 respektive 11,5 procent (se diagram 194).

OFFENTLIGA SEKTORNS FINANSIELLA SPARANDE ENDAST MARGINELLT REVIDERAT

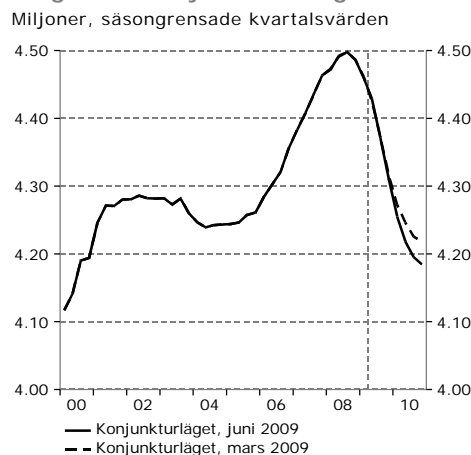
Prognosen av den offentliga sektorns finansiella sparande har reviderats upp 0,4 procentenheter 2009 på grund av att finanspolitiken i nuvarande prognos bedöms bli mindre expansiv än vad som antogs i marsprognosen. Prognosen för 2010 är dock oförändrad, trots den försämrade makroekonomiska bilden. Detta förklaras delvis av lägre konsumtionsutgifter för kommunsektorn, men även lägre utgifter relaterade till ohälsa bidrar. En tredje viktig anledning till den oförändrade prognosen av offentliga sektorns finansiella sparande för 2010 är att kostnaden per arbetslös bedöms bli lägre än tidigare. Detta sker på grund av sammansättningseffekter; en ökande andel arbetslösa är unga, vars ersättningsnivåer är låga.

Diagram 192 Fasta bruttoinvesteringar
Årlig procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 193 Sysselsättning

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 194 Arbetslöshet

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 44 Nuvarande prognos för Sverige och revideringar jämfört med prognosen i mars 2009

Årlig procentuell förändring när inte annat anges

	2009		2010	
	Juni 2009	Diff.	Juni 2009	Diff.
Nyckeltal				
KPI, årsgenomsnitt	-0,3	0,0	0,8	0,0
KPIF, årsgenomsnitt	1,7	0,0	1,1	0,0
KPIX, årsgenomsnitt	1,3	0,0	1,0	0,1
Timlön, hela ekonomin	3,4	0,0	2,3	-0,1
Reporänta¹				
Reporänta ¹	0,25	0,00	0,25	0,00
10-årig statsobligationsränta ¹	3,7	0,7	3,9	0,2
Kronindex (KIX)²				
Kronindex (KIX) ²	119,8	-3,3	113,8	1,5
Sysselsättning				
Sysselsättning	-3,2	-0,1	-3,4	-0,6
Arbetslöshet³ (ILO)				
Arbetslöshet ³ (ILO)	9,0	0,3	11,5	0,8
Bytesbalans⁴				
Bytesbalans ⁴	5,8	0,7	5,1	0,1
Offentligt finansiellt sparande⁴				
Offentligt finansiellt sparande ⁴	-2,3	0,4	-4,6	0,0
Försörjningsbalans				
BNP	-5,4	-1,5	0,8	-0,1
Hushållens konsumtion	-1,9	-0,1	2,0	0,5
Offentlig konsumtion	0,9	-0,3	1,1	-0,4
Fasta bruttoinvesteringar	-13,8	-3,6	-4,8	0,6
Lagerinvesteringar ⁵	-0,8	-0,2	0,3	0,1
Export	-15,6	-5,1	1,5	-1,2
Import	-15,3	-4,9	1,4	-0,5
Resursutnyttjande				
Potentiellt arbetade timmar ⁶	0,0	-0,1	-0,1	-0,2
Arbetade timmar ⁶	-3,6	0,1	-3,5	-0,9
Arbetsmarknadsgap ⁷	-3,7	0,2	-6,9	-0,4
Potentiell BNP ⁶	0,4	-0,7	0,8	-0,5
Kalenderkorrigerad BNP ⁶	-5,3	-1,5	0,5	-0,1
BNP-gap ⁸	-7,8	-0,7	-8,1	-0,3

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i mars 2009. Ett positivt värde anger en upprevidering.

¹ Procent, vid årets slut. ² Nivå, vid årets slut. ³ Nivå i procent. ⁴ Procent av BNP.

⁵ Förändring i procent av BNP föregående år. ⁶ Kalenderkorrigerad. ⁷ Faktiskt arbetade timmars avvikelser från potentiellt arbetade timmar. ⁸ BNP:s avvikelser i procent från potentiell BNP.

Källa: Konjunkturinstitutet.